

+

AKADÉMIAI ÉRTESÍTŐ

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA MEGBÍZÁSÁBÓL

SZERKESZTI
VOINOVICH GÉZA
FŐTITKÁR

XLVII. KÖTET

BUDAPEST
KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
1937.

50024

TARTALOM.

I. Előadások és cikkek.

	Lap
Gombos F. Albin r. t. : <i>Szent István háborúja II. Konrád római-német császárral 1030-ban.</i> (Kivonat.)	216
József kir. herceg, elnök : Megnyitó beszéde az ünnepélyes köz- ülésen	13
Kazinczy Ferenc levelei Jankovich Miklóshoz. Közzétette Lukinich Imre ig. és r. t.	157

II. Jelentések a pályázatokról.

Jelentés a Berzeviczy Albert-történettudományi jutalomról	39
— Budapest székesfőváros <i>hadtörténeti</i> jutalmáról	85
— Budapest székesfőváros <i>kultúrtörténeti</i> jutalmáról	47
— Budapest székesfőváros <i>természettudományi</i> jutalmáról	89
— Budapest székesfőváros <i>történettudományi</i> jutalmáról	51
— a Chorin Ferenc-jutalomról	65
— Győr város jutalmáról	91
— a Kazinczy Gábor- és neje-jutalomról	37
— a Nagyjutalomról és a Marczibányi-mellékjutalomról	24
— a Sámuel—Kölber-jutalomról	38
— a Vojnits-jutalomról	185
— a Weiss Fülöp-jutalomról	55
— a Wodianer Albert-jutalomról	37

III. Akadémiai ügyek.

A M. T. Akadémia <i>alaptványai</i>	227, 229
— <i>belső tagjai</i>	I
— <i>felsőházi tagjainak választása</i>	217
— <i>halottai</i> 1937-ben	244
— <i>jutalomtételei</i> 1937-ben	106
— <i>újabb kiadványai</i>	148, 264
— <i>költségvetése</i> 1937. II. felére	118
— <i>költségvetése</i> 1938. I. felére	221
— <i>munkássága</i>	102—104, 210, 230
— <i>97. nagygyűlése</i>	5—13
— <i>pénztári számadása</i> 1936-ról	109
— <i>új tagjai</i>	12—13
— <i>ülései</i> 1937-ben	230
— <i>ünnepélyes közlése</i>	13

IV. Jelentések.

	Lap
Jelentés az <i>akadémiai</i> választásokról	23—24
— a <i>Hadtörténeti Bizottság</i> 1936. évi munkásságáról	103
— a <i>Jogtudományi Bizottság</i> 1936. évi munkásságáról	104
— a <i>M. T. Akadémia könyvtárának</i> állapotáról 1936-ban ..	200
— a <i>Nemzetgazdasági Bizottság</i> 1936. évi munkásságáról ...	210
— <i>Ortvay Rudolf</i> l. t. brit keletindiai utazásáról	212
— <i>Voinovich Géza</i> r. t. főtítkártól az 1936/37. évről	19

V. Költségvetés.

A M. T. Akadémia költségvetése 1937. július—december hó- napokra	118
— költségvetése 1938. január—június hónapokra	221

VI. A két gróf Vigyázó-vagyon.

A két gróf Vigyázó-vagyon kimutatása 1936. december 31-én ...	125
---	-----

VII. Alkalmi beszédek, nekrológok.

<i>Császár Elemér</i> r. t. gyászbeszéde <i>Pekár Gyula</i> l. t. ravatalánál ..	255
<i>Gyalókey Jenő</i> r. t. búcsúztatója <i>Pilch Jenő</i> r. t. ravatalánál ...	258
<i>Halasy-Nagy József</i> beszéde <i>Tolnai Vilmos</i> r. t. ravatalánál	251
<i>Hekler Antal</i> r. t. beszéde <i>Zala György</i> t. t. ravatalánál	254
<i>Husztai József</i> l. t. gyászbeszéde <i>Némethy Géza</i> t. t. ravatalánál ..	249
<i>József kir. herceg, elnök</i> üdvözlő szavai <i>Angyal Dávid</i> t. taghoz ..	238
— megemlékezése <i>Hubay Jenő</i> t. tagról	143
— megemlékezése <i>Lenhossék Mihály</i> ig. és t. t., másodelnök elhúnyta alkalmával	142
— üdvözlő szavai a Nemzeti Színház százéves ünnepén	237
— megemlékezése <i>Tormay Cecil</i> elhunytáról	144
— megemlékezése <i>Wlassics Gyula</i> ig. és t. t. elhunytáról	144
— beszéde a <i>Wodianer-díjjal</i> jutalmazott tanítókhoz	138
<i>Kornis Gyula</i> ig. és r. t., osztályelnök üdvözlő beszéde <i>Gombos F.</i> <i>Albin</i> r. t. székfoglalója alkalmából	239
— <i>Gyalókey Jenő</i> r. t. székfoglalója alkalmával	139
— <i>Illés József</i> r. t. székfoglalója alkalmával	140
— <i>Irk Albert</i> l. t. székfoglalója alkalmával	141
<i>Kunos Ignác</i> l. t. beszéde <i>Munkácsi Bernát</i> r. t. ravatalánál ..	260
<i>Melich János</i> ig. és r. t., osztályelnök üdvözlő beszéde <i>Láng</i> <i>Nándor</i> r. t. székfoglalója alkalmából	240
— <i>Ligeti Lajos</i> l. t. székfoglalója alkalmából	241
<i>Tangl Károly</i> ig. és r. t., osztályelnök gyászbeszéde <i>Lenhossék</i> <i>Mihály</i> ig. és t. t., másodelnök ravatalánál	146
<i>Verebély Tibor</i> r. t. búcsúztatója <i>Bókay János</i> l. t. ravatalánál .	251
— <i>Buday Kálmán</i> r. t. ravatalánál	259
<i>Voinovich Géza</i> r. t., főtítká megemlékezése elhunyt tagokról ..	244
— üdvözlő szavai <i>Szinnyi József</i> ig. és r. t. taghoz	238
<i>Gr. Zichy István</i> l. t. beszéde <i>Horváth Géza</i> t. t. ravatalánál ..	257
<i>Zimmermann Agoston</i> r. t. beszéde <i>Lenhossék Mihály</i> másodelnök emléktáblájának leleplezése alkalmából	262

BETŰRENDES NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

	Lap
<i>A M. T. Akadémia</i> belső tagjai	1
— halottai 1937-ben	244
— jutalomtétellei 1937-ben.....	106, 227—229
— 1936. évi jutalomtételleiről jelentések	24—101, 185
— kiadványai 1937-ben	148, 264
— költségvetése 1937. második felére.....	118
— költségvetése 1938. első felére.....	221
— könyvjutalmi 1937-ben	6
— könyvtárának állapota 1936-ban.....	200
— munkássága 1936-ban	102—106, 210, 230
— nagygyűlése 1937-ben	5—24
— pénztári számadása 1936. évről.....	109
— ülései 1937-ben	230
— ülésein tartott előadások.....	13, 24, 216
— ülésora 1938. évre	465. füz. 3. borítéklap
— ünnepélyes közülése	13—24
— választásai 1937-ben: bizottsági tagok	7
elnök	11
felsőházi tagok	217
másodelnök	11
osztályelnökök	7
tagok.....	8, 12—13
<i>Alapítványok</i>	227—229
<i>Andrássy-Gyula gróf</i> külpolitikája a világháború megvilágításá- ban (Hegedüs Lóránt ig. és t. t. előadása).....	24
<i>Andreich</i> —Rostás pályaművének kinyomtatása	7, 210
<i>Angyal Dávid</i> t. t. üdvözlése.....	238
<i>Berzeviczy Albert</i> -alapítvány tanítók jutalmazására.....	229
— (M. Á. K.) jutalomról jelentés.....	39
— jutalom odaítélése Horváth Jánosnak.....	6
<i>Bizottságok</i> jelentése évi működésükről	102—106, 210
— jelentése jutalomtétellekről	24—101, 185
— tagválasztása	7
<i>Bókay János</i> l. t. ravatalánál Verebély Tibor r. t. gyászbeszéde	251
<i>Budapest székesfőváros</i> hadtört. jutalmáról jelentés.....	85
— kultúrtört. jutalmáról jelentés.....	47
— kultúrtört. jutalmának odaítélése Pukánszky Kádár Jolánnak.....	6
— természettud. jutalmáról jelentés	89
— természettud. jutalmának odaítélése Papp Ferencnek..	6
— történettud. jutalmáról jelentés	51
— történettud. jutalmának odaítélése Károlyi Árpádnak	6
<i>Buday Kálmán</i> r. t. ravatalánál Verebély Tibor r. t. gyászbeszéde	259
<i>Chorin Ferenc</i> -jutalom-ról jelentés.....	65
— odaítélése Földes Bélának.....	6
<i>Császár Elemér</i> r. t. gyászbeszéde Pekár Gyula l. t. ravatalánál	255
<i>Elhunyt tagok</i>	244
— -ról főtitkár megemlékezése	244, 248
<i>Elnökválasztás</i>	11
<i>Előadások</i>	13, 24, 216

	Lap
<i>Felsőházi tagválasztás</i>	217
<i>Földes Béla</i> nyeri el a Chorin Ferenc-jutalmat.....	6
<i>Főtitkár</i> jelentése	19
— megemlékezése az elhunytakról	244, 248
— megemlékezése egyes jubiláló tagokról	247
— üdvözlő szavai Szinnyi József ig. és r. t.-hoz.....	238
<i>Gombos F. Albin</i> r. t. székfoglalója (kivonat).....	216
— üdvözlése székfoglalóján	239
<i>Gyalóky Jenő</i> r. t. gyászbeszéde Pilch Jenő r. t. ravatalánál ..	258
— üdvözlése székfoglalóján	139
<i>Gyászbeszéd</i> ek	142—147, 249—261
<i>Győr város jutalmáról</i> jelentés.....	91
<i>Hadtörténelmi Bizottság</i> jelentése	103
<i>Halasy-Nagy József</i> gyászbeszéde Tolnai Vilmos r. t. ravatalánál ..	251
<i>Halottaink</i> 1937-ben	244
— -ról főtitkár megemlékezése	244, 248
<i>Hegedüs Lajos</i> nyeri el a Sámuel—Kölber-jutalmat.....	6
<i>Hegedüs Lóránt</i> ig. és t. t.: Gr. Andrássy Gyula külpolitikája a világháború megvilágításában	24
<i>Hekler Antal</i> r. t. gyászbeszéde Zala György t. t. ravatalánál ..	254
<i>Herczeg Ferenc</i> ig. és t. t.: A dicsőséges legyőzött.....	24
<i>Horthy Miklós-alapítvány</i>	227
<i>Horváth Géza</i> t. t. ravatalánál gr. Zichy István l. t. gyászbeszéde ..	257
<i>Horváth János</i> nyeri el a M. Á. K. Berzevicy Albert-jutalmát ..	6
<i>Hubay Jenő</i> t. t.-ról József kir. herceg elnök megemlékezése... ..	143
<i>Huszt József</i> l. t. gyászbeszéde Némethy Géza t. t. ravatalánál ..	249
<i>Illés József</i> r. t. üdvözlése székfoglalóján.....	140
<i>Irk Albert</i> l. t. üdvözlése székfoglalóján.....	141
<i>Jelentés</i> állandó bizottságok működéséről	102, 210
— jutalomtétélekről	24—101, 185
— a könyvtár 1936. évi állapotáról.....	200
— Ortway Rudolf l. t. Brit Kelet-Indiában tett utazásáról ..	212
<i>Jogtudományi Bizottság</i> jelentése.....	104
<i>József kir. herceg, elnök</i> megemlékezése Hubay Jenő t. t.-ról... ..	143
— megemlékezése Lenhossék Mihály másodelnökről.....	142
— megemlékezése Tormay Cecilről.....	144
— megemlékezése báró Wlassics Gyula ig. és t. t.-ról.....	144
— megnyitó beszéde az ünnepélyes közülsen.....	13
— üdvözlő szavai Angyal Dávid t. t.-hoz.....	238
— üdvözlő szavai a Nemzeti Színház 100 éves évfordulóján ..	237
— üdvözlő szavai a Wodianer-jutalom kiosztásakor.....	138
<i>Jutalmi bizottságok jelentései</i>	24—101, 185
<i>Jutalmak</i> odaítélése	6, 200
<i>Jutalomkönyvek</i>	6
<i>Jutalomtétélek</i> 1937-ben	106, 227—229
<i>Károlyi Apád</i> nyeri el Bpest székesfőváros tört. jutalmát....	6
<i>Kazinczy Ferenc</i> levelei Jankovich Miklóshoz.....	157
<i>Kazinczy-jutalom-ról</i> jelentés	37
— odaítélése Rezek Románnak.....	6
<i>Kereskedelmi és Iparkamara Horthy Miklós-alapítványa</i>	227
<i>Kiadványok</i> 1937-ben	148, 264
<i>Kornis Gyula</i> osztályelnök üdvözlő szavai székfoglalókon ..	139—142, 239
<i>Költségvetések</i>	118, 221

	Lap
<i>Könyvjutalmak</i>	6
<i>Könyvtár állapotáról jelentés</i>	200
<i>Kunos Ignác</i> l. t. gyászbeszéde Munkácsi Bernát r. t. ravatalánál	260
<i>Láng Nándor</i> r. t. üdvözlése székfoglalóján.....	240
<i>Lenhossék Mihály</i> másodelnök emléktáblájánál Zimmermann	
Agoston r. t. beszéde.....	262
— másodelnökről József kir. herceg elnök megemlékezése	142
— ravatalánál Tangl Károly osztályelnök gyászbeszéde ...	146
<i>Ligeti Lajos</i> l. t. üdvözlése székfoglalóján.....	241
<i>Lukinich Imre</i> osztálytitkár: Kazinczy Ferenc levelei Jankovich	
Miklóshoz	157
<i>Magyar Általános Köszönbánya R. T. Berzeviczy Albert</i> -jutalmá-	
ról jelentés.....	39
— jutalmának odaítélése Horváth Jánosnak	6
<i>Marczibányi-mellékjutalom</i> -ról jelentés	33
— odaítélése Pogány Bélának	6
<i>Másodelnök</i> választás	11
<i>Mauritz Béla</i> osztálytitkár felsőházi póttaggá választása.....	220
<i>Megemlékezés</i> elhunytakról.....	244, 248
<i>Melich János</i> osztályelnök üdvözlő szavai székfoglalókon..	240, 241
<i>Munkácsi Bernát</i> r. t. ravatalánál Kunos Ignác l. t. gyászbeszéde	260
<i>Nagygyűlés</i>	5—24
<i>Nagyjutalom</i> -ról jelentés	24
— odaítélése Zechmeister Lászlónak.....	6
<i>Nekrológok</i>	142—147, 249—261
<i>Némethy Géza</i> t. t. ravatalánál Huszti József l. t. gyászbeszéde	249
<i>Nemzetgazdasági Bizottság</i> jelentése.....	210
<i>Nemzeti Színház</i> üdvözlése.....	237
<i>Ortvay Rudolf</i> l. t. jelentése Brit Kelet-Indiában tett utazásáról	212
<i>Osztályelnökök</i> választása	7
<i>Papp Ferenc</i> nyeri el Bpest székesfőváros természettud. jutalmát	6
<i>Pekár Gyula</i> l. t. ravatalánál Császár Elemér r. t. gyászbeszéde	255
<i>Pénztári számadás</i> 1936. évről.....	109
<i>Pesti Magyar Kereskedelmi Bank</i> Gr. Széchenyi István-alapítvá-	
nya kamatainak felhasználása	7, 210
<i>Pilch Jenő</i> r. t. ravatalánál Gyalókay Jenő r. t. gyászbeszéde....	258
<i>Pogány Béla</i> nyeri el a Marczibányi-mellékjutalmat.....	6
<i>Pukánszky Kádár Jolán</i> nyeri el Bpest székesfőváros kultúr-	
tört. jutalmát	6
<i>Ravasz László</i> másodelnökké választása.....	11
<i>Rezek Román</i> nyeri el a Kazinczy-jutalmat.....	6
<i>Rostás—Andreich</i> pályaművének kinyomatása.....	7, 210
<i>Sámuel—Kölber-jutalom</i> -ról jelentés.....	38
— odaítélése Hegedüs Lajosnak.....	6
<i>v. Surányi-Unger Tivadar</i> nyeri el a Weiss Fülöp-jutalmat....	6
<i>Székfoglaló</i> -előadás	216
<i>Szinnyei József</i> ig. és r. t. üdvözlése.....	238
<i>Szótári Bizottság</i> jelentése.....	102
<i>Tagok</i> jegyzéke	1
<i>Tagválasztások</i>	8—9, 12—13
<i>Tangl Károly</i> osztályelnök gyászbeszéde Lenhossék Mihály	
másodelnök ravatalánál	146
<i>Tanítók Wodianer-jutalma</i>	37
— Berzeviczy Albert- és báró Wlassics Gyula-jutalma....	229

	Lap
<i>Tartalommutató</i> német, francia és angol fordítása.....	150, 266
<i>Tolnai Vilmos</i> r. t. ravatalánál Halasy-Nagy József gyászbeszéde	251
<i>Tormay Cecil</i> -ről József kir. herceg elnök megemlékezése....	144
<i>Üdvözlő beszédek</i>	138—142, 237—243
<i>Ülések</i> 1937-ben.....	230
<i>Üléssor</i> 1938. évre.....	465. füz. 3. borítéklap
<i>Ünnepélyes közülés</i>	13—24
<i>Ünnepi beszédek</i>	13, 24
<i>Választások</i> : bizottsági tagok.....	7
— elnök.....	11
— felsőházi tagok.....	217
— másodelnök.....	11
— osztályelnökök.....	7
— tagok.....	8—9, 12—13
<i>I' allás- és Közoktatásügyi minisztérium alapítványai</i> tanítók jutalmazására.....	229
<i>Verebély Tibor</i> r. t. gyászbeszéde Bókay János l. t. ravatalánál	251
— gyászbeszéde Buday Kálmán r. t. ravatalánál.....	259
<i>Voinovich Géza</i> főtitkár felsőházi taggá-választása.....	220
— főtitkári jelentése.....	19
— megemlékezése elhunytakról.....	244, 248
— megemlékezése egyes jubiláló tagokról.....	247
— üdvözlő szavai Szinnyei József ig. és r. t.-hoz.....	238
<i>Vojnits-jutalom</i> -ról jelentés.....	185
— odaítélése Zilahy Lajosnak.....	200
<i>Weiss Fülöp-jutalom</i> -ról jelentés.....	55
— odaítélése v. Surányi-Unger Tivadarnak.....	6
<i>Wlassics Gyula báró-alapítvány</i> tanítók jutalmazására.....	229
— ig. és t. t.-ról József kir. herceg, elnök megemlékezése... 144	
<i>Wodianer-jutalom</i> odaítélése.....	37
— kiosztásakor József kir. herceg, elnök üdvözlő szavai... 138	
<i>Zala György</i> t. t. ravatalánál Hekler Antal r. t. gyászbeszéde... 254	
<i>Zechmeister László</i> nyeri el a Nagyjutalmat.....	6
<i>Zichy István gróf</i> l. t. gyászbeszéde Horváth Géza t. t. ravatalánál	257
<i>Zilahy Lajos</i> nyeri el a Vojnits-jutalmat.....	200
<i>Zimmermann Agoston</i> r. t. beszéde Lenhossék Mihály másodelnök emléktáblájának leleplezésénél.....	262

AKADÉMIAI ÉRTESÍTŐ

Szerkeszti: VOINOVICH GÉZA

XLVII. KÖTET

1937

JANUÁR—JÚNIUS

I.

Az Akadémia belső tagjai.

(Az 1937. évi nagygyűlés után).

Elnökség.

József kir. herceg, ig. és t. t., elnök
Ravasz László t. t., másodelnök
Voinovich Géza, r. t., főtitkár.

Igazgató-Tanács.

Az Igazgató-Tanács választottjai:

Gr. Károlyi Gyula
Szmrecsányi Lajos
Gr. Teleki Pál, t. t.
Gr. Zichy János
Gr. Mailáth József
Serédi Jusztinián, t. t.
Gr. Zichy Gyula
Jankovich Béla, t. t.
Teleszky János
Gr. Andrássy Géza
Gr. Széchenyi Bertalan
12. Balogh Jenő, t. t.

Az Akadémia választottjai:

Szinnyei József, r. t.
Herczeg Ferenc, t. t.
Melich János, r. t.
Domanóvszky Sándor, r. t.
Hóman Bálint, r. t.
Kornis Gyula, r. t.
Hegedüs Loránt, t. t.
Lukinich Imre, r. t.
Tangl Károly, r. t.
Mauritz Béla, r. t.
11. Br. Korányi Sándor, t. t.

Tiszteleti tagok.

I. osztály.

Herczeg Ferenc, ig. t.
Ravasz László, másodelnök
Badics Ferenc
Csengery János
Zala György
6. Petz Gedeon.

II. osztály.

Károlyi Árpád
Gr. Bethlen István
Földes Béla
Serédi Jusztinián, ig. t.
Hegedüs Loránt, ig. t.
Jankovich Béla, ig. t.
Angyal Dávid
8. Balogh Jenő, ig. t.

III. osztály.

Lenard Fülöp	Horváth Géza
József kir. herceg, ig. t.	Br. Korányi Sándor
Koburg Ferdinánd	Mágócsy-Dietz Sándor
Gr. Teleki Pál, ig. t.	9. Rados Gusztáv.
Bláthy Ottó Titusz	

Rendes és levelező tagok.

Alosztályok szerint csoportosítva.

I. Nyelv- és széptudományi osztály.

A) Nyelvtudományi alosztály.

<i>Rendes tagok:</i>	Vikár Béla
Szinnyei József, ig. t., osztály- titkár	Darkó Jenő
Munkácsi Bernát	Horger Antal
Melich János, ig. t., osztály- elnök	Mészöly Gedeon
Vári Rezső	Förster Aurél
Zolnai Gyula	Husztai József
Tolnai Vilmos	Schmidt Henrik
Németh Gyula	Gr. Zichy István
8. Láng Nándor.	Klemm Antal
	Csüry Bálint
	Pais Dezső
	Zsirai Miklós
	Moravcsik Gyula
	Szidarovszky János
<i>Levelező tagok:</i>	Lazicius Gyula
Kúnos Ignác	Nagy József Béla
Gyomlay Gyula	19. Ligeti Lajos.

B) Széptudományi alosztály.

<i>Rendes tagok:</i>	Szász Károly
Császár Elemér	Thienemann Tivadar
Voinovich Géza, főtitkár	Petrovics Elek
Horváth Cyrill	Kéky Lajos
Szinnyei Ferenc	Zsigmond Ferenc
Pintér Jenő	Bajza József
Horváth János	Baros Gyula
Viszota Gyula	György Lajos
8. Solymossy Sándor.	Pukánszky Béla
	Gulyás Pál
	Csathó Kálmán
<i>Levelező tagok:</i>	Alszeghy Zsolt
Pekár Gyula	Brisits Frigyes
Vargha Damján	Áprily Lajos
Papp Ferenc	Bartók Béla
Zlinszky Aladár	20. Mitrovics Gyula.

II. Bölcséleti, társadalmi és történeti tudományok osztálya.

A) Bölcséleti és társadalmi alosztály.

Rendes tagok:

Thirring Gusztáv
 Bernát István
 Kornis Gyula, ig. t., osztály-
 elnök
 Finkey Ferenc
 Polner Ödön
 Angyal Pál
 Ereky István
 Kolosváry Bálint
 Heller Farkas
 Fellner Frigyes
 11. Illés József.

Czettler Jenő
 Dékány István
 Holub József
 Kováts Ferenc
 Kenéz Béla
 vitéz Moór Gyula
 Schütz Antal
 Lakó Dezső
 Bartók György
 Navrátil Ákos
 Tomcsányi Móric
 Vinkler János
 Staud Lajos
 Balás Károly
 Kuncz Ödön

Levelező tagok:

Grosschmid Béni
 Reiner János
 Balogh Artúr
 Schneller István
 Kovács Alajos

Mattyasovszky Miklós
 Szladits Károly
 vitéz Surányi-Unger Tivadar
 Illyefalvy Lajos
 Irk Albert
 Vladár Gábor.
 27. Menyhárház Gáspár

B) Történettudományi alosztály.

Rendes tagok:

Domanovszky Sándor, ig. t.
 Kuzsinszky Bálint
 Hóman Bálint, ig. t.
 Szentpétery Imre
 Lukinich Imre, ig. t., osztály-
 titkár
 Hodinka Antal
 Gerevich Tibor
 Hekler Antal
 Eckhart Ferenc
 Pilch Jenő
 Gyalókey Jenő
 12. Gombos Ferenc Albin.

Iványi Béla
 Madzsar Imre
 Szekfű Gyula
 Bella Lajos
 Bruckner Győző
 Tóth Zoltán
 Heinlein István
 Nagy Miklós
 Hajnal István
 Főgel József
 Mályusz Elemér
 Divéky Adorján
 Szabó Dezső
 Győrffy István
 Miskolczi Gyula
 Alföldi András

Levelező tagok:

Marczali Henrik
 Erdélyi László
 Sebestyén Gyula
 Mahler Ede
 Barabás Samu
 Varjú Elemér

Nagy Lajos
 Markó Árpád
 Révész Imre
 Tompa Ferenc
 Herzog József
 Lepold Antal
 29. Fekete Lajos.

III. A matematikai és természettudományok osztálya.

A) Matematikai és fizikai alosztály.

Rendes tagok:

Tangl Károly, osztályelnök
 Winkler Lajos
 Szarvasy Imre
 'Sigmund Elek
 Zemplén Géza
 Fejér Lipót
 Pogány Béla
 Rybár István
 Riesz Frigyes
 Gróh Gyula

II. Hoór-Tempis Mór.

Levelező tagok:

Zipernowszky Károly
 Bugarszky István
 Bodola Lajos
 Steiner Lajos
 Oltay Károly
 Konek Frigyes
 Szily Kálmán
 Mikola Sándor

Pekár Dezső
 Ortway Rudolf
 Fröhlich Pál
 Császár Elemér
 Zechmeister László
 Hüttl Dezső
 Varga József
 Gyulai Zoltán
 Mihailich Győző
 Kerékjártó Béla
 Finkey József
 Doby Géza
 Szőkefalvi Nagy Gyula
 Széki Tibor

Mauthner Nándor
 Wälder Gyula
 Szent-Györgyi Albert
 Rohringer Sándor
 Grosschmid Lajos
 Bay Zoltán
 Bodnár János
 30. vitéz Verebélyi Verebélý
 László.

B) Természettudományi alosztály.

Rendes tagok:

Zimányi Károly
 Preisz Hugó
 Mauritz Béla, ig. t., osztály-
 titkár
 Schaffer Károly
 Buday Kálmán
 Vendl Aladár
 Entz Géza
 Filarszky Nándor
 Zimmermann Ágoston
 Verebélý Tibor

II. Kenyeres Balázs.

Levelező tagok:

Hollós László
 Tuzson János
 Marek József
 Magvary-Kossa Gyula
 Zahlbruckner Sándor
 Vitális István
 Cholnoky Jenő

Papp Károly
 Vámosy Zoltán
 Kerpely Kálmán
 Bókay János
 Gelei József
 Jakabházy Zsigmond
 Kaán Károly
 Csiki Ernő
 Scherffel Aladár
 Manninger Rezső
 Rozlozsnik Pál
 Orsós Ferenc
 Szentpétery Zsigmond
 Telegdi Roth Károly
 Herzog Ferenc
 Szabó Zoltán
 Dudich Endre
 Vendl Miklós
 Győry Tibor
 Prinz Gyula
 Jávorka Sándor
 Wellmann Oszkár
 30. Illyés Géza.

II.

XCVII. nagygyűlés.

1937. április 27—29.

I. nap.

Április 27. Az osztályok ülése. Tárgyai:

a) A pályamunkák bírálatainak bemutatása. (Egyetemi hallgatók könyvjutalma.)

b) Új pályázatok kitűzése.

c) Osztályelnökök választása.

d) Szavazás az osztályokba ajánlott tiszteleti, rendes, levelező és külső tagokra.

e) Az állandó bizottságok tagjainak kijelölése.

f) A III. osztály javaslatot tesz a Nagyjutalom és a Marczibányi-mellékjutalom odaítélése tárgyában.

II. nap.

Április 28. Összes ülés.

Jegyzőkönyva M. T. Akadémia 1937. évi XCVII. nagygyűlésének
összes üléséről.

Jelen voltak: József kir. herceg Ő Fensége, ig. és t. tag, elnök, Badics Ferenc, Bláthy Ottó Titusz, Csengery F. János, Hegedüs Lóránt t. tagok, Finkey Ferenc, Gróh Gyula, Gyalókay Jenő, Heller Farkas, Horváth János, Kolosváry Bálint, Lukinich Imre, Mágócsy-Dietz Sándor, Mauritz Béla, Melich János, Pintér Jenő, Rados Gusztáv, Riesz Frigyes, Szinnyei Ferenc, Szinnyei József, Tangl Károly, Tolnai Vilmos, Viszota Gyula r. tagok, Hüttl Dezső, Jávorka Sándor, Mitrovics Gyula, Moravcsik Gyula, Pais Dezső és Pukánszky Béla l. tagok.

A jegyzőkönyvet vezeti Voinovich Géza főtitkár.

I. Elnök úr az ülést megnyitván, üdvözli a megjelenteket és felszólítja a főtitkárt jelentéseinek megtételére.

II. A főtitkár bemutatja az osztályoknak a jutalmak kiadására vonatkozó javaslatait.

A *nagyjuttalommal* a III. osztály Zechmeister László I. tagot javasolja kitüntetni, a carotinoidokra és polysaccharidokra vonatkozó dolgozataiért ;

a *Marczibányi-mellékjuttalommal* Pogány Béla r. tagot, «A Krypton I. színekép főleg ultravörös vonalainak Zeeman-felbontásairól» és «Az Argon I. Krypton I. és Xenon I. színeképek vonalainak Zeeman-felbontásairól» c. közleményeiért ; az összes ülés egyhangúlag hozzájárul ;

a *Kazinczy Gábor- és neje-juttalmat* a bírálók Rezek Rómán írónak javasolják kiadatni. — Az összes ülés elfogadja.

Az I. osztály köréből :

a *Sámuel-Kölber-juttalmat* Hegedüs Lajosnak «Röntgenfelvételek a száj- és garattüreg változásáról magánhangzók képzése közben» c. dolgozataért kéri a bizottság kiadatni. A bizottság dícséretben részesítette még Halasi Kun Tibor : «Gennadios török hitvallása» és Végh József : «Adalékok a rokonértelmű szavak keletkezéséhez» c. dolgozatait. — Az összes ülés elfogadja. .

Budapest székesfőváros kultúrtörténeti juttalmát Pukánszkyné Kádár Jolán : «A budai népszínház története» c. tanulmányának javasolják odaítélni. — Elfogadjatik.

A *Magyar Általános Köszénbánya Részvénytársaság* Berzeviczy Albert-juttalmát Horváth János r. tagnak javasolják kiadatni «Az irodalmi műveltség megoszlása» c. művéért. — Egyhangúlag helyesléssel találkozik.

A *Chorin Ferenc-juttalommal* Földes Béla t. tag «Statistikai előadások. Új sorozat» c. művét tüntetik ki.

A *Weiss Fülöp-juttalmat* vitéz Surányi-Unger Tivadar I. tagnak ítélték oda «Magyar nemzetgazdaság és pénzügy» c. munkájáért ;

Budapest székesfőváros történeti juttalmát Károlyi Árpád t. tag nyerte el «Budavár visszafoglalása 1686-ban» c. munkájával ; végül

Budapest székesfőváros természettudományi juttalmát Papp Ferenc nyerte el «A budapesti melegforrások» c. munkájával.

Az összes ülés mindezeket helyesléssel veszi tudomásul.

Az Akadémia könyvjuttalmát a következő egyetemi hallgatók nyerték el : Horváth Károly, Elekes Lajos a Pázmány Péter-Tudományegyetem, Bakó Elemér, Németh Gabriella a Tisza István-Tudományegyetem, Lakner Károly, Wagner Ferenc a Ferenc József-Tudományegyetem és Miklóssy Lajos, Dénes Jenő az Erzsébet-Tudományegyetem hallgatói.

A Kaán Károly ny. államtitkár úr által az Akadémia

rendelkezésére bocsátott «Természetvédelem és természeti emlékek» c. munkáját a következők nyerték el: Nyárády Zoltán a Pázmány Péter-Tudományegyetem, Balogh Kálmán a Tisza István-Tudományegyetem, Kottay Ferenc a Ferenc József-Tudományegyetem, Görcs László az Erzsébet-Tudományegyetem, Muck András a Műegyetem erdőmérnöki osztálya (Sopron), örgróf Pallavicini Károly a Műegyetem mezőgazdasági osztálya (Budapest), Zechmeister Károly a keszthelyi Gazdasági Akadémia, Kövesi János a debreceni Gazdasági Akadémia és Komlói József a magyaróvári Gazdasági Akadémia hallgatói.

A La Fontaine-Társaság által a M. T. Akadémia rendelkezésére bocsátott Vikár Béla-féle Kalevala-fordítás köteteit a következő egyetemi hallgatók nyerték el: Kolompár Mihály és Átányi Károly a Pázmány Péter-Tudományegyetem, Szabó István a Tisza István-Tudományegyetem, Szőts Jenő a Ferenc József-Tudományegyetem és Miklós Róbert az Erzsébet-Tudományegyetem hallgatói.

III. Ezután az Akadémia határozatot hozott a jövő évre kitűzendő pályatételek felől. Ezek az Ak. Értesítőben közöl-
tetnek.

A főtitkár bejelenti, hogy a II. osztály április 19-én tartott zárt ülésében magáévá tette a Nemzetgazdasági Bizottság azon kívánságát, hogy a P. M. Kereskedelmi Bank gróf Széchenyi István alapítványának kamatai az Andreich-Rostás-féle, konjunktúra-kutatásról szóló munka kiadására fordíttassanak, mert e rendkívül költséges mű előállítása több féleven át felemésztene a bizottság egész költségvetését. Az ügyrend értelmében erről a nagygyűlés határoz.

A nagygyűlés az osztály kívánságát elfogadja.

IV. Főtitkár bejelenti, hogy az osztályok f. hó 22-én tartott nagygyűlési ülésükben osztályelnökké a következőket választották:

az I. osztályba Melich János,

a II. « Kornis Gyula,

a III. « Tangl Károly ig. és r. tagokat.

Egyúttal a nagygyűlés tudomásul veszi az osztályok által megválasztott bizottságokat és megválasztja új tagokul a *Nyelvtudományi Bizottságba* Szidarovszky János 1. tagot, a *Nyelvművelő Bizottságba*: Nagy J. Béla 1. tagot, az *Irodalom-történeti Bizottságba*: Mitrovics Gyula 1. tagot, az I. osztály javaslata alapján.

A II. osztály az eddigi tagokat ajánlja. A III. osztály

a bizottságokba az eddigi tagokat javasolja. A *Nyelvművelő Bizottságba* Kaán Károly és Szily Kálmán l. tagokat, a *Néptudományi Bizottságba* gróf Teleki Pál ig. és Dudich Endre l. tagot, a *Könyvkiadó Bizottságba* Rados Gusztáv, Mauritz Béla, Preisz Hugó r. tagokat, a *Szótári Bizottságba* Mágócsy-Dietz Sándor r. tagot, a *•Keleti Bizottságba* gróf Teleki Pál ig., Cholnoky Jenő és Dudich Endre l. tagokat, a *Könyvtári Bizottságba* báró Korányi Sándor t. és Rados Gusztáv r. tagot, a *Képzőművészeti Bizottságba* Hüttl Dezső és Wälder Gyula l. tagokat, a *Pénzügyi és Építési Bizottságba* Kaán Károly, Hüttl Dezső és Wälder Gyula l. tagokat, a *Szellemi Együttműködés Nemzeti Bizottságába* báró Korányi Sándor t., Horváth Géza r., Rados Gusztáv r., Mágócsy-Dietz Sándor, Preisz Hugó r. és Hoór Tempis Mór l. tagokat.

V. A főtitkár bejelenti, hogy az osztályok f. hó 27-én tartott üléseikből a következőket ajánlják megválasztásra a f. hó 29-i tagválasztó nagygyűlésnek:

Az I. osztály részéről:

levelező tagnak az A) alosztályba:

Eckhardt Sándor egyet. tanár, iro-
dalomtörténész 31 szóval 10 ellen,

külső tagnak:

Collinder Björn uppsalai egyet. tanár 38 szóval — ellen,

II. osztály részéről:

tiszteleti tagnak:

Balogh Jenő r. t. 54 szóval egyhangúlag,

rendes tagnak a B) alosztályba:

Gombos Ferenc Albin l. t. 54 szóval egyhangúlag,

levelező tagnak az A) alosztályba::

Menyhárth Gáspár egyet. tanár, jog- tudós	40 szóval	14 ellen,
Neubauer Gyula egyet. m. tanár, közgazd.	39	« 15 «
Somogyi József egyet. tanár, filozófus	37	« 17 «
Vladár Gábor kúriai tanácselnök .	52	« 2 «

levelező tagnak a B) alosztálybā:

Fekete Lajos orsz. levéltárnok ... 52 szóval 2 ellen,

külső tagnak:

Bühler Károly bécsi egyet tanár,
 filozófus 54 szóval
 Meister Richard egyet. tanár 54 «
 Szüllő Géza, közíró és politikus .. 54 «

III. osztály részéről:*tiszteleti tagnak:*

Mágócsy-Dietz Sándor r. t. 44 «
 Rados Gusztáv r. t. 36 « 8 ellen,

rendes tagnak az A) alosztályba:

Hoór-Tempis Móric l. t. 36 szóval 8 ellen,

levelező tagnak:

Bay Zoltán egyet. tanár, fizikus.. 41 szóval 5 ellen,
 Bodnár János egyet. tanár, kémikus 42 « 5 «
 vitéz Verebélyi Verebély László mű-
 egyet. tanár, gépészmérnök 39 « 7 «

külső tagnak:

Sir V. C. Raman fizikus 41 szóval 3 ellen,
 Späth Ernő, a bécsi egyet. kémiai
 tanára 43 « 1 «

VI. Végül a főtitkár bemutatta a f. évi május hó 1-én, szombaton d. e. 11 órakor tartandó ünnepélyes közülés tárgy-sorát, melyet József kir. herceg, elnök úr fog megnyitni; utána Voinovich Géza főtitkár tesz jelentést az Akadémia mult évi működéséről. Ezt követőleg Herczeg Ferenc ig. és t. t. tart felolvasást II. Rákóczi Ferencről, végül Hegedüs Lóránt ig. és t. t. felolvasása következik: «Gróf Andrássy Gyula külpolitikája a világháború megvilágításában» címen.
 — Tudomásul szolgál.

VII. Elnök ezzel az ülést bezárja, a jegyzőkönyv hite-

lesítésére felkéri Badics Ferenc t. és Lukinich Imre ig. és r. tagokat.

Jegyezte :

Voinovich Géza r. t.

főtitkár.

Hitelesítésül :

József kir. herceg

ig. és t. t., elnök.

Hitelesítők :

Badics Ferenc t. t.

Lukinich Imre

ig. és r. t.

III. nap.

Április 29. Elegyes ülés.

Jegyzőkönyv

a M. T. Akadémia 1937. évi XCVII. nagygyűlésének 1937. április 29-én tartott elegyes üléséről.

Április 29. Elegyes ülés.

Elnök : vitéz József kir. herceg, ig. és t. tag. A jegyzőkönyvet a főtitkár vezeti. Jelen vannak : gróf Széchenyi Bertalan ig. t., Ravasz László, Badics Ferenc, Csengery F. János, Petz Gedeon, Károlyi Árpád, Földes Béla, Hegedűs Lóránt, Jankovich Béla, Angyal Dávid, gróf Teleki Pál, Bláthy Ottó Titusz, Horváth Géza, b. Korányi Sándor t. tagok, Szinnyei József, Munkácsi Bernát, Melich János, Császár Elemér, Zolnai Gyula, Szinnyei Ferenc, Pintér Jenő, Horváth János, Viszota Gyula, Solymossy Sándor, Németh Gyula, Balogh Jenő, Thirring Gusztáv, Bernát István, Kornis Gyula, Finkey Ferenc, Szentpétery Imre, Angyal Pál, Lukinich Imre, Hodinka Antal, Ereky István, Kolosváry Bálint, Heller Farkas, Gerevich Tibor, Hekler Antal, Eckhart Ferenc, Gyalókay Jenő, Fellner Frigyes, Rados Gusztáv, Mágócsy-Dietz Sándor, Tangl Károly, Zimányi Károly, Szarvasy Imre, Preisz Hugó, Mauritz Béla, Sigmond Elek, Schaffer Károly, Fejér Lipót, Pogány Béla, Filárszky Nándor, Zimmermann Agoston, Verebélly Tibor, Riesz Frigyes és Gróh Gyula r. tagok.

I. Elnök az ülést megnyitja. Minthogy az elegyes ülés első tárgya új elnök választása, a választás tartamára az elnöki széket átadja Bláthy Ottó Titusz t. tagnak ; ő maga elhagyja a termet.

Az elnöklő tiszteleti tag elrendeli a szavazást, melyre a névvel ellátott szavazólapokat kiosztják. A benyújtott szavazatok megolvastatván, elnök megállapítja, hogy 54 szavazat adatott be, ebből József kir. herceg Ő Fenségre 50 szavazat esett, 4 szavazat pedig Kornis Gyula ig. és r. tagra, a II. osztály elnökére. Elnök felkéri az osztályelnököket, hogy a választás eredményét hozzák tudomására József kir. herceg Ő Fenségének.

A kir. herceg a teremben megjelenvén, a lelkes üdvözlésre, az elnöklő tiszteleti tag meleg szavaira a következő köszönettel válaszolt: «Kedves tagtársaim! Mélységesen meghatva mondok köszönetet azért, hogy újból megválasztottak az Akadémia elnökévé. Ez rámnézve a tökéletes bizalmat jelenti, olyan nagy bizalmat, mely buzdításul szolgál nekem, hogy a további három évre is teljes erőmből, egész tudásommal Akadémiánk magasztos feladatait irányítsam és ezeknek megoldásában részt vegyek. Szívem mélyéből köszönöm bizalmukat és biztosítom Önöket, hogy ezt a bizalmuk által rám rótt nagy kötelességet és nagy feladatot minden erőmből becsülettel és tudásom latbavetésével fogom kifejtteni. Ismételten legbensőbb köszönet».

II. Elfoglalván az elnöki széket, elnök elrendeli a szavazást a másodelnökre. Beadatott 54 szavazat, ebből Ravasz László t. tagra esik 40, Császár Elemér r. tagra 8, Petz Gedeon t. tagra 1, Pintér Jenő r. tagra 1; üresen volt 7 szavazólap.

Elnök tehát Ravasz László t. tagot megválasztott másodelnöknek jelenti ki és felkéri az osztálytitkárokat, hogy a választás eredményét vele tudassák.

Ravasz László másodelnök a terembe lépve, az elnök úr ő kir. Fensége üdvözlésére a következő szavakkal válaszolt: «Hálásan köszönöm a tek. Akadémiának megtisztelő bizalmát. Nem tudom szavakban kifejezni, mily nagyra értékelem ezt a megtiszteltetést. Aggodalmaim támadnak — úgymond — a felől, hogy egyházi szolgálatom vajjon nem fogja-e akadályozni az Akadémia falai közt való sáfárságomat? Biztatásul két kiváló elődömrre tekintek vissza: Fraknoi Vilmosra és Szász Károlyra s az ő példájuk elég bizonyosság nekem arra az egyébként is tudott és régen vallott meggyőződésemmre, hogy a tudomány templomában való szolgálat nem ütközik össze a halhatatlan lélek kultuszával. Legyen szabad ezt a bizalmat egyszersmind zálogul fogadnom el arranézve, hogy nemcsak az Akadémiának minden egyes tagja, hanem az osztályok, tisztviselők és leg-

elsősorban az elnök úr nemcsak támogatásukkal, hanem elnéző rokonszenvükkel is meg fognak tisztelni. Ezzel szemben s ezért ígérem, hogy az Akadémia hagyományait építem, jó szokásait tiszteltem, megőrzöm, minden erőmmel szolgálom azt az örök hivatását az Akadémiának, hogy az igazságot keresse és megvallja az egyetemes emberiesség legmagasabb csúcsain, az izzó magyarság tiszta szenvedélyével. Legyen és maradjon az Akadémia az, aminek nagy alapítója szánta és ami mindig volt százéves pályafutása alatt: az egész magyar nemzeti műveltség egybefogó és messzire tündöklő, betetőző kupolája».

III. Ezzel az elnök az elegyes ülést bezárja és egyben a tagválasztó összes ülést megnyitja.

Főtitkár jelenti, hogy Lenhossék Mihály másodelnök elhúnytaival az Ig. Tanácsba az Akadémia által választottak között egy szék megürülvén, erre a III. osztály b. Korányi Sándort jelöli. A szavazás megejtetvén, beadott 57 szavazat; ebből 50 esett b. Korányi Sándor t. tagra, egy Verebély Tibor, egy Császár Elemér, egy Szinnyi Ferenc r. tagokra, négy lap üres volt.

Elnök b. Korányi Sándort az Ig. Tanács megválasztott tagjának jelenti ki.

Következett a szavazás, szokásos módon, egyenként és golyókkal az osztályok által ajánlott tiszteleti, rendes és levelező tagokra.

A szavazást sorshúzás útján az I. osztály kezdte, ahol a szavazás eredménytelen maradt.

A II. osztályba megválasztották t. tagnak Balogh Jenő r. tagot 48 szóval, 5 ellen, az A) alosztályba *levelező tagnak*: Menyhárház Gáspárt, 37 szóval 12 ellen, és Vladár Gábort 37 szóval, 6 ellen;

a B) osztályba *rendes tagnak*: Gombos Ferenc Albin l. tagot 40 szóval 3 ellen; *levelező tagnak*: Fekete Lajost 39 szóval 3 ellen;

a III. osztályba *tiszteleti tagnak*: Mágócsy-Dietz Sándor r. tagot 39 szóval 2 ellen és Rados Gusztáv r. tagot 35 szóval 5 ellen;

az A) alosztályba *rendes tagnak*: Hoór-Tempis Mór l. t. 34 szóval 3 ellen;

levelező tagnak: Bay Zoltán szegedi egyet. tanár, fizikus 31 szóval 6 ellen, Bodnár János debreceni egyet. tanár, kémikus 33 szóval 3 ellen, vitéz Verebélyi Verebély László műegy. tanár, gépészmérnök 34 szóval 3 ellen.

A külső tagokra a szavazás lajstrommal történt ; megválasztottak : az I. osztályba Collinder Björn uppsalai egyet. tanár, 28 szavazattal, a II. osztályba Bühler Károly bécsi egyet. tanár, 27 szavazattal 1 ellen, Meister Richard bécsi egyet. tanár, 27 szavazattal 1 ellen és Szüllő Géza közíró, politikus, 25 szavazattal 3 ellen ;

a III. osztályból Sir V. C. Raman fizikus, 27 szavazattal 1 ellen és Späth Ernő bécsi egyet. tanár, kémikus, 27 szavazattal 1 ellen.

Elnök a választás eredményét kihirdeti és több tárgy nem lévén, a jegyzőkönyv hitelesítésére felkérve Jankovich Béla ig. és t. valamint Mauritz Béla ig. és r. tagokat, az ülést berekeszti.

Jegyezte :

Voinovich Géza r. t.
főtitkár.

Hitelesítésül :

József kir. herceg
ig. és t. t., elnök.

Hitelesítők :

Jankovich Béla
ig. és t. t.

Mauritz Béla
ig. és r. t.

Ünnepélyes közülés.

1937. május 1-én.

a) Elnöki megnyitóbeszéd.

Tartotta József kir. herceg, ig. és t. tag, elnök.

Midőn mint Akadémiánk újból megválasztott elnöke elfoglalom e helyet, őszinte, mély megilletődéssel gondolok felelősségteljes földadatomra, melyre engem a bizalomnak ezen megnyilatkozása kötelez.

Azt hiszem nem kell hangsúlyoznom, hogy erős hittel és lelkes törekvéssel fogom folytatni a tavaly megkezdett munkát, melynek egyetlenegy célja : Akadémiánk tekintélyét növelve, drága hazánk ügyét a tudomány vitathatatlan erejével, meg nem föllebbezhető igazságaival szolgálni, a magyar nemzet jó hírnevét öregbíteni, kultúránkat erőteljesen fejlesztve a világversenyben legyőzhetetlenné tenni. Az egyes tudósnak munkáját megkönnyebbitve, azt a nemzet javára

írva, a magyar tudóst és nemzetünket mindjobban abból — a tudatlanságból eredő — homályból kivezetni, melybe az elnyomatások korszakai alatt készakarva beburkolták mindazt, ami magyar, ahogy mi katonák azt mondani szoktuk : elködösítettek bennünket.

Ezen mélyen lelkemben gyökerező eszményeket szemem előtt tartva, néhány szóval a tavalyi megnyitómban kifejtett vezérelveimet — nagy alapítóink elgondolását véve alapul — még ki kívánom egészíteni.

Akadémiánk nem lehet a tudományok hideg, hallgatag palotája és nem szabad annak tekinteni : igenis kell, hogy nemzeti központi erő legyen, mely a tudományok sziklájára, műveltségünk ernyedetlen fejlesztésével, eleven munkát táplálva, bevehetetlen várat épít. A tudományos haladást, mint a nemzeti önérzet éltető erőforrását, a nemzet tulajdonává, drága kincsévé teszi.

A francia Akadémia a megtestesült «Gloiret» jelképezi! A mienk a tudományok halhatatlan igazságaiból, a folyton fejlődő kultúrából fakadó magyar életerő egyik üde forrása és a nagy lelki termékek melegágya kell hogy legyen!

Gróf Széchenyi István írta Döblingből : «A magyar romok közt a nemzetnek eléggé nem bámulható életerején kívül, szeplőtlen, már majdnem csupán az Akadémia mutat arra, miszerint nemzetünk még kioltva nincs . . . » Ezt ő az Akadémia tervezett megrendszabályozása fölötti elkeseredésében írta ; és mégis van ebben valami kötelező miránk nézve is trianoni elnyomottságunkban, keservünkben, mert a rágalmak hadjárata ma is úgy törekszik beállítani hazánkat, nemzetünket, mint jelentéktelen, a sors által halálra ítélt, mulandó árnyékot, sötét viharfelhőt.

Megint ő mondja, éppen mai helyzetünkben is oly találon : «Rien ne fait tant de mal dans le monde, qu'un mensonge, qui ressemble à la vérité!» — Semmi sem árt annyira a világban, mint egy hazugság, mely a valósághoz hasonlít.

Ezekkel szemben a mi jelszavunk és minden cselekvésünk rúgója csak az lehet, hogy a rágalmakat az igazságnak föltétlenül le kell győznie.

Akadémiánk a nemzeti gondolatból, eszméből született meg és mégis nemzeti céljaink szolgálatában az egész emberiség közös kincsét, a tudományt, közművelődést fejleszti és itt kapcsolódik bele a halhatatlan és minden erőnkkel megvédendő nemzeti eszme az egész emberiség közös érdekébe és nyújt kezét a magasztos értelemben vett internacionáliz-

musnak, mely egyik a másikat kell hogy kiegészítse és éppen-séggel nem szabad, hogy az internacionalizmus a nacionalizmust elfojtani próbálja, mert az a bolsevizmusba fojtaná az emberiséget.

Az egyes tudós műveli a tudományt, kutatásainak eredménye az ő személyes dicsősége, de kell, hogy a nemzet kincsévé legyen s ezen az úton az emberiség rokonszenvét megszerezze a nemzet részére.

Fontos, hogy a tudományoknak a gyakorlati élettel kapcsolatos jelenségeit minél nagyobb figyelemmel kísérjük és támogassuk. A tudománynak gyakorlati célok felé is, mondhatnám minden mást túlszárnyalóan nagyfontosságú feladatai vannak és viszont a praktikus célok nem nélkülözhetik a tudományt; egyszóval egymásra támaszkodó működésre van szükség.

Gúnyos megjegyzéseket hallottam, hogy a túlzott magyar művelődés az ifjúság elhelyezkedését illuzóriussá teszi és a kultúrfölény alig több üres jelszónál. Nézetem szerint ilyet vallani és hirdetni nagy rövidlátásra mutat és ez ellen határozottan tiltakozom.

Ha nem akarunk az emberiség tengerében elsüllyedni, akkor föltétlen szükségünk van egész nemzetünket átható fejlett magyar kultúrára! Az ifjúság elhelyezkedésének kérdése egészen más alapon nyugszik, melyre itt nem terjeszkedek részletesebben ki. A műveltségnek az egyéni hivatottsághoz kell illeszkednie; de ebben a legmagasabb fokig kell fejlődnie. Az ifjúságnak az élet minden területébe kell elhelyezkednie, kiki a maga tehetsége és szakhajlama szerint. Ez az állami lét és jólét biztosítására különösen a mind súlyosbodó világhelyzet folytán és bizonyos belső veszedelmek elkerülésére múlhatatlanul szükséges! Az ifjúságnak magasfokú művelődése és elhelyezkedése országos és nemzeti érdek, melyet minden eszközzel elő kell mozdítani.

Kultúrfelsőbbséget rosszakarattal lehet vitatni, de elvenni semmiféle erőszakkal sem lehet! Ezen kultúrfelsőbbségnek fenntartásában, vagy ha mások netán túlszárnyalnának, újbóli utóléréseben Akadémiánknak kimagasló hivatása van. A tudománynak számos ágazatát nemcsak fejleszteni, kiművelni szükséges, hanem — és ez igen fontos — a mindennapi élethez való viszonyát szem előtt tartva ezt előnyösen kell befolyásolnia. Ez nézetem szerint nagy alapítóink szándékával sehogyszem állhat ellentétben; ellenkezőleg, feladataink kibővítése az ő nagy eszméiknek diadalravitelét elő-

segíti. Mert mi mást kívántak ők, mint a nemzet szellemi tehetségének hatványozott fejlesztésével annak életrevalóságát, életerejét fokozni.

A magyar lelkület, a magyarul érzés a föltámadást és boldogabb jövőt alapozza meg. A magyar lélek táplálása, erősítése a tudományok hatalmas erőivel szintén az Akadémia magasztos és talán legfőbb föladata. Ez fakasztotta Széchenyi lelkéből az Akadémia létesítésének gondolatát. Nagyatyám József nádor pedig látva ezen eszme hatalmas teremtő erejét, csatlakozott és küzdött annak megvalósításáért. És íme a nemzet alapította, hozta létre Akadémiánkat, mely mint ilyen, egyedül áll a világon!

Mai helyzetünk, mely sokkal súlyosabb, mint Széchenyi kora, — melyet ő előre lát és a «Garat» bevezetésében megjósol — ezt a föladatot még fokozottabb mértékben rója mindnyájunkra, elsősorban pedig Akadémiánkra.

Elvont — absztrakt — tudományoknak, mint már mondtam, párosulniuk kell az életadta praktikumokkal. Az élet erőt és támaszt keres a tudományban, a tudomány pedig mindig újabb teret keres, talál és nyújt az élet mind nehezebb fönn tartására és megalapozására. Talán különösen hangzik ez, de ha párhuzamban tanulmányozzuk mind a kettőt, úgy meg fogunk arról győződni, hogy ez nemcsak elméletileg áll fenn, hanem hasznosan alkalmazható fogalom, melynek megvalósítása értékes gyümölcsöt fog teremni.

Habár már a mult évben rámutattam nemzeti irodalmunk nagy fontosságára, újból a legnyomatékosabban hangsúlyozom azt, mert nemzeti irodalmunk — néhány dícséretes kivételtől eltekintve — el van hanyagolva, pedig ez a nemzet magyar egyéniségének vitathatatlan kifejezője és erősítő tápláléka, lelki tükre! Sajnos, helyette erkölcstelen, erkölcsrontó regények özöne szenzációt hajszolva árasztja el az olvasóközönséget, idegen világnézetükkel a lelkekben rombolnak, a tudást, lelki súlyt nem gyarapítva, a gyengébb jellemű olvasókat, bizony nem egyszer, bűnözésre csábítják, pedig a magyar néplélek aligismert gyönyörű igazgyöngyeit beh jó volna a világnak is bemutatni.

Széchenyi egyik célkitűzése az Akadémia részére a magyar nyelv tisztaságának megőrzése, annak továbbfejlesztése, ez továbbra is egyik föladatunk kell hogy maradjon. Annál is inkább, minthogy — sajnos — azt kell tapasztalnunk, hogy Petőfi, Arany, Jókai nagyszerű szókincse lassacskán feledésbe megy, helyette a leghetetlenebb új szavak gombamódra

teremnek és rontják a magyar nyelv zamatosságát, eredetiségét. Hová lesz a gyönyörű, gazdag, virágos magyar nyelv, ha mint a repkény, keresztül-kasul fonják, az idegenből egészen fölöslegesen belehadart, szörnyszülött szavakkal.

Széchenyi azt írta egyik művében: «Ha van saját szavunk, ne tűrjük az idegent, ha pedig nincs, akkor mutassunk az idegen, minket gazdagító s az anyanyelvvel majdan összeforrandó szó iránt annyi hospitalitást, mint amennyivel, régi magyar szokás szerint, fogadjuk a jövevényt... Mindaz, amit idő, szokás sajátunkká tesz, magyar lesz!» — Széchenyi ezen mondásához azonban én meggyőződésemet szavát kapcsolom: a magyar nyelv szavakban elég gazdag ahhoz, hogy csak a legritkább esetekben kell idegen szót fölvennünk, talán inkább tudományos szavak ezek, melyek új, tudományos fogalmakat fejeznek ki, vagy műszaki elnevezések. Tehát ha nem tudjuk, vagy elfelejtettük a magyar szót, keressük azt meg, de ne kapjunk föl helyette — mert éppen eszünkbe jut — valamit, ami idegen és a magyar észjárással nem egyezik, magyar jelleggel nem bír. Idegen szójárást, vagy magyar szavakkal idegen nyelven beszélést, írást ne tűrjünk meg. Idegen gondolatok is többnyire teljesen fölöslegesek. Fejlesszük nyelvünket a magyar lélekben rejlő gazdag kincstárból.

Jókai mondotta: «...én olyan szép, kifejezésekben gazdag, mondataiban tökéletes, a gondolatokhoz odaállóbb nyelvet nem ismerek, mint a magyart. Magyar nyelven költetni olyan, mint a hegedűművésznak a Stradivarión játszani. Hálát adok az Istennek, hogy ezt nekem adta anyanyelvül!»

Másutt nyelvünkre vonatkozólag aggódva mondja: «Isten elleni vétek a jó borból ecetet csinálni».

Akadémiánk nemzeti érdekeket erősítő, hajdani működését mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy az abszolutizmus idejében az itteni főkormányzó ellenszenve miatt 8 évig nem volt szabad nagygyűlést tartani vagy tagokat választani, alapszabályainkat pedig fölülvizshálták és megrendszabályozták.

Széchenyi szavait ismétlem: «...szép remény fejében, minden hasztalan törekedést s fáradozást elfelejteni tudni s új erővel mindig kiállni, teszi azon magyar nemzeti szellemet, melyet köztünk kiki érez, de tán senki világosan ki nem mondott, s mely országunk egykori bizonyos felemelkedését, amit senki se gátolhat, nyilván ígéri».

Másutt azt mondja: «...ítéletem szerint az, ki honi

nyelvünk mellett van, nemzetünk életét hordja szívéen, az pedig ki ellene szegül sejdítlen, — mert nem akarom hinni, sejtve valaki hazagyilkos lehetne — annak halálát reggeti keblében».

Az imént általam lefektetett elveket Széchenyi István szavaival akarom még alátámasztani, aki azt mondja: «A nagyobb számban vélnék lelni üdvöt, — boldog Isten! — mintha bizony például 30 millió barbár népben több magához vonzó, több magábaolvasztó varázs volna, mint bármely kis számban is, ha az a civilizáció kincsétől felcsordul..., olvasztói felsőbbbséggel kell bírni!»

Megemlítendőnek tartom még azt, hogy a tavaly itt, a nemzetek szövetségének Coopération Intellectuelle szervezete által tartott ülései magyar szempontból is hasznosak voltak, mert volt alkalmam arról meggyőződhetni, hogy a legjobb benyomásokkal távoztak innét az ott nagy súllyal bíró kiküldöttek. Ez pedig azt jelenti, hogy saját önszerezte meggyőződésükkel szemben a hazug propaganda már aligha hull termékeny talajra lelkükben. Látták a magyar kultúrát, a magyar vendégszeretetet, és ha akarták észrevenni, láthatták a minket ért égbekiáltó igazságtalanságokat.

Most azonban azt kérdem, hogy egyeztethető össze a legelemibb műveltséggel azon tény, hogy Akadémiánk szárazon tudományos nyomtatványait a trianoni határról következetesen visszaküldik, olyanokat is, amelyeket az ottani egyetemek rendeltek meg.

Akadémiánk működésével kapcsolatban rendkívül nagy fontosságúnak vallom a napi sajtó állásfoglalását és munkálkodásunkba való bekapcsolódását, jobban mondva vállvetett közös munka végzését!

Nézetem szerint a sajtó a nemzeti létnek egyik legfontosabb tényezője. Az orvosnak kezével hasonlíthatnám össze, mely az ütér működését ellenőrzi. A sajtó sok esetben a közvélemény kialakulásában döntő szerepet játszik, de legalább is hivatva van azt tükrölként hűségesen visszatükrözni. Hivatva van a nemzetben az élniakarást, a hazafias szellemet fönttartani; hivatva van a nagy nyilvánosság előtt a nemzet és az egyén jogait megvédeni és bizonyos kérdésekbe, melyek a nemzet létre fontosságai, részrehajlatlanul világot vetni. Egy szóval kimagasló hivatása van az ország és a nemzet életében. Ezért egészséges, részrehajlatlan, igazságos érzülettől áthatott lapok, melyek az egyéni becsületet tisztelik és az egyéni jogokat mindenkor szem előtt tartják és mentesek minden

lelket rontó, izgató, lázító szellemtől, az ország döntőfontosságú szervei közé tartoznak. A sajtó hivatva van e mellett mindarra vigyázni, amire Akadémiánk is köteles vigyázni, t. i., hogy a nyelv sorvadását megakadályozza, annak tiszta magyarosságát fönntartsa és megvédje az idegenből betolakodó rossz magyarságtól, új szavaktól; tartsa fenn nyelvünk szókincsét és küszöbölje ki az idegenből behozott gondolatmenetet. Mint már mondtam, Petőfi, Arany, Jókai és más nagy költőink, íróink gyönyörűséges szógazdagságát őrizze meg sértetlenül és terjessze azt.

Íme csupa magasztos föladat, mely mind Akadémiánkéval azonos! Ezért kérem a magyar sajtót, nyujtson segédkezet Akadémiánknak és végezzünk vállvetett munkát ezen szent hivatásban, hiszen egy célért küzdünk, hazánk boldogulásáért, a magyar nemzet és nemzeti eszme fölvirágoztatásáért, a magyar kultúra fölényéért.

Szívből fakadó kívánságom, hogy a sajtó legyen baráti közvetítője komoly és lelkes munkánknak a nagy közönség felé.

Sajtónk segédkezet kérem ahhoz is, hogy Akadémiánk továbbra is fokozottabb mértékben mint eddig, nemzetünk féltett kincse legyen, melyre minden magyar jogosan büszke s melynek érinthetetlen tekintélye előtt a külföldnek is meg kelljen hajolnia.

Még nagyon sötét föllegek borítják a magyar égboltot és a viharok távolról sem állottak el! Csak a törhetetlen hit, kemény akarat és közös, csöggedést nem ismerő, vállvetett, önzetlen munka minden téren, adhatja meg az erőt ahhoz, hogy e veszélyes válságokból, e szörnyű megpróbáltatások idejéből épen, megerősödve, újabb ezer évre hivatottan és fölkészülten léphessük át ennek küszöbét.

Adja Isten, hogy így legyen!

A jobb, boldogabb magyar jövőbe vetett, életemnél is erősebb hittel köszöntöm mindnyájukat és az Akadémia 97. ünnepélyes közülését megnyitom.

b) Főtitkári jelentés.

Előterjesztette Voinovich Géza főtitkár.

Az Akadémia egy évi munkásságáról rövid vázlat alig nyujthat tájékoztatást. Akadémiánk munkássága nagyon széleskörű, néha szétágazó, szinte ellentétesnek látszó felada-

tok hárulnak reá. Főfeladata a tudományok művelése, de fél munkát végezne, ha elzárkóznék az ismeretek terjesztése elől. A természettudományok hatalmas föllendülésének korában élünk, s ebből derekasan kiveszi részét a magyar tudományos világ, de az Akadémiának nem kisebb figyelemmel kell a szellemi tudományok felé fordulnia, nehogy elsorvadjanak. Különösen ápolnunk kell a nemzeti életünket, multunkat, jelenünket, jövőnket, gazdasági életünket érintő tudományágakat, de szabad volna-e ezek mellett elhanyagolnunk a nemzetközi tudományos munkával való kapcsolatokat? Az Akadémiák a tudományt magáért a tudományért művelik, de vétek volna elfordulni a gyakorlati hasznú kutatásoktól. Mindezekből évenként talán csak egy-egy mozaik-darabot tudunk felmutatni, melyek nem adnak képet sem az illető tudományág egész munkásságáról, sem az Akadémiának számos téren folyó lankadatlan munkájáról. E munkáról némi fogalmat nyújt talán néhány nyers szám. Tíz összes és egy, Buda visszafoglalásának ünnepélyén tartott rendkívüli ülés mellett az Akadémia három osztálya a lefolyt évben 26 osztályülést tartott; magában a matematikai és természettudományi osztály ülésein 73 tudományos kutatás módjáról, vagy eredményéről számoltak be az osztály tagjai. Az osztályok kebelében 16 tudományágnak működött külön bizottsága. A kiadványok terén Akadémiánk kilenc folyóiratot tart fenn, azonfelül négyet segélyez, továbbá két külföldit, úgyszintén két külföldi magyar intézetnek évkönyveit, harmadikul Fraknói Vilmos püspök alapítványának kamataiból a Római Magyar Intézet kiadványait. Az utóbbiak jobbra a külfölddel ismertetik meg tudományos életünket. E közlönyök nagyobb része természetesen a hazai tudományosságot és közművelődést szolgálja, más részük azonban élénken belekapcsolódik a nemzetközi tudományos életbe; kivált a Mat. és Term. Tud. Értesítő füzeteit kíséri éber figyelem a világ minden részéből, úgyszintén az Archaeológiai Értesítő, mely az újabb nagy ásatások ismertetésével nemcsak a tudományt szolgálja, hanem egyszersmind nemzetünk nagy multjának s régi műveltségének bizonyítékait tárja fel.

E mellett tíz kötetet adott közre az Akadémia: kettőt idegen nyelven, ezek egyike Báthory István nagy fejedelmünkről és lengyel királyról szóló könyv, melyet magyar és lengyel tudósok írtak. Van kiadványaink között történelmi, jogi, bölcséleti, természetrajzi mű. Mai ünnepi ülésünk nap-

jára jelent meg nagyérdemű elnökünk, Berzeviczy Albert hátrahagyott irataiból az abszolutizmus korát tárgyaló nagy művének kéziratban maradt két terjedelmes szakasza, melyet fáradhatatlan keze mintegy a sírból nyújt felénk. E fejezetek nem végzik ugyan be a nagy munkát, de lényegesen kiegészítik az eddig megjelent köteteket.

Legközelebb jelenik meg az újabb magyar színműirodalom történetének első kötete, — Galamb Sándor munkája — a Nemzeti Színház százados ünnepére. Időszerű kérdéssel foglalkozik a konjunktúra-kutatás módjait vizsgáló új kiadványunk is.

Előkészületben van két világszerte ismert és elismert tudósunk, Gombocz Zoltán és Pauler Ákos összegyűjtött munkáinak kiadása.

A Nyelvtudományi Bizottság folytatta kézikönyveinek sorozatát. A Nyelvművelő Bizottság a *Magyarosan* c. folyóirat kiadásával buzgólkodott nyelvünk épségének megőrzésén, szorgosan gyomlálva a veszedelmesen burjánzó hibákat. Azonban hiába írja meg rendelését az orvos, ha a beteg nem veszi be az orvosságot. Ezért kérte a Bizottság a sajtó segítségét, mely az idegenszerűségek kerülését, a magyaros szólások fölélesztését a mindennapi példaadás és megszokás erejével szolgálhatja, a mire a sajtó meghívott képviselői szíves készséggel ajánlkoztak.

Az Irodalomtörténeti Bizottság két kötetrel folytatta a Régi Magyar Könyvtárt; egyik Berzsenyi költeményeit adja, először a kéziratok összevetésével. A Történettudományi Bizottság a közeli nagy évfordulóra hatalmas Szent István-Könyvön dolgozik, s a Hunyadiak korának adatait gyűjtő kötetek sorát készül befejezni, egy összefoglaló kötettel kiegészíteni.

A III. osztály Bizottsága a magyar botanika történetét adta ki.

Tudományos társulatokat és kutatásokat is segélyezett az Akadémia. E kiterjedt munkásságot főképp gróf Vigyázó Sándor és Ferenc nagy hagyatéka teszi lehetségessé. Tisztelet emléküknék!

A tudományos munkának részben segítését, részben elismerését szolgálta az Akadémia pályatételek kitűzése és jutalmak kiosztása által:

az Akadémia nagyjutalma az idén az 1928-tól 1936 végéig megjelent legkitűnőbb fizikai vagy kémiai munkát illette; erre a bíráló bizottság egyhangúlag Zechmeister László I. tag egyik munkáját méltatta;

a Marczibányi-jutalomra pedig Pogány Béla r. tag munkáit.

A Kazinczy Gábor- és felesége nevét viselő jutalmat a bizottság Rezek Román írónak ítélte oda ; a Vojnits-éremmel Heltai Jenőnek *A néma levente* c. színművét tüntette ki ; a Sámuel-Kölber-jutalommal Hegedüs Lajos nyelvtudományi értekezését.

Ez évben adatik ki először a Magyar Általános Köszénbányának nagyérdemű volt elnökünk, Berzeviczy Albert nevére tett alapítványa kamata ; a bírálók abban a szerencsés helyzetben voltak, hogy e nagy díjat első alkalommal egy nagyértékű, úttörő műnek adhatták ki, Horváth János társunk *Az irodalmi műveltség megoszlása* c. nagy munkájának.

A székesfőváros által a *Budai népszínház történetének* megírására kitűzött jutalmat egyhangúan Pukánszky Kádár Jolán munkája nyerte el.

A II. osztály a Weiss Fülöp-jutalommal Surányi-Unger Tivadar *Magyar nemzetgazdaság és pénzügy* c. művét ; a Chorin Ferenc nevét viselő jutalommal Földes Béla *Statisztikai előadásai* új sorozatát tüntette ki.

Budapest székesfőváros által Budavárának a töröktől való visszavívását tárgyaló munkára kitűzött jutalmat Károlyi Árpád nagy műve új kiadásának adta ki az Akadémia ;

a székesfővárosnak természettudományi jutalmát Papp Ferenc a *budapesti melegforrásokról* szóló művének.

Két jutalom összege, — melyeknél az alapítólevél erre módot ad — könyv kiadására fordítatik.

Jutalommal tüntetett ki az Akadémia két, a közoktatásügyi minisztérium négy érdemes, kiváló eredménnyel működő néptanítót.

Ha még hozzávesszük, hogy kiadványaiból iskoláknak, társulatoknak, intézményeknek, tudósoknak hatvanezer pengő ára könyvet juttatott ingyen Akadémiánk, — ezzel futólagos vázlatot nyújtottam a lefolyt évbeli munkásságról.

Fájdalom, a hű munkások sorából sokan kidőltek az év folyamán :

Bodola Lajos l. tag, a József Nádor-Műszaki Egyetem tanára, az Erzsébet-híd egyik építője,

Ilosvay Lajos ig. és t. tag, a kiváló kémikus, Akadémiánknak két évkörön át volt másodelnöke,

Baros Gyula l. tag, az irodalomtörténet buzgó munkása, az Irodalomtörténeti Társaság lelkes megalapítójának egyike,

Tóth Lajos I. tag, a magánjog kiváló tanára a debreceni egyetemen.

Lenhossék Mihály, az anatómiának világhírű tudósa, a most letelt évkörre megválasztott másodelnökünk,

Némethy Géza t. tag, európai hírű munkása a klasszikus filológiának, I. osztályunknak 13 éven át volt elnöke,

Hubay Jenő t. tag, világhírű hegedűművész, kitűnő zeneszerző, a magyaros dalművek úttörője, nagy zene-pedagógus,

bárá Wlassics Gyula tiszteletbeli és ig. tag, volt vallás-és közoktatásügyi miniszter, nagy jogtudós, volt másodelnökünk.

Mennyi nagy név, hány nagy, részben pótolhatatlan veszteség. Aggódva kérdezzük, nő-e új fa a kidőlt törzsek helyén, s nem alacsonyabb geszt lepi el majd helyöket?

A most folyó évben telt le az elnöki és másodelnöki méltóság hároméves évköre. Elnökké Berzeviczy Albert helyére már tavaly József kir. herceg ö Fensége lépett a töredék évkörre, most annak lejártával újra elnökké választott. Vezetéséhez nagy reményeket fűz az Akadémia, az eddig körünkben töltött rövid idő biztos záloga a jövő fejlődésnek.

A másodelnöki szék betöltése most az I. osztályt illette, amely Akadémiánk kiváló díszét Ravasz Lászlót tisztelte meg e méltósággal, amihez az Akadémia összesége hozzájárult.

A kidőlt tagok helyébe új munkásokat szólított az Akadémia.

A II. osztályba tiszteleti tagnak *Balogh Jenő* r. tagot, a kitűnő jogtudóst, volt igazságügyminisztert, Akadémiánk-nak 15 éven át rendkívüli érdemeket szerzett főtitkárát.

Levelező tagnak a bölcséleti és társadalmi alosztályba *dr. Menyhárház Gáspárt*, a szegedi egyetem tanárát, számos jogtudományi munka íróját, továbbá *dr. Vladár Gábor* kúriai tanácselnököt, az igazságügyminisztérium nagy gárdájának tagját, a köz- és magánjogi osztálya vezetőjét,

a történelmi alosztályba rendes taggá *Gombos Ferenc Albin* I. tagot, a magyar történelem szorgalmas munkását, levelező taggá *Fekete Lajos* orsz. levéltárnokot, a török hódoltság korának kiváló bűvarát.

A III. osztályba tiszteleti taggá *Mágócsy-Dietz Sándort*, a nagyérdemű botanikust, úgyszintén t. taggá *Rados Gusztáv* eddigi rendes tagot, a nagynevű matematikust,

rendes taggá a mat. és fizikai alosztályba *Hoór-Tempis Mórt*, Akadémiánknak több mint 30 év óta kiváló l. tagját, levelező tagnak *Bay Zoltán* egyet. tanárt, *Bodnár János* egyet. tanárt és *vitéz Verebély László* műegy. rendes tanárt, kinek főbb munkái a vasútügy körébe esnek.

Íme, mint a növényélet körében gondoskodik a természet a lehullt lomb helyébe megújulásról, szellemi téren is van gondja rá, hogy biztosítsa a jövő munkáját.

c) *Herczeg Ferenc* ig. és t. tag előadása :

A dicsőséges legyőzött.

(Megjelent a Budapesti Szemle 1937. májusi számában.)

d) *Hegedüs Loránt* ig. és t. tag :

Gróf Andrássy Gyula külpolitikája a világháború megvilágításában.

III.

Jelentések a pályázatokról.

a) Az 1937. évi Nagyjuttalom és a Marczibányi-mellékjuttalom odaítélése tárgyában kiküldött bizottság jelentése.

Az ügyrend megállapítása szerint az idén az 1928/1936. időközben megjelent kémiai és fizikai tárgyú tudományos munkák kerülnek a Nagyjuttalommal és Marczibányi-mellékjuttalommal való megkoszorúzásra. A Magyar Tudományos Akadémiának ezúttal döntésre jogosult harmadik osztályától kiküldött bizottsága, a magyar szakférfiaktól megjelent és az említett tárgykörbe vágó tudományos dolgozatokat áttanulmányozva, egyhangú határozattal ajánlja a tek. Akadémiának

a Nagyjuttalomra: *Zechmeister László* l. tagnak a *carotinoidokra* és *polysaccharidokra* vonatkozó dolgozatait, melyek nemcsak értékes és érdekes eredményeknek hosszú sorozatait mutatják fel, hanem új kutatási irányoknak is szabnak utat :

a *Marczibányi-mellékjutomra* pedig: *Pogány Béla* r. tagnak a nemes gázok neutrális atomjai által kisugárzott színeképvonalaknak Zeeman-jelenségeivel foglalkozó «A Krypton I. színekép főleg ultravörös vonalainak Zeeman-felbontásairól» és «Az Argon I., Krypton I. és Xenon I. színeképek vonalainak Zeeman-felbontásairól» (Mat. Termud. Ért. 1934, 1935) című két közleményét, tekintettel az azokban foglalt spektroszkópiái vizsgálatok nagy jelentőségére.

A bizottság javaslatának indoklását a következőkben terjeszti a tek. Akadémia elé:

Zechmeister László dr. tudományos kutató munkássága főrészből a szerves vegyületek három csoportjára vonatkozik: a növényi és állati eredetű festékekre, továbbá a polysaccharidekre. Mind a három téren végzett vizsgálatainak eredményei csaknem egyformán jelentőségteljesek, nagy horderejűek s csupán az egyik tanulmánykör részletessége és kiterjedtsége miatt mondható, hogy tudományos munkásságának súlypontja a növényi eredetű festékeknek arra a különleges csoportjára esik, amelybe tartozó anyagokat carotinoidoknak nevezik.

A carotinoidok azáltal, hogy egyes növények legkülönbözőbb részeinek pompás sárga és vörös színt adni képesek, már régóta magukra vonták a figyelmet. Csaknem egy évszázad óta többen próbálkoztak eleinte kémiai, később spektroszkópiái, de különösen mikrokémiai úton e festékek mibenlétére vonatkozólag valami pozitívet megállapítani, a nélkül, hogy kielégítő eredményhez jutottak volna. A carotinoidok vizsgálatait mintegy lökésszerűen, a szabatos kémiai kutatás irányába terelték *Willstaetter* 1905-től 1913-ig folytatott idevonatkozó kísérletei. Ő és munkatársai különítették el és állították elő először kristályos állapotban a carotinoidok legfontosabb képviselőit s állapították meg azok tapasztalati képleteit. De azután *Willstaetter* kutató munkássága más irányba terelődve, a felszántatlan talaj parlagon maradt. A múlt évtized végéig a legjelesebb szerves kémikusok sem mertek a *Willstaetter* által abbanhagyott munka folytatására vállalkozni, mert érezték a rendkívüli nehézségeket, melyekkel a további vizsgálatok során szembe-kerülniök kellett volna. Csak 1928-tól kezdve lendül fel ismét a carotinoidok vizsgálata s új módszerek létesítésével és bevezetésével ér el olyan eredményeket, melyek e festékanyagok mibenlétét minden oldalról megvilágítják. A részletes vizsgálatok során nő meg a carotinoidok nagy jelentő-

sége is, midőn kiderül, hogy ezek a vitaminok bizonyos fajtaival, továbbá a lipoidokkal és még más egyéb, élő szervezetekben fontos szerepet játszó szerves anyagokkal állanak szoros összefüggésben.

A carotinoidok ma már szerkezetileg is teljesen tisztázott vegyületek. Az aránylag rövid ideig tartó kutató munka feltűnő eredményeinek java része *Zechmeister László dr.* klasszikus kísérleteinek köszönhető.

Zechmeister a carotinoidok vizsgálatát a paprika festékanyagával kezdte meg. Amint később, a különböző tudományos intézetekben lefolytatott carotinoidvizsgálatok során kitűnt, ennek a festékféleségnek izolálása, az elkülönített részek szerkezetének felderítése volt a szerves kémia ezen a területén a legnehezebb probléma. Első idevontakozó dolgozatát «A paprika carotinjáról» cím alatt a Magyar. Chemiai. Folyóirat 1926. évfolyamában (97. old.) közölte. Majd két év után következő közleménye «Újabb vizsgálatok a paprika festékéről» címen a Mat. Termtud. Ért. XLV. kötetében (639. old. 1928.) jelent meg, melyet azután a Liebig's Annalen d. Chemie-ben — sorozatosan a jelen évig — kilenc dolgozat követett. Ennek a festékanyagnak a vizsgálatánál kezdi alkalmazni a carotinon és xanthophyllon általa először kipróbált (Berichte d. deutsch. chem. Ges. Bd. 61, 566. 1534, 2003. Bd. 62, 2226) katalytikus hidrállást, melynek bevezetése nagy fellendülést adott a polyen-festékek egész területének. Módszerét ma általánosan használják a carotinoidok kutatása során. Új eljárásának alkalmazása tette lehetővé, hogy azok a kétségek, melyek annakidején, a carotinoidok alapanyagának, a carotin molekulásúlyának nagyságára nézve fennállottak, teljesen eloszoljanak. A nevezett polyen molekulásúlymeghatározása ugyanis főleg ebulioskopos eljáráson alapult, ezért a nyert érték helyessége tekintetében jogosan támadhattak kételyek, mivel a vegyület rendkívül telítetlen voltánál fogva asszociációs jelenségek fellépésére is gondolni lehetett. A hidrogénfelvétellel eltűntek az olefinkötések, miáltal az asszociáció lehetősége is megszűnt s a telített vegyület molekulásúlyának meghatározása minden kétséget kizáró eredménnyel járhatott.

A *Zechmeister*-féle hidrállásnak legnagyobb jelentősége azonban abban van, hogy alkalmazásával pontosan meg lehet állapítani a carotinoidok molekuláiban levő kettős kötések számát. A vizsgálatok kezdeti állapotában a *Zechmeister*-féle katalytikus hidrállással nyert alátámasztást az a nézet is,

hogy a carotinoidok alifás csoportba tartozó vegyületek s később ennek hatása alatt árulta el számos rejtélyes növényi festék szerkezeti jellegét.

Zechmeisternek a paprika festőanyagára vonatkozó, több mint 10 évig tartó, logikusan végrehajtott kísérletei tisztázták az addig teljesen ismeretlen összetételét és az összetételt alkotó vegyületek szerkezetét. Ennek a sok türelmet és leleményességet igénylő vizsgálatsorozatnak első meglepő eredménye volt annak kimutatása, hogy a paprika főfestékét, a capsanthint, a *Daucus carota* jellemző pigmentje, a carotin és azonkívül a *Zea mays*-ban *Karrer* által felfedezett zeaxanthin kíséri.

További vizsgálatai során bebizonyítja, hogy a capsanthin nem szabad állapotban van a gyümölcs bőrében, hanem ester-keverék alakjában mint oleat, myristat, palmitat, stearat és carnaubat elegye. Kísérleti alapon nyugvó megállapításai szerint tehát a paprika-vörös, kémiai-technikai értelemben, festékviasznak tekintendő.

Amint azonban a paprika-festék vizsgálata során előbbre és előbbre haladt, újabb és újabb nehézségekkel kellett megküzdenie. Kítűnt ugyanis, hogy a capsanthinnak nemcsak a carotin és zeaxanthin a kísérőanyaga. A felderített polyenek mellett igen kis mennyiségben előforduló mellékfestékek elkülönítésére és azonosítására újabb, az eddig alkalmazottaknál sokkal finomabb módszereket kellett igénybe vevyen. Ekkor kezdte alkalmazni a *M. Tswett*-féle chromatografikus adsorpciós eljárást, melynek segítségével a capsorubint, a xanthophyllt (lutein) és kryptoxanthint is sikerült a paprika-festékben nemcsak kimutatni, hanem azokat egymástól el is választani. Mivel gondosan végrehajtott kísérletei azt mutatták, hogy nemcsak a főfesték, hanem a mellékfestékek is mind zsírsavakkal vannak párosulva az érett gyümölcsben, nyilvánvalóvá vált, hogy a *Capsicum annuum* pigmentjét több mint 100 polyen összesége alkotja. Az 1936-ban megjelent IX. értekezés (*Liebigs Annalen*) a capsanthin molekula-szerkezetét messzemenőleg tisztázta, amennyiben az egyik molekulavég és a középrészt elfoglaló chromophor teljesen fel van derítve, míg a molekula másik végcsoportját illetőleg csak néhány meghatározott variáns közül marad választás.

Zechmeisternek a paprikafestéken végzett klasszikus kutatómunkája unikumot képez a carotinoidok kémiájában,

melyben egyféle növény festőanyagára vonatkozó hasonló nagyszabású vizsgálsorozattal nem is találkozunk.

Zechmeister a paprikafesték tanulmányozásával egyidejűleg számos, különböző növényi részben foglalt pigmentumokra is kiterjesztette vizsgálatait. Széleskörű kutatásai során tűnt ki, hogy egy és ugyanazon festékanyag, az előfordulási helyét illetőleg, a legnagyobb változatosságot mutathatja. Az *Evonymus europaeus* maghéjában a zeaxanthin-kukoricafestéket sikerült kimutatnia (*Zeitschr. f. phys. Chem.* Bd. 190. 67, 1930.). Az érett paradicsomra jellemző lycopint megtalálta több vadontermő növény pl. *Tamus communis* (*Berichte d. deutsch. chem. Ges.* Bd. 62. 422, 1929) és *Solanum dulcamara* (*Berichte d. deutsch. chem. Ges.* Bd. 63. 757, 1930.) bogyóiban. Felderítette, hogy a *Cucumis citrullus* húsa lycopint és carotint tartalmaz (*Berichte d. deutsch. chem. Ges.* Bd. 63. 2881, 1930. *Magy. Chem. Folyóirat.* XXXVI. 11. füz.) s a kertekben díszlő *Calendula officinalis* szép barnás szirmában egyaránt felépül a lycopin, a sárgarépa jellemző carotin és a *viola tricolor*ban előforduló *Kuhn*-féle violaxanthin. (*Zeitschr. f. phys. Chem.* Bd. 208. 26, 1932. *Mat. Termtud. Ért.* LXVII. 209. 1930 és XLIX. 181, 1932.) A *Cucurbita maxima* és *Cucurbita pepo* festékanyagai közt polyen alkoholok mellett megtalálta a β -carotint, luteint és violaxanthint, illetve a zeaxanthint, luteint (xanthophyll) és kryptoxanthint. (*Berichte d. deutsch. chem. Ges.* Bd. 67. 824, 1934. Bd. 68. 1321, 1935. *Magy. Chem. F.* XLI. 6—9. füz.) A magyar tájra jellemző napraforgó virág (*Helianthus annuus*) festékének feldolgozásánál megállapította, hogy annak főfestékét egy xanthophyllfajta alkotja, melyet legfontosabb sajátágaiban a tojássárga festékével talált azonosnak. Később a *Tswett*-féle chromatikus adsorptiós módszer bevonásával a pigment főfestékeül a tojássárga festék egyik komponensét, a luteint mutatta ki mintegy 22%-nyi mennyiségben, 6% taraxanthin és 2—3% carotin mellett. (*Mat. Termtud. Ért.* LII. 80. 1934. *Ber. d. deutsch. chem. Ges.* Bd. 63. 3203, 1930. Bd. 66. 170, 1933. *Zeitschr. f. phys. Chem.* Bd. 192. 22, 1930.) A mandarin festőanyagával foglalkozva pedig azt találta, hogy abban β -carotin van jelen éppen úgy, mint az érett paprikacső pericarpiumában, továbbá xanthophyll, kevés violaxanthin és zeaxanthin mellett. (*Mat. Termtud. Ért.* LI. 266. 1934. *Zeitschr. f. phys. Chem.* Bd. 221. 278, 1933.)

Különösen feltűnő eredményre vezettek a *Lycium*

halmifolium korallvörös bogyóinak pigmentjére vonatkozó vizsgálatai. (Liebig's Annalen d. Chem. Bd. 481. 42, 1930.) A vizsgálat alá vett növényi rész alacsony lipoidtartalma miatt — a polyenek elkülönítésére rendszerint használatos — ú. n. elszappanosítási módszert Zechmeister a bogyók feldolgozásánál eleinte mellőzte s tisztán mechanikai műveletek igénybevételével egy kristályos festéket választott ki, mely teljesen azonos volt az azelőtt nemrég, a *Physalis* alkekengi bogyójában és kelyhében felfedezett, de szerkezetileg még felderítetlen physaliennel. Később lúgos kezeléssel is előállította a festéket s akkor ez a kukoricából nyert zeaxanthinnal bizonyult azonosnak, de a mellett teljesen a physalien spektrumát mutatta. Ezek után a lúg alkalmazása nélkül nyert tiszta festéket methyllalkoholos kálival kezelte. Ekkor is zeaxanthin keletkezett, de ugyanakkor a hasadás másik termékeképp egy szintelen, kristályos, telített anyag jelent meg, amelyben palmitinsavra ismert. A keletkezett termékek mennyiségi arányát is figyelembe véve, azt a feltűnő megállapítást tette, hogy a physalien a zeaxanthin dipalmitinsavas estere. Ezzel az az évtizedekkel ezelőtt vitatott, de kísérleti lehetőségek híján később elejtett kérdés, hogy előfordulnak-e vegyileg kötött carotinoidok a természetben, megoldást nyert. A *Lycium halmifolium* vizsgálata tehát azzal az általános megállapítással végződött, hogy a zsírok, illetve viaszok fogalmát ki kell terjeszteni bizonyos pigmentekre is, amelyekben éppúgy esterszerkezetet találunk, mint a lipoidokban. Míg a közönséges zsír hydrolyzise zsírsavat és szintelen alkoholt ad, addig az új vegyületosztály lebontásánál zsírsavat és színes alkoholorészt nyerhetünk. Ezáltal a lipoidok fejezete erősen kibővült.

Állati lipochromokkal foglalkozó közleményei (Zeitschr. f. phys. Chem. Bd. 223. 53. Bd. 225. 189. Bd. 226. 255. Bd. 231. 259. Bd. 234. 235. 241. Berichte d. deutsch. chem. Ges. Bd. 66. 154. 1933. Die Naturwissenschaften. Bd. 23. 680, 1935) megoldják azt a függő kérdést, hogy a növényi táplálékkal felvett carotinoidok sértetlenül maradnak-e az állati szervezetben. Minthogy a legkülönbözőbb állati szervekből a kromatográfia ismételt alkalmazásával sikerült analízis-tiszta kristályos állapotban kivonni az említett festékeket, megállapíthatta, hogy azok, nagyfokú telítetlenségük ellenére is, kémiaiilag változatlanul haladnak át a magasban differenciált állati szervezet bonyolult útjain. Szabatos kísérleteinek hosszú sorozatával megerősítette azt a felfogást,

mely szerint a táplálékkal felvett festék deponálását az egyes állatfajták kvalitatíve különbözően végzik. Pontos meghatározásai révén kiderült, hogy a marha és a ló carotint raktároz el, de az oxigéntartalmú pigmenteket nem, a tyúk éppen ellentétesen viselkedik, mert csak xanthophyllt juttat a zsírba, sőt a tojásba is; a disznó visszautasítja mindkét típust és rendszerint szüntelen szalonnát termel, míg az ember válogatás nélkül az összes pigmenteket elraktározhatja zsírájában s csupán az egyes pigment alkatrészek súlybeli arányát tolja el.

A «Contribution biochimique a l'étude des pigments de la graisse humaine» című dolgozata (Bulletin soc. chem. biol. Paris 17. 1112. 1935) arról számol be, hogy az emberi zsír pigmentje hogyan variálódik a különböző betegségek hatása alatt. Ez az értekezése arra kíván példát nyújtani hogy tisztán fizikai és kémiai eszközökkel miként hatolhatunk be metodikailag fiziológiai-orvosi kérdések megoldásába.

A cellulózra vonatkozó ismereteinket jelentékenyen kibővítették *Zechmeister*nek a polysaccharidokra vonatkozó, széles kísérleti alapon nyugvó tanulmányai. A magas molekulájú természetes anyagok vizsgálatánál régóta vitatott kérdés, hogy azoknak építőkövei fővegyértékek által összetartott egységes láncot képeznek-e, vagy pedig kisebb atomcsoportok polimerizatumai? A legelterjedtebb idetartozó anyag, a cellulóze, részleges hydrolizisével felderítette, hogy bár hosszadalmas frakcionálással, de végül mégis lehetséges oly kristályos vegyületeket elkülöníteni, amelyek a régen ismert cellobioze és a dextrinek között állanak és mindentben a közönséges cukrok tulajdonságait mutatják.

«Zur Kenntnis der Hydrolyse von Cellulose und der dabei auftretenden Zwischenprodukte» (Berichte d. deutsch. chem. Ges. Bd. 64. 854. 1931. Lásd Mat. Termtud. Értesítő is XLVIII. 443. «Adatok a polysaccharidok részleges lebontásának problémájához» székf. ért. Továbbá: «Cellotriose». Ber. d. deutsch. chem. Ges. Bd. 65. 269, 1932. Bd. 68. 2134, 1935) értekezéséből a cellotrioze $C_{18}H_{32}O_{16}$, a cellotetraeze $C_{24}H_{42}O_{21}$ és a cellohexaoze $C_{36}H_{62}O_{31}$ elkülönítésének módszerét ismerjük meg. Megtaláljuk továbbá a kristályos peracetatokat és részben az osazonok leírását is. A közölt terjedelmes kísérleti anyag kétségtelenné teszi, hogy a cellulózemolekulát fővegyértékek által összetartott egységek alkotják, vagyis, hogy a polysaccharid utolsó képviselőjét képezi az oligosaccharidok sorozatának.

A polysaccharidokra vonatkozó további dolgozatai annak a fontos kérdésnek a tisztázásához járulnak jelentékenyen hozzá, hogy az állati és növényi szervezet által termelt anyagok, pl. cellulozék és chitinek mennyiben azonosak és miben térnek el egymástól. Első idetartozó dolgozatai a chitin hydralizátumával foglalkoznak (Ber. d. deutsch. chem. Ges. Bd. 64. 2028, 1931. Bd. 65. 162, 1932), melyekben több érdekes, eddig nem ismert vagy az összetételt illetőleg nem tisztázott lebontási termékeket ír le. («Vizsgálatok a rákpáncél chitinjének sósavas lebontásáról». Magyar Chem. F. XXXVIII. 33. 1932.) Az első ujjmutatást a cellulóz (növényi vázanyag) és a chitin (állati vázanyag) közötti analógiára a glukozamin desaminálásával foglalkozó dolgozatai (Ber. d. deutsch. chem. Ges. Bd. 66. 522, 1933. Mat. Termtud. Ért. XLIX. 134) adják, melyekben kimutatja, hogy a chitinmolekulának legkisebb építőköve a glukozamin, konfiguráció tekintetében megegyezik a *d*-glukozéval. Azután mindjárt arra irányulnak kísérletei, hogy a chitin építőköveinek stereokémiai szempontból való összefüggését tisztázza. Organikus kémiai és enzygmémiai módszerek kombinációjával kétséget kizáró módon mutatja ki, hogy a rákpáncélból nyert chitint β -kötések tartják össze. (Mat. Termtud. Ért. XLIX. 190. Ber. d. deutsch. chem. Ges. Bd. 65. 1706, 1932.) Ezzel a megállapításával még nyilvánvalóbbá tette a biológiai szempontból figyelemreméltó analógiát az állati vázanyag és a növényi sejt tartója, a cellulóz között.

A chitin után a tunicatak köpenyének vázanyagát, a tunicint is vizsgálatainak körébe vonta, s kísérleteinek az volt a végeredménye, hogy a tunicin ugyanazt a cellotriózt és hexaózt adja, mint a gyapot. Mivel erre a vázanyagra nézve is *Zechmeister* megállapította, hogy annak fővegyértékek által homogén módon összetartott láncalakú molekulája van, az állati és növényi cellulóz szénvázának azonosságát az eddiginél is biztosabb alapokra fektette. (Mat. Termtud. Ért. L. 430. 1933. Zeitschr. f. phys. Chem. Bd. 215. 267, 1933.)

A gomba-chitin tüzetes tanulmányozása alapján pedig az állati és növényi chitin vegyi azonosságát tette nyilvánvalóvá. (Mat. Termtud. Ért. LI. 260. 1934.) Kísérleti úton megállapította, hogy a gyapot és a tunicata-cellulóz, másfelől a rák-chitin és a gomba-chitin, ugyanazokat a lebontási termékeket adják a részleges hydrolizisnél. Kísérleti adatai fajfejlődési szempontból is különös fontossággal bírnak.

A cellulóz kutatásaihoz sorakoznak az élesztő sejt-

hártyájának polysaccharidjára vonatkozó kísérletei is. (Mat. Termud. Ért. LI. 271, 1934. Biochem. Ztschr. Bd. 270. 309, 1934), melyek szerint az élesztő-polyáz építőkövei kizárólag szőlőcukorgyökök, melyek azonban teljesen másképpen függenek össze egymással, mint a cellulóz-láncon belül. Az élesztő-polyáz disaccharid részeinek pontos szerkezetét ha nem is tárja fel még teljes bizonyossággal, a polysaccharidnak 1,3-elven alapuló felépítését teszi valószínűvé.

Fölötte érdekesek az enzimhatások specificitásának elméletére vonatkozó tanulmányai. (Magyar Chemiai Folyóirat XXXIX. 59. 1933. Liebig's Annal. d. Chem. Bd. 503. 167—179. 1933. Naturwissenschaften. Bd. 20. 639, 1932.) Fejtegetéseinek alapjául szolgáló kísérletei során vizsgálja, hogy az *Aspergillus oryzae* nevű penészgombából készített Grassmann-féle kivonat kétféle enzimje — melyek közül egyik a cellobiózt, a másik a cellulózt hidrolizálja — hogyan viselkedik az utóbbi két termék közötti, 3, 4, 6, 10 glükózyököket tartalmazó szénhidrátokkal szemben. Kísérletei azt mutatták, hogy a cellobiózt bontó enzim nemcsak a disaccharidra hat, hanem hidrolizálja a cellotriózt, cellotetraózt és a cellohexaózt is, azonban sem a dextrint, sem a cellulózt nem képes megemésztetni. A másik enzim lebontja a cellulózt, cellodextrint, sőt a cellohexaózt is, de a cellobiózra, -triózra és -tetraózra hatástalan. Észlelései annak az általános tételnek kimondására vezették, hogy az enzimhatás specificitása a substratum molekula-súlyának függvénye.

Zechmeisternek a kivonatosan ismertetett közleményein kívül még több, más tárgyú értekezése is megjelent, melyekre ezúttal — mivel a nagyjutalomra a carotinoidokra és a polysaccharidákra vonatkozó dolgozatait ajánljuk — nem voltunk figyelemmel. Fáradhatatlan munkásságának jellemzésére még csupán csak azt hozzuk fel, hogy 1930-ban megjelent egy pompás, magyar nyelven írt organikus kémiai tankönyve (578 old.), német nyelven egy monografiája «Carotinoidok» címmel (338. old. J. Springer, Berlin, 1934) és vitéz Cholnoky Lászlóval közösen írt «Die chromatographische Adsorptionsmethode» (1937. J. Springer. 230. old.) című könyve.

Zechmeisternek a legutóbbi kilenc év alatt megjelent dolgozatairól túlzás nélkül állapítható meg, hogy azok rendkívüli teljesítmény eredményei voltak. Külföldi, gazdagon felszerelt és tapasztalt kutatókkal benépesített kémiai intézetek vezetőitől is csak igen szórványosan jelennek meg

olyan — több munkatárssal közölt — közleménysorozatok, melyek a *Zechmeister*-féle carotinoid és polysaccharid kutatásokhoz hasonló alapossággal tárnák fel egy biológiai szempontból fontos vegyületcsoport egyes tagjainak mibenlétét és természetét. Annál nagyobb az érdem, hogy *Zechmeister* aránylag igen szerény viszonyok között, mindössze egy pár munkatárssal dolgozva, rendkívüli eredményeket érhetett el.

A röviden összefoglalt dolgozat-kivonatokból kitűnik, hogy *Zechmeister*nek a carotinoidokra és polysaccharidokra vonatkozó vizsgálatai értékes és érdekes eredményeknek hosszú sorozatait mutatják fel és sok új megállapításokat jogosan remélhető kutatási irányoknak szabnak utat.

A fentiek alapján a Bizottság *Zechmeister*nek a *carotinoidokkal* és a *polysaccharidokkal* foglalkozó dolgozatait egyhangúlag a Nagyjutalomra javasolja.

A Bizottság a jelen alkalommal áttekintette az ismertebb nevű magyar kémikusok tudományos munkásságát is s örömmel állapíthatta meg, hogy ezek közül nem egy olyan eredményekről számol be, melyek nemzetközi viszonylatban is kimagaslanak. Hazánkban a kémia tudományos művelői közül már többen szereztek és szereznek — úttörő munkásságukkal — dicsőséget a magyar névnek s hívják fel a figyelmet az országunkban folyó kutató munka magas színvonalára.

*

Pogány Béla r. tagnak a Marczibányi-mellékjutalomra ajánlott két dolgozata a nemes gázok neutrális atómjai által kisugárzott színeképvonalaknak *Zeeman*-jelenségeivel foglalkozik. Bár ez időszakban több más jeles dolgozat jelent meg, a bizottság mégis egyhangúan állapodott meg *Pogány* két dolgozatában: «A Krypton I. színekép főleg ultravörös vonalainak *Zeeman*-felbontásairól» (Mat. és Term. Tud. Ért. 51. 1. 1934) és «Az Argon I, Krypton I, és Xenon I színeképek vonalainak *Zeeman*-felbontásairól» (Mat. és Term. Tud. Ért. 53. 352. 1935), mint olyanokban, amelyek egyfelől a kísérleti nehézségekkel, de másfelől különösen elvi jelentőségükkel a modern kvantummechanikában messze kimagaslanak az összehasonlításra kerülő munkák közül.

A *Zeeman*-jelenség abban áll, hogy ha egy sugárzó atóm mágneses térben van, az atóm által kisugárzott színeképvonalak több részre hasadnak fel. A színeképvonalak felhasadásának oka az, hogy a külső mágneses tér az atómban

forgásban lévő elektrónokra — azoknak a forgásból származó saját mágneses nyomatéka folytán — irányító erőt gyakorol. Ezen irányító erő hatása abban nyilvánul, hogy az energiatermék felhasadnak és így az elektrónnak két term közötti átmenetnél — miután mindkét term felhasad — több átmeneti lehetősége van. A felhasadt energiatermeket a kvantummechanika kvantumszámokkal jellemzi és szabályokat állapít meg az elektrónátmeneteknél a kvantumszámok változására. Ilyen módon az elmélet előre megadja a színképvonalak felhasadásának a módját és ez viszont a felhasadások megfigyelése és kimérése által kísérletileg a tapasztalattal összehasonlítható.

Sajátságos viszonyok vannak a nemesgázok atómjaiban. A nemesgázok atómjaiban olyan elektrón-konfigurációk vannak, amelyekre a *Russell—Saunders-féle* kapcsolás és *(jj)* kapcsolás közötti átmeneti kapcsolások vannak. Ezen átmeneti kapcsolásokra az elmélet az u , n , g faktorokban elméletileg az egyes nemes gázatómokra jellemző értékeket ad meg. Az elmélet helyessége szempontjából fontos volt megvizsgálni, hogy az elmélet által megadott g értékek egyeznek-e a tapasztalattal. A g értékek az egyes nemes gázatómok bizonyos emissziósvonalain fellépő *Zeeman-jelenség* kimérésével kísérletileg is meghatározhatók és így a számított értékekkel összehasonlíthatók. E kísérleteket végezte el *Pogány* a Krypton, Argon és Xenon vonalain. Először a Krypton I színképét vizsgálta. (Mat. és Term. Tud. Ért. 51. 1, 1934.) Miután e munkában az elméletre kedvező eredményt talált és a kísérleti körülményeket kitanulmányozta, a vizsgálatokat egy új spektrálcsovéval kiterjesztette az Argon, Xenon és ismétlődően a Kryptonra. (Mat. és Term. Tud. Ért. 53. 352, 1935.) Miután e vizsgálatokban emelte a mágneses térerősség kimérésének a pontosságát, a vizsgálatok eredményei teljesen megegyeztek az elmélet által megadott értékekkel.

A vizsgálatok jelentősége abban van, hogy a kvantummechanika tételeinek alkalmazhatósága olyan tágabb területen is igazolást nyert, amely területen a nemesgázok elektrónjainak az általánostól eltérő energiaátmeneti viszonyai vannak. Ezzel azonban a nemes gázatómok belső szerkezete és ezen szerkezet működése megismerésében nagy lépéssel jutottunk előre, aminek az elvi jelentősége úgy a fizika, mint a kémia fejlődésére nézve elsőrendű fontosságú.

Fentebb nem ok nélkül említettem a kísérleti feltétele-

ket, mert olyan technikai nehézségek legyőzéséről volt szó, mint több külön szobának — ahol a spektrográfok és Lummer-lemez volt elhelyezve — a hőmérsékleti ingadozását század-fokok körül tartani. Csak e technikai feladatok megoldása után volt lehetséges mérésre alkalmas fotográfiákat kapni.

Hogy az anomális Zeeman-effektus vizsgálatok jelentősége milyen nagy, erre nézve idézzük A. Landénak az Ergebnisse der exakten Naturwissenschaften II. kötetében 1923-ban megjelent referátumának következő sorait: «Eine befriedigende Erklärung des anomalen Zeeman- und Paschen-Back-effektes im Zusammenhang mit der Deutung der «Multipliettstruktur» magnetisch unbeeinflusster Spektrallinien ist bisher noch nicht gefunden. Immerhin haben sich mit Hilfe der allgemeinen Quantentheorie (M. Planck) und ihrer Anwendung auf den Atombau (M. Bohr) neben ausgedehnten spektroskopischen Erfolgen auch wichtige Aufschlüsse atomtheoretischer Art ergeben, welche eine *endgültige Lösung des Rätsels der anomalen Zeeman-Effekte und damit einer Reihe prinzipieller Fragen über die Verwendung mechanisch-elektromagnetischer Grundsätze in der Quantentheorie in nahe Aussicht stellen*». 1923-ban tehát még sok homályos dolog volt e téren, de már akkor világos volt a kutatók előtt, hogy bizonyos elvi jelentőségű kérdések csak a Zeeman-effektus vizsgálata által dönthetők el és e vizsgálatokhoz járult hozzá Pogány nemzetközi viszonylatban is jelentős résszel.

A teljesség kedvéért meg kell említenünk a NO molekula sávós színeképek Zeeman-hatására vonatkozó vizsgálatait (Mat. és Term. Tud. Ért. 45. 472. 1928. és Zeitschrift für Physik 49. 162. 1928. Schmid R.-vel közösen), amelyben először mutatja ki, hogy egy molekula sávós színeképe is mutatja a Zeeman-hatást. Folytatólagosan NO-sávjain különböző gerjesztések mellett végzett felvételein (Math. és Term. Tud. Ért. 46. 799. 1929. és Zeitschr. f. Phys. 54. 779. 1929. Schmid R.-vel közösen) meghatározza a valódi emissziós hőmérsékleteket, amiket azután az elmélet az intenzitás-eloszlás kiszámítására használhat fel.

Pogálynak felsemelt spektroszkópiai vizsgálataival mellett nem hagyhatjuk említés nélkül a speciális relativitáselmélet kísérleti ellenőrzésére végzett vizsgálatait.

A relativitáselmélet elvi jelentőségét felesleges hangoztatni. Azonban nem felesleges megemlíteni, hogy a relativitás által elméletileg megadott hatások kísérleti keresztülvitelének nehézségeiről már csak a legszűkebb szakkörök vannak

tájékozva. E kísérleteket *Sagnac* és *Harres* után nevezték el, akik először próbálták ezen kísérletekkel a speciális relativitás elméletét ellenőrizni, de eredményeik ezt a célt éppen az említett kísérleti nehézségek miatt nem érték el. Míg a relativitás elmélete az egész fizikát átfogó elmélet, amely a tér és időre végzett új fogalmazásával új elvi szempontokat vitt a fizikába, annak érvényességére szükséges volt azt a tapasztalattal összehasonlítani. Szükséges volt meggyőződni arról, hogy a speciális relativitás elméletnek új megállapításai, amelyek kísérletileg ellenőrizhetők, tényleg egyeznek-e a tapasztalattal. Arról van szó, hogy hogyan terjed a fény mozgó közegekben és hogyan verődik vissza mozgó tükrökről. A dolog természetében van, hogy a hatások, amelyekről szó van, igen kicsinyek és így pontos mérésük nagy nehézségekkel jár. Ezért volt szükség a kísérletek megbízható megismétlésére. Éppen ezért nem felesleges emlékeztetni idén azt, hogy a Deutsche Notgemeinschaft tartotta szükségesnek, hogy a kísérleteket olyan nagy anyagi megalapozottsággal kell megismételni, ami kezeskedik a kellő pontosságról. A kísérletek anyagi részét a jenai Zeiss cég vállalta magára és a kísérletek elvégzésére a nagynevű *Voigt* professzornak kiváló tanítványát, *Pogányt*, hívták meg. Kevés példa van az európai fizika történetében arra, hogy kísérleteket ilyen — szinte a tudomány fejlődése szempontjából általános — szükségszerűségből, mint közérdeket, végeztessenek el. Dacára a jó megalapozottságnak, a kísérletek a dolog technikai oldalán rejlő nehézségek miatt így is mintegy hat évig tartottak. Ezt a munkát, aminek eredményei hat közleményben vannak lerögzítve (a befejező közlemény *«A Harres—Sagnac-kísérlet megismétléséről II. Mat. és Term. Tud. Ért. 45. 332. 1928»*), végezte el *Pogány* a várakozásnak megfelelően.

Ezt a munkát kevésbé a közlemények terjedelme szorított, mint az elért eredmény után kell megítélni. Az elért 1%-nyi pontosság kísérletileg döntött az elmélet által előírt hatások létezéséről és azoknak a tapasztalattal való megegyezése felett. Ezek a kísérletek mintegy zárókövét képezik hosszú évekre terjedő tudományos vitáknak. Lehetetlen rá nem mutatni azokra az experimentális nehézségekre, amelyeknek legyőzése oly hősies türelmet és kitartást kívánt, ami a legtöbb kutatót már félúton kétségbe ejtette volna; amire ma még azok sem gondolnak, akik ezen önfeláldozó munka eredményeit a saját kutatásaikban nap-nap után használják és alkalmazzák.

Amidőn a bizottság Pogány munkáit a *Marczibányi*-mellékjutalommal való kitüntetésre ajánlja, jóleső érzéssel állapítja meg, hogy *Pogány* egész életén át korának legaktuálisabb, a fizika fejlődésére legfontosabb elvi kérdéseivel foglalkozott és vezetése alatt intézetéből állandóan a legszebb munkák látnak napvilágot.

Ezen időszakban hazai fizikai irodalmunk sok jeles munkát mutat fel, amit a bizottság jóleső érzéssel és örömmel állapít meg. Különösen sokat ígér a jövő szempontjából az ifjú nemzedék néhány tehetséges tagja, kik részben *Pogány* nagyszerűen felszerelt intézetében, részben más intézetekben lelkesedéssel dolgoznak.

Tangl Károly r. tag,

a III. oszt. elnöke, a bizottság elnöke.

Széki Tibor l. tag,

a bizottság előadói.

Gyulai Zoltán l. tag,

Rybár István r. tag,

a bizottság tagjai.

Varga József l. tag,

b) Jelentés a Wodianer-jutalom odaítéléséről.

A *M. T. Akadémia* bevételeiből néhai báró *Wodianer Albert* emlékére a kiváló elemi iskolai tanítók részére hirdetett nagygyűlési jutalomtétel alapján 1937-ben fejenként 500—500 pengős jutalmat kaptak:

Palásthy István csongrádi,

Bajnok Géza dunakeszi tanítók;

a nm. vallás- és közoktatásügyi minisztérium 1937-ben a kiváló elemi iskolai tanítók közül 500—500 pengő jutalmat utalt ki:

Hulják János Pereces-bányatelepi,

Szabó Elemér polgárdi,

Mocsáry László debreceni és

Tóth György nyíregyházai tanítónak.

c) Jelentés a Kazinczy Gábor és neje Váradi Szabó Anna úrnő alapítványából kiadott jutalomról.

Tekintetes Akadémia!

Alulírott bizottság a Kazinczy Gábor és neje Várady Szabó Anna úrnő alapítványából kiadható jutalmat, ez ala-

pítvány folyó évi kamatait Akadémiánk egyéb bevételeiből 400, azaz négyszáz pengőre kiegészítve, egyhangúlag *dr. Rezek Román* írónak javasolja odaítélni.

A bizottságnak 1936. évi április 3-án tartott üléséből.

Voinovich Géza r. t.

főtktár.

Szinnyei József

ig. és r. t. osztálytitkár.

Lukinich Imre

ig. és r. t. osztálytitkár.

Mauritz Béla

ig. és r. t. osztálytitkár.

d) Jelentés a Sámuel-Kölber jutalomról.

A bizottság egyhangúlag azt indítványozza, hogy az idei Sámuel—Kölber-jutalom *Hegedüs Lajos* «Röntgen-felvételek a száj- és garatüreg változásairól magánhangzók képzése közben» c. értekezésnek (megjelent a Nyelvtudományi Közlemények 1936. évi Budenz-émlékkönyv c. kötetében) adassék. A hangok képzésénél az artikuláló szervek közül a legkönnyebben az ajkak működése figyelhető meg. A legfontosabb artikuláló szervek azonban, így a nyelv, az ínyvitorla, a gégefe a kutató elől el vannak rejtve. A kísérleti fonétika régtől fogva arra törekszik, hogy ez artikuláló szervek pontos működését felfedje, mert a beszédhangok helyes megítélésére biztos támpontot legfőképp a kísérlet nyújt. S amióta a kísérleteknél a Röntgen-fényt is igénybe veszik, a hangok képzésénél a hangképző szervek működését, állását és helyzetét pontosabban ismerjük. A jutalomra ajánlott értekezés Röntgen-fény segítségével vizsgálja a magánhangzók képzésénél a szájüreg és a garatüreg térfogatának a változását. A felvett Röntgen-képek világosan bizonyítják a garatüreg fontosságát a magánhangzók képzésénél. Az egyes magánhangzók keletkezésekor a két üreg egymáshoz való térfogtai viszonya alapján jobban értjük meg az egyes magánhangzók hangszínének kialakítását. Persze ez a hangszín több más tényezőtől is függ, így pl. az üregek felületeinek alkatától, mindazonáltal helyesnek látszik a kísérletek és a felvett Röntgen-képek alapján az a megállapítás, hogy a magánhangzók sajátos hangszínét főképp a különféle méretű üregek különféle rezonanciája határozza meg. *Hegedüs Lajos* *Gombocz Zoltán* jeles tanítványainak egyike. *Gombocz* irányítása mellett kezdett kísérleti fonetikával foglalkozni s e téren 1930 óta sok szép eredményt mutatott fel. Itt csak az 1930-ban megjelent, «Magyar hanglejtésformák grafikus ábrázolása» c.

értekezésére mutatunk reá, amely a magyar kijelentő, kérdő, felkiáltó és felszólító mondatok hanglejtésformáinak rendkívül tanulságos kísérletfonétikai vizsgálata és ábrázolása.

Dícsérettel való kitüntetésre ajánljuk a következő két dolgozatot :

1. *Halasi Kun Tibor*, Gennadios török hitvallása. Budapest, 1936. (Különnyomat a Kőrösi Csoma-Archivum I. kiadásító kötet 2. füzetéből. Budapest, 1936). Gennadios Konstantinápolynak a törökök által történt elfoglalásakor odavaló görögkeleti pátriárka volt s II. Mehmed szultán kérésére a keresztyén vallás főtételeit írásba foglalta. A görögül megírt munkának görög betűkkel írt török fordítását a szultánnak átadták. E görög betűkkel feljegyzett oszmanli szöveget vizsgálja bizánci görög és oszmanli török szempontból a szerző igen szép készültséggel s eredményeiben igen sok helyes megállapítással.

2. *Végh József*, Adalékok a rokonértelmű szavak keletkezéséhez. Debrecen, 1935. Igen szép készültséggel írt dolgozat, amely nyelvlélektani és nyelvtörténeti alapon vizsgálja a rokonértelmű szavak keletkezését és kifejeződését.

Szinnyei József ig. és r. t.

elnök.

Melich János ig. és r. t.

előadó.

Petz Gedeon t. t.

bizottsági tag.

e) Jelentés a Magyar Általános Köszénbánya Részvénytársaság

Berzeviczy Albert-alapítványa díjának odaítéléséről.

A Magyar Általános Köszénbánya Részvénytársaság *Berzeviczy Albert-alapítványa* most első ízben kerül kiosztásra. A 100,000 pengős «alapítványi tőke hozadéka — Ügyrendünk intézkedése szerint — évenként felváltva az Akadémia három osztályát illeti, az odaítélést megelőző három évben nyomtatásban megjelent legértékesebb mű szerzőjének . . . utólagosan odaítélendő jutalmazása végett». Jelenleg «az első osztályban művészettörténeti és széptudományi művek» közül kell a jutalomra érdemest kiválasztani, ideértve «az irodalomtörténet körét is».

Művészettörténeti irodalmunk újabb időben, főleg a budapesti egyetemen a két művészettörténeti tanszék mellett szervezett intézetek hatására, örvendetes lendületnek indult.

Elsősorban monográfikus művekben láthatunk nagy gyarapodást. A nagyszámú termelés között sok helyes módszerrel írt becses dolgozat akad. Ebben az évkörben jelent meg Petrovics Elektől is a *Magyar Mesterművek* c. gyűjtemény. Szerzője azonban tagja lévén a bírálóbizottságnak, a művel nem foglalkozhatunk.

Az összefoglaló, nagyobb egységeket áttekintő művek sorából külön kell szólnunk Hekler Antalnak *A magyar művészet történetéről* és Genthon István művéről, melynek címe : *Az új magyar festőművészet története 1800-tól napjainkig*. Hekler a magyar művészet történetét mintegy az ő egyetemes művészettörténetének kiegészítése gyanánt adja. Mint ilyen a nagyközönséghez szól s ezért csak vázlatosan ismerteti az egyes korszakok fejlődését. Azonban gondosan választja ki az egyes stílustörékvésekre jellemző emlékeket, s azokat röviden is szemléletesen és megkapóan jellemzi. A magyar művészettörténetnek új anyaggal való gyarapítása azonban nem lett volna beilleszthető e kisebbterjedelmű összefoglalás keretébe.

Genthon műve jó szolgálatot tesz a történelmi fejlődés világos áttekintésével, anyagának csoportosításával. Jól lehet elemzése és értékelése nem mindig elég mélyrehatók, mindazáltal van ízlése ahhoz, hogy túlzó értékeléseket helyesbítsen s mellőzött értékek jelentőségét fölismerje. Bár ebbeli törekvése nem mindig sikerül, egészben véve mégis jeles szakembernek bizonyul. A történelmi folyamatosságot világosan érzékelteti, éspedig kapcsolatban az európai fejlődéssel. Kevésbé sikerül nála a szellemtörténeti kutatás módszerének alkalmazása. Nem mondhatók sikereseknek azok a részletek sem, melyekben a gazdasági tényezők befolyását taglalja. Az okozati kapcsolatot általában ritkán találja meg a művészeti fejlődés és a művelődési viszonyok között. Gyakran egyszerűen párhuzamos jelenségekkel téveszti össze azokat.

A színművészet körébe tartozik, de erősen belevág az irodalomtörténetbe is *Németh Antal* két könyve, melyekben *Az ember tragédiájá*-t és a *Bánk bán* százéves színpadi történetét ismerteti. Ezek közül az utóbbi : *Bánk bán százéve a színpadon* 1935-ben jelenvén meg a székesfőváros kiadásában, abba az évkörbe esik, melyről be kell számolnunk. A történelmi háttér megfestése után tíz fejezetben beható részletességgel ismerteti legkiválóbb tragédiánk előadásainak történetét, sikereit és változatait a hazai színpadokon ; kettőben

külföldi előadásait, majd opera- és filmváltozatait, végül szerzője emlékének ünneplését a százéves forduló alkalmából. Szerkezeti szempontból kifogásolható, hogy dokumentumait nem külön adattárban gyűjti össze, hanem az előadás folyamatosságát szakítja meg és terheli velük. Végül mégis meg kell állapítanunk, hogy figyelmét semmi nem kerüli el, tárgylagosságát semmi nem zavarja. Mindez mindkét munkáját egyaránt jellemzi.

Újabban fejlődésnek indult a szorosabb értelemben vett *esztétikai elméleti irodalom* is, mely főleg azért biztat örvendetes eredményekkel, mert művelésében bizonyos tervszerűség érvényesül. Krampoll Miklós *Film és művészet* — 1936 — című terjedelmesebb tanulmányában a film széptani alapjait vizsgálja s viszonyát a drámai művészethez.

Az 1935. év két nagyobb igényű önálló művet is termelt a rendszeres széptudomány köréből. Az egyik Prahács Margittól *A zeneesztétika alapproblémái*; a másik Baránszky-Jób Lászlótól *Bevezetés az esztétikába*. Alig van a széptudománynak annyi tisztázásra váró kérdése, mint a zeneesztétika területén. Nyelvünkön idáig alig kísérelték meg e nehéz feladatok megoldását. Azok, akik többnyire tankönyv vagy népszerűsítő munka alakjában (id. Ábrányi Kornél, Siklós Albert, Lavotta Rudolf) hasonló feladat megoldására vállalkoztak, inkább csak a zenei műfajok, stílusok, a zenei frazeológia és kompozíció kérdéseivel foglalkoztak. Prahács sem terjeszkedik ki a zeneesztétika egész körére, de amit nyújt, komoly tudományos jellegével hasznos előmunkálatnak tekinthető. Zenetörténeti elemzései mintegy induktív anyagul szolgálhatnak további fejtegetésekhez.

Baránszky-Jób munkája a mai tudományos esztétikának csaknem minden fontosabb kérdésére kiterjeszkedik. Bár a mű kisebb terjedelme — 110 l. — miatt tömören kell írnia, ami egyébiránt írói sajátossága is, az anyag fölött mégis világos áttekintést nyújt. Az a módszere, hogy előbb mélyen beletekint problémáinak irodalmába, hozza magával saját nézeteinek nyilvánításában a túlzott óvatosságot. Ez azonban tiszteletreméltó tulajdonság, mert visszatartja elhírtelenkedett állásfoglalástól. Ahol saját nézetét nyilvánítja, szabatos és tömör. Vallomásai jelzik, hogy az esztétikai kérdések összefüggő rendszeréről komolyan megalapozott és mélyre tekintő nézetei vannak.

Az irodalomtörténeti művek sorából ebben az évkörben jelent meg Pintér Jenő nagyszabású munkájának VII. kötete :

A magyar irodalom a XIX. század utolsó harmadában. Ezzel a művel szemben azonban Akadémiánk a mű nagy jelentőségéhez méltó módon más alkalommal adott kifejezést elismerésének. Kiváló kezdeményezéseikkel irodalmunk legnagyobbjai emlékének áldoznak Papp Ferenc és Voinovich Géza: előbbi Gyulai-, utóbbi Arany-életrajzával. Mivel azonban még ezek befejező kötetei nem jelentek meg, az életrajzi művek egyes részletei pedig szerves és elválaszthatatlan kapcsolatban vannak egymással, érdemleges méltatásukat más alkalomra kell fenntartanunk.

Nagy igényekkel lép fel a Szerb Antal *Magyar irodalomtörténete* — 1934 — nemcsak kétkötetes terjedelménél, hanem keletkezésének körülményeinél fogva is. Ugyanis az Erdélyi Szépmíves Céh bocsátotta közre Kolozsvárott 1934-ben, miután előzőleg pályázaton elnyerte az Erdélyi Helikon «íróközösségének» koszorúját. A pályázati föltételek bizonyos úgynevezett «igazságtalanságok» jóvátételét kívánták tőle s ebből ő ösztönzést merített a kívánnál talán szélesebb körű és bátrabb «átértékelésekre». A pályázati föltételek arra is fölhívták figyelmét, hogy mutasson rá «a magyar irodalom és világszellem kölcsönhatására», de egyben mutasson rá «a magyar zseni minden más néptől különböző sajátosságára». Természetesen mindez csak mély lélektani és széptani alaposzottsággal sikerülhetett volna. Szerzőnek mindehhez megvolt a bátorsága. Van is néhány sikerült és jól átgondolt fejezete, minők a Zrinyiről, Berzsenyiről, Kölcseyről és Vörösmartyról szólók; azonban súlyos és megbocsáthatatlan egyoldalúság nála, hogy feladatának csak első részét vállalta, ellenben nemzeti sajátosságaink kérdését teljesen elejtette.

Egyébként Szerb Antal is a szellemtörténeti irány mellett tesz vallomást s azonfölül célkitűzései során az eszme- és stílustörténet mellett az irodalom szociológiájával is foglalkozni kíván. A szellemtörténeti programm azonban fejtegetései során jobbára csak ígélet marad; még leginkább abban érvényesül, hogy ha csak teheti, a szellemtörténet bevallott munkásaira hivatkozik. Ellenben a szociológiai szempont vezető tényezővé és felosztási alapjává lesz. Balassin kezdve az irodalmi eseményeket főúri, nemesi (*a.* nemesi és *b.* nemesi-népi) és polgári irodalomra tagolja, ami természetesen nincs erőszakolás nélkül. Széchenyi és főrangú regényíróink éppúgy a nemesi, avagy nemesi-népi irodalomba tartoznak, mint Petőfi és a «nép-fi» Arany vagy a polgári «Biedermeyer». Hangsúlyozza azt a célját is, hogy az irodalomnak az életét

akarja vázolni, s nem írói arcképeket, mégis — bár legtöbbször csak egy-két vonással — inkább divatos írói arcképeket fest.

Irodalom-szociológiai szempontjai méltán kelthettek érdeklődést, mert ebben az irányban hiányoznak az előmunkálatok s joggal ébredhetett föl a kíváncsiság is a pályanyertes mű várható eredményei iránt. Mindez azonban nehezé is tette föladatát. De éppen ennek kellett volna szerzőt fokozott óvatosságra kényszeríteni. A felelőssége tudatával dolgozó kritika azonban megállapította, hogy vállalkozása nem állott arányban erőivel. Vezető fonalát sokszor el kell ejtenie; meg kell zavarnia a fejlődési és időbeli sorrendet, éspedig a nélkül, hogy az újszerű felosztási elv mélyebben világítana rá a lényegre és a fejlődésre. Könyve hangoztatott szociológiai szempontja mellett még csak arra a kérdésre sem tud feleletet adni, hogy irodalmunk akár az európai, akár a magyar kollektívizmust hogyan s mikor juttatja kifejezésre?

De nemcsak az anyag új beosztásával, hanem átértékelésével is újja akarja alakítani irodalomtörténetünket. Ennek azonban lett volna néhány elengedhetetlen föltétele. Ilyen mindenek fölött a megfelelő történelmi érzék, kidolgozott és egységes esztétikai elvek érvényesítése, végül, de nem utolsó sorban, nagy óvatosság és körültekintés. Ezek nélkül nem lehet vállalni a felelősséget. E kétkötetes mű — sajnos — nem mindenütt tesz ezekről tanúbizonyságot. A történelmi érzék szempontjából szerzőnk élénk szemrehányással illeti elődeit, hogy — fölfogása szerint — az előző irodalomtörténet kirekesztőleg az Arany szempontjához igazodott. Azonban ő sem jár el másként, mert viszont ő a multa nézve is az Adynál érvényesíthető szempontokat alkalmazza. Saját szavait idézve «ő volt az, akiben teljes lett az idő». De esztétikai alátámasztás nélkül lehetetlen és jogosulatlan törekvés Aranyról, Petőfőről, Gyulairól és Péterfyről — hogy csak néhány nevet említsünk — csak úgy, a szerző hitelére megváltoztatni az idáig sokképpen igazolt közfelfogást. Talán az is jogos kívánság, hogy ilyen komoly és nagy kérdésekben az előadás hangja is őrizze meg a tiszteletet és komolyságot, már pedig ezt a szerző sokszor feláldozza olcsó szellemességekért. Ilyen nagy feladatok elvégzéséhez csak nagyon komoly hangon és gondosan megválogatott s kifogástalan apparátussal lehet hozzáfogni, pedig a bírálat mindezekon fölül még azt is kimutatta — és még hozzá szokatlanul nagy mennyiségben — hogy közönséges tárgyi tévedések hemzsegnek a könyvben.

Az anyag újszerű beosztásán kívül egyik legfeltűnőbb szerkezeti újítása szerzőnknek, hogy az életrajzi adatokat csak a lap alján közli. Ezt magában nem is lehetne kárkoztatni, mert az életrajz valóban sokszor megakasztja az irodalmi fejlődés vázolását. Nagy baj azonban, hogy az adatok közlésében nincs egyenletesség és következetesség és sokszor a természetes sorrend is hiányzik. Elemi hibák itt is sűrűn előfordulnak.

Az a vállalkozás, hogy a 'magyar irodalmi fejlődést a maga összefüggésében és egészében, lehető rövid előadás mellett, avatott irodalomtörténész a maga szintézisében mutassa be, mindenkinek rokonszenvére számíthatott. Ennek a szipámtiának fellépésekor szerzőnk sem volt híjával, súlyos hibái azonban nagyon kiábrándítók. Kiváló és ritkán ismétlődő alkalmat mulasztott el, amikor a közönség széles rétegeiben segíthette volna elő helyes kép kialakulását irodalmunkról s szerezhetne volna meg annak számára a közönség becsülését. Ez annyival sajnálatosabb, mert elsősorban a megszállt területek magyarságáról van szó.

Külön kell kiemelnünk Kéki Lajosnak a Kisfaludy-Társaság centenáriuma alkalmából írt dolgozatát is (A százéves Kisfaludy-Társaság), mely a Társaság működéséhez méltó összefoglalást nyújt százév nagy jelentőségű irodalmi eseményeiről.

Pintér nagyszabású munkája mellett az irodalomtörténet művelése körül az utóbbi évek legkiemelkedőbb eseménye Horváth János két műve: *A magyar irodalmi műveltség kezdetei* — 1931 — és *Az irodalmi műveltség megoszlása* — 1935 —. Ezen másodiknak megjelenése abba az évkörbe esik, amelyből a jutalmazandó művet ki kell választanunk. Horváth második művében a bevezetésen kívül hét fejezetben tárgyalja a magyar humanizmus történetét. Nagy Lajos és Zsigmond korában és udvarában keresi az első nyomokat. A Zsigmond és Mátyás közötti időkből is bő adatokat talál a Hunyadi János által támogatott és őt szolgáló humanisták tevékenységére; még I. Ulászló és V. László körében sem voltak idegenek a humanisták, természetesen a kormányzó nagy alakja vetette rá fényét ebből a szempontból is ezekre az időkre: a legnagyobb két magyar humanista, Vitéz János és Janus Pannonius egyénisége is a Hunyadi-ház szolgálatában bontakozott ki. Külön fejezetben szól a Beatrix-korszakról, élesen jellemezve a változást, mely Mátyás magatartásában az ellene szőtt összeesküvés után bekövetkezett. A Jagellók korában

a humanisták működése mindinkább a királyi kancelláriák körébe húzódott vissza. Szerzőnk behatóan ismerteti a cseh és a bécsi kapcsolatokat is. Mária királyné korára esik, amikor a «humanitas Erasmina» alakjában és a vallási reformgondolatok beszüremlésével új színnel gazdagszik a magyar humanizmus. Az új irodalmi ízlés fokozatos, bár lassú extenzív terjedését bizonyítják Horváth könyvének azok a fejezetei, melyekben a kolostori dolgozatokat és a magyar-nyelvű kísérleteket ismerteti.

Rendkívül gazdag az az anyag, mely Horváth könyvében az értékes irodalmi eredmények művelődéstörténeti háttéréül szolgál; valamint gazdag és termékeny az apparátus, melyel humanistáink kapcsolatait felkutatja és megvilágítja. Apparátusának ez a gazdagsága, valamint a mű erős szerkezeti koncepciója nehezzé teszi a jellemzését. Amint egyik szellemes bírálója megjegyzi, «az épületből elhordott téglaminták az épület monumentalitását nem szemléltetik».

Széleskörű korrajzával, anyagának irodalomtörténeti értékesítésével szerzőnk ebben a műben a magyar humanizmus első és pedig kimerítő összefoglalását adja. A meg-megszakadó anyag halmazában rámutat a szerves kapcsolatokra s kimutatja abban szellemi életünknek összefüggő fejlődésmenetét. A korrajzi elemek felhasználásában egészen Beöthynek *A szépprózai elbeszélés történetéről* szóló művéig kell visszamemünk, hogy hasonlót találjunk irodalomtörténetírásunkban. Meggyőzően mutat rá a világnézetek fokozatos átmeneiteire, ahol a fordulópontokat az újplatonizmus, Erasmus, majd a lutheri mozgalmakkal való megismerkedés alkotják.

Nagy jelentősége van Horváth azon fölismerésének, hogy midőn az irodalomnak nem volt alkalmja nyilvános találkozásokra és megjelenésre, ebben a korban a humanisztikus törekvések központjául a kancelláriák szolgáltak. Ezzel teszi érthetővé, hogy a két Hunyadi halála után is jelentékeny életerő maradt még a humanisztikus törekvésekben, mert azok már megerősödtek annyira, hogy a gyöngébb fejedelmek kancelláriáiban a megváltozott idők módosuló szellemében és lehetőségeihez idomulva tovább élhettek eszméiknek és az új ízlésnek.

Szerzőnk — céljának megfelelően — minden történelmi jelenséget a magyar irodalmi fejlődés szempontjából vesz vizsgálat alá. Saját egyéniségét is újabb és újabb oldalról mutatja be. Amilyen biztosan uralkodik jól átgondolt koncepciójával a hatalmas anyag fölött, épp olyan finom látású

filológus a részletek taglalásában. E mellett esztétikai elemzéseit is mindenütt a finom beleérzés melegsége jellemzi. E könyv átolvasása után kellemes élményünkkel válik az a jogos meggyőződés, hogy a humanizmusban való részvételünket nemcsak a két Hunyadi fejedelmi személyisége teremtette meg és alkotta nálunk, hanem műveltjeinknek egész nagy seregét is csak úgy áthatotta, mint bármely más országban, melyet megérintett a humanizmus hullámverése; sőt minket még mélyebben, mint közülük akkor nem egyet, némelyiket időben még meg is előzve.

Horváthnak a végletekig menő tudományos felelősség-érzése általánosan ismeretes. Itt sincs olyan állítása, melyet történelmi vagy irodalmi tényekkel ne igazolna. Ezzel sok más írónk fölött igen magasra kiemelkedik. Ez természetesen azzal a nehézséggel jár, hogy tömérdek adattal kellett dolgoznia. Mégsem válik szárazzá és unalmassá, mert adatait mindenütt belső összefüggések teszik eleven életfolyamat alkotó részeivé. Ehhez járul még stílusának élénksége, kifejező ereje, hajlékonysága és személyes jellege. Mindezeknek a jelességeknek birtokában ez a könyv, mint tudományos alkotás, de szerkezeténél és írói jelességeinél fogva is, magasan kiemelkedik az utolsó három év irodalmi terméséből s ezért *méltó arra, hogy a Berzeviczy-díj első kitüntettjé legyen.*

E hármaskör, melyről beszámolunk, még egy jelentős eseménnyel zárul, ugyancsak Horváth érdeméből; megindult az ő egyetemi előadásainak közreadása. Idáig öt füzet jelent meg ebből a sorozatból, úgymint: Csokonai, Kisfaludy Sándor, Kisfaludy Károly, valamint az ő évtizedének írói és végül Katona. Ezek is mutatják írójuk minden jelességét. Mindenekelőtt azt, amit egyik bírálója egy elharapózó divat ellenében szemrehányás gyanánt emel ki, hogy «Horváth mindig tisztelettel és méltósággal lép be az irodalomtörténet csarnokába, melyet az ott felhalmozott maradandó alkotások joggal megérdemelnek». Emmez egyes írók alakjában is az irodalom fejlődésmenetét szemlélteti Horváth a nála megszokott alaposággal és körültekintéssel. Így jut el Kisfaludy Sándornál ahhoz a megállapításhoz, hogy az ő irodalom-kultúrája, amelyet egy irodalomtörténészünk kétségbevonat, a Kazinczyéval fölér. Csokonainál kimutatja, hogy nála az olasz hatás, a német mellett, a Faludiénak folytatása; Katonánál, hogy átvételei nem érintik a drámai koncepció nagyvonalúságát; Fazekasnál, hogy ő még nem a demokráciáért harcol, hanem általános emberszeretetből, aminthogy a filantropiz-

mus, Basedow, majd Pestalozzi törekvése is egybeesnek a Fazekas korával. Ezekben a kisebb monográfiákban is kiválóan mutatkozik szerzőnk az egyes művek elemzésében és pedig figyelemmel azok végső alakjának kifejlődésére.

Azért midőn Akadémiánk *Az irodalmi műveltség megoszlása* című művet megjutalmazza, ezzel Horváth János egész irodalmi működésével szemben is elismerésének kíván kifejezést adni.

Voinovich Géza r. t.

Petrovics Elek l. t.

Mitrovics Gyula l. t.

előadó.

f) Jelentés Budapest székesfőváros kultúrtörténeti jutalmának odaitéléséről.

(A budai népszínház története.)

A budai népszínház története címmel másodízben kiírt nyílt pályázatra egy munka érkezett, *Pukánszky Kádár Jolán*-tól.

Ez a munka a pályakérdést általában véve sikeresen oldja meg.

A szerző széleskörű tárgyismerettel rendelkezik s figyelmet érdemlő tudományos felkészültséggel és alapos elmélyedéssel dolgozik. Nagy buzgalommal szedte össze a vonatkozó levéltári anyagot, s ha a sok hatósági intézkedés részletes ismertetésével több helyen kissé szürkévé és szárazzá válik is a mű, nehézkessé a tárgyalás — viszont a történeti adatoknak illetően egybegyűjtése szinte kútfői értékkel bír, s így a további kutatókra nézve is hasznot jelent.

Szerkezet tekintetében azonban talán nem eléggé szerencsés gondolat volt az *Előzmények* című részben a budai magyar színészet egész történetét, tehát a Budai Népszínház bukása utáni részt is áttekinteni, s aztán ebből a fejlődésből kiszakítva, mintegy elszigetelve tárgyalni a Budai Népszínház történetét. Talán helyesebb lenne azt is a fejlődésrajz folyamába állítani be, s a későbbi eseményeket befejezésül adni.

A tárgyhoz tartozó irodalmat jól ismeri és értékesíti a szerző, és sűrűn szövi munkájába a napi sajtónak — igaz, hogy nem mindig megbízható — adatait is.

Némi fogyatékosága a munkának, hogy a politikai, társadalmi és közművelődési korrajz nem eléggé színes, nem

elégge erősen körvonalazott. Az az időszak, mely a budai népszínház történetét is magában foglalja — a XIX. század hetedik évtizede — rendkívül mozgalmas, nagyon változatos részlete a magyar életnek, s ezt, mint hátteret s mint közreható tényezőt még jobban lehetett volna feltüntetni — bár tagadhatatlan, hogy a gyakorlott tollú, jószemű és sokat tudó szerző e tekintetben is derekas törekvésről tesz bizonyosságot.

Igen nagy érdeme a munkának a kitűnő jellemrajz, amit a budai népszínház igazgatójáról, a nagyszerű rendezői tehetséggel, sokszor ugyan szertelenségbe csapó fantáziával bíró Molnár György-ről, színésztörténetünknek erről a szinte igazgatóan érdekes alakjáról nyújt. Nemcsak a közvetlen jellemzés sikerült jól a szerzőnek — hanem Molnár György különös egyéniségének az egész munka folyamán való pompás éreztetése is. Egyben-másban azonban talán e téren is téved a szerző. Kissé bizonyára igazságtalan, mikor azt mondja Molnárról, hogy «távol áll minden irodalmiságtól» (134. l.) és hogy «irodalmi műveltsége nem volt». (137. l.). Ezeket a részleteket módosítania kellene a szerzőnek, mert ezekre Molnár György eléggé széleskörű irodalmi munkássága, tagadhatatlanul mélyreható színészeti tanulmányai mégis csak rácsafolnak.

Kíváncsinos lenne, hogy a szerző jobban terjeszkedjék ki a Népszínház magasabb irodalmi színvonalú darabjainak, valamint a jelesebb előadóknak ismertetésére és méltatására. Csak példaként említjük, hogy Dobsa Lajos *I. István király*-át Rákosi Jenő *V. László*-ját s *A szent korona varázsa* c. színművét, Berczik Árpádnak *A fertálmágnások* és *A Bach-huszárok* c. vígjátékait — melyek közül egyik-másik nagy külső sikert is aratott, de melyek irodalmi értéknek sincsenek híjával — a színház törekvéseinek és színvonalának igazságos megítélése érdekében esztétikailag is méltatni kellene.

Hiánya a pályaműnek — mint fentebb jeleztük — az is, hogy a színházi személyzet tagjairól nagyon szűkszavúan emlékezik meg. Közülök azokat, akik később elsőrangú csillagai lettek a magyar színészet történetének — erre való tekintettel is sokkal bővebben kellett volna méltatni, megkeresve és feltüntetve tehetségükben, művészi egyéniségükben azokat a szunnyadó, fejlődő szikrákat, amik azután pályájuk további folyamán olyan fényes lángra lobbantak. Jászai Mariról sem beszél eleget a szerző, még kevesebbet Kocsisovszky Borcsáról, a legkitűnőbb naivák egyikéről,

— Vizvári Gyuláról, a legnagyobb magyar komikusról, — Szentgyörgyi Istvánról, a kolozsvári színház későbbi páratlanul jeles művészeről, — a ritka jóízű egyéniségű Horváth Vincéről, akit sohasem méltattak eléggé. Részletesen lehetett volna szólni a szintén jeles Együd Istvánról, aki később a pesti Népszínház oszlopos tagja lett, valamint Timár Jánosról — kik kedvezőtlenebb viszonyok közé jutottak s fiatalabb korban haltak el, hogysem mindazt a szép reménységet beválthatták volna, amit tehetségükkel méltán kelthettek föl.

Van a munkában több téves adat, miken gondos átnézéssel, egy-egy tollvonással segíteni lehet.

A 16. lapon *Fehérvári Antal* színigazgató vezetéknévét hibásan írja a szerző y-nal, s keresztnévét *Vilmos*-nak.

Ugyanott *Váradi Antal* vezetéknévét is y-nal írja, i helyett. A 18. lapon *Szépné Mária Laurá*-t mond, *Szépné Mátray Laura* helyett.

A 38. lapon értelmetlenül van megfogalmazva a csőd-kérésről szóló mondat: «Molnár György... nem fizeti személyzetét és csődöt kér ellene». Nem Molnár kért — amint nem is kérhetett — csődöt a személyzet ellen, hanem Molnár ellen rendelte el a csődöt a törvényszék — s meg kellene mondani, ki kérte a csődöt?

A *Huszárcsiny* c. népszínművet nem Egressy Béni írta — mint a szerző a 60. lapon mondja — hanem *Vahot Imre*.

A 75. lapon az van mondva, hogy *Apraxin Júlia* «valószínűleg a világháború alatt... végezte életét.» Hát ez nem valószínű. A Színművészeti Lexikon szerint A. J. 1824. körül született, és 1870-ben halt meg.

A féllábú táncos neve nem *Corradi* (86. l.) — hanem *Corradini* volt.

Az *Ördög pilulái* bemutatója nem 1864-ben volt (87. l.), hanem 1863-ban.

Az *összeomlás* c. fejezetben pontosan meg kellene mondani, hogy 1864-ben október 30-án zárult be a budai népszínház első ciklusa, a tragikusan elhunyt Reviczky Széver síremlékének beszerzésére rendezett előadással, mikor is zene- és énekszámok, szavalat, egy kis Offenbach-operett és egy Berczik-darabocská volt műsoron.

A 92. lapon a 3-ik bekezdésben nem világos a szöveg: «... A magyar társulat egyik héten kedd, csütörtök és szombaton, a másik héten a maradék napokon a német társulattal váltakozva játsszék». — Mik azok a *maradék* napok?

Ugyancsak a 92. lapon a híres színigazgató *Latabár Endre* keresztnéve tévesen *Imré*-nek van írva.

A 95. lapon téves adat, hogy a budai népszínház telkén épített sörcsarnok után a mellette fekvő utcának a «maig is fennmaradt Sörház-utca a neve». — A *Sörház-utca* a pesti oldalon van, a Belvárosban, a Ferencz József-rakpartot köti össze a Molnár-utcán át a Váci-utcával. A szerző tévedése talán onnét ered, hogy a budai népszínház régi telke mögött van ma is a *Régi söröskocsi*-hoz címzett vendéglő, a Lánchíd-köz-ben.

A 102. lapon Éjszaki Károlynak *A pörös kerítés* című darabja *A vörös kerítés*-nek van mondva.

A 103. lapon említetik *Éjszaki Károly*-nak *Nénem-asszony korában* c. darabja is, mint a «melynek el nem fogadásáért a Nemzeti Színház oly sok szemrehányást kap...» Azt hisszük, itt is van valami tévedés.

A 107. lapon *Ribár* említetik, *Ribáry* helyett.

Ugyancsak a 107. lapon *Németh* Irma neveztetik meg *Némethy* Irma helyett. Később *Némethi*-nek van írva neve (i-vel), pedig ő — tudunkkal — mint nemesi család sarja, y-t használt vezetékeve végbetűjéül.

A 107. lapon a «Szentmárton kapui színház» név mellé jó lenne odatenni az eredeti francia *Porte Saint-Martin* nevet.

A 109. lapon tévedésből *Gizella* főhercegnő van említve *Mária Valéria* főhercegnő helyett. T. i. M. V. főhercegnő született Budán, 1868-ban.

A 129. lapon azt hisszük tévedés az a zárjel közti megjegyzés, hogy «Miklósi ugyanis zsidó volt». Itt Miklósy Gyula színigazgatóról van szó, aki — úgy gondoljuk — nem volt zsidó származású. De ez bizonyításra szorul.

A 131. lapon a szerző igaz hogy pontosan írja ki a *Fővárosi Lapok*-ból a színházi bevételekre és kiadásokra vonatkozó adatokat, de nem veszi észre, hogy ezekben tévedés van. Mert ha a kiadások összege: 175,053 frt 64 kr volt, a bevételeké pedig — 160,822 frt 65 kr — akkor a hiány — 14,230 frt 99 kr-ra rúgott és nem 8230 frt 99 kr-ra, mint ahogyan a *Fővárosi Lapok*-ban közölve van.

*

Mindent összevéve, Pukánszky Kádár Jolán munkáját a pályadíjra egyhangúlag érdemesnek ítéljük — azt azonban kíváncsún tartjuk, hogy a szerző a művet kinyomatás

előtt gondosan nézze át, s a fentebbiek értelmében itt-ott lehetőleg módosítson, javítson rajta.

Megjegyezzük még, hogy a jelzett *Függelék*-ből szeretnénk volna látni a műsorokat és a személyzeti névsorokat. Ezeknek nagy gonddal leendő összeállítását nyomtatékosan ajánljuk a szerző figyelmébe, s kérjük, hogy a munka kiadása előtt ezt a *Függelék*-et Akadémiánk útján bizottságunknak bemutattatni szíveskedjék.

Szász Károly
lev. tag, bizottsági előadó.

Pintér Jenő
r. tag, bizottsági elnök.

Kéky Lajos
lev. tag, bizottsági tag.

g) A Budapest székesfőváros által kitűzött történeti jutalomtétel bíráló-bizottságának jelentése.

A Magyar Tudományos Akadémia 1936. évi nagygyűlésén elhatározta, hogy *Buda vára visszafoglalásának 250. évfordulója alkalmával* a székesfőváros adományából 800 pengőt fordít oly munka jutalmazására vagy kiadására, amely szorosabb kapcsolatban van a visszavétellel, a török megszállással vagy az ezt követő újjáépítéssel foglalkozik, hadtörténeti, művelődés- vagy gazdaságtörténeti, esetleg irodalom- vagy művészettörténeti szempontból. A pályázatra (Akadémiai Értesítő, 1936. 156. l.) kézirat nem érkezett be, bizonyára annak örvendetes jeléül, hogy történetíróink kutatásaik eredményeit vagy magánkiadók, vagy — főleg — a székesfőváros áldozatkészségéből nagyobb akadályok nélkül ismeretessé tudják tenni. Bár a már megjelent munkák szerzői közül is csak egy küldötte be könyvét (*Pásztor Mihály: Buda és Pest a török uralom után*), a bíráló-bizottság, a régi gyakorlatnak megfelelően, rajta volt, hogy minden olyan jelentősebb munkát figyelembe vegyen, amely a pályázatban körülírt tárgykörből az évforduló alkalmával napvilágot látott.

A bizottság örömmel állapítja meg, hogy az évforduló erős visszhangot keltett a közvéleményben s így nemcsak kérésre születő alkalmi cikkek, megemlékezések, történetpolitikai elmélkedések tűntek fel a napi- és hetilapokban, hanem folyóirataink is szívesen megnyitották hasábjait munkatársaik előtt, hogy ily tárgyú részletezőbb fejtegetéseikkel a közönség elé léphessenek. Az ilyen népszerűsítő történeti összefoglalások közül a legnagyobb terjedelmű *Balla Antal*

dolgozata, önállóan is megjelent. (Buda ostroma és elfoglalása 1686-ban. 126 l., Kl. a Városi Szemle XXII. évf.-ból.) A kegyelet vezette *Erba Odescalchi Sándor* tollát, hogy az Odescalchi-családot világhírűvé tevő nagy pápa, XI. Ince egyéniségét a magyarság legszélesebb rétegeivel megismertesse. Igen alkalmas módot választott ehhez: a ma oly divatos regényszerű életrajzot. (XI. Ince. Egy nagy pápa életregénye. 277 l.) Költői szabadsággal ecseteli hőségnek törekvéseit s egymást gyorsan követő képekben pergeti le, miként lett valósággá a török visszaszorításának terve. A szerző kiterjedt előtanulmányokat végzett; nemcsak az irodalmat gyűjtötte össze és értékesítette, hanem levéltárakban is kutatott, így pl. különböző Odescalchi-levéltárakban. Módszere a regényíróé s ez természetesen lehetetlenne teszi, hogy a tudományos kutatás értékesíthesse a könyv anyagát (ha pl. a római francia követnek a párizsi külügyminisztérium levéltárában lévő több jelentéséből egy levelet szerkeszt), erre azonban a szerző nem is törekedett. Ugyancsak a kegyelet indította a magyar kapucinus tartományfőnökséget, hogy nagy rendtagjának, Marco d'Aviano-nak szerepét önálló könyvben a magyar közönség elé állítsa. *P. Röss Bertalan* buzgó lelkesedéssel tett a megbízatásnak eleget, feldolgozta a boldoggá avatási perben bizonyítékkul szolgáló aktákat s a főleg ezek előadásán nyugvó könyve (Aviano Márk pápai követsége és a török félhold alkonya Magyarországon. 231 l.) alkalmas is arra, hogy az eddiginél mélyebben a nagyközönség emlékezetébe vésődjék az életrajz hőségének szereplése, történeti jelentősége. Hasonlóképpen a nagyközönség tájékoztatása szorgalmas egyháztörténetírónk, *Meszlényi Antal* könyvének a célja. (Buda felszabadítása. 1936. 231 l.) Nemcsak a helyenként bombasztikus fejezetcímek utalnak erre (pl. I. «Törökvilág Magyarországon», IV. «Buda felszabadításának előestéje», V. «Fel Budára!»,) hanem a szerző vallomása is, hogy vezérfonálul (Hóman—) Szekfű Magyar Történetét követte. Ily kitűnő kalauz segítségével előadását fel is tudja építeni úgy, hogy a maga elé tűzött célt bizonyára eléri, annál feltűnőbb lesz azonban ingadozása, kritikájának bizonytalansága, amidőn egyes jelenségekről a saját véleményét kell megfogalmaznia. Csak sajnálni lehet, ha egy szaktörténész annyira lemond a kritika gyakorlásáról, hogy könyvéből a nagyközönség ilyesféle történeti ismereteket kénytelen tanulni: Volt idő, amidőn a pálosrendnek a visegrádi kolostorában 200, a márianosztrai-

ban 300, a budaszentlőrinciben 500 pálos élt (25. l.), vagy : Budára a XII. századtól kezdve az ország előkelőit az uralkodón kívül vonzotta «a hely hegyektől-völgyektől övezett, s a Duna csillogó vizétől átszelt gyönyörűséges panorámája». (91. l.) Az újjáépítés korába vezet át *Pásztor Mihály* nagyterjedelmű munkája (Buda és Pest a törökuralom után. 408 l.). A két város XVIII. századi történetének részletes, levéltári anyagon nyugvó előadása még hiányzik s e hiányt nem pótolja Pásztor sem. El kell azonban ismerni, hogy nemcsak adatait igyekezett könnyed olvasmánnyá összefűzni, hanem levéltári kutatásokat is végzett. Még pedig, úgy látszik, részben az összeomlás előtt, mert még mindig, «közös pénzügyi levéltárt» emleget, esetleg oly közelebbi megjelöléssel, amely régi kutatóink körében volt szokásos. (19. lapon : «A közös pénzügyi levéltár Hungarica jelzésű fasciculusában van egy akta» stb.) Figyelemreméltó kísérletet jelent a könyv azon része, amely a budai és pesti anyakönyvek 1687—1720. évi bejegyzéseit dolgozza fel. A szerző azonban itt nem annyira a történetkutató, hanem inkább a statisztikus érdeklődésével vizsgálja a számokat — bizonyára ezért is nyert helyet a könyv a főváros «Statisztikai Közlemények» c. sorozatában — az olvasó azonban kétségtelenül rendkívül sok, ha a városi élettel nem is éppen összefüggő dologról értesül itt, meg a könyv többi részében is.

Bár nem történetírói munka, nem is egy szerző műve, a bizottság kötelességének érzi, hogy örömmel említse meg a Fővárosi Nyilvános Könyvtár kiadványát : Buda és Pest 1686. évi visszafoglalásának egykorú irodalma. 1683—1718. (190 l.) A könyvtár tisztviselői kara példát mutató pontossággal állította össze ebben az 1618 számból álló lajstromot, s bár feladatát néhai Ballagi Aladár előmunkálatai megkönnyítették, a könyvtár fegyelmezettsége és a vezetés céltudatossága nélkül nem lett volna biztosítható a most elért eredmény. A vezetés *Kelényi B. Ottó* főkönyvtárnok kezében volt, aki különben nemcsak a bevezetést írta, hanem más helyütt, a felszabadító háború egyik érdekes szereplőjének, a már említett Marco d' Avianonak helyét is kijelölte, s szellemtörténeti tanulmányával figyelemreméltóan kiegészíti az újabb osztrák történetírás egyik irányának megállapításait. (Marco d' Aviano és a barokk államiszтика. 48 l. Kl. a Regnum-évkönyvből.)

A jubileumi év *legkiemelkedőbb irodalmi emléke* azonban *Károlyi Árpád* művének második kiadása (Buda és Pest

visszavívása 1686-ban. II. kiadás, átdolgozta Wellmann Imre. 1936. XX+406 l.). Félévszázad előtt, szintén évforduló megünneplésére készült el ez a nagy munka, méltán szerevezve írójának országos hírnevet. Benne akkor a főváros oly monográfiát nyert, amelyhez hasonlót Bécs a maga híres 1683-i esztendejéről nem tudott kapni. Károlyi Árpád hatalmas teljesítményének köszönhetette történetírásunk, hogy akkor — ebben a pontban — *az osztrák fölé* emelkedett. A munka jelentőségét azonban talán még jobban érzékelteti, hogy a *megjelenésétől eltelt félévszázad alatt nem vesztett sem értékéből, sem frissességéből*. Annyira utólérhetetlenül a legjobb, sőt egyedülálló feldolgozás maradt, hogy a székesfőváros — helyes érzékkel — a már rég elfogyott munkát új köntösben jelenttette meg, korszerű technikai kiállításban, új képekkel és térképekkel, s tette így ünnepi kiadványává. Az átdolgozóra, aki lelkiismeretes pontossággal és utánjárással tett eleget megbízatásának, a szerző utasításai szerint az a hármas feladat várt, hogy az első kiadásban szereplő utcanevet, topográfiai megjelöléseket a mai elnevezésekkel pótolja, az újabb szakirodalom felhasználható adatait beleillessze a már meglévő keretbe s kissé összevonja a hadjárat előkészítését tárgyaló fejezeteket. Bár éppen a világháború előtti évtizedek jelentették az európai történettudományban az aktakiadványok fénykorát, s így a felszabadító háború résztvevőit érintő több forrásmunka is napvilágot látott, ezek változtatást vagy számbavehető kiegészítést nem tettek szükségessé. Az aktákat ugyanis amelyek az első kiadás megjelenése után nyomtatásban jelentek, Károlyi Árpád már korábban, levéltári kutató útjain megismerte és gondosan felhasználta. A munka sokkal ismeretesebb Akadémiai tagjai előtt — hiszen valamennyien élvezték ifjú éveinkben színpompás elbeszélését —, hogysem szükséges volna Károlyi Árpádnak benne megnyilatkozó történetírói erényeit méltatnunk.

A bizottság úgy találta, hogy a jutalom odaítélése szempontjából *nemcsak relatíve a legkiválóbb munka, hanem abszolút értékű, ritka tökéletességű, harmónikus alkotás*, ezért egyhangúlag javasolja, hogy a pályadíjjal Károlyi Árpád *«Buda és Pest visszavívása 1686-ban»* című könyvének második kiadása jutalmaztassék.

Gyalóky Jenő r. t.
biz. tag.

Lukinich Imre ig. és r. t.
biz. tag.

Mályusz Elemér l. t.
biz. előadó.

h) Jelentés a Weiss Fülöp-alapítvány 1936. évi kamatainak odaítéléséről.

A Weiss Fülöp-alapítvány 1936. évi kamatainak odaítélésére kiküldött bizottság a Magyar Tudományos Akadémia ügyrendje 181. §-ának XI. 1. pontja értelmében megalkulván, a bizottság f. évi március hó 22-én tartott ülésében az előadó jelentése alapján behatóan foglalkozott az 1932—36. évi magyar közgazdasági irodalom számbajöhető termékeivel és javaslatát az alábbiakban bátorkodik a tek. Akadémia bölcs döntése alá bocsátani:

1. A bizottság megállapítja, hogy a díj elnyerése és ezzel kapcsolatban bírálat céljából a tek. Főtitkári Hivatal útján a tek. Akadémia elé három munka terjesztetett, és pedig:

Monori Kovács Gyula: A világ gazdaság újabb jelenségei című munkájának I—XII. és ugyanezeknek az előadásoknak a XV—XVII. füzetei; (Budapest, 1929: 104., 96. és 80. lap, — 1930: 95. lap, 1931: 119. és 93. lap, — 1932: 83. és 78. lap, — 1933: 90. és 89. lap, — 1934: 80. és 80. lap, — 1936: 84., 86. és 80. lap).

Takács György: Rendszeres magyar pénzügyi jog című műve; (Budapest, 1936, VI. és 539. lap) és végül

Vadnai Béla: A magyar biztosítási szakirodalom könyvészete a legrégibb időtől 1935-ig című kéziratban beküldött munkája. (264 gépírt lap.)

2. Mielőtt ezeknek a munkáknak bírálatára térnénk át, szükségesnek tartjuk megjegyezni azt, hogy a bizottság szemlélődéseinek köréből természetesen kiküszöbölte saját tagjainak munkáját, szintúgy azokat, akik a Weiss Fülöp-jutalmat már egyízben megkapták, minthogy az Akadémia ügyrendje 181. §-ának IX. pontja szerint a jutalmat bárkinek is csak egyszer lehet odaítélni. De éppígy kizártuk a bírálat köréből azokat a műveket is, melyek egyébként számbajöttek volna, sőt minden bizonnyal döntően jöttek volna számba a Weiss Fülöp-alapítvány 1932—36. évi, ezúttal közgazdasági művek jutalmazására fordított, kamatainak odaítélésénél, de közben egy másik nagy akadémiai díjjal, a Chorin Ferenc-alapítvány kamataival jutalmaztattak, amely alapítvány a magyar közgazdasággal kapcsolatos tudományágak körében írt munkák évről-évre való kitüntetésére alapított.

A bizottság úgy véli, hogy a Magyar Tudományos Akadémiának a most említett két jutalomdíja tulajdon-

képpen szerencsésen egészíti ki egymást, mert míg a Chorin Ferenc-alapítvány odaítélésénél csakis az előző év folyamán megjelent — vagy kéziratban bemutatott — munkák jönnek tekintetbe, addig a Weiss Fülöp-díj hosszabb időre visszanyúló pillantásra is módot nyújt. Elvileg nincs akadály, hogy e díj révén esetleg olyan jeles munka jutalmaztassék, mely a megjelenését követő évben azért nem nyerhette el a Chorin Ferenc-díjat, mert a véletlen folytán ugyanabban az évben, melyben az a sajtó alól kikerült, másik, a tudományos mérlegelés szerint szintén kiváló munka is megjelent.

3. A bizottság e helyen is mindenesetre szükségesnek tartja hangsúlyozni, milyen szerencsés helyzetbe került a Magyar Tudományos Akadémia azzal, hogy közgazdasági munkák jutalmazására hosszabb időközökben fordítandó jutalomdíjai mellett évenként újra meg újra kiosztható hasonló célú jutalomdíjjal is rendelkezik. A hazai közgazdasági irodalom így szakadatlan ösztönzést kap a tiszta tudományosság jegyében kelt művek megírására, másrészt pedig a hosszabb időközök összefoglaló bírálatai számára bizonyos alapvetést már az évenként megejtett szemlék is biztosítanak.

4. A bizottság azt is megállapítja, hogy az Akadémia ügyrendje 181. § V/a. pontjának rendelkezése szerint a jutalomdíj a megelőző 5 év alatt megjelent kiváló munka írójának lévén kiadható, *Vadnai Béla* munkáját, melyről különben a folyó évben a tek. Akadémia elé a Chorin Ferenc-alapítvány kamatainak odaítélése ügyében terjesztett jelentés bővebben megemlékszik, ki kellett kapcsolni a tisztelettel alulírott bizottság vizsgálódásainak köréből, minthogy e mű — mint fentebb már felsorolásunkban említettük — a valóságban nem jelent meg, hanem csak kéziratban küldetett be.

Hasonlóképpen — véli a bizottság — hogy helyes úton járt akkor, midőn *Takács György* különben nagyon érdemes munkáját sem vonta részletes bírálat alá, minthogy az érvényes magyar pénzügyi jog rendszerét valóban nagy lelkiismeretességgel, áttekinthetően feldolgozott munka célkitűzésénél, tartalmánál fogva olyannak tekintendő, melynek szerzője ugyan joggal pályázhatik a Chorin Ferenc-díjra, amely nem kizárólag és feltétlenül közgazdaságtudományi művek megjutalmazását célozza, a Weiss Fülöp-jutalomdíj odaítélésénél azonban a fentebb elmondottak szerint figyelmen kívül hagyandó.

5. A díj elnyerésére kifejezetten beküldött munkák közül tehát csak *Monori Kovács Gyula* fentebb jelzett előadásai

maradnak meg, melyekkel közgazdasági irodalmunknak ez a régi, nagyszorgalmú munkása különben a Chorin-díjra szintén pályázott. Örülnünk kell annak, ha egyetemünk fiatalsága hasonló gazdag felsorolással és szinte a napisajtó gyorsaságával értesülhet arról a rengeteg problémáról, melyek részben az egyes nemzetgazdaságok, másrészt pedig a világ-gazdaság keretében fellépnek, — az összefüggés azonban a közzétett előadások között természetesen többé-kevésbé laza s a szerző törekvése is inkább az, hogy a napról-napra felmerülő új problémák felől praktikus ismertetést nyújtson, semmint az összegyűjtött anyag tudományos rendszerezése.

6. Azoknak a munkáknak sorát, melyeket a díj odaítélésénél számbavettünk, négy csoportba osztottuk.

Az első csoportba tartoznak azok a művek, amelyeket, bár gazdaság- vagy szociálpolitikai vonatkozásai is vannak, mégis elsősorban sajátlagosan a közgazdasági irodalommal oly sok kapcsolatot mutató statisztikai irodalom termékei gyanánt tarthatunk nyilván.

A második csoportba soroztuk azokat a munkákat, melyek — többnyire szintén erős statisztikai tartalommal — pénzügyi politikánk gondolkörébe tartozó problémák fejtegetésével foglalkoznak.

A harmadik csoportot alkotó munkák a magyar gazdaságpolitikai irodalom termését gazdagították, jórészt, mint az alábbiakban látjuk, az agrárpolitikáét.

A negyedik csoportba iktattuk be azokat a műveket, melyek szerzői a közgazdaságtan elméleti művelésén munkálkodtak, egészen külön emlékezve meg arról a munkáról, melyet a bizottság a jutalomdíjra érdemesnek vélelmezett.

7. Az első csoportba sorozott munkák között ezúttal is elismeréssel emlékezünk meg *György Ernő*: «Az árak alakulása 1931. júliustól 1933. április havi időszakban» című dolgozatáról, mely a nagy- és kiskereskedelmi árakat vonja vizsgálatainak középpontjába és főképp arra az időközben még nagyobb-jelentőségű kérdésre kíván választ adni, hogy a kiskereskedelem bruttó-nyeresége miképpen alakul. György Ernő a gazdaságkutatásnak szorgalmas munkása, akitől a múlt évben is figyelemreméltó tanulmány jelent meg «Tíz év fizetéseképtelenségeinek tanulságai» címmel, melyben sikeresen törekedett arra, hogy vizsgálatait még jobban elmélyítse.

A székesfőváros statisztikai hivatalának kiadásában az elmúlt ciklusban is egy sereg olyan munka jelent meg, melyek

ugyancsak derekasan vitték előre a statisztikai részlet-kutatások ügyét.

Szigeti Gyula tollából éppen az elmúlt évben került nyilvánosság elé «A gazdasági válság Budapest életében» című jól átgondolt tanulmány, melyben a székesfővárosra vonatkozó gazdag adattárat logikus időszakba tagolva, a mögöttünk lévő gazdasági válság hatásait jó szemmel ítéli meg és csoportosítja rendszerbe. *Szigeti Gyula* a gazdasági statisztikai irodalomnak újabban állandó előtérben álló komoly munkása, kiről alább még lesz szó.

Dr. Szádeczky-Kardoss Tibornak «A lakbérviszonyok alakulása Budapesten» című műve szintén olyan munka, mely mellett ezúttal is meg kell állnunk, minthogy a szerző ebben a művében is kifejezésre juttatja azt a jellegzetes törekvését, hogy módszertani szempontok helyes kifejtése után veszi sorra a statisztikai anyag analízisét. Ebben a művében azon a réven is szép sikert ért el, hogy rendkívül ügyesen kiaknáztta azokat a fővárosunkat illetőleg az egész világon egyedülálló tanulságokat, melyek a lakások bérviszonyainak társadalmi rétegek szerint való különbözőségéből adódnak.

Éppígy teljes mértékben érdemesek *Farkasfalvy Sándor* («A budapesti gyárak üzemi és termelési statisztikája»), *Szónyi Gyula* («A fővárosi hitelintézetek»), *Török István* («A budapesti részvénytársulatok pénzügyi viszonyainak alakulása»), továbbá *Bene Lajos* («A mérnökök szociális és gazdasági viszonyai Budapesten») munkái is arra, hogy az idei Weiss Fülöp-jutalomdíj kiadására vonatkozó bizottsági jelentésünkben róluk megemlékezzünk, mert mindegyikben világosan felismerhetjük a törekvést, hogy a statisztikai kutatás számára megnyíló új meg új területeket érdemes törekvésű és szakértő tollú szerzők a gyakorlat szempontjai mellett tudományos célkitűzés szolgálatában is megmunkáljanak.

Tulajdonképpen ezek a jellemvonásai *Thirring Lajos* művének is («Csonka-Magyarország népességének foglalkozási megoszlása 1930-ban»), melyet a világháború után bekövetkezett második népszámlálás anyagának tudományos kommentárjaként írt meg. A bizottság nem mulaszthatja el örömének kifejezést adni azon, hogy a szerző a foglalkozásstatisztika elég gyakran túlnyomórészt demográfiai irányban művelt megvilágítása helyett nyomatékosan iparkodott a gazdasági szempontok mérlegelésének is helyet juttatni, azt a reményt keltvén, hogy ha majd a népszámlálás foglalkozás-

statisztikájának feldolgozása teljesen befejeződik, az imént említett irányban még tovább tudja vezetni kutatásának vonalát.

A statisztikai munkák sorában végül, mint valóban maradandó becsű alkotásról emlékezünk meg *Illyefalvy I. Lajos* t. tagtársunknak a lakásstatisztika körébe vágó műveiről, különösen elismeréssel szólva az 1930. évi népszámlálás eredményei közül a lakásviszonyokkal foglalkozó nagy kötetről, mely a lakás-statisztika problémáit olyan mélyen szántó tudományos készenléttel és ötletes feldolgozással tette a kutatás számára hozzáférhetővé, hogy ez a műve a vizsgált ciklus statisztikai alkotásainak a legkimagaslóbb terméke.

8. Pénzügyi politikánk eredményes vizsgálatát hathatósan elősegítik azok a tanulmányok, melyeket *Haidrik Sándor* («Államháztartásunk alakulása a szanálás óta»), *Szigeti Gyula* («Magyarország községeinek háztartási viszonyai az 1934-ik évi községi költségvetési előirányzat szerint»), valamint *Bene Lajos* («A magyar városok háztartása») címen írtak meg s amelyekkel a szerzők három, a közületi háztartásoknak cím szerint különálló, de valóságban mégis szorosan egybetartozó területét dolgozták fel.

Jelentésünknek ebben a részében emlékezünk meg *Zelovich László* művéről («Költségvetési helyzetünk alakulása az 1931. évi bankzárlat után»), melynek megírásával szerzője egyszerre a magyar gazdaságpolitika éberén számontartott művelőinek sorába lépett s amelynek érdeméül tudjuk be azt, hogy szép elméleti megalapozottságon kívül módot talál benne szerző arra is, hogy az államháztartás várható alakulását boncolja és sorra vegye azokat a tényezőket is, melyek ez irányban hatást gyakorolhatnak.

9. A gazdasági szociálpolitika tágabb értelemben vett csoportjában *ifj. Fellner Frigyes* munkásságát («A távol-kelet közlekedési ügye ; A kereskedelmi tengerhajózás problémái») a Weiss Fülöp-jutalomdíj odaítélésénél is alaposan mérlegeltük és komoly érdemei szerint méltattuk.

Ismét latra tettük vitéz *Guótfalvy Zoltánnak* szintén becses irodalmi kutatásokra támaszkodó munkáját. («Franciaország ipara és iparpolitikája 1870—1914-ig»). Aránylag rövid terjedelme mellett is formásan megírt és komoly gondolatokat ébresztő tanulmánynak ismerjük el *ifj. Boér Elek* művét. («Magyarország a világ gazdaságban».)

Emlékezetbe idézzük *ifj. Lipták László* művét («Agrárpolitika az új idők tükrében»), továbbá *Matolcsy Mátyás* két

munkáját is. («Mezőgazdasági munkanélküliség Magyarországon», ill. «Az új földreform munkaterve»), melyek közül különösen a mezőgazdasági munkanélküliség problémáját szellemes módszerrel megfogott és kifejtett tanulmányt tekintjük olyannak, amelyik e fontos kérdés tudományos megvilágításába új szempontokat vitt be.

A vizsgált agrárpolitikai irodalomnak kétségkívül becses hajtása *Sebess Dénes* tanulmányainak gyűjteményes kiadása («Magyar agrárevolúciók 1902—1932-ig») és még inkább *Milhofer Sándor* műve («A mezőgazdaság a gazdasági válságban, tekintettel a világ gazdasági viszonyokra»), mely az apróbb észrevételek mellett is, melyet e művel szemben tehetünk, a Magyarországot annyira érdeklő búzakérdés kétségkívül nagy tudományos készültségen alapuló feltárása.

Megemlítjük még *Matolcsy Mátyás* és *Varga István* «Magyarország nemzeti jövedelme 1924—1925-től 1934—35-ig» címen megjelent közös munkáját, mellyel azonban behatóbban foglalkoznunk feleslegesnek látszik, minthogy annak méltatása az idén kiosztásra kerülő Chorin Ferenc-jutalomdíj bírálatában megtörtént.

Komoly tudás és alapos munka eredménye a magyar szociálpolitikai irodalom egyik, sajnos, korán elhunyt kimagasló alakjának, *Pap Dezső*nek: A magyar szociálpolitika a világháborúban (Budapest, 1934.) c. könyve. E könyv egyike azoknak a külföldön igen nagy számban, nálunk azonban, sajnos, igen gyéren megjelent munkáknak, melyek a világháború hatását a közgazdasági életre festik meg. Pap Dezső kiváló ismerője volt a magyar szociálpolitikának. Mint egyik intézője az ügyeknek vett részt a magyar szociálpolitika alakításában a világháború alatt. Szociálpolitikai tudományos felkészültsége a legalaposabb volt és írói készsége is igen nagy. Ezek kiváló munka alkotására képesítették. Erős egyénisége erősen a munkásosztály iránti rokonszenvet szívta magába. Ez meg is látszik könyvén, mely e nemes lendülettől fűtve általában sötéten festi szociálpolitikánk hiányait, mi — tekintettel arra, hogy a munka külföldi nyelven is megjelent — sajnos, nem egészen aggálytalan, mert a külföld nem ismeri részletesen gazdasági és politikai adottságainkat. Pap Dezső igyekezett ugyan munkájában ezek magyarázatát megadni, de bíráló egyénisége itt is erősen kidomborodik. Műve azonban mindenesetre értékes terméke a magyar szociálpolitikai irodalomnak.

10. A gazdaság-elmélet körébe tartozó munkák közül

Andreich Jenő műve («Az ártörvényszerűségek statisztikai megközelítése»), valamint *Theiss Ede* tanulmánya («Az időmozzanat az exact közgazdaságtanban») egyaránt azért keltenek figyelmet, mert a közgazdasági irodalomnak ez a két, fiatal generációhoz tartozó, jeles munkása egyaránt azzal tűnik ki, hogy szép sikerrel a közgazdaságtanban a matematikai módszer alkalmazására támaszkodik.

Kadosa Pál művéről («Az áralakulás») a bizottság változtatlanul osztja az Akadémia illetékes bizottságának korábban kifejtett azt a véleményét, hogy hasonló elméleti célkitűzésű munkák, különösen akkor, ha a gyakorlati közgazdasági életben dolgozó szerzők az elméleti kérdéseket a tapasztalatok tanulságaira támaszkodva vizsgálják, nagyon kíváncsok közgazdasági irodalmunkban.

Szólnunk kell báró *Malcomes Béla* «A gazdaság új fejlődése» című nagy munkájáról is, helyzetünket megkönnyítvén az a körülmény, hogy e széleskörű irodalmi tanulmányok alapján összerótt és méreteiben is imponáló nagy munkával jelentésünkkel egyidejűleg a tek. Akadémia döntése elé kerülő Chorin Ferenc-díj bizottsági jelentése is kimerítően foglalkozik. *Malcomes* műve komoly igyekezetről és elmélyedésre törekvésről tesz tanúságot. De a szerző nemes törekvésében, hogy minél többet nyújtson, nem tudta kellő mederben tartani munkáját. Nem tudta elkerülni a terjengősséget és nem tudta kellően megóvni a gondolatfűzés egységességét. Ahol igazán a közgazdaságtan elméleti terére lép, számára kevésbé biztos talajon mozog. E hiányok mellett is elismerést érdemlő munkát végzett.

Ugyancsak igen derekas munkát végzett *Harasztosi Király Ferenc* is. «A kartelek» c. vaskos kötete igen sokoldalú és nagyértékű feldolgozása a kartelkérdésnek. Őt is elragadta azonban a kísértés, hogy többet nyújtson, mint ami ahhoz kellett volna, hogy tiszta és valóban határozott képet adjon e nagyjelentőségű problémáról.

II. Az előadottakból kitűnik, hogy az 1932—36. évi közgazdasági irodalomban számos érdemes alkotás jelent meg azokon a műveken kívül is, melyek ebben az időszakban más akadémiai díjjal jutalmaztattak. De e munkák értékeinek és esetleges gyengéinek lelkiismeretes mérlegelése után a bizottság nem volt abban a helyzetben, hogy azok közül bármelyiket is olyan értelemben kiváló közgazdasági munkának minősítse, hogy azt a Weiss Fülöp-jutalomdíj odaítélésével kapcsolatos nagy kitüntetésre javaslatba hozhassa.

12. A mult esztendő folyamán jelent azonban meg *Surányi-Unger Tivadar* tisztelt tagtársunknak «Magyar nemzetgazdaság és pénzügy» címen egyik nagy munkája (Budapest, 1936. Gergely R. kiadása, IV. és 617 oldal), melyet a bizottság különös figyelemmel tett vizsgálatainak tárgyává. Surányi-Unger Tivadarnak ez a munkája a fiatal és mégis máris nagyon becses eredményekben bővelkedő közgazdasági tudós pályafutásának egyik legértékesebb terméke s benne a jeles szerző összpontosította azoknak a sokszor egész eredeti úton haladó kutatásoknak eredményeit, melyeket már is közel két évtizedes tudományos munkássága során gyűjtött össze.

A munka tulajdonképpen két nagyobb szakaszra oszlik.

Az általános rész a társadalomgazdaság politikájával foglalkozik, a másik — a különös — rész pedig a magyar jólét kérdéseit tárgyalja.

Az általános rész ismét két nagyobb szakaszra tagozódik s az elsőben szerző a szabad gazdaság, a másodikban pedig a közületi gazdaság kérdéseit fejtegeti, ennyiben tehát már munkája beosztásába is egyéni vonást vivén be, minthogy a szabad gazdaság különböző fejezetei (szabad piac, pénz és hitel, jövedelemeloszlás, helyzetváltozások, mennyiségi jelzés) tulajdonképpen a közgazdaságtani elmélet körébe tartoznak, míg a «közületi gazdaság» fejezetei (a közületi gazdaság alapkérdései, gazdaságpolitika, társadalompolitika, közületi háztartás) a valóságban a közgazdaságpolitika és a pénzügytan anyagát foglalják egybe.

Mielőtt munkájának különös részével foglalkoznánk, előbb a társadalomgazdaságot tárgyaló általános részről kívánok néhány szót szólni. Tagadhatatlan, hogy a társadalomgazdaságnak szabad- és közületi gazdaság szerint való vizsgálata érdekes felfogása a közgazdaságtan problémáinak. A szabad gazdaság részletkérdéseinek tárgyalása is mutatja azt a modern szellemet, melyet Surányi-Unger Tivadar a világháború vége után kifejlődött irodalmi tevékenységében képvisel. Mindenesetre helyesnek tartjuk azt, hogy a gazdasági helyzet-változásoknak külön helyet juttatott munkájában. Viszont, bár a mennyiségi jelzésre vonatkozó fejtegetések értékesek, nélkülök a munka értékében nem csökkent volna és esetleg az így felszabadult helyet szerző a közgazdaságtan egyes alapkérdéseinek bővebb kifejtésére használhatta volna fel. Különösen a szabad piacra vonatkozó gondolatfűzések tömörsége nem egy helyen szinte túlzott. Aki azonban a köz-

gazdaságtan alapkérdéseiben gyorsan akar tájékozódni s e mellett gondolkodó fő, Surányi-Unger Tivadar munkájának ezeket a részeit is nagy élvezettel olvashatja.

A közületi gazdaság különböző fejezeteiben több helyen felcsillámlik szerző különösen a gazdaságpolitikára vonatkozó, korábban kifejtett felfogásának hatása, s figyelemreméltó az a törekvése, hogy nemcsak a gazdaságpolitikai célrendszereket törekszik jellemezni, hanem gazdaságpolitikai, az államosítást tárgyaló, fejtegetéseiben is a kialakult rendszerek elméleti síkra emelkedett jellemzését is adja. Csak természetes, különösen az utóbbi vonatkozásban, hogy szerző behatóan foglalkozik a jegybankpolitikával, a pénz értékének szabályozásával, a gazdasági helyzet-változások irányításával, valamint a közüzemek annyira fontos kérdésével.

A közületi háztartásra vonatkozó nagyobb fejezetben szerző munkájának nem annyira azt az értéket emeljük ki, melyre a különböző közületi bevételek rendszeres csoportosításával tett szert, mint inkább azokat a szép szakaszokat, melyekben a közterhek magasságával és egyéb kérdéseivel foglalkozik.

Már az eddigiekből is kitűnik, hogy Surányi-Unger Tivadar munkája olyan komoly tudományos alkotás, melynek megjelenése a magyar közgazdasági tudomány fejlődésének jelentős állomása.

A bizottság azonban különös nyomatékkal hívja fel a tek. Akadémia figyelmét a munka harmadik könyvére, a «különös részre», mely — mint említettük — a «Magyar jólét» címet viseli és mely önmagában is, mint külön kötet, a legnagyobb figyelmet kelthetné.

Jó két évtizeddel ezelőtt a korán elhunyt kitűnő magyar közgazdász és statisztikus, Kovács Gábor, kísérelte meg elsőnek a magyar irodalomban közgazdaságtani rendszerét oly módon kidolgozni, hogy abban az elmélet mellett a szükséges és felhasználható statisztikai adatoknak is nagyon jelentős helyet juttatott. Surányi-Unger Tivadar munkájában egészen sajátos módszerrel hasonló gondolatnak hódol akkor, amidőn közületi gazdaságunk céljainak fejlődését vázolva, a magyar gazdaságpolitika keresztmetszetét nyújtja.

Félreértések elkerülése végett hangsúlyozzuk, hogy tisztelt tagtársunk korántsem terheli meg munkáját felesleges számanyaggal, hanem legtöbbször csak az okvetlenül szükséges számokból levont tanulságokkal világítja meg a

vizsgálatainak programjába vont kérdéseket. Valóban ötletes és eredeti az a rendszer, melyben szerző a magyar gazdaság-politika kérdéseit szemlélteti s melyben a gazdaság-politika főbb kérdését a magyar jólét szemszögéből négy szélesebb vonalban tárgyalja. A kereskedelmi, az adóssági, a fizetési és a nemzetgazdasági mérleg azok a magasabb nézőpontok, amelyek köré csoportosítva azután Surányi-Unger Tivadar igazán plasztikusan ismerteti a XX. század harmadik évtizedében Magyarország gazdaság-politikájának legfontosabb problémáit. Szemünk előtt megelevenednek a kérdések, melyek súlya alatt országunk gazdasági élete a világháború óta olyan gyakran szenvedett. Elvonul tekintetünk előtt a válságból konjunkturába csapott, majd ismét válságba bukott másfél évtized gazdaságtörténete azoknak a tükröképeknek szemlélete révén, melyeket szerző művének ebben a végtelen érdekes részében kidolgoz s amelyek jellemzésénél sohasem mulasztja el azoknak az utaknak kijelölését sem, melyek véleménye szerint Magyarország gazdasági életének megjavulásához vezethetnek.

De méltó társai a most behatóbban tárgyalt fejezetnek a munkának azok a fejezetei is, melyek a magyar társadalom-politika és végül a magyar államháztartás kérdéseit tárgyalják. Az utóbbi fejezetben különösen arra hívjuk fel a figyelmet, hogy szerző a háború utáni magyar államháztartás pénzügyi helyzetének képét is biztos kézzel megrajzolja s a szanalás, majd a fellendülés időszakában mutatkozott államháztartási egyensúly jellemzése után módot talál a válságos évek pénzügyi gazdálkodásának kifejtésére is. A közületi kiadások és közületi bevételek kifejtésének egyik érdeme a statisztikai anyag tervszerű felhasználása, másrészt pedig az állami közület gazdálkodása mellett az önkormányzatok pénzügyi gazdálkodásának is érdemükhöz méltó széles alapon való tárgyalása.

Amikor azonban a bizottság v. Surányi-Unger Tivadar tisztelt tagtársunk munkájának érdemeit méltatja, hibát követne el akkor, ha meg nem emlékeznék arról, hogy a jeles szerző egyike a hazai közgazdasági irodalom legtermékenyebb s munkássága révén külföldön is jólismert és nagyra értékelt művelőinek. A «Philosophie in der Volkswirtschaftslehre», valamint a «Die Entwicklung der theoretischen Volkswirtschaftslehre im ersten Viertel des XX. Jahrhunderts» című munkáit, mint kitűnő összefoglalásokat világszerte ismerik és utóbbinak 1931-ben angol nyelven is megjelent, lényegesen

javított és bővített kiadása, majd pedig 1934-ben Tokióban japán nyelvű kiadása.

Ez utóbbi mű tehát éppen abban az időszakban került kiadásra, mely időpont az idén kiosztásra kerülő Weiss Fülöp-díj bíráló bizottságának vizsgálódási körébe esik, — aminthogy ugyancsak ebben az időszakban jelent meg tisztelt tagtársunknak «Weltwirtschaftspolitik im Entstehen» (Beiträge zur Lehre von dem Gemeinbedürfnissen) című nagy munkája, melynek legfontosabb része a második nagy szakasz, ahol szerző a közületi szükségletek eltolódásaival foglalkozik s a hatalmi, a jóléti és különösen a termelés-politikai kiadások változásait területileg is olyan gazdag tagozással dolgozta fel, hogy joggal ébreszthette fel széles körben a legkomolyabb érdeklődést.

Monográfiáin kívül számos kisebb-nagyobb tanulmány dícséri tisztelt tagtársunk immár szinte teljességében kialakult tudományos munkásságát, akinek már eddig is kipróbált tudományos szelleme és munkabírása biztos záloga annak, hogy a magyar közgazdasági irodalomnak a jövőben is egyik legnagyobb értékű munkása leend. Azt hisszük tehát, a legjobb megoldást választjuk akkor, midőn a tek. Akadémia elé azzal a javaslattal fordulunk, hogy a *Weiss Fülöp-alapítvány 1936. évi kamataival a hazai közgazdasági irodalom 1932—1936. évi termékei közül vitéz Surányi-Unger Tivadar «Magyar nemzetgazdaság és pénzügy» című munkáját méltóztassék kitüntetni*, ezzel már most, pályája derekán is jutalmazva egyben azt az öntudatos tudományos tevékenységet is, melyre tisztelt tagtársunk és a magyar tudományos világ is jogos büszkeséggel tekint fel.

Laky Dezső l. t.,
előadó,

Fellner Frigyes r. t.,
biz. tag.

Heller Farkas r. t.,
elnök.

i) Jelentés a Chorin Ferenc alapítvány 1936. évi kamatainak odaítéléséről.

A Chorin Ferenc-alapítvány 1936. évi kamatainak odaítélésére kiküldött vegyes bizottság az alapítványi ügyrend III. szakasza értelmében megalakulván, szemlét tartott a jutalom szempontjából tekintetbe jövő irodalmi művek fölött. Mielőtt ennek ismertetésére rátérnénk, előrebocsát-

juk, hogy a bizottság az alapítványi ügyrend II. szakasza értelmében ezúttal is *kikapcsolta* mérlegeléseinek köréből azon szerzők műveit, akik a Chorin Ferenc-díjat már egy ízben megkapták. Ugyancsak figyelemmel volt arra, hogy a bizottság tagjainak művei a jutalom odaítélésénél szintén nem jöhetnek tekintetbe.

A bizottság több mint egy évtizedes gyakorlatánál fogva először is azokat a munkákat tette bírálat tárgyává, amelyeket szerzőik a Chorin-díj elnyerése céljából a *tek. Akadémia elé terjesztettek*. Ilyen munka három érkezett be :

1. Takács György : «Rendszeres magyar pénzügyi jog» című munkája (Budapest, Grill Károly könyvkiadóvállalata, 1936, VI és 539 l.);

2. Vadnai Béla : «A magyar biztosítási szakirodalom könyvészete a legrégibb időtől 1935-ig» című kéziratban be-
küldött, 264 gépírt nagyoktáv lapnyi munkája ;

3. Monori Kovács Gyula : «A világgazdaság újabb jelenségei» című munkájának XV., XVI. és XVII. füzetei. (Budapest, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda 1936, 84, 86 és 80 l.)

Benyújtatott ezenkívül Dr. Gy. Á. kezdbetűtkkel egy «Közgazdasági irányvonalak» c. 12 gépírt oldalnyi tervezet is. Ennek tárgyalásába azonban nem bocsátkozhattunk, mert az alapítvány szabályai szerint (II. pont) csak «megjelent vagy kéziratban bemutatott munka jön tekintetbe»; ez az igen sovány és rendszertelen vázlat pedig nem tekinthető ilyennek.

Takács György első helyen említett jogtudományi munkájával bizottságunk érdemileg azért nem foglalkozhatott, mert bár vannak közgazdasági és általában államtudományi vonatkozásai is, a könyvet az alapítványi ügyrend II. szakasza alapján a díj odaítélésénél csak akkor tehetnők mérlegelés tárgyává, ha az 1936. évben erre érdemes közgazdasági vagy államtudományi munka magyar szakirodalmunkban egyáltalában nem jelent volna meg.

Vadnai Béla munkáját ugyan csupán kéziratban küldte be, a Chorin Ferenc-alapítvány ügyrendjének II. szakasza értelmében azonban kéziratban bemutatott dolgozatok is elfogadhatók. Vadnai kétségtelenül igen érdemes munkát végzett ennek a művének megírásával. Szorgalma elismerésre méltó. Bibliográfiája nem kevesebb, mint 5500 címet ölel fel. 21 főcsoportra és ezeken belül 110 alcsoportra osztva, közel 260 biztosítási szakkérdés irodalmára terjeszkedik ki. Figyelmének középpontjában a magánbiztosítás ügye áll

és inkább csak melleleg terjeszkedik ki a társadalmi biztosítás irodalmára. Megemlékezik a magyar szerzőknek külföldön megjelent szakbavágó munkáiról is. Szép, a maga nemében kétségtelenül úttörő alkotásról van szó, mely a bibliográfiai technika fejlett eszközeit alkalmazza. Érdemeinek elismeréséül a Magyar Biztosítástudományi Társulat 1936-ban már jutalomdíjjal tüntette ki. Azt a magas tudományos mértéket azonban, amelyet a Chorin-díj odaítélésénél a tek. Akadémia alkalmazni szokott, Vadnai dolgozata — főleg már merő tárgykörénél fogva — nem üti meg.

Monori Kovács Gyula a magyar közgazdasági irodalomnak régi, érdemes munkása. Különösen a világgazdaság problémáinak megfigyelése kötötte le újabban érdeklődését. Már hosszabb ideje füzet sorozatban teszi közzé a világgazdaság újabb jelenségeiről tartott egyetemi előadásait. Ennek a sorozatnak beküldött és fentebb említett három füzete jelent meg az 1936. évben. Szerzőjük igen széles látókörrrel és a világgazdaság képeinek tarka változásaival szemben tanúsított érdeklődéssel fejtegeti problémáit. Ezek egyaránt terjeszkednek ki az öt világrész termelésének, fogyasztásának és jövedelemeloszlásának legkülönbözőbb mozzanataira. Egy-egy egyetemi előadás keretében a legújabb fejleményeket még bonyolultabb összefüggéseikben is szemléltetően tárják eléink. Monori Kovács Gyulát elismerés illeti azért, hogy az egyetemi ifjúságot és a nagyközönséget szakértelemmel tájékoztatja a világgazdaság újabb jelenségeiről. A beküldött füzetek értéke is főleg abban rejlik, hogy tájékoztató magyarázatait gyors lendülettel, többnyire a fontos világgazdasági események bekövetkezése után már egynéhány héttel vagy hónappal nyújtja. Igyekezettel törekszik a szakbavágó külföldi irodalom eredményeinek felhasználására is. Bíráló megjegyzéseit érett megfontolás jellemzi.

Bizottságunknak azonban, midőn a Chorin-díj odaítélésére vonatkozó javaslatát elkészíti, nem lehet csupán a benyújtott munkákra szorítkoznia, hanem figyelmét a múlt év egész gazdaságtudományi termésére ki kell terjesztenie.

Örömmel állapíthatjuk meg, hogy az 1936. év megint számos, a magyar közgazdaság problémáival kapcsolatos munkával ajándékozta meg irodalmunkat. Ezeknek sorából a bizottság csak egynéhányat ragadhatott ki, hogy őket az alábbiakban jellemezze. Hangsúlyozni kívánjuk, hogy rajtuk kívül az elmúlt esztendőben még több jó munka látott

napvilágot. Oly munkák azonban, amelyek tárgyuknál, kutatási irányuknál vagy pedig terjedelmüknél fogva már eleve is csupán kevésbé lehettek volna számbavehetőek a díj odaítélésénél.

Azokat az 1936-ban megjelent munkákat, amelyeket a bizottság mérlegeléseinek során áttekintett, *négy csoportra* oszthatjuk. Az első csoportba, amely a szorosabb értelemben vett *gazdaságelmélet* és *gazdaságpolitika* területén mozog, báró Malcomes Béla, Matolcsy Mátyás és Varga István, Szigeti Gyula, Milhoffer Sándor, Óvári Papp Zoltán, Kerék Mihály, Szabados Mihály, ifj. Boér Elek és György Ernő munkáit soroztuk. Ez a csoport hozta ezidén is a legbővebb irodalmi termést.

A második csoport a *szociálpolitikai* munkákat foglalja magában. Ilyen tárgyú és a díj szempontjából említésre méltó munkákat az elmúlt év folyamán Kovrig Béla és Schuler Dezső tettek közzé.

Harmadik csoportnak a *pénzügytan* és a *pénzügyi politika* körébe vágó műveket tekintettük. Ezeknek sorából kimagaslí tagtársunk, *id. Fellner Frigyes* «Adótehermegoszlás» című könyve, amely az Illyefalvy I. Lajostól szerkesztett és Budapest Székesfőváros Statisztikai Hivatalától kiadott «Statisztikai Közlemények» 79. kötetének 3. számaként jelent meg. A munka egyrészt méltán sorakozik szerzőjének kiváló és nemzetközileg is elismert korábbi tudományos alkotásai mellé, másrészt pedig tovább emeli a székesfővárosi «Statisztikai Közlemények»-nek immár hagyományossá vált magas színvonalát. Bővebb méltatásával a bizottság — fentebb hangsúlyozott álláspontjának értelmében, — csupán azért nem foglalkozhat, mert szerzője a Chorin-díjat egyik korábbi munkájával egyízben már elnyerte. A szóbanforgó harmadik csoportba tartozik továbbá *Zelovich László* könyve is.

A negyedik csoportban végül azokat a munkákat foglaltuk össze, amelyek csak részben érintik a magyar közgazdaság problémáit, részben pedig a tudományok egyéb területein mozognak. A *gazdasági földrajz* köréből gróf Teleki Pál munkáját, a *gazdasági jog* területéről Király Ferenc és Szászzy István, a *gazdasági statisztika* köréből pedig Molnár Olga, Schneller Károly, Simontsits Elemér és Földes Béla munkáit mérlegeltük. Már eleve hozzá kell fűznünk, hogy az alapítványi ügyrend II. szakasza értelmében a díj odaítélésénél másodsorban olyan államtudományi munkák is tekintetbe jöhetnek, amelyek tudományos és irodalmi jelentőségüknél

fogva jutalomra méltók. Ezen a réven tehát az említett gazdaságjogi és gazdaságstatisztikai művek még azokban a részekben is mérlegeléseink tárgyát tehetjük, amelyekben nem a magyar közgazdaság problémáival foglalkoznak.

Ha figyelmünket mármost az említett első csoportra irányítjuk, azon belül — tartalmának általános jellegénél és külső megjelenésének méreteinél fogva — először *báró Malcomes Béla* «A gazdaság új fejlődése» (Dr. Vajna György és Társa kiadása, Budapest, 1936, 731 l.) című munkáját említhetjük. A hatalmas könyv alcíme: «Az antiliberális irány rendszeres vizsgálata, különös tekintettel a nemzetközi vonatkozásokra». Ebből az alcímből már kiderül gondolatmenetének mérvadó iránya. A szerző korábbi írásainak központjában is a tőkegazdasági rendszer hanyatlásának kérdése áll. Hosszabb előkészület után most azt a célt tűzte maga elé, hogy a gazdaság legújabb fejlődésének problémáját a maga egész terjedelmében tudományosan megvilágítsa. Munkájának bevezetésében a gazdasági szabadelvűség közvetlen történeti előzményeit, kibontakozását, majd pedig a vele ellentétes irányú társadalomgazdasági áramlatok elhatalmasodását vizsgálja. Azután a legutóbbi világ gazdasági válság kifejlődésének magyarázatát igyekszik nyújtani. A válságnak először hatalompolitikai és társadalompolitikai hátterét nézi. Utóbb tér rá tulajdonképpeni gazdasági tartalmának fejtegetésére. Itt egyaránt figyeli egyes termelési ágainknak és gazdasági forgalmunknak válságos jelenségeit. Egyaránt boncolgatja ezeknek a jelenségeknek mind nemzetgazdasági, mind pedig világ gazdasági vonatkozásait. Az új gazdasági rend gyökerét a társulási szellem térfoglalásában látja. A társulásnak először azokat a hatásait kutatja, amelyek a termelés és az értékesítés körül mutatkoznak. Velük kapcsolatosan utóbb a nemzetközi gazdasági együttműködésre vonatkozó törekvéseket is feltárja.

A munka tengelyében azok a vizsgálódások állnak, amelyeket szerzője a gazdasági élet legújabb fejlődésével kapcsolatos gazdaságpolitika köré épít fel. Szempontjait itt nagyjában a termelési politika, a kereskedelmi politika és a pénzügyi politika rendszabályai szerint csoportosítja. A gyakorlati közgazdát viszont kétségtelenül az az áttekintés fogja leginkább érdekelni, amelyet a szerző az egyes országok gazdaságának legújabb fejlődésével kapcsolatos intézkedésekről nyújt. A zárt tervgazdasági rendszerek és a tervgazdasági intézkedéseket csak részben alkalmazó gazdasági rendszere-

ket nem kevesebb, mint 25 különböző európai és tengerentúli országra vonatkozólag mutatja be. A munkának a gazdaság új fejlődéséről és a jogról szóló fejezete a modern gazdaságjog szempontjából tartalmaz figyelemreméltó megfigyeléseket. Ezek az alkotmányjog, a magánjog és a külkereskedelmi jog vetületébe állítják mai gazdasági intézményeinket és megint több ország legfontosabb idevágó berendezéseinek boncolgató ismertetését ölelik fel. Főleg itt is a legújabb magyarországi fejlődés irányelveit domborítják ki.

A könyv utolsó fejezete azokról a változásokról szól, amelyeken közgazdaságtani elméleteink a gazdaság újabb fejlődésének hatása alatt átmentek. A szerző különös figyelmet — általános felfogásához képest — azoknak a tanításoknak szentel, amelyek az egyoldalúan egyénies és szabadelvű gazdaságpolitikai felfogással szemben szerves, egyetemes és fejlettebb gazdaságpolitikai vonatkozásokat hangsúlyoznak.

A mű előnye között első helyen áll az a nagy irodalmi felkészültség, amellyel szerzője problémáinak megoldásához fogott. Dicséretére válik, hogy a magáéval ellentétes irányú felfogásokat is messzemenő tárgyilagossággal mutatja be és hogy a bennök lelhető értékes elemeket készséggel domborítja ki. Irodalmi forrásmunkájának kiépítésében addig megy, hogy tudományos szakmunkákon és szakfolyóirati tanulmányokon kívül még a tárgykörét érintő újságcikkek és képviselőházi, valamint egyéb nyilvános beszédek méltatására is kiterjeszkedik.

Nyilvánvaló, hogy az anyagnak ezzel a tárgyalási módjával szükségszerű hátrányok járnak. A szerző forrásmunkájának lelkiismeretes feltárásában helyenként túljut a szokásos határokon és inkább az új gazdaság kérdéseinek irodalmát, semmint azoknak önálló kifejtését nyújtja. Munkájában azonban nem sok ilyen hely akad. A szorosabb értelemben vett gazdaságtudomány szempontjából sajnálatos, hogy a szerző számos oly forrásmunkát is felhasznál, amelyeknek komolyabb tudományos értékük nincsen. Ezeknek gondolkörével kapcsolatosan azután maga is könnyen siklik át az inkább zsrnalisztikai fejtegetések síkjára. Inkább csak ilyenműi fejtegetéseiben fordul elő, hogy kevésbé indokolható egyoldalú felfogásokra ragadtatja magát.

Matolcsy Mátyás és Varga István «Magyarország nemzeti jövedelme 1924/25—1934/35.» (Budapest, 1936, 114 l.) című művét a Magyar Gazdaságkutató Intézet 11. számú különkiadványaként bocsátották közzé. A két szerző műve

további lépést jelent azon az úton, melyet gazdaságtudományunkban szakbavágó munkássága révén világszerte jól ismert és sokra értékelt tisztelt tagtársunk, id. Fellner Frigyes épített ki fokozatosan, már több mint egy emberöltő óta. Éppen ezért alapjában örvendetes, hogy a szerzők kutatásaikat oly tárgy felé irányították, amelynek művelésében a magyar gazdaságtudomány — Fellner idevágó munkái révén — kiemelkedő nemzetközi helyet biztosított magának.

Matolcsy és Varga a nemzeti jövedelem fogalmát annak tágabb értelmében ragadták meg és ennek alapján többirányú számításokat végeztek. Tíz esztendőre visszamenőleg kiszámították mindenekelőtt az anyagi jószágtermelés termelői áron vett s azután ugyanennek fogyasztói árakon számított értékét. A nemzeti jövedelem névleges nagysága mellett annak terjedelmét — vagy ahogy ők mondják: «volumen»-jét — is megkísérelték kiszámítani, a nemzeti jövedelem névleges értékének és terjedelmének összehasonlítása révén általános árjelző sorhoz jutva. Törekedtek azonkívül arra, hogy az egyéni jövedelmek, valamint az egyéni pénzjövedelmek összegét s a tőkefelgyülemelés (tőkeakkumuláció) értékét, a nemzeti jövedelemnek fogyasztásra kerülő részét, a nemzeti jövedelem fejhányadát, a magyar közgazdaság adóterhét és végül a magyar közgazdaság közterheit is megállapítsák. Utóbbiakon a nemzeti jövedelemnek azt a részét értik, amelyet a közületi kiadások fedezése céljából közjogi járadékok, magángazdasági jövedelmi források és kölcsönök hozamából közületi célokra igénybe veszünk.

A szerzők műve szívós és fáradságos munkáról tanúskodik, melynek előnyei a tudomány és a gyakorlat szempontjából egyaránt tekintélyesek. Nem kétséges, hogy a munkában közzétett számítások módszeres alapjai helyenként nem egészen szilárdak. De ezzel szemben áll, hogy a nemzeti jövedelem egész problémaköre — az ezt tárgyaló széleskörű nemzetközi irodalom ellenére is — jelenleg még nem áll tökéletesen kiegyensúlyozott talajon. Elég talán utalnunk az olyan, statisztikailag igen nehezen megragadható fogalmakra, mint amilyen pl. az ú. n. «szociálproduktum». Ilyen fogalmakkal azonban a szerzőknek szükségszerűen foglalkozniuk kellett. Mindenesetre növelte volna munkájuk értékét, ha mélyebben hatoltak volna a jövedelmezőség és a termelékenység közötti különbség lényegébe és ha ebből a szempontból építették volna ki bővebben a nemzeti jövedelem fogalmát. A munkában felesleges ismétlések is előfordulnak. Ilyen

ismétlés az, melyet J. Stamp felfogásának méltatásával kapcsolatban a munka 15. és 107. lapján látunk. Kár, hogy a szövegezés sokhelyütt pongyola. Kifogásul kell felhoznunk azt is, hogy a szerzők nem ügyelnek eléggé fejtegetéseik arányosságára: kisebb jelentőségű részleteket időnkint túlsok bőbeszédűséggel magyaráznak. Ámde a tett észrevételek ellenére is kétségtelen, hogy a szerzők rendkívül nehéz témát sok előkészület után és még több igyekvéssel fogtak meg és jutottak nem egy vonatkozásban érdekes eredményekhez, melyek esetleg vitathatók, — de ez nagy részben a tárgy természetéből is folyik.

Szigeti Gyula, a magyar gazdaságstatisztikai irodalom régi, kipróbált munkása. «A gazdasági válság Budapest életében» címen 165 lapnyi terjedelemben a székesfővárosi «Statisztikai Közlemények» 76. kötetének 2. számaként újabb munkát tett közzé az 1936. évben. Mindenekelőtt a gazdasági válság budapesti tüneteinek a nemzetközi és az országos válságjelenségekkel való kapcsolatát vizsgálja. Azután részleteiben tárgyalja a budapesti válságjelenségeket. A termelési vonatkozások kapcsán végighalad a budapesti nagyipar különböző ágazatain. Azonkívül a kisipar helyzetének általános változásait is méltatja. A forgalmi élet területén a fővárosi hitelintézetek és a hitelbiztonság problémáit tekinti át. Azután pedig Budapest kereskedelmében, közlekedésében és idegenforgalmában keresi a válság különleges hatásait. Könyvének végén Budapest székesfőváros háztartását és szociális, valamint népmozgalmi vonatkozású életjelenségeit veti egybe a legutóbbi válságszerű hullámmások menetével. Szigeti törekvéseit ebben a munkájában is a gyakorlott gazdaságstatisztikus éleslátása jellemzi. A statisztikai módszer fogásait kiváló szakértelemmel alkalmazza és eredményeit igen jól áttekinthető grafikai ábrákkal is megvilágítja. Kétségtelen, hogy munkájának értékét még csak emelné, ha a tőle érintett kérdéseket a gazdaságelmélet szemszögéből is bővebb mérlegelés tárgyává tenné.

Milhofer Sándor «A mezőgazdaság a gazdasági válságban, tekintettel a világgazdasági viszonyokra» (Budapest, Gergely R. könyvkereskedése 1936, 259 l.) címen figyelemreméltó munkát írt. Mélyenszántó gazdaságtörténeti és világgazdasági tanulmányok alapján áll. Jól ismeri a kérdés tágabb irodalmát is. Először a korábbi gazdasági válságok vázlatos képét rajzolja meg, hogy azután rátérjen a legutóbbi világgazdasági válság mezőgazdasági vonatkozásainak elem-

zésére. Érdeklődésének középpontjában, miként korábbi munkáiban, úgy itt is a búza kérdése áll. Ennek a kérdésnek megoldását nemzetközi egybefogás alapján várja. Részletesen ismerteti a különböző újabb nemzetközi búzaegyezményeket és a búzatermelésnek az egyes országokban tapasztalt legújabb fejlődését. Egész gondolatmenetét a problémák alapos oknyomozó boncolgatása jellemzi. Gazdaságtudományi elmélyítésre azonban kevésbé törekszik. Számszerű adatai helyenként ellentmondást válthatnak ki.

1937. évi jelzéssel, de még 1936 őszén jelent meg *Óvári Papp Zoltán* «Magyar devizagazdálkodás, fejlődése és jelen állása» (Gergely R. kiadása, 228 l.) című könyve. A devizakészletek megszerzésének és felhasználásának szabályozását, a külfölddel szemben fennálló pénztartozásokra teljesíthető fizetések és a pengőben fizetett összegek felhasználását, valamint az aranyban való ügyletkötés korlátozását és az aranykészletek kötelező bejelentését taglalja. Az idevágó gyakorlati helyzet a világgazdasági válságtól előidézett bizonytalanság következtében csak igen nehezen tekinthető át. Óvári Papp munkájának kétségtelen érdeme, hogy jó gyakorlati útmutatásul szolgál. Dícséretes szorgalommal tanulmányozta át a Magyar Nemzeti Bank körleveleit és követett eljárását, a Külkereskedelmi Bizottság és a M. Kir. Külkereskedelmi Hivatal működésének alapelveit, valamint az egyéb idevágó forrásokat. A könyv függelékében számos oly tételes rendelkezés szövegét nyújtja, amelyek egyébként csak nehezen férhetők hozzá. Ezért e könyv igen értékes segédeszköze a tudományos kutatásnak, de — bár legszorosabban a magyar közgazdaságra vonatkozik — a díj odaítélésénél nem jöhet számba.

Említést érdemel *Kerék Mihály* «A telepítés félévszázada» (A Magyar Út kiadása, 214 l.) című szorgalmas munkája is. Figyelmét a Németországban 1886-tól 1935-ig folytatott mezőgazdasági telepítés rendszere és eredményei kötik le. Rövidebb történeti áttekintés után sorra veszi a német telepítés agrárpolitikai és pénzügyi politikai problémáit és igyekezettel mutatja be őket. Munkáján végigvonul a földreform gondolatai iránti lelkesedése, amely azonban ítélőképeségének tárgyilagosságát nem egy helyen kedvezőtlenül befolyásolja. Szempontjai még így is tanulságosak, és kétségtelen, hogy a magyar földreform kérdéseinek vitatásánál a jövőben is jól lesznek majd felhasználhatók.

Ugyancsak a tágabb értelemben vett földreform kérdé-

seivel foglalkozik Szabados Mihály «Földmunkáskérdés, munkástelepítés, munkaalkalmak» című műve, amely a Földmunkás-Szövetkezetek Könyvtárának 10. számaként (Budapest, Földmunkás-Szövetkezeti Központ, 1936, 248 l.) jelent meg. A szerző a könyvének címében jelzett kérdéseket a rendelkezésre álló magyar statisztikai adatok alapján behatóan boncolgatja. Látókörét szakbavágó külföldi tapasztalatai is tágitják. Gyakorlati javaslatai a mezőgazdasági termelés belterjesítése, a kislakásépítés, az öntöző- és hajózácsatornahálózat kiépítése, vízerőműtelepek létesítése, a mezőgazdaság villamosítása, az úthálózat kiépítése, földjavítási munkálatok, halastavak létesítése és az alföldi rizstermelés körül épülnek fel. Ezeknek a kérdéseknek megoldásától várja nevezetesen az alföldi földmunkások helyzetének javulását. Noha a munkásoknak — főleg szövetkezeti alapon álló — önsegélyét is hangsúlyozza, gondolatmenetének egészen az alsó néprétegek erélyes gazdaságpolitikai megsegítésének szempontjai vonulnak végig. Ezeket a szempontokat azonban — az agrárszocializmus mai ifjabb nemzedékének több más tagjához hasonlóan — nem nemzetközi, hanem lelkes nemzeti alapon fejt ki. Munkájának célja inkább a gyakorlati propaganda, semmint a tudományos elmélyedés.

Csekély terjedelmű, de igen jó lendülettel és éleslátással megírt munka *ifj. Boér Elek* «Magyarország helyzete a világ-gazdaságban» (Első Kecskeméti Hírlapkiadó és Nyomda Rt. kiadása, 1936, 47 l.) című dolgozata. Különösen értékes benne, hogy fizetési mérlegünk, valamint pénzügyi kérdéseink lényegét a modern konjunktúraelmélet eredményeinek magaslatáról biztos kézzel boncolgatja. Gondolatmenete figyelemreméltó adalék a legújabb magyar gazdaságtörténet irodalmához.

Ebben a csoportban végül utalnunk kell még *György Ernő* «Tíz év fizetéseképtelenségeinek tanulságai» (Budapest, 1936, 46 l.) című dolgozatára is. A szerző jól világítja meg a fizetéseképtelenségek gazdasági hátterét és konjunkturális jelentőségét. Nem elégszik meg a fizetéseképtelenségek és a tőlük okozott veszteségek alakulásának számszerű bemutatásával, hanem lépésről-lépésre a mélyebb gazdasági okokat is kutatja. Nem egy vonatkozásban itt is hasznosan építi tovább korábbi közgazdasági kutatásait; amelyeknek középpontjában — a fizetéseképtelenségekkel kapcsolatosan — az áralakulás és a tőke kérdései állnak.

Fentemlített második csoportunk keretében *Kovrig Béla*

«Szociálpolitika» (Kincsestár, a Magyar Szemle Társaság Kis Könyvtára, 121. sz., Budapest, Magyar Szemle Társaság 1936, 79 l.) című dolgozata érdemel figyelmet. Benne rövid szociológiai alapvetés után sorra veszi a modern szociálpolitika vezető problémáit és különösen a munkavédelem, valamint a társadalombiztosítás szempontjait hangsúlyozza. A szociálpolitikától nyújtott embervédelmet a nemzetvédelem síkjára vetíti és eredményeit ily értelemben szűri le. A szerző széleskörű olvasottsága, könnyű gondolatvezetése és gazdag tapasztalatokban edzett gyakorlati éleslátása ebben a munkájában is kidomborodik. A munka azonban, céljának megfelelően, egészben véve népszerűsítő munka.

Érdemes dolgozat *Schuler Dezső* is, amely a székesfővárosi «Statisztikai Közlemények» 75. kötetének 1. számaként «A hatósági nyílt szegénygondozás Budapesten» címen, 79 lapnyi terjedelemben jelent meg. Figyelmét a nyílt szegénygondozás hagyományos problémakörére irányítja. Történeti áttekintés után a budapesti nyílt szegénygondozás újabb rendszerét ismerteti. Azután pedig az inségeseknek nemük és korcsoportjaik, valamint munkaképességük, foglalkoztatottságuk és iskolázottságuk szerinti megoszlását vizsgálja. Forrásul a Budapest Székesfőváros Statisztikai Hivatalától feldolgozott gazdag statisztikai anyagot használja. Szociálpolitikai és gazdaságpolitikai elmélyedése helyenként nem kielégítő.

A harmadik csoport *id. Fellner Frigyes* fentebb már érintett, itt azonban az ugyancsak fentebb mondott okból tekintetbe nem vehető könyvén kívül igen értékes alkotást tartalmaz: *Zelovich László* «Költségvetési helyzetünk alakulása az 1931. évi bankzárlat után» című 160 lap terjedelmű munkáját, amely a Magyar Közgazdasági Társaságtól kiadott Közgazdasági Könyvtár XVIII. köteteként jelent meg. Bizvást állíthatjuk, hogy a munkában foglalt adattömeg és a köréje felépülő gondolatok legalább kétszer akkora terjedelmet is megérdemelték volna. Erre a dolgozatra vonatkozólag is megáll az, amit fentebb Óvári Papp említett munkájával kapcsolatosan mondtunk: abban a bizonytalanságban, amelyet a legutóbbi világgazdasági válságnak Magyarországon való beköszöntése szült, nagyon is rászorulunk az ilyen világos útmutatásra. Különös előnye *Zelovich* munkájának, hogy számos oly államháztartási adathoz tudott hozzáférni, amelyek még a szakemberek előtt is csak kevésbé voltak ismeretesek. A szerző éles vonalakban mutatja be először azoknak a feles-

legeknek alakulását, amelyekkel magyar államháztartásunk a huszas évek második felében járt. Azután pedig a harmincas évek első felében bekövetkezett államháztartási hiányok méreteit és okait kutatja. Részletesen elemzi különböző közületi kiadásaink és bevételeink legújabb fejlődését. Kitér államadósságaink összetételének, valamint jelenlegi fejlődési irányuknak vizsgálatára és a könyv függelékében jól felhasználható idevágó statisztikai táblázatokat közöl.

Eredményként Zelovich biztos kézzel állapítja meg, hogy államháztartásunk jövőbeli alakulása három tényezőn múlik: először azokon a tárgyalásokon, amelyeket külföldi hitelezőinkkel folytatunk; másodsor a világgazdasági helyzet alakulásán; harmadszor pedig hazai belső gazdasági viszonyaink fejlődésén. Munkájának legértékesebb része kétségtelenül az, amely a nemzeti jövedelemmegoszlás problémáit Pareto matematikai módszerének alapján elemzi. Ha gondolatmenetének egyéb fejezeteit is hasonlóan mélyenszántó gazdaságelméleti szempontokból vette volna bonckés alá, munkája még sokat nyerhetett volna. Különösen azon az úton lett volna érdemes mélyebbre hatolnia, amely a termelékeny (produktív) közületi kiadások lényegének megértéséhez vezet. Nem minden további fenntartás nélkül fogadható el pl. az az állítása, hogy az 1925-től 1929-ig terjedő erős tőkebeviteli időszakban a külföldi tőkék jelentékeny része nálunk «improduktív» módon került befektetésre (125. l.). Itt legalább is szükség lett volna az «improduktivitás» fogalmának világosabb értelmezésére. Egyébként Zelovich munkája távol van attól, hogy tisztán adatok összehordására és kommentálására szorítkozzék. Egyes kérdésekben elméletileg is elmélyül és különösen a külforgalmi elmélet vonatkozásaiban jelentős otthonosságot árul el.

Negyedik csoportunkban, sajnos, csak röviden emlékeztünk meg *gróf Teleki Pál* «A gazdasági élet földrajzi alapjai» (Budapest, Centrum Kiadóvállalat Rt. 1936, I. kötet 320 l., II. félkötet 321—751 l.) című hatalmas munkájáról. Ez a munka ugyanis nem az államtudományok, hanem főleg a természettudományok köréből nyúl át a közgazdaságtan területére, és így a Chorin-díj odaítélése szempontjából tárgyánál fogva nem jöhet tekintetbe. Pedig a benne egybehordott igen széleskörű anyagnak gazdasági vonatkozásai is tekintélyesek. A munka eredetileg csupán nyomtatott egyetemi előadási jegyzetnek készült; utóbb azonban könyvpiaci könyvvé épült ki. Számos oly összefüggésre mutat rá,

amely közgazdaságtanunk látókörét tágítani alkalmas és amelynek megszívlelése még a gazdaságelmélet fejlődésének is jelentékeny lendületet adhat. Figyelemreméltó megállapításai vannak hazánk gazdaságföldrajzi viszonyaira vonatkozólag is. A tudományos felkészültségnek és a gazdag gyakorlati tapasztalatoknak az a mértéke, amelynek alapján szerző hazai irodalmunkat ezzel az értékes művel megajándékozta. szinte kivételesnek mondható.

Igen értékes, de szintén csak a bennünket itt érdeklő tárgykör határán mozgó munka *Harasztosi Király Ferenc* «A kartel» (Budapest, Grill Károly könyvkiadóvállalata 1936, XVIII és 691 l.) című, már külső megjelenésében is tekintélyes könyve. A sajnos, korán elhunyt szerző tudományos munkásságának javarészt itt egyetlen, jól kidolgozott gondolatmenetté foglalja össze. A könyv két részre osztható. Első, kisebbik részében, mely az egész könyv terjedelmének mintegy $\frac{1}{3}$ részére rúg, a karteljog gazdasági előfeltételeit kutatja. A második, nagyobbik részt, amely a tételes karteljoggal foglalkozik, mint merőben jogtudományi eszmefuttatást nem tehetjük bizottsági mérlegeléseink tárgyává. Az első részvilágosan meglátott összefüggéseket dolgoz ki egyrészt a kartel, másrészt pedig a modern vállalati alakulás, a tőkegazdasági rendszer és a kartelpolitika között. Igen tiszteltetreméltó az a széleskörű irodalmi forráskutatás, amelyre szerző munkájának ezt a részét is felépítette. A gazdaságjogi irodalmon kívül készséggel hatolt be gazdaságelméleti szakirodalmunk egyik-másik idevágó termékébe. Ezen a területen azonban korántsem mozog oly otthonosan, mint a gazdaságjogi kérdések boncolgatásánál. Amikor jelenleg uralkodó társadalomgazdasági rendszereinket tekinti át a gazdaságelmélet magaslatairól, kissé szűkre fogja megállapításait. Nem helytálló az a beosztása, amely főleg csupán Sombart, Diehl és Spann gazdaságtudományi felfogásai köré igyekszik csoportosítani a jelenleg uralkodó eszmeáramlatokat. Figyelmét elkerülték az amerikai institucionalizmus, a modern cambridge-i és a londoni iskola stb. törekvései, amelyekből szintén igen hasznos szempontokat szűrhetett volna le a karteljog gazdasági alapvetésére vonatkozólag. Ezek a megjegyzések azonban csak kevésbé befolyásolják műve egész felépítésének nagy vonalait, amelyekért nemcsak a tudomány, hanem a gazdaságjogi gyakorlat is köszönettel tartozik.

Szintén gazdaságjogi mederben halad *Szászy István* «Clearing- és fizetési egyezmények a nemzetközi fizetési for-

galomban» (Tébe-könyvtár 81. sz. Budapest, 1936, 288 l.) című műve. Közgazdasági szempontból különösen első része figyelemreméltó. Itt a clearing- és fizetési egyezmények elméletét tárgyalja világos előadásban. Külön-külön veszi a bankszerű clearing, a békeszerződési clearing és az áruforgalmi clearing intézményét, hogy azután a clearing-egyezmények megkötésének okait, céljait, tartalmát és gazdasági jelentőségét vegye bonckés alá. A munka második részében pedig tételes jogi szempontból foglalkozik Magyarország egyes clearing- és fizetési egyezményeivel. Nem kevesebb, mint 27 állammal kötött idevágó megállapodásainkat ismerteti. Érveléseiben a jogászai szempontok tengenek túl; helyenként azonban a gazdaságtudomány számára is érdekes mondanivalója akad. A függelékben, amely az egész könyv terjedelmének mintegy felére rúg, igen dícséretreméltó igyekezettel gyűjtötte egybe a Magyar Nemzeti Banknak a clearing- és egyéb fizetési egyezményekre vonatkozó körleveleit.

Ugyancsak a negyedik csoportba sorozhatunk egy-néhány gazdaságstatisztikai vonatkozású munkát is. Szép készültségről tanúskodik *Molnár Olga* a székesfővárosi «Statisztikai Közlemények» 76. kötetének 3. számaként «A női munkaerők számának alakulása a székesfővárosban» címen megjelent, 154 lapnyi munkája. Rendszeresen vizsgálja sorban a női munkaerőknek a főváros népességének alakulásában kerület, életkor, családi állapot, hitfelekezet, születési hely, honosság, anyanyelv, műveltség és iskolázottság, keresők és eltartottak, valamint foglalkozási főcsoportok szerint elfoglalt szerepét. Azután pedig az önálló kereső nők, a női tisztviselők és a női segédszemélyzet számának alakulását nézi foglalkozási főcsoportok, valamint foglalkozási ágak és szakmák szerint. Végezetül a női alkalmazottak fizetésének és keresetének alakulását kutatja. A munkának bizonyos úttörő jelentősége van, mert ezzel a problémával irodalmunkban eddigelé ugyancsak keveset foglalkoztunk. *Molnár Olga* vizsgálódásainak eredményeként a női munka nagy horderejét sokkal világosabban látjuk. A dolgozat azonban kétségtelenül sokat nyerhetett volna, ha szempontjai gazdaságméleti vonatkozásban is mélyebben szántanának.

Említésreméltó ebben a tárgykörben még *Schneller Károly* «A református lakosság szociális és gazdasági viszonyai» (Első Kecskeméti Hírlapkiadó és Nyomda Rt. kiadása, 1936, 64 l.) című dolgozata. Nemcsak a vallásfelekezeti statisztikára vonatkozó értékes módszeres szempontokat nyújt, hanem a

városi és vidéki lakosság, a nem, az életkor, a családi állapot, a foglalkozások és az osztálytagozódás síkján is jól világít rá tárgyára. Különös érdeklődést tanúsít a református lakosság műveltségi és erkölcsi viszonyai iránt. Vonalvezetéséből ugyanaz a pompás statisztikai érzék világlik ki, amely a szerzőnek számos korábbi népességstatisztikai munkáját is jellemzi. Örvendetes lett volna, ha a református lakosságnak a munka címében jelzett gazdasági viszonyaival behatóbban foglalkozott volna. Kétségtelen, hogy Schneller a munkáiban kimutatott kiváló képességeinél fogva ezt a tárgykört is teljes sikerrel művelhetné.

Gazdasági szempontokkal festi alá utolsó munkáját *Simontsits Elemér* is, amelyet «Az egyke demológiája» (Szerző kiadása, Budapest 1936, 187 l.) címen adott ki. A szerző hosszú közéleti pályafutásának tapasztalatai alapján igyekezett ebben a munkájában az egyke súlyos problémáját megvilágítani. A rendelkezésünkre álló eléggé szűkös statisztikai adatokat felhasználja. Az egyke problémájának először természeti hátterét festi meg; azután pedig a felekezet és faj, valamint a szülő és a gyermek szempontjából nézi a kérdést. Érinti az egyke jelentőségének általános kulturális vonatkozásait, amint hogy tételes jogrendszerünk szempontjából is hasznos idevágó adalékokat szolgáltat. A könyv legértékesebb része azonban az, amelyben az egyke intézményének káros következményeit a nemzeti munka és a nemzeti tőke érdekeinek síkján elemzi. Gyakorlati megoldásai a környezetgazdaság javítására irányulnak és erélyes állami beavatkozások segítségével, a népoktatás, a népművelés és a népegészségügy eszközeinek igénybevételel óhajtja az egyke elleni propagandát erősíteni. A kérdést ugyan nem az idevágó széles nemzetközi irodalom eredményeinek alapján tárgyalja, nem vitatható azonban, hogy mindvégig az elfogulatlan tárgyilagosság és az igazság keresésének elvei vezetik.

Az eddig említett statisztikai, de az előbbi csoportokban méltatott egyéb munkák közül is több vonatkozásban erősen kiemelkedik *Földes Bélának*, a magyar közgazdasági és statisztikai tudomány nesztorának «Statisztikai Előadások. Új sorozat» című könyve, amely 253 lapnyi terjedelemben a Magyar Statisztikai Társaság kiadványainak 11. számaként jelent meg Budapesten 1936-ban. Egy a közgazdaságtan és a statisztika tudományainak művelésében eltöltött hosszú kutató munka betetőzéseként áll e könyv előttünk, melyet ebben a minőségében kell méltatnunk.

Földes Béla a statisztikának régi művelője. Tudományos pályafutását is mint statisztikus kezdte, midőn 1872-ben a fővárosi statisztikai hivatal igazgatóhelyettese volt. Később is /következetes buzgalommal tért vissza a statisztika problémáira és bűnügyi, valamint népességi statisztikai kutatásai mellett különös figyelmet szentelt a sokáig oly mostoha sorsban részesült gazdasági statisztikának is. Statisztikai előadásait két vaskos kötetben 1904-ben közzétette. Most, 32 évvel később ismét felvette a statisztikai kutatások fonalát és ennek gyümölcse a Statisztikai Előadások «Új sorozata».

Az előttünk fekvő kiváló munka három részre oszlik. Első részében a statisztikai *elmélet és történet* válogatott szempontjaival foglalkozik. Igen sikeres lendülettel építi tovább a statisztika módszerét és különösen a statisztika logikájához, technikájához, valamint kritikájához szolgálat mélyenszántó adalékokat. Azok a gondolatmenetei, amelyeket a mikrostatisztika, valamint a sűrítési módszer és a zavaró tényezők problematikája köré felépít, méltán sorozhatók a magyar statisztika legkiválóbb alkotásai közé. Munkájának ebben az első részében igen tartalmas emlékbeszédeket találunk Keleti Károlyról, Engel Ernőről és Bodio Alajosról.

A munka második része főleg a népességi statisztika kérdései körül forog. Földes figyelmét itt a nemzetiségek, a házasságkötések, a születések és halálesetek statisztikája, azonkívül pedig a két nem egymásközi arányának, valamint a szellemi életnek és az élettartamnak vonatkozásai kötik le. Gazdaságstatisztikai szempontokat különös nyomatékkal a házasságkötések, a születések és a halálesetek budapesti alakulásával kapcsolatban domborít ki. /

A munka harmadik részét végül két *morálszisztematikai* vonatkozású előadás teszi. Az első a bűnügyi statisztika problémáiról, a másik pedig az elitélhetőség matematikai és statisztikai alapjairól szól. Az utóbbi előadással kapcsolatosan különösen figyelemreméltó az a bölcs bírálat, amelyben Földes a modern matematikai statisztika törekvéseit részé-síti.

Felesleges azonban, úgy hisszük, folytatnunk Földes Béla e munkájának méltatását. Az eddigiekből is kitűnik sokoldalúsága és szerzőjének mélyenszántó tudományossággal

Midőn e munkára irányítjuk a tekintetes Akadémia figyelmét, nem nyomhatjuk el bámulatunk kifejezését Földes Béla egész tudományos egyéniségével és szinte páratlan szor-

galmával szemben. Ez az egyéniség elválaszthatatlan e munkától, mert éppen a Statisztikai Előadások új sorozata mutatja, hogy szerzője ma is, oly korban, midőn a legtöbben a jól megérdemelt pihenésnek szentelik magukat, megmaradt a munka embere, aki továbbcsövi a fiatalabb korában felvetett problémákat és agya fáradhatatlanul tovább dolgozik azok megoldásán. Pedig kevés tudós igényelhetne több joggal pihenést magas korában, mint Földes Béla, akinek a magyar közgazdasági, statisztikai és pénzügyi tudomány annyit köszönhet.

Földes Béla pályafutásának részletesebb jellemzése ma már egyértelmű lenne a magyar gazdaságtudomány egész újabb történetének felvázolásával. Nemcsak azért, mert Földes Béla irodalmi tevékenysége egyaránt terjed ki a gazdaságelmélet, a gazdaságpolitika, a pénzügytan, a szociálpolitika és a statisztika majdnem valamennyi területére, hanem egyúttal azért is, mert az utóbbi emberöltő folyamán hazai gazdaságtudományunk munkásainak javarésze az ő közvetlen vagy közvetett tanítványainak sorából került ki. Zavarba jutnánk, ha meg kellene állapítanunk, hogy Földes Béla tudományos teljesítményei melyik területen nagyobb becsüek: a szorosabb értelemben vett közgazdaságtanban, a pénzügytanban, a szociálpolitikában vagy pedig a statisztikában. Annyi azonban bizonyos, hogy *mindezen területeken* kiválót alkotott.

Főmunkájának, mely hazai gazdaságtudományunkra kétségtelenül a legnagyobb hatást gyakorolta, kétkötés *«Társadalmi gazdaságtan»*-át tekinthetjük, mely először 1892–94-ben jelent meg és amelynek 6. kiadása 1917-ben látott napvilágot. Ennek a munkának valódi jelentőségét csak akkor érthetjük meg, ha beleélni igyekszünk magunkat az első megjelenésének idején uralkodó gazdaságtudományi viszonyokba. Amikor Földes Béla a múlt század 70-es éveinek kezdetén először vonta magára tudományos köreink figyelmét gazdaságelméleti fejtegetéseivel, az ifjabb történeti iskola nemcsak a német gazdaságtudomány előterében állt, hanem nemzetközileg és így minálunk is igen erősen érezte hatásait. Különösen azt kell tekintetbe vennünk, hogy Magyarországon az ifjabb történeti iskola akkortájt Kautz Gyula személyében igen kiváló és külföldön is messze elismert vezetővel rendelkezett. Földes Béla is először a történeti iskola tanításai felé haladt. Annál nagyobb érdeme azonban, hogy hamar átlátta az egyoldalú történeti relativizmus hátrányait és biztos

ítélőképességgel nyúlt vissza a klasszikus iskola tanításaihoz. Később a határhaszonelmélet szempontjait sem tagadta meg és készségesen ismeri el, hogy a közgazdaságtan egyes kérdéseinek megoldásában ennek az elméletnek is fontos szerep jut.

Közgazdasági rendszere ilyképpen szerencsésen egyesíti magában az induktív történeti és a deduktív gazdaságelméleti szempontokat. Ez az áthidalás már értékelméletében is kifejezésre jut, amely — Marshall Alfréd, Gide Károly és mások felfogásához hasonlóan — egyaránt igyekszik kidomborítani mind a költség szempontjait, mind pedig a haszon jelentőségét. Termékeny alkotása, hogy jövedelemeloszlási tanában különbséget tesz a jövedelem alakulása és a jövedelemeloszlás között. Különösen azonban azt kell kiemelnünk, hogy a gazdaságpolitika elméleti alapvetésének szükségességét már korán hangsúlyozta. Bölcs előrelátással érzi meg, hogy tudományunk fejlődése ezen az úton még sokat várhat. Biztos kézzel rajzolja meg azokat az összefüggéseket, amelyek a gazdaságpolitikát az általános politikával és a nemzeti élet egyéb jelenségeivel egybekapcsolják. Közgazdasági elmefuttatásainak jellemző vonása mindvégig a szigorú rendszeresség.*

A *penzügytan* területén legfontosabb munkája «Államháztartástan» című könyve, amely második kiadásában Budapesten 1912-ben, németnyelvű második kiadásában pedig «Finanzwissenschaft» címen, Jenában 1927-ben jelent meg. A nemzetközi szakirodalomban főleg ez a munka szerzett Földesnek jócsengésű nevet. Előnyei szintén a szigorú tudományos rendszeresség, és a pénzügyi problémák tárgyalásában mutatott rendkívülien széles látókör. Helyesen domborítja ki a pénzügytani kérdések elméleti vonatkozásait és pontról-pontra arra törekszik, hogy ezeket a vonatkozásokat elmélyítse. Elmélyedésének során számos újszerű és termékeny szempontra akad. Különösen hasznosaknak azok a fejtegetései bizonyulnak, amelyekben a pénzügytan és a közgazdaságtan közötti kapcsolatokat kutatja. Helyes érzékkel utasítja vissza azt a Leroy-Beaulieu, Sidgwick, Ricca-Salerno, Nitti és mások munkáiban található felfogást, amely a közületi kiadások tárgyalását a pénzügytan köréből kizárni igyekszik. Jacob, Rau, Wagner, Eheberg, Moll és mások álláspontjához hasonlóan sikerrel mélyed el a közületi kiadások pénzügytechnikai vonatkozásainak vizsgálatába és ezen a téren is értékes eredményeket ér el. Különös elő-

szeretettel elemzi a költségvetési jog és a költségvetés megtagadásának problémáit.

Földes Béla szívéhez legközelebb talán mégis a *szociálpolitika* tárgyköre nőtt. Méltán nevezhetnők őt a magyar szociálpolitikai irodalom atyjának. Közvetlen tanítványa volt a modern német szociálpolitika első nagy vezetőinek és erős kézzel ültette át hazánk közvéleményébe a Verein für Sozialpolitik vezérlő eszméit. E helyütt eltekinthetünk attól, hogy számos szociálpolitikai tárgyú munkáját egyenként is jellemezzük. Talán elegendő, ha csupán első nagyobb munkájára emlékeztetünk, amelyet még 1870-ben «A szociális kérdésről. Nemzetgazdasági tanulmányok» címen, Lugossy álnév alatt tett közzé Pesten, Aigner kiadásában (I. Közgazdasági Értekezések. Új sorozat, Magyar Közgazdasági Könyvtár VII., A Magyar Tudományos Akadémia Nemzetgazdasági Bizottságának megbízásából szerkeszti Földes Béla. I. kötet, Budapest, 1909, 1—116 l.). Állítsuk szembe ezzel a dolgozatával 66 évvel később, 1936-ban megjelent «A szociális igazság felé. Szociális Breviárium» (az Országos Szociálpolitikai Intézet Könyvtára, I. sorozat, 3. sz., Budapest, 1936, 228 l.) és ennek epilógusaként «Társadalompolitikai és gazdaságerkölcsei igazságok» (a Magyar Társadalompolitikai Társaság kiadása, Budapest, 1936, 69 l.) című munkáit.

A 22 esztendőös ifjú kezdő dolgozatában már élénken domborodik ki ugyanaz a magasztos *társadalomerkölcsi* felfogás, amely még kétharmad évszázaddal később is lendítő ereje Földes Béla szociálpolitikai gondolatmenetének. Már akkor a szeretet szavát hangoztatta érveléseiben, amelyeknek célja a nagy társadalomgazdasági osztálykülönbségeknek lehető enyhítése. 1870-ben ezt mondja: «A tőkés és egyének részéről kívánjuk a szívélyes atyai bánásmódot, a munkásokat sértő és lealázó, felizgató fényűzés korlátozását, élénk részvétet és támogatást a munkások javát előmozdító törekvésben, szóval erkölcsi patronátust... A műveltség és az azzal emelkedő jólét hatalma, szabad egyesülés és az abból háramló erkölcsi emelkedés, lesznek a meg- erősített társadalmi alkat alaposzlopai, azok fogják az érdekek diszharmóniáját az ipari társadalomban a legszebb összhanggá feloldani, a munkásnak része lesz az értelmiségben, a tőkében és az ezeken alapuló politikai függetlenségben, önállóságban és az emberiség egyik legszebb célja el lesz érve.» (I. «A szociális kérdésről. Nemzetgazdasági tanulmá-

nyok», 115—116. l.). 66 esztendővel később megjelent «Szociális Breviárium»-ának «Szeretet — gyűlölet» című szakaszában pedig egészen hasonló értelemben ír: «Örülök annak, hogy a szociálpolitika szolgálatában állok, mert a szociálpolitika emberszeretet nélkül nem is képzelhető. És remélem, hogy a szociálpolitika a világot szeretetre fogja tanítani, amint máris képes volt az emberszeretethez sokakat oltárt állítani» (l. 90. l.). Ennek a munkának előszavában Földes Béla megállapítja, hogy «... a történeti társadalmak és különösen a mai kor társadalmi sok szociális szenvedésnek vannak kitéve. Ám már ébrednek a szociális igazság iránti érzések. Ha ápoljuk, a szenvedéseket csökkentjük és ezzel a társadalom energiáját és jólétét is fokozhatjuk.» A munkának részéről hozzáfűzhetjük, hogy ennek az eredménynek elérésében nálunk Földes Bélának igen nagy szerepe volt.

Szinte bámulattal és mély tisztelettel tölt el bennünket az a *kétharmad évszázad*, amely a két dolgozat megjelenése között Földes Béla szakadatlanul tevékeny tudományos munkássága terén lepergett. 1936-ban kiadott szociálpolitikai munkájában is hasonlóan kész érdeklődéssel viseltetik a nemzetközi szociálpolitikai irodalom legújabb termékei iránt és hasonlóan éleselméjű bírálóban részesíti őket, mint ahogyan azt számos korábbi művében tette.

Jelentésünk előbbi részében igyekeztünk az 1936. év közgazdasági és statisztikai irodalmának fontosabb termékeit érdemük szerint méltatni. Kétségtelen, hogy közöttük több is van, mely a Chorin-díj odaítélésénél komolyan számba jöhet. Mégis úgy hisszük, hogy az összes körülményeket figyelemre méltatva, Földes Béla «Statisztikai Előadások Új Sorozat» című könyve emelkedik ki legjobban e bő termésből. Szerzője, ki a magyar közgazdasági és statisztikai tudomány mai magyar művelői legnagyobb részének tanára és nesztora volt, még nem részesült a Chorin-díjban. E munkája, mely mellett még két másik munkája, nevezetesen: «A szociális igazság felé» és a «Társadalompolitikai és gazdaságerkölcsei igazságok» című értékes könyvei is az 1936. évben láttak napvilágot, alkalmat ad Akadémiánk, hogy a munkásságával annyira megérdemelt Chorin-díjat ez évben Földes Bélának ítélhesse oda.

Ennélfogva bizottságunk azzal a javaslattal járul a tek. Akadémia elé, hogy a dr. Chorin Ferenc-alapítvány 1936. évi kamatait Földes Béla «Statisztikai előadások. Új sorozat» (Budapest, 1936) című munkájának ítélje oda, elismer-

résül egyúttal annak a hosszú és tudományos sikerekben gazdag pályafutásnak, mely Földes Béla működéséhez fűződik.

Heller Farkas r. t.
elnök.

v. Surányi-Unger Tivadar l. t.
előadó.

Bláthy Ottó Titusz t. t.

Jankovich Béla ig. és t. t.

Domanovszky Sándor ig. és r. t.

Kaán Károly l. t.

Navratil Ákos l. t.

biz. tagok.

j) Jelentés Budapest székesfőváros hadtörténeti jutalmának odaitélése tárgyában.

(Buda ostroma 1849-ben.)

A Budavár 1849-i ostromának megírására Budapest Székesfővárostól kitűzött pályázatra egyetlen pályamű érkezett: *Aggházy Kamill* ezredes terjedelmes munkája. A szerző már évtizedek óta foglalkozik ezzel a tárggyal, amelynek ma kétségkívül legjobb ismerője. Csaknem minden kiadott és kiadatlan, okleveles vagy elbeszélő kútfőt felkutatott, s így igen bőséges forrásanyagra támaszkodva írhatta meg munkáját.

A szerző helyesen fogta fel a tárgyat s a szélsőséges álláspontoktól tartózkodva, az események és személyek helyes mérlegelésére törekszik. Görgey tetteinek megítélésében is helyes mértéket tart és se az ócsárlók, se a tömjénezők táborába nem szegődik. Helyesen állapítja meg, hogy az ostromot nem készítették kellően elő. Görgeyt, továbbá vezérkari főnökét és a hadsereg tüzérparancsnokát egyaránt terheli a felelősség azért a súlyos mulasztásért, hogy nem gondoskodtak idejekorán a nehéz tüzérségnek Buda alá szállításáról. Ennek hiányában nem lehetett gyors sikerre számítani. De nem gondoskodtak kellő időben a lőszer szállításáról se s ennek tulajdonítható, hogy a 12-fontos lövészer már az első napon elfogyott.

Ugyanígy terheli Görgeyt, vezérkari főnökét és a hadsereg műszaki főnökét az a mulasztás, hogy az utász-századokat Komáromban hagyták.

Görgey a várívás terén teljesen tapasztalatlan volt s ennek tudható be, hogy Budavárának könnyűszerrel való

bevételében bizakodott. Erre az elkövetkezett események csakhamar alaposan rácsáfoltak.

A szerző kellően méltatja és mérlegeli munkájában mindazokat a politikai, személyi és tárgyi nehézségeket, amelyekkel Görgeynek meg kellett küzdenie. A honvédsereg szervezeti, felszerelési részletkérdéseivel szintén behatóan foglalkozik, de éppen ilyen alapos képet fest a Budavárát védő császári csapat állapotáról is. Hentzi intézkedéseit, magatartását tárgyilagosan bírálja. Tárgyalásainál nagy gondot fordít a lakosság pillanatnyi hangulatának ismertetésére is és ezzel élénkebbé teszi az ostrom katonai, száraz adatok felsorolásából következő, kevésbbé érdekes leírását.

El nem vitázható sok érdeme mellett, számottevő szerkezeti hibái is vannak ennek a pályaműnek. Ugyanis, minden történelmi eseményt, a maga fontosságának megfelelő terjedelemben kell leírni. Megértjük és helyeseljük, hogy Károlyi Árpád vastag kötetet írt Buda és Pest 1686-i ostromáról, mert európai fontosságú s az egész kereszténységet érdeklő esemény volt. Az akkor lezajlott harmadfélhavi küzdelemhez viszonyítva, az 1849-i ostrom harcászati szemszögből nézve kevésbbé érdekes, s még a szabadságharcnak se legfontosabb eseménye volt.

A történetíró rendszerint sokkal több adatot szedeget össze kutatásai során, mint amennyit valóban fel kell dolgoznia. Meg kell tehát az anyagot rostálni, csupán azt használva fel belőle, ami a választott tárgy szempontjából fontos. A szerző, tárgya iránti lelkesedésétől áthatva, minden adatot felkutat és azoknak munkájában helyet biztosít, ami Budavárának, az ostrom alatti életével foglalkozik. De az adatok hadtörténeti jelentőségét nem mérlegeli kellően, ezért az ostrom napjainak krónikaszerű leírásában egymás mellett találjuk a legnagyobb fontosságú hadművelleti elhatározások ismertetését és egészen lényegtelen események vagy személyi adatok közlését. (Ilyenek például: pár emberből álló járőröknek minden ostromnál közönséges szerepe, egy-két ágyú ide-oda helyezése, tűzvészek részletes krónikája, elesettek, sérültek adatainak személy szerint való részletes ismertetése, sírkövek, sírfeliratok, alkalmi versek, újságcikkek kivonatolása, a tűzoltásban bátran viselkedő gyalogosok kitüntetése stb.)

A szerző a szükségesnél jóval nagyobb méretűvé fejlesztette munkáját azzal, hogy a szigorúan vett tudományos, — közelebbiről hadtörténeti, — leírásokon kívül, aránytalanul

sokat foglalkozik helytörténeti, családtörténeti és egyéb könyven elhagyható kérdésekkel és az ostrommal foglalkozó irodalom körül támadt utólagos viták mérlegelésével. A forrásművek közül egyik-másiknak hiteles jelentőséget tulajdonít, bár annak szavahihetősége kétséges. (Pl. a kalandos Beck Vilma bárónő könyvének adatai.)

A szerző túlságos részletességgel ismerteti az ostromot megelőző hadműveleteket, úgyhogy munkájának ez, a tulajdonképpeni tárgyhoz nem tartozó részlete, önálló tanulmányszámba megy. A 41 oldalra terjedő tájékoztató előszó és a 78 oldalnyi bevezetés nem áll arányban a munka főrészével. Ugyanígyen aránytalanságot látunk a munkához csatolt okmánytárban, amelynek anyagát — mivel abban sok lényegtelen vagy más helyen már megjelent kivonat, rendelet stb. található — majdnem felére lehetne csökkenteni.

A forrásidézésnek kétféle módja van. Vagy forrásjegyzéket függesztünk a munka végéhez, vagy pedig minden egyes kútfőre, lapszéli jegyzet alakjában, a szerző nevének, a forrásmű címének, továbbá a kötet és lapszámnak pontos feltüntetésével, esetről-esetre hivatkozunk. Tudományos irodalmunkban rendszerint az utóbbi eljárást használjuk. A szerző azonban a két módszert részben egyesítve, a szövegben is hivatkozik egyes — nagyobbára okleveles — forrásokra, azonkívül pedig 50 oldalra terjedő forrásjegyzéket is állított össze. Ez az eljárás nem helyeselhető.

Buda ostroma hadtörténeti esemény lévén, a róla szóló szépirodalmi források felsorolása merőben felesleges.

Magának az ostromnak leírása túlságosan elaprózódik. Sok felesleges részlettel van tele, tehát fárasztja az olvasót. A szerzőnek azzal is kell mindig számolnia, hogy még a szakembert se érdekli valamely tárgy annyira, mint magát az író. Az április 30-tól május 16-ig terjedő 164 oldalnyi rész csak nyert volna vele, ha a szerző legalább is 100 oldalra vonja össze.

Bár a munka írásmódja színes, lendületes, gördülékeny, a szövegben mégis találkozunk elég sűrűn magyartalanságokkal. Saját főváros, saját tüzéség, hatást kiváltani, befutott jelentés, a harc kimenetele, tüzet megnyitni, nincs kilátás, központian látni, áttekintést nyerni, lendületet venni stb. stb. olyan szólásmódok, amelyek helyett könnyű megfelelő magyaros kifejezést találni.

A szerző figyelmét néhány tévedésre kell felhívunk. Görgey nem volt valóságos fővezér, hanem a felsődunai

hadserég parancsnoka. Se az erdélyi, se a később alakult déli-hadsereg nem függött tőle.

Nagysándor tábornok neve helyesen : Nagy-Sándor. Az erdélyi hadseregnek soha sem voltak hadtestei, téves tehát, hogy a hadsereghez tartozott VI. hadtest, április végén Temesvár alatt volt. A felsorolt erdélyi «nemzetőr zászlóalj» helyesen «tartalék zászlóalj» (Reserve-Bataillone) voltak, de nem 10, hanem csak 7 alakult meg belőlük. A nemzetőrséghez nem volt semmi közük. «Körbástya» nincsen, mert mihelyt «kör», akkor már nem lehet «bástya». Megfelelő magyar mesterszó hiányában, helyesebb a nemzetközi «rondella». Két ilyen «rondella» között nem összekötő fal, hanem «kötőgát» (cortina) van. 1849-ben nem volt «vonatcsapat», tehát «vonatkatona» se, hanem «szekerész» (furvézer). A Militär-Fuhrwesen-Corps nevet csak 1880-ban cserélték fel a Train-Truppe névvel. «Demontieren» helyet nem megfelelő «leszerelni» ige. Mert leszerelhetek valamit, a nélkül, hogy elrontanám. A «demontieren» ellentétben az «abmontieren» igével, kétségtől «elrontást» jelent. A francia «démonter» is annyi, mint szétszedni, már pedig a német ige ebből származik.

*

Hogy a bírálóbizottság a felsorolt szerkezeti és módszertani hibák és tévedések ellenére a munkát a kitűzött pályadíjra méltónak és érdemesnek találja, ezt nyugodt lelkiismerettel teszi azért, mert Aggházy a munkához való forráskutatás és feltárás terén hatalmas, igen becses és ritkán tapasztalható alapos munkát végzett. Úgy érezzük, hogy éppen ez a túlságos teljességre való törekvés volt az oka a kifogásolt szerkezeti hibáknak. Ha munkája megjelenik, abban a későbbi korok történetkutatói és hadtörténetírói valóban mindent megtalálnak, ami Budavár 1849. évi ostromának bármilyen vonatkozású kérdésével foglalkozik. E tekintetben tehát munkája hézagot betöltő kútforrás lesz, amelynek az 1848/49-es évek szakirodalmában eddig nincs párja. Javasoljuk, hogy Budapest székesfőváros pályadíját Aggházy Kamillnak ez a munkája kapja meg.*

Gyalóky Jenő r. t.
a bíráló biz. előadója.

Markó Árpád l. t.
a bíráló biz. tagja.

Pilch Jenő r. t.
a bíráló biz. elnöke.

*A II. osztály ápr. 27-iki ülésében úgy határozott, hogy a jutalom kiadásához csak a kellő átdolgozás után járul hozzá ; a pályamű új bemutatásának határideje 1937. dec. 31.

**k) Jelentés a Budapest székesfőváros
természettudományi jutalomtételére beérkezett
pályamunkákról.**

(A budapesti melegforrások.)

Az 1935. évi nagygyűlés dr. Papp Ferencet bízta meg «A budapesti melegforrások» című munka megírásával. A benyújtott kéziratról a következőket jelentjük :

Szerző a munkát három részre tagolta : 1. általános, 2. leíró-részletes és 3. a jövő kérdéseit tárgyaló részre, összesen 19 fejezetben. Ezekben foglalkozik a források földtani, fizikai és kémiai sajátosságainak részleteivel, röviden érintve az egyes forráscsoportok történelmi, gyógyászati és gazdasági vonatkozásait is.

A fejezetek a következők : 1. Bevezetés, 2. A melegforrások hozama, 3. A melegforrások hőmérséklete, 4. A melegforrások kémiai összetétele, 5. A melegforrások földtani helyzete, 6. A régi hévforrások nyomai a Budai-hegységben, 7. A józsefhegyi források áttekintése, 8. A Szent Lukács-fürdő forrásai, 9. A Császárfürdő forrásai, 10. A Királyfürdő forrásai, 11. A Rudasfürdő forrásai (az Ásványvízüzem forrásaival), 12. A Dunamenti szökevényforrások, 13. A Szent Imre-fürdő forrásai, 14. A Szent Gellértfürdő forrásai, 15. Az óbudai Árpád- (Keréksárdai) forrás, 16. A Rómaifürdő forrásai, 17. A városligeti artézikút, 18. A szentmargitszigeti artézi kutak, 19. A melegforrások jövője.

Az egyes fejezetekben ügyesen és nagy körültekintéssel foglalta egybe saját megfigyeléseinek eredményeit a régebben ismert adatokkal. A régi szerzők adatait mindig józan kritikával mérlegelte.

A bevezetésben a főváros területén fakadó melegforrások áttekintését nyújtja különböző szempontok szerint csoportosítva a forrásokat és a források vizének eredetére vonatkozó nézeteket foglalja össze. A következő rész a melegforrások vízhozamát általában tárgyalja. A források hőmérsékletével foglalkozó fejezetben főként azokat a körülményeket merlegeli, melyek a források hőmérsékletét befolyásolhatják.

A források vizének összetételét részben már közölt adatok alapján, részben nyomtatásban még meg nem jelent vizsgálatok alapján tárgyalja. A közönséges alkotórészeken kívül felemlíti szerző a berilliumot, rubidiumot, caesiumot is. Közli

a radioaktivitásra vonatkozó összefoglaló adatokat is Weszel-szky Gyula közlései alapján.

A melegforrások földtani helyzete című fejezet nemcsak a terület földtani vázlatát nyújtja, hanem a melegforrások feltörési helyének változását és mai magasságát is — részben újabb mérések alapján közli.

A régi hévforrások nyomai a Budai-hegységben című fejezet a munkának talán egyik legszebb szakasza. Ez a rész nagyon sok részletmegfigyelés alapján igen sok értékes új eredménnyel gyarapítja ismereteinket. A fejezethez tartozó eredeti fényképek a munkának értékes és vonzó kiegészítései. A munkához mellékelt négy darab 1 : 12.500 méretű térképlapon a mai melegforrásokon kívül az egykori melegforrások nyomai is azonnal szembeötlenek. Azért ezek a térképek nagyon megkönnyítik ennek a fejezetnek az áttekintését. Ezt a fejezetet egyébként már 1935. évi jelentésünkben részletesen méltattuk.

A 7—18. fejezet a forráscsoportok forrásaival foglalkozik apró részletességgel. Geológiai és történelmi áttekintések után igen részletesen ismerteti a forráscsoportok egyes forrásait, a vízmennyiség változását, a hőmérsékleti viszonyokat. Leírja s új felmérések alapján közli a forrásmedencéket. A források vizének kémiai összetételét részint a már ismert elemzések alapján ismerteti, részben új vizsgálatok eredményeit is közli. Ott, ahol a szerző megfigyelő adatokat gyűjtethetett (Császárfürdő, Lukácsfürdő), a fürdő személyforgalmára s a gyógyító hatásra is kitért, bár a munka bevezetésében hangsúlyozta, hogy az orvosi kérdéseket nem tárgyalja, miután ez a tárgy az ő tudományos munkásságának körén kívül esik. Részletesen foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy a Malomtó lecsapolása hat-e a budai források vízhozamára. Ismerteti a Pálffy—Ferenczi-féle méréseknek eddig nem közölt eredményeit is.

Rendkívül becsesek a vízhozamra vonatkozó igen részletes mérései. Ezek alapján megállapította, hogy a források vízhozama szorosan összefügg a Duna vízállásával és független a helyi csapadék mennyiségétől. Igazolta, hogy a régebbi részletmérések teljesen helytállóak. A Duna víztükrének ingadozása a Duna közelében levő forrásokra hat legjobban. Nemcsak régibb mérések adatait ellenőrizte, hanem hosszú méréssorozatokkal olyan források vízhozamát is megállapította, melyekről eddig még semmi megbízható adat sem volt ismeretes, vagy amelyeket a múlt században nem rendszeresen

mérték. A vízhozam grafikonjai lényegesen megkönnyítik a mérési adatok áttekintését.

A források hőmérsékletére vonatkozó mérései szerint a jól foglalt források hőmérséklete független a külső hőmérséklet változásától és állandó. A tökéletlenül foglalt források hőmérsékletére hat az odaszivárgó talajvíz. A hőmérsékleti adatokat is grafikonok kísérik. (Összesen 52 a vízhozam, illetőleg hőmérsékletváltozást feltüntető grafikon.)

A források medencéjének mai állapotát rögzítő új helyszínrajzok régen érzett hiányt pótolnak.

A munka utolsó része néhány szempontra hívja fel a figyelmet a melegforrások jövőjének fejlesztése érdekében.

Papp Ferenc munkája széles tudományos alapon épült fel és sok, gondos megfigyelésen alapuló új adattal gyarapítja ismereteinket. A régibb szerzők helyes eredményeit is ügyesen foglalta össze egységes képpé saját eredményeivel együtt, úgyhogy munkája valóban a tudomány mai állásának megfelelő, sikerült képet nyújt a budapesti melegforrásokról. A munka értékét lényegesen fokozzák a térképlapok, helyszínrajzok és fényképek is.

Tisztelettel javasoljuk a Tekintetes Akadémiának: méltóztassék Papp Ferenc munkáját, mint arra valóban érdemeset, a székesfőváros természettudományi pályadíjával jutalmazni.

Vendl Aladár r. t.

Varga József l. t.

Vámossy Zoltán l. t.

1) Jelentés a Győr város alapítványának kamataiból hirdetett jutalomtétel tárgyában.

Dr. Vutskits György a magyaróvári gazdasági akadémia tanára bemutatta a földbirtokjog alapelvei című munkájának elméleti részéből a teljesen kidolgozott 1. és 2. sz. fejezeteket. Ezen két fejezet alapján kell javaslatot tennem arra vonatkozólag, hogy a Magyar Tudományos Akadémia adjon-e pályázónak megbízást a földbirtokjog alapelvei című munka megírására vagy sem?

Pályázó az első fejezetben — 29 írott oldalon — a földbirtokjog alapfogalmaival, a második fejezetben pedig 21 írott oldalon a földbirtokjognak az iratlan jogtól való elhatárolásával foglalkozik.

Az első fejezetben «a föld, a földbirtok és a magasabb gazdasági rendeltetésű ingatlanok» féle «evolúciós sorból» indul ki. (9. old.)

Miután megállapítja, hogy «tárgya szempontjából a földbirtok és az ingatlan teljes azonosítása *nem indokolt* és a *ficta universalitas* logikai hibájához vezet», — ismerteti a földbirtok meghatározásával foglalkozó irodalmat. «Meglépetéssel kell» — szerinte — «tapasztalnunk, hogy Montesquieu átfogó és mély jogszemlélete juttatta egyedül egyetemes alakban kifejezésre a földbirtokjog nagy és mélyen emberi problémáit»; de «*földbirtok definítiót sajnos nem ad ő sem*». «Gierke már kimondottan nominalis meghatározásokat használ». «A tárgyak alapján *exakt* földbirtokjogiaknak tekintendő munkák, mint Digby, Pollock, *Wagemann*, Cheshire, Topham stb. könyvei a földbirtok szélesebbkörű és *önálló meghatározására még* csak kísérletet se tesznek». «A régiebb irodalomban és a források között hasonló a helyzet». «Széteső földbirtok fogalmat fejeznek ki... a magna charta szavai: *Custos ... sustinet domos, parcos, vinaria, stagna, molendina et cetera ad terram ... pertinentia*». Werbőczyrendkívül világos *települési* földbirtok-definióját említhetjük meg, mint szélesen megalapozott és tökéletességre törekvő meghatározást». Serre idézi Werbőczyt. S az idézet után így folytatja: «Werbőczy *kiválóan* gyakorlatias meghatározása erős *visszahatást* gyakorol a régi magyar magánjog irodalmára, mert Frank, Kövy Kelemen, Szegedi munkáiban már nem találunk *erőteljes földbirtok definítiót*»; — «sőt a jus feudale magyar monografusa Vuchetich Mátyás egyenesen mentegeti, hogy jobb híján a régi doktrina földbirtokjogi megjelöléseit kénytelen átvenni». «*Tipikus Berzeviczy Gergelynek az első magyar közgazdasági írónak Werbőczy-vel ellentétes genetikus meghatározásnak* számító *gondolatmenete*: a föld legelőket, réteket, szántóföldeket, kerteket, szőlőket és bányákat ad». «Szűk keretek között mozognak a ritkán előforduló *legalis* definíciók t. i. az 1925-ben alkotott angol *Law of Property Acts*. . . az 1920. évi XXXVI. magyar t.-c....» «Gyakori a földbirtok lényegének *metaforikus* megjelölése is.» «Egyesek — pl. Concha — «erőt», a régi egyházi írók «az emberiség közös tulajdonát látják a földbirtokban». «Fölmerül még a földbirtok *personificatiójának* a gondolata is» az ideiek szerint Wagemann-nál. «Kiindulási problémánk tovább *bonyolódik*» — így folytatja a pályázó. — «Régi jogunk sem használta következetesen... az ingatlan

fogalmát». «A kodifikáció pedig az ingatlan fogalmat *functionalis* irányban fejleszti tovább». «Az osztrák polgári törvénykönyv a 295 és 296. §§-ai már erősen kiterjesztik az ingatlan fogalmi körét; hasonlóképpen a Code Civile 517., 522. ill. 524. §§-ai is. *«Szörszálhasogató magyarázatokat adni erre vonatkozólag nem lehet feladatunk»*. (10—15. old.)

Szószerint idéztem a pályázót azért, mert az idézett gondolatmenet az ő egész munkáját jellemzi.

Pályázó minden rendszer nélkül idéz a francia, a német és az angol irodalomból annak az igazolására, hogy az idézett írók vagy csak kísérletet sem tesznek a földbirtok meghatározására — bár többen közülük exakt földbirtokjogi munkát írtak vagy pedig nominalis meghatározást adnak.

S azután a legújabb kor irodalmát otthagyva, az angol magna chartát idézi. De *egyetlenegy következtetést le nem von* belőle, s minden indokolás nélkül csak annyit mond róla, hogy «széteső» földbirtokfogalmat fejez ki. Hogy ez a fogalom miért széteső, — egyetlenegy szóval meg nem indokolja. Az angol magna charta után minden átmenet nélkül Werbőczyt idézi; s bár Werbőczy meghatározása éppúgy a földbirtok különböző fajainak felsorolására szorítkozik, mint az angol magna charta-é — Werbőczy meghatározását még sem nevezi szétesőnek. De bármennyire feltűnő, hogy Werbőczy az erődöket, városokat és mezővárosokat is földbirtok gyanánt fogja fel, — a meghatározás történelmi háttérét, s a rendiségben rejlő okait fel nem tárja s a problémák keresését és megoldását egyszerűen mellőzi azzal, hogy Werbőczy definícióját szélesen megalapozottnak, tökéletességre törekvőnek, kiválóan gyakorlatiasnak és településsesnek nevezi. Werbőczy után pár száz esztendőt átugorva, megemlíti egy pár nevet, Frankét, Kövyét stb.; — kiemeli, hogy náluk már erőteljes földbirtok-definíciót nem találunk; — s azután mit sem törődve azzal, hogy eddig jogi írók meghatározásaira hivatkozott, — egyszerre csak egy közgazdászt idéz t. i. Berzeviczyt. S bár Berzeviczy meghatározása is csak felsorolás, — ezt sem nevezi szétesőnek; ezzel kapcsolatban sem vet fel semmiféle problémát, hanem mindent elintéz azzal az egy-néhány jelzővel, mely szerint Berzeviczy «genetikus meghatározásnak számító gondolatmenete Werbőczyvel ellentétes kiindulású». Berzeviczy után minden átmenet nélkül két legalis meghatározást idéz az 1920-as, 1925-ös esztendőkből s a jogi, a közgazdaságtani és a legalis meghatározás után futólag érintve, Concha és a régi egyházatyák meghatáro-

zását s a földbirtoknak Wagemann-féle perszonifikációját, — kijelenti, hogy *«kiindulási problémánk tovább bonyolódik»*. S ismét régi jogunkat t. i. Werbőczy Hármaskönyvét érintve, a modern kodifikáció *functionalis* irányára csap át. De éppen csak idéz egy-két §-t az osztrák polgári törvénykönyvből és a Code civil-ből; s azután, «mivel szörszálhasogató magyarázatok adása nem lehet az ő feladata», — ő maga próbálja meg a földbirtok és a tulajdonképpen ingatlan elhatárolását.

Szerinte: «a földbirtok bizonyos kulturális *pluszt* jelent a *tulajdonképpen ingatlannal*; az elérhető és emberi uralom alá vethető *nyers földdel szemben*».

Az ingatlan és a földbirtok közötti különbségeket nyolc csoportba foglalja össze: E szerint:

1. «az ingatlan» — tehát a nyers föld — «a priori, a földbirtok a posteriori fogalom».

2. «az ingatlan» — t. i. a nyersföld — «csupán létezés, a földbirtok ezen felül termelői funkciót, valamint társadalmi és államjogi relációt is jelent».

3. «Az ingatlan» — t. i. a nyers föld — «*elvont* és időtlen, a földbirtok változásoktól függő, egyben — *quantitas* fogalom».

4. «Az ingatlan» — t. i. a nyers föld — «éppúgy használható a *legnagyobb* földterületek *globalis*, mint a legkisebb objektumok elkülönítő megjelölésére». «A földbirtok szó denominációs eltérései nem ilyen nagyok».

5. «Az ingatlanok közkeletű meghatározása az ingó dolgoktól való *elhatárolást*, a földbirtok pedig az ingatlanokon belül *osztályozást* jelent és feltételez».

6. «Az ingatlan» — t. i. a nyers föld — «mint nominalis fogalom körülírható egyetlen *megközelítő* értékű (?) definícióval; — a földbirtok lényegének a szabatos kifejezéséhez *egész definicio rendszerre van szükség*».

7. «Az ingatlan» — t. i. a pályázónak fentidézett álláspontja szerint a *nyers föld* — «*önmagában megszűnő dolog*»; «a földbirtok jelleg megszűnése nem vonja *mindig* maga után az ingatlan» — t. i. a nyers föld — «tehát a tulajdonképpen *«dolog»* megszűnését is». «Ebben mutatkozik a földbirtok és a magasabbrendű gazdasági rendeltetésű ingatlanok formai többlet eltéréseinek az elve».

8. «Az ingatlan» — t. i. a nyers föld — «minden realitása dacára fogalmaink között csak mint *elméleti*, mint *amorfi*

fogalom szerepelhet, — a földbirtok és a többi ingatlan típus külső felismerhetőségével szemben». (17., 18. old.)

Ezen tudományos mezbe öltöztetett, de a *legtöbb* esetben lényegileg véve semmit sem *mondó megkülönböztetések* közül csak *egy*et emelek ki.

A *hetedik* megkülönböztetés szerint az «ingatlan» — t. i. pályázó szerint — a *nyers föld «önmagában megszűnő dolog»*. Ha a pályázó azt állítaná, hogy a nyers földnek az a rendeltetése, hogy bizonyos kultúrális plusz útján megszűnjék, s kihasznált termő földdé vagyis *földbirtokká* alakuljon át, — ezt még meg lehetne érteni. De hogy mit akar az «*önmagában*» megszűnéssel mondani, ez érthetetlen. S még kevésbbé lehet megérteni azt, amit a földbirtokról mond. Szerinte : «A földbirtok jelleg megszűnése nem vonja *«mindíg»* maga után az ingatlan» — t. i. a *nyers föld* — «megszűnését».

Pályázó valószínűleg azt akarja mondani, hogy a földbirtok, mint ilyen kétféleképp szűnhetik meg, t. i. vagy nem használják többé mint földbirtokot, s ekkor nyers földdé vagyis tulajdonképpen értelemben vett ingatlanná alakul át ; — vagy beépítik s ekkor egy magasabb gazdasági rendeltetésű ingatlan jön létre s a nyers föld, «vagyis a tulajdonképpen ingatlan megszűnik. A földbirtok megszűnése tehát nem ugyan mindíg, de az utóbbi esetben mégis maga után vonja a nyers föld, vagyis a tulajdonképpen ingatlan megszűnését. De mindezt nem a pályázó mondja, hanem az általa felvetett talányt én próbálom ilyenformán megfejteni. Sajnos, pályázó 7-ik számú megkülönböztetése a megfejtés szerinti értelmében sem kielégítő, mert a megkülönböztetésnek még a megfejtés szerint sincs tudományos értéke.

Ezek után feleslegesnek tartom, hogy pályázónak a kúptulajdonra és a kúpszelet tulajdonra vonatkozó és egyéb fejtegetéseivel foglalkozzam, — mindössze az első és a második fejezetből idézek egy-egy jellemző részt.

Pályázó szerint : «Leibniz és Kant kategóriáit, amelyek az ingó dolgoknál vagy egyáltalán nem, vagy csak igen csekély nyomatékkal lépnek fel, — Pauler kiváló kategória-rendszer-tanát *nem vette alkalmazásba a jogtudomány»*. «Pedig éppen a mi *antipoláris-földbirtokjogi kategóriáink*, a *földbirtok* és a *ház*, mint bonyolult gazdasági, társadalmi és jogi kérdések kristályozódási központjai alkalmasak ezen logikai és jogi relációk összefüggéseinek a kimutatására». (27. old.)

A második fejezetben a 42. oldalon pedig ezt olvashatjuk : «Az *érték probléma* bontakozik még ki hatalmas erővel

a földbirtokjog elméleti kérdései közül». «A földbirtok állandó értéket, a földbirtoknak nem tekinthető ingatlanok érték konverziót jelentenek». «Az érték probléma fejtett irodalmát alkotó erejű elmélyedéssel Böhm Károly foglalta össze». «De megállapításai és a földbirtokjog elméletileg leszűrhető eredményei közt erős ellentétek mutatkoznak. «Böhm azt állítja, hogy az értékben erőfoki gradatio nincsen». «A földbirtokjog ennek az ellenkezőjét igazolja . . .» «Böhmmel szemben arra kell rámutatnunk» — így folytatja a pályázó —, «hogy a jog éppen az erőfoki gradatiója révén tud értékelni s a jog a társadalmi értékelés kifejezője. «Talán az elmélet még nem tud eléggé hozzáférni ezekhez a subtilis finomságú kérdésekhez, de a földbirtok- és az ingatlanjog kölcsönhatása kimutatható és ezen kölcsönhatáson belül az érdekkiegyenlítésen felül, értékegyensúlyi megállapítások is találhatók». «Az érdek- és értékkülönbségek is kettéválasztják a földbirtok- és az ingatlanjogot». «Anyagunk különállása elméletileg már ezzel is igazolt-nak vehető».

Nem mehetek bele az idézett szövegek bírálatába: önmagukban is meggyőző bizonyítékai annak, hogy pályázó, akinek nagy olvasottságát kétségbe vonni nem lehet s akinek több nagyon értékes tulajdonságára első bírálatomban már rámutattam, *állandóan reá nézve idegen területen próbálkozik, s a folytonos erőltetett filozofálgatás közben nagyon sokszor csak frázist frázisra halmoz; — nem egyszer képtelenségeket állít; — s a magától értetődő dolgokat is nehézkesen, szinte érthetetlenül adja elő.*

Nem javaslom, hogy a tekintetes Akadémia «A magyar földbirtokjog alapelvei» című munka megírására pályázónak megbízást adjon.

Ereky István,
r. tag.

*

A mult évi akadémiai pályázatok alkalmával a Tek. Akadémia az egyik pályázót, dr. Vutskits György gazd. akadémiai tanár urat felméltoztatott hívni arra, hogy «*A magyar földbirtokjog alapelvei*» címen benyújtott pályaművének két alapvetőbb természetű fejezetét dolgozza ki s munkájának sikere esetén kilátásba helyezte, hogy annak megjelentetéséhez segélyével hozzájárul.

Pályázó a felhívásnak eleget tett s f. évi február hó 20-án bemutatott két újonnan kidolgozott fejezetet, mely eredeti

tervezete szerint a pályaműnek csakugyan alapvető, azaz két legelső fejezete volna.

Az egyik: *«Alapfogalmak»* (29 írott negyedről oldal); a másik: *«A földbirtokjog elhatárolása az ú. n. ingatlanjogtól»* (21 írott negyedről oldal).

A bemutatott fejtegetéseket rövid összefoglalással a következőkben ismertethetem:

Szerző úr szerint az egész földbirtokjog a föld biológiai kényszerkapcsolatainak elvére vezethető vissza. Eszmei köréhez azoknak a kérdéseknek taglalása tartozik, hogy az ember a földet milyen elvek szerint osztja meg, tartja birtokában és engedi használni.

Három földbirtokjogi alapfogalom van: a *föld*, a *földbirtok* és a *földbirtokjog*. Az *első* természeti adottság; a *második* a föld kihasználásának jogi alakja és egyben gazdasági egysége; a *harmadik* a jogilag kikényszeríthető rend.

A *«földbirtokjog»* rendszeresen, logikai megalapozottsággal az irodalomban feldolgozva nincs (4 l.); a *«földbirtok»* pedig *«csak az államalkotás és az agrárpolitika nagy szintézise nyomán tűnik elő teremő őseréjének teljes eredetiségében»* (5 l.). A jogtudomány a *«földbirtok»* helyébe az *«ingatlan»*-t tolta be mint alapvetőfogalmat s ezzel annak problémáit uniformizálta, kitágította (6 l.). A földbirtok és az ingatlan nem azonos értelműek. Az ingatlan általánosító keretfogalom, amelybe a *«földbirtok»* csak mint alosztály tartozik bele.

Az *«ingatlan kifejezés»* *«definícionális ereje az általánossá vált alkalmazás következtében eltakarja a földbirtoknak, mint realitásnak és mint jogintézménynek igazi lényegét»* (8 l.) s nem veszi figyelembe azoknak a *koordinációs formáknak kialakulását*, melyek az ingatlan fogalmi körén belől *«evolútt»* sort alkotnak (9 l.).

Ez az evolúciós sor a következő: *föld* (föld nyers értelemben); *földbirtok* és a sor befejezője: *«magasabb rendeltetésű ingatlanok»* (u. o.). Az ingatlan és a földbirtok fogalmi azonosítása nyilván helytelen és a *ficta universalitas* logikai hibájához vezet (10.). Igazolja ezt, hogy sem a tételes jogok, sem a jogtudomány nem tudnak tökéletes földbirtok-definíciót adni. Itt aztán szerző Montesquieu-n kezdve megállapítja a kérdéses hiányt Gierke, Digby, Pollock, Wagemann, Cheshire, Topham munkáinál; majd visszakanyarodik a Magna Charta széteső körülírására; innen Werbőczy *«szélesen megalapozott tökéletességre törekvő»* meghatározásához jut; aztán Frank, Kelemen, Kövy és Szegedi, Vuchetich és Berzeviczy Gergely

definícióit veszi rendre, végezve futólagos áttekintését az 1925. évi angol Law of Property Act-on és a magyar 1920. évi XXXVI. t.-cikkben.

Mindezen hivatkozásai után tovább foglalkozik az «ingatlan»-nak régi jogunk szerint is következetlenül használt — a kodifikációk szerint pedig *functionalis* irányban fejlesztett fogalmával; az Optk. és a Code civil kiterjesztő meghatározásaival — a nélkül azonban (amint maga mondja), hogy «erre vonatkozóan szörszálhasogató magyarázatokat adni» — feladatául tekintené (15. l.). Így aztán a kiindulási problémája tovább bonyolódik.

A földbirtok az ingatlannal, az elérhető és emberi uralom alá vethető nyersfölddel szemben *kulturális pluszt* jelent; az ingatlan nem *abszolút*, hanem csak *célszerűségi* fogalom és kettejük között az eltérések számos csoportja érvényesül. Így az ingatlan *a priori*, a földbirtok *a posteriori* fogalom; az ingatlan csupán *létezés*t, a földbirtok ezenfelül *termelői funkciót*, szociális és állami relációt is jelent; — az ingatlan nominalis, egyetlen definícióval megfogható fogalom, — a földbirtok lényegének kifejtéséhez ellenben egész definíciórendszerre van szükség; — «az ingatlan önmagában megszűnő dolog»; a földbirtok megszűnése nem vonja maga után az ingatlan (tehát a dolog) megszűnését is stb. (17—18. l.)

Miután szerző a fentiekben a fogalmi separatiót ingatlan és földbirtok között végrehajtotta, a földbirtok mibenléte felé fordítja figyelmét és a felszíni tulajdon — kúptulajdon és kúpszelettulajdon elméleteit ismerteti. Majd a föld felszínének konfigurációiról beszél, melyek a földbirtok *elpusztíthatatlanságával* és *megnagyobbíthatatlanságával* mutatnak rá fontos összefüggésekre. Ezek közt tárgyalja «a földdel örök harcot vívó, mégis földbirtokképző» tényezőt: a vizet, (23. és köv. l.), továbbá a *lejtőket*. Ismételten és ismételten hangsúlyozza, hogy a földbirtokjogi intézmények közös gyökerét kereső elméleti munka nincs és ezért az alapfogalmakat okvetlen tisztázni kell. Ezen az úton jut hozzá, hogy közbevetve *Leibniz*, *Kant* és *Pauler Ákos* kategóriataanaival foglalkozzék, melyeknek alkalmazására a földbirtokjog jogi és logikai relációira tekintettel volna szükség.

Konklúzióit abban adja, hogy a földbirtokjog fejtegetésénél a dogmatika bevett útjain haladni nem lehet, mert ez ismét csak az «ingatlan» mellékösvényeihez vezetne. Új rendszer; filozófikus szemlélet kell és nem tetszetős elméletek. (31—32. l.)

Szerző munkájának második és részletes kidolgozásban bemutatott fejezete a földbirtokjognak az ú. n. ingatlanjogtól való elhatárolásáról szól. Pályázó a mai dogmatikai értelmezés szerinti azonosítás helytelenségét kívánja kimutatni. Abból indul ki, hogy az egyes ingatlantípusok között már a legrégebb időkben is mélyreható különbségeket állítottak fel. Itt aztán átmegy, de nem sok logikára valló kapcsolatbahozással, az ingatlantulajdon problémájának vizsgálatára és a szocializmus, valamint egyes önkényesen kiragadott írók (*Spencer, Ihring, Rousseau*) nézeteinek rövid ismertetésére. Megállapítja, hogy a földbirtokjog és az ingatlanjog elkülönítése a különböző földterületek egymástól eltérő használati módjából és rendeltetéséből eredő szétágazó jogi szabályozás különbségein alapul, s hogy a föld kihasználásának három főtípusa van. Ezen az alapon állítja fel az ingatlanok két csoportba való osztályozását, ú. mint a *földbirtokot* és a *földbirtoknak nem tekinthető ingatlanokét*. (38. l.).

A kettő közötti különbséget átvezeti az értékprobléma szempontjain, majd a földbirtokjog szabályainak tartalmi különállásán. Ezt a tartalmi különállást dologjogi, kötelmi jogi, öröklési jogi példákon igyekszik igazolni s idevon oly kérdéseket is, melyek fejtegetéseiből kissé kirívnak (veszélyviselés, felelősség, az ingatlankihasználási formák önkéntes és kényszerű átalakulása, büntetőjogi védelem stb.) s a munka különben sem nagy rendszerességét károsan befolyásolják. A tüzetes indokolásra szerző igen rá volna utalva, de mellőzi azt, hogy a teljes részletességgel való kidolgozást céltalannak jelenti ki (51. l.). Végző következtetései (53. l.) eredményt nem adnak. Azt írja: «ha a megújuló földbirtokjogból ki is csendül az újabb idők, a változás ritmusa, — mint vezérmotívum: mégis mindig visszatér az általunk keresett elválasztás alapja, a mi egyben a földbirtokjog lényege is — az emberi élet materiális biztosítása».

Tek. Akadémia! Szerző úr tavalyi pályamunkája igen átgondoltnak és kimerítőnek látszó, hatalmas munkatervezet volt, melyhez méltán lehetett reményeket kapcsolni s az érdemben való döntést csak az odázta el, hogy a pályázati feltételekben megkívánt két kidolgozott fejezetet szerző témájának oly vonatkozásaiból állította össze, melyek a pályakérdés céljával a legkevésbé voltak szoros összefüggésben.

A most bemutatott és az elméleti résznek bevezetőjéül szolgáló két fejezet: a hozzáfűzött várapozást nem váltja be

és arra a feltevésre, hogy szerző feladatát sikeresen megoldhassa, alapot nem nyújt.

A «kidolgozott» fejezetek most sem adnak többet vezérszóknál és célkitűzéseknél; át meg át vannak szöve egy kiforrottnak és határozottnak éppen nem látszó bölcséleti felfogás üres frazeológiájával; a gondolatmenet vitele zavaros, zökkenőkkel tele; a terminológia összefolyó s az «alapfogalmak» leszögezése dacára a munka olvasójának okoskodására van bízva, hogy pl. szerző a «földbirtokjog» és «földbirtok» kitételeket a kettő közül melyiknek értelmében használja. Kérdéseket tűz ki, de nem felel rájuk; beszél pl. az evolutív sort alkotó koordinációs formák kialakulásáról s a föld és földbirtok mellé harmadiknak felveszi a «magasabb rendeltetésű ingatlanokat» a nélkül, hogy bárhol csak sejtetné is, mit ért alattuk.

Nagy súlyt helyez arra, hogy a földbirtok fogalmat az ingatlan fogalommal való azonosításból kiemelje. A kettő közötti élbeállítás azonban sokszor érthetetlen, mert az «ingatlan» szerző felfogásában hol úgy szerepel, mint egy a földbirtokot is magában foglaló általánosító fogalom, hol pedig csak mint dologi sajátosság, a dolgok egy oly jellemző kvalitása, mely helyesen csak az «ingósággal» vethető szembe, de nem a szintén ingatlan jellegű földbirtokkal.

Egyébként arra, hogy mit kell tehát a nyers földdel és az ingatlannal mint keretfogalommal szemben «földbirtok» alatt értenünk: szerző munkájában többféle és egymástól eltérő meghatározást is találunk. — Így:

«A földbirtok a különböző ingatlanok teljességének mindössze egy része, mint Ding an sich csak másodlagos és nem feltétlenül jelenlevő kategória» (9—10. l.).

«A földbirtok bizonyos kulturális pluszt jelent a tulajdonképpeni ingatlannal, az elérhető és emberi uralom alá vethető nyersfölddel szemben» (16. l.).

«A földbirtok elsősorban felszíntulajdont jelent» (19. l.).

«Földbirtoknak azok a területek tekintendők, melyeknél a föld termőerejét használja ki akár közvetlenül, akár közvetve az ember» (37. l.).

Pályázó munkája a rendszertelenség bélyegét viseli magán. Feltűnően megállapítható ez már az I. fejezetnek azokon a lapjain, ahol a földbirtok definíciójáról szólva Montesquieu után más modern írókra, majd a Magna Chartára, innen ismét a mult század első felében tevékenykedett magyar írókra, közben ismét Werbőczire s végül egészen

recens törvényhozási aktusokra hivatkozik. Azonos nyomokon haladó definíciókat részben *szétesőknek* minősít, részint nem, bár azok lényegükben ugyanazok. Lehet, hogy ennek oka jórészt stílusának bombasztikus volta, melyet sokszor igen erőltetett filozofálása ködszerű homályba burkol. Így jönnek elő fejtegetései rendén az olyan különös — valójában rébuszra valló — tételek, hogy «az ingatlan önmagában megszűnő dolog», míg a földbirtok megszűnése nem vonja maga után az ingatlan megszűnését is. (18. l.) Ez eltekintve attól, hogy érthetetlen, nem is tézis és antitézis szembeállítás.

Szerző a következmények és konklúziók levonása elől állandóan kitér, s ezek helyett legfeljebb újabb kérdések kitűzésére vállalkozik.

Sem írói készségét, sem általános szakismeretét pályázónak kétségbevonni nem akarom. Amint ez multévi munkájából meg volt állapítható : különösen a modern agrárpolitikai kérdésekkel igen behatóan foglalkozott s ezen a téren a tudomány és gyakorlat sokat várhat tőle. A kitűzött akadémiai pályatétel megoldásához azonban nincs dispositiója. Történeti érzékéről az újonnan kidolgozott fejezetekből épp annyira nem lehet meggyőződni, mint a multévi kidolgozott fejezetek sem adhattak erre semmi indiciumot. Jogászi és dogmatikai képessége nem elég erős, filozófiai eruditiója pedig még távolról sem megállapodott.

Azt tehát, hogy a Tek. Akadémia *dr. Vutskits György* munkájának teljes kidolgozására szerzőnek megbízást adjon és a mű kiadásában őt már most, előre, támogatásban részesítse, sajnálatomra nem tudom ajánlani. A Tek. Akadémia kész szolgája

Kolosváry Bálint

r. tag

IV.

A M. T. Akadémia munkássága 1936-ban.**a) Jelentés a Szótári Bizottság 1936. évi munkásságáról.**

A Szótári Bizottság 1936-ban folytatta a szótári anyaggyűjtést és megkezdte az adatoknak ábécé szerint való rendezését.

Az adatgyűjtést a Bizottsághoz beosztott középiskolai tanárok végezték. Az Akadémia elnökségének kérelmére a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr 34,989/1936. V. 1. számú rendeletével az 1936—37. iskolai évre folytatólag berendelte a szótári munkálatokra Horváth Endrét és Rézler Gyulát iskolai elfoglaltságuk alól való teljes fölmentéssel, Putnoky Imrét, Karácsony Sándort, Hajdu Jánost és Koczogh Andrást pedig iskolai munkájuknak fele alól való fölmentéssel. A beosztott munkatársak a XIX. század utolsó másfél évtizedéből válogatott munkák feldolgozásával foglalkoztak. Rajtuk kívül Zolnai Gyula r. tag gyűjtött adatokat egy napilap szókincsének rendszeres megfigyelésével. A hét gyűjtő 61 munkából 53,345 adattal gyarapította 1936-ban a szótár anyagát. A munka megindításától kezdve összesen 3,344,460 adat gyűlt össze.

Az 1935-ről szóló jelentés megemlítette, hogy az adatrendezés előkészítésére megkezdte a Bizottság a gyűjtések leltárának kiegészítését (Akad. Ért. 1936 : 123. l.). Ez a munka 1936. szeptemberében elért a folyamatban levő gyűjtésekig. Hogy a rendezés tervszerű legyen és több munkatárssal is egyöntetűen lehessen végeztetni, a gyűjtések rendezésre való előkészítésének és az adatok besorolásának munkájáról részletes útmutatót készítettünk. Általában a feldolgozás időrendjében kerülnek rendezésre a gyűjtések. Mivel a Bizottság határozata szerint kezdetben ugyanazon a cédulán két vagy több szótári adatot is megjelöltek a gyűjtők aláhúzással, a rendezés előkészítése alkalmával az ilyen idézeteket le kell másoltatnunk annyiszor, hogy minden cédulán csak egy-egy aláhúzott adat legyen. A múlt évben csak egy munkatársunk kezdhette meg az adatok rendezését. Gáldi László október—december hónapokban heti három félnapi munkával 20 gyűjtést rendezett, egyelőre a szavak kezdőbetűje szerint.

A 20 gyűjtés 6600 céduláját még 1300 másolattal kellett kiegészíteni. A munkaidőnek háromnegyedét a másolás foglalta el.

A munkáknak feldolgozásra való kiszemelését, a gyűjtések felülvizsgálását és rendezésre való előkészítését Putnoky Imre és Sági István bizottsági meghívott tagok végzik, akiknek a munkáját a Bizottság az előadói tiszteletdíjjal jutalmazza.

A Bizottság kiadása 1936-ban 2119·80 pengő volt. Ebből 750— pengő az adatgyűjtés, 400— pengő az adatrendezés tiszteletdíja, 569·80 pengő a dologi kiadás és 400 — pengő az előadói tiszteletdíj.

Sági István

bizottsági meghívott tag,
előadóhelyettes.

b) A Hadtörténeti Bizottság jelentése.

Hivatkozással a tekintetes osztály 1936. évi december hó 19-én kelt nagybecsű felhívására :

A Hadtörténeti Bizottság 1936. évi működésére vonatkozó összefoglalást a következőkben van szerencsém előterjeszteni :

1. A bizottság, megfelelő tárgysorozat hiányában, 1936. évben mindössze csak egy ülést tartott.

2. A bizottság folyóirata, a Hadtörténelmi Közlemények, a bizottság igen szerény javadalmazása folytán, csak 20 ¹⁴/₁₆-od nyomtatott ívnyi terjedelemben jelenhetett meg 1936-ban. A múlt évhez képest tehát 2 nyomtatott ívvel kevesebb terjedelemben jelentek meg a közlemények.

Benne megjelentek :

5 önálló nagyobb és kisebb értekezés,

1 tárcacikk,

2 okmány és

22 irodalmi ismertetés.

3. A bizottság 1936. évi bevételeiről és kiadásairól szerkesztett Zárszámadást szerencsém van mellékelten előterjeszteni. E szerint maradvány mutatkozik és pedig 233 pengő.

Maradok kiváló tisztelettel a bizottság elnöke helyett :

Pilch Jenő r. t., előadó.

ZÁRSZÁMADÁS

a bizottság 1936. évi bevételeiről és kiadásairól.

Folyó szám	Nevezetesen	Bevétel pengő	Kiadás
1.	Maradvány 1935. évről	1,178'—	—'—
2.	Akadémiai segély az év folyamán ...	3,727'97	—'—
3.	Folyószámla-kamat címén befolyt ...	26'60	—'—
4.	Írói tiszteletdíjak fejében kifizetett	—'—	1,799'—
5.	Nyomdászamlákra kifizetett	—'—	1,199'15
6.	Klisék ára fejében és rajzoló munkáira kifizetett	—'—	360'12
7.	Adminisztrációs költségekre kifizette- tett	—'—	241'30
8.	Okmánymásolatokra kifizetett	—'—	1,100'—
Összesen ..		4,932'57	4,699'57
Levonva a kiadást.....		4,699'57	—'—
Marad 1936. év végén		233'—	—'—

azaz Kettőszázharminchárom pengő maradvány.

Budapest, 1936. évi december hó 31-én.

Pölch Jenő r. t., előadó.

c) Jelentés a Jogtudományi Bizottság 1936. évi munkásságáról.

Az 1936. évi bizottsági működésről szóló jelentésem az alábbiakban van szerencsém mély tisztelettel előterjeszteni:

Bizottságunknak elmúlt esztendeje, különösen, ha az első évek alakulásaival járó mozgalmakra és a kezdetben felmerült nagyszabású programra gondolunk vissza: mindenestre igen csendesnek és szinte eseményszegénynek tűnik fel — aminek kétségtelen oka az, hogy a Tek. Akadémia mai nehéz helyzete és megszorított feladatai mellett bizottságunk éltető ereje, a budget igen-igen összeszorult. Hiszen, hogy másra ne utaljak, csak az 1937. év első felére szóló költségvetést említem, mely a múlt évvel szemben 50 %-os visszaesést mutat. — Ily körülmények között a bizottság tevékenysége sem lehetett annyira intenzív, mint az elmúlt években.

Mindenekelőtt, a mi a személyi változásokat illeti, mély megilletődéssel kell megemlékeznem arról a súlyos veszteségről, mely bizottságunkat kiváló érdemű beltagjának *dr. Tóth Lajos* egyet. tanárnak elhúnytyával érte. Míg egészségét a végzetes kór alá nem ásta, bizottságunk legtevéke-

nyebb és legérdeklődőbb tagjai közé tartozott; emlékének megörökítésére külön előterjesztést lesz szerencsém a Tek. Bizottságnak bemutatni.

Mint örvendetes személyi mozzanatot említem meg, hogy Bizottságunk nagyérdemű elnökét, *dr. Finkey* Ferenc kir. koronaügyész urat, a Kormányzó Úr Ó Főméltósága által történt előléptetésével oly megérdemelt kitüntetés érte, mely Bizottságunkra is visszahat. Nemkülönben örömmel kell regisztrálnunk azt az eseményt, hogy a Tek. Akadémia 1936. évi nagygyűlésén *dr. Irk Albert* egyetemi nyilv. r. tanár urat levelező tagjává választotta s ezzel az ő személyében Bizottságunk erőteljes gyarapodásra számíthat.

Mindkét vonatkozásban külön előterjesztést lesz szerencsém a Tek. Bizottságnak bemutatni.

A Tek. Bizottság hivatásszerű tudományos tevékenységének bizonyságául az elmúlt évben kiadványsorozatunk egy új, most már 7-ik száma szolgál, *Balás P. Elemér* «*Az okozatosság büntetőjogi problematikája*», c. monografiája, mely 14 nyomtatott ívnyi terjedelemben 1936-ban látott napvilágot. A teoretikus büntetőjog magyarnyelvű irodalmának a mű értékes vívmánya, s megjelentetésével Bizottságunk a tudománynak tett értékes szolgálatot.

Bizottságunkat az Elnök Úr Ónagyméltósága a múlt évben kétszer hívta össze. Először február 10-ére, majd április 27-ére. Az előbbi bizottsági ülést — a tagok meg nem jelenése okából, sajnos, megtartani nem lehetett. Az utóbbi ülésnek tárgysorozata és munkarendje azonban annál gazdagabb volt.

Az év folyamán nyert végleges megoldást a bizottsági levéltár kérdése — még pedig úgy, hogy a levéltár kezelése és őrzése a Tek. II-ik Osztály titkárságának feladatává tétetett és az előadó kezén csak a folyó év currens természetű iratai maradtak. Ki kell emelnem azonban, hogy erre az intézkedésre nem a Jogtudom. Bizottság ügyiratkezelése adott okot, hanem a Bizottságon kívüli egyéb fontos körülmények.

A jórészen adminisztratív teendőkben önként érhetőleg az 1936. évben sem volt hiány. Ezek egy része bizottságilag, — egy része elnökiileg nyert elintézés. Bizottságilag foglalkoztunk pld. a «Magyar Tudományos Társulatok és Intézmények Országos Szövetségének» beadványával; *dr. Sándorffy Kamill* kúriai bíró úr «Törvényhozásunk hőskora» c. tanulmányának kiadásával, a *dr. Balás P. Elemér* monografiája ügyében készült bírálatok megvizsgálásával és az előadónak az 1935. évről szóló előadói jelentésével.

Az elnökileg ellátott ügyek ismertetésével a Tek. Bizottság figyelmét terhelni nem akarom s tisztelettel kérem, hogy jelentésemet tudomásul venni méltóztassék.

Kolosváry Bálint

r. tag előadó.

V.

A Magyar Tudományos Akadémia jutalomtételei 1937-ben.

I.

A M. T. Akadémia *saját bevételeiből* id. báró Wodianer Albert alapítványtevő *emlékére* fejenként 500—500 pengő jutalmat tűz ki Magyarország bármely népiskolájában működő legérdemesebb néptanítónak, tekintet nélkül az iskolafenntartó jellegére.

A jutalmat az Akadémia 1938. márciusi összes ülésén ítéli oda. A jutalmazottaknak a jutalmat az Albert napját követő áprilisi összes ülésen az Akadémia elnöke adja át.

E jutalomra az Akadémiához kérvényt nem lehet beadni, mert csak a tanfelügyelőkől a közoktatásügyi minisztérium útján beérkezett jelentések szolgálhatnak a döntés alapjául.

2.

Kazinczy Gábor nyug. kúriai bíró és neje Várady Szabó Anna alapítványának évi kamatait (kerek összegben 400 pengő) az Akadémia olyan érdemes tudós, illetőleg író, vagy művész megjutalmazására tűzi ki, akinek hosszabb időn át kifejtett tudományos, irodalmi vagy művészi munkássága révén elért jövedelme nincs arányban végzett szellemi munkájának belső értékével.

Az Akadémia a jutalmat a nagygyűlés második napján ítéli oda.

A jutalomra jelentkezés a folyamodó munkásságának feltüntetésével 1937. december 31-ig küldendő be a főtítkári hivatalba. Ha a jutalomra érdemes író vagy művész a kitűzött határidő előtt jelentkeznek e jutalom elnyerése végett, az Akadémia sürgősség esetén összes ülésében is kiadhatja a jutalmat.

Az I. osztályból.

Új jutalomtételek.

3.

Az *ész. Vojnits Tiradarné* jutalomra (a M. T. Akadémia Vojnits-érme) az 1936. szeptember 1-től 1937. augusztus 31-ig Budapesten előadott irodalmi becsü és a színpadon sikert aratott magyar eredeti tragédiák, vígjátékok és népszínművek pályáznak. Bármely más jutalmat nyert színmű nem jön tekintetbe.

A jutalom az 1937. évi októberi összes ülésen fog odaítéltetni.

4.

Az 1937-ben megjelent *nyelvtudományi értekezések* legjelesbike a M. T. Akadémia bevételeiből és a *Sámuel Alajos* (Kölber)-alapítvány kamatainak felhasználásával 200 pengő jutalomban fog részesülni. A jutalom odaítélése az 1938. évi nagygyűlésen fog kihirdettetni.

E pályázatban résztvesznek az összes 1937-ben megjelent értekezések, amelyekről a bírálóknak tudomásuk van.

5.

Budapest székesfőváros jutalomtételle.

Budapest székesfőváros az 1937. évre 800 pengő jutalmat tűz ki egy pályatételre, melynek tárgya: *Magyar nyelvű színielőadások Budán és Pesten a Nemzeti Színház megnyitása előtt*. A pályaművek benyújtásának határideje 1939. december 31.

Az II. osztályból.**Új jutalomtétellek.**

6.

Az 1938. évi akadémiai *Nagyjutalom* (2000 pengő) és a *Marczybányi-mellékjutalom* (800 pengő) az 1930—37. évkörben megjelent filozófiai munkák legjobbjának lévén odaítélendő, az Akadémia figyelemzetteti az ily *kinyomatott* munkák szerzőit, hogy művüket 1937. évi december 31-ig az Akadémia főttkári hivatalába küldjék be, feljegyezvén röviden, amit munkájuk kiváló vonásának tartanak. Be nem küldött munka is, — amelyről a tagoknak tudomásuk van — pályázhatnak; sőt ha az Akadémia kiadásában jelent meg vagy könyvtárába már beküldetett, hivatkozás történhetik arra, hogy a szerző pályázni kíván vele.

7.

A Salgótarjáni Köszénbánya R. T. által, elhunyt elnökének *dr. Chorin Ferenc*nek emlékére tett 40,000 pengős alapítvány részvényeinek 1937. évi osztaléka az 1938. évi nagygyűlésen a magyar *közgazdasággal* kapcsolatos tudományágak körében 1937-ben megjelent munkának, amennyiben pedig a kiküldött bizottság jutalomra érdemes ilyen közgazdasági művet nem találna, olyan *államtudományi* munkának jutalmazására használható fel, amely tudományos jelentőségénél fogva erre a jutalmazásra méltó.

Ennélfogva az Akadémia felszólítja mindazokat, akik a Chorin Ferenc-jutalomra igényt tartanak, hogy munkájukat 1937. december 1-ig a főttkári hivatalhoz címezve küldjék be. Be nem küldött munka is — amelyről a bíráló-bizottság tagjainak tudomásuk van — pályázhatnak.

A jutalmat az 1938. évi nagygyűlés fogja odaítélni.

8.

A Magyar Általános Köszénbánya Részvénytársulat Berzeviczy Albert-alapítványa.

A Magyar Általános Köszénbánya Részvénytársulat 1936-ban egymázezer pengős alapítványt tett Berzeviczy Albert, volt elnökének emlékére.

Az alapítványi tőke hozadéka (a bírálók tiszteletdíjának elvonása után) háromévenként felváltva az Akadémia három osztályát illeti, az odaítélést megelőző három évben nyomtatásban megjelent legértékesebb mű szerzőjének utólagos jutalmazására.

1938-ban a II. osztály tesz javaslatot a *történettudomány* körébe eső művek legjobbjának jutalmazására.

Az III. osztályból.

9.

Weiss Fülöp-jutalom.

A Weiss Fülöp-alapítvány (10,000 dollár) 1937. évi osztalékát a III. osztály az alábbi pályatétel jutalmazására fordítja.

• *A kozmikus sugarak rendszeres tárgyalása.*

A pályaművek benyújtásának határideje 1937. december 31.

10.

Az együttesen kezelt alapítványokból és adományokból az 1937. évben befolyó kamatjövedelemből a következő pályatétel iratlik ki: Vizsgáltassék meg valamely emberi tulajdonságcsoporthoz öröklékénysége ikerkutatások alapján.

A pályaművek benyújtásának határideje 1937. december 31.

11.

Már hirdetett jutalomtételek.

Molnár Kálmán-jutalom.

Fejtsessék ki a főkegyúri jog jogalapja és a magyar közjog idevágó szabályai.

Ismertetni kell a magyar király főkegyúri joga körül Mária Terézia kora óta kialakult gyakorlatot.

Jutalma Molnár Kálmán egyetemi tanár adományából 1000 pengő.

A benyújtás határnapja 1937. december 31.

A jutalom csak abszolút becsű munkának adatik ki.

12.

Kónyi Manó-jutalom.

A Kónyi Manó-jutalom 1935—37. években megjelenő publicisztikai, legújabbkori történelmi, esetleg közjogi munkának adatik ki; jutalma az alapítvány háromévi kamata.

Az Akadémia felszólítja azokat, akiknek ez években ezen tárgykörbe eső munkájuk jelent meg, hogy azt 1937. december 31-ig az Akadémia főtítkári hivatalához küldjék be. A bíráló-bizottság e nélkül is figyelembe vesz minden idevágó művet, amelyről tudomása van.

VI.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
PÉNZTÁRI SZÁMADÁSA
1936-RÓL.

A Magyar Tudományos Akadémia

AKTIVUM

	Pengő	Pengő
1. <i>Ingatlanok :</i>		
a) Az Akadémia palotája, bérháza, könyvtár- készlete és egyéb felszerelések értéke	1,525.000.—	
b) A széphalmi birtok és Kazinczy mauzo- leum	80.000.—	1,605.000.—
2. <i>Értékpapírok :</i>		
a) az Akadémia sajátja	3.484.04	
b) alapítványok értékpapírai	91.074.47	94.558.51
3. <i>Készpénzkövetelések folyószámlákon és takarékb- tételekben :</i>		
a) az Akadémia sajátja	59.919.62	
b) alapítványok betétei	225.990.03	285.909.65
4. Be nem folyt f. évi követelések és kifizetett jövő évi tartozások		21.268.93
		2,006.737.09

Budapest, 1936. évi

A M. Tud. Akadémia Igazgató-Tanácsának

Jankovich Béla, ig. és t. tag, s. k.

TARTÓZIK

A Magyar Tudományos Akadémia veszteség- és

		Pengő	Pengő
<i>I. Személyi kiadások:</i>			
1.	a) A főtitkár, főkönyvtárnok és osztálytitkár urak, az építész, orvos és könyvvezető tiszteletdíjai és az irodai és könyvtári személyzet illetményei	36.521'96	56.416'20
	b) Nyugdíjak, segélyek és jutalmak	19.894'24	
<i>II. Dolgoi kiadások:</i>			
2.	Az Akadémia épületeinek fenntartására, illetőleg javítására fordított költség	16.827'30	7.886'90
3.	Fűtés — világítás	7.886'90	
4.	Irodai és kisebb kiadások	5.311'20	6.962'55
		1.651'35	
5.	Adók	15.140'39	5.310'57
6.	A könyvkiadó bizottság kiadványa és akadémiai kiadványok szétküldésének költsége	5.310'57	
7.	Előre nem látott kiadások	1.314'30	
8.	Rendkívüli kiadások:		
	Kazinczy-ingatlan jókarbantartása	1.026'53	24.768'48
	Nagygyűlési és tagajánlási költségek	553'17	
	Kezeleti kiadások	3.282'47	8.210'49
	Gr. Tisza István-emlékbizottság	1.186'68	
	Gr. Klebelsberg-történetkutató intézet év-könyvének költsége	2.133'02	
	Szent István-émlékkönyv	1.300'29	
	Degen: A Velebit Flóriája c. mű	5.056'32	
	Berzeviczy Albert szobra	2.230'—	
	Írtatózási költsön törlesztésére	8.000'—	
<i>III. Tudományos kiadások:</i>			
9.	Akadémiai Értesítő	2.320'48	
10.	Budapesti Szemle	14.000'—	
11.	Az I. osztály és bizottságai	39.364'41	36.782'69
12.	A II. osztály és bizottságai	36.782'69	
13.	A III. osztály és bizottságai	31.900'63	5.228'70
14.	Néptudományi bizottság	5.228'70	
15.	Szótári bizottság	2.340'—	6.749'61
16.	Külön kiadvány	3.117'03	
17.	Könyvkiadó bizottság	6.749'61	8.182'06
18.	Hirdetett jutalomtételek kifizetésére	15.040'—	
19.	Könyvtári kiadások	8.182'06	1.604'82
20.	Akadémiai Almanach	1.604'82	
21.	Tudományos és irodalmi segélyek	19.200'—	200'—
22.	Római magyar tört. intézeti biz.	200'—	
23.	Erdemes tanítók jutalmazása	3.000'—	1.990'—
24.	Etimológiai szótár költségeire	1.990'—	
25.	Középkori latinság szótára	4.000'65	5.000'—
26.	Természettudományi kutatások	5.000'—	
27.	Tudományos művek kiadására szánt összeg		17.453'69
			352.191'46

Budapest, 1936. évi

A M. Tud. Akadémia Igazgató-Tanácsának

Jankovich Béla, ig. és t. tag, s. k.

Értékpapírok 1936. december 31-én.

		Értékpapírok értéke pengőben
<i>I. Az Akadémia értékpapirjai :</i>		
K	96.200 n. é. különféle záloglevél	7.70
K	8.900 n. é. Magy. Koronajáradék és földteherment. kötv.	—71
K	2,043,200 n. é. Hadikölcsön	163.44
	Üzletrészek és sorsjegyek	136.19
K	21.000 n. é. Kisbirt. Orsz. Földhitelint. alaptványi okirat	1.050.—
40 drb	Pesti Hazai Első Takarékpénztár részvény	800.—
5 «	Első Budapesti Gőzmalom részvény	40.—
12 «	Belvárosi Takarékpénztár részvény	36.—
10 «	Magyar Nemzeti Bank részvény	1.250.—
<i>II. Alapítványok értékpapirjai :</i>		
Chorin Ferenc-alapítvány:		
329 drb	Magyar Nemzeti Bank részvény	41.125.—
Fabriczy Sámuel-alapítvány:		
K	4.400 n. é. 4 % M. Földhitelint. záloglevél	—36
K	208.400 n. é. 4 % « „ „	16.66
9 drb	Borsod-miskolci gőzmalom részvény	50.40
3 «	Farbenindustrie részvény M 1600	2,084.35
4 «	Deutsche Bank und Disc. Ges. részvény M 80	81.42
		2.233.19
Hangya-alapítvány:		
	Hangya üzletrész	500.—
Kazinczy Gábor és neje-alapítvány:		
27 drb	Magyar Nemzeti Bank részvény	3.375.—
Báró Kornfeld Zsigmond-alapítvány:		
137 1/4 drb	Magyar Nemzeti Bank részvény	17.156.25
Platthy György és neje-alapítvány:		
25 drb	Magyar Nemzeti Bank Részvény	3.125.—
Serbán János-alapítvány:		
20 drb	Magyar Nemzeti Bank részvény	2.500.—
Átvitel :		73.498.48

		Értékpapírok értéke pengőben
Áthozat :		73.498·48
Unghváry László-alapítvány :		
65 ¹¹ / ₂₅ drb Magyar Ált. Hitelbank részvény	1.031·04	
40 drb Pesti Magyar Keresk. Bank	1.480·—	
8 « Pesti Hazai Első Takptár	232·—	
26 « Rimamurányi	392·60	
30 « Osztrák Magyar Államvasut	252·—	3.387·64
Weiss Fülöp-alapítvány:		
9.500 dollár Pesti Magyar Keresk. Bank 7 %/o-os záloglevél	17.575·—	
Együttesen kezelt alapítványok értékpapírai		97·39
Összesen :		94.558·51

Budapest, 1938. évi december 31-én.

A könyvelésért:
Voit Lajos s. k.

A M. TUD. Akadémia Igazgató-Tanácsának megbízásából felülvizsgáltuk:

Jankovich Béla, ig. és t. tag, s. k.
Teleszky János, ig. tag, s. k.

Alapítványok, adományok és azok kamatai 1936. december 31-én.

	Tőke P	Kamat P
<i>I. Alapítványok, melyek készpénzben és értékpapirban vannak elhelyezve:</i>		
Chorin Ferenc alapítványa	41.125.—	—
Együttesen kezelt alapítványok	19.786·62	—
Fabriczy Sámuel alapítványa	2.233·19	2.387·55
Hangya Szövetkezet „	500.—	61.—
Kazinczy Gábor és neje „	5.228·42	690·80
Báró Kornfeld Zsigmond alapítványa	17.156·25	1.329·32
Serbán János „	2.500.—	1.864·29
Unghváry László „	3.387·64	4.098·67
Unghváry László (jutalom) „	—	6.274·03
Weiss Fülöp „	20.429·50	99·10
Platthy György és neje „	3.125.—	—
<i>II. Alapítványok kizárólag készpénzben elhelyezve:</i>		
Benedek Sándor alapítványa	400.—	539·27
Bizony Ákos „	3.000.—	1.784·78
Csernoch János „	1.500.—	1.106·76
Darányi Ignác „	1.240.—	855·43
Halmos Izor „	2.272·86	1.964·77
Hegedüs István „	1.800.—	1.104·51
Kara Győzőné „	1.000.—	642·99
Kónyi Manó „	10.000.—	895·44
Magyar Általános Kószénbánya rt. «Berzeviczy Albert» alapítványa	100.000.—	—
Pesti Magyar Kereskedelmi Bank «gr. Széchenyi István» alapítványa	8.000.—	3.859·17
Szemző István alapítványa	1.393·49	2.005·61
Vészi József „	1.000.—	358·51
Wellisch Alfréd „	1.600.—	945·61
<i>III. Hagyományok és adományok határozott rendeltetéssel készpénzben vannak elhelyezve:</i>		
Amadé versek kiadására	404.—	—
Berzsenyi Dániel műveire	1·612.—	—
Átvitel:	250.693·97	32.867·51

	Tőke P	Kamat P
Áthozat :	250.693·97	32.867·51
Budapest Főv. 1930. évi jutalomtétele	1.000·—	362·86
„ „ 1932. „ „	900·—	191·13
„ „ 1933. „ „	120·—	91·05
„ „ 1934. „ „	800·—	56·64
„ „ 1937. „ „	800·—	—
„ „ term. tud. „	1.000·—	698·17
Döbrentey Gábor síremlékére	230·98	—
Eötvös Lóránt „	225·91	—
Fraknói villa bérjövödelme	11.717·48	—
Győr város adománya	4.700·—	1.413·26
Halmos Izor hagyománya	1.881·23	—
Medveczky Frigyes síremlékére	112·40	—
Mikszáth Kálmán „	662·59	502·25
Molnár Kálmán jutalomtétele	1.000·—	710·88
Szent István-émlékkönyv	1.300·29	—
Gróf Tisza István-émlékbizottság	3.025·80	—
Összesen :	280.170·65	36.893·85

Budapest, 1936. december 31-én.

A könyvelésért :
Voit Lajos s. k.

A M. TUD. Akadémia Igazgató-Tanácsának megbízásából felülvizsgáltuk :

Jankovich Béla, ig. és t. tag, s. k.

Teleszky János, ig. tag, s. k.

VII.

Költségvetés

az 1937. év július—december hónapjaira.

I. Az <i>Akadémiai Értesítő</i> két füzetének nyomdai kiállítására és közleményeinek esetleges díjazására ...	1.500 P
II. A <i>Budapesti Szemle</i> július—decemberi füzeteinek tiszteletdíjaira	6.000 «
III. Hozzájárulás a <i>Budapesti Szemle</i> füzeteinek nyomdai kiállításához	1.000 «
Összesen	8.500 P

A)

Az I. osztály és bizottságai.

a) I. osztály.

1. Értekezések és emlékbeszédekre	600 P
2. Bírálói díjakra	200 «
Összesen	800 P

b) Nyelvtudományi bizottság.

1. A <i>Magyar Nyelvtudomány Kézikönyvének</i> új füzetére .	500 P
2. <i>Tüzetes magyar helyesírási szótár</i>	500 «
3. Csüry Bálint: <i>Szamosháti Szótár</i> c. művére (harmadik részlet)	1.500 «
4. Zsirai Miklós: <i>Finnugor nyelvrokonságunk</i>	2.500 »
5. Az előadó úr tiszteletdíja	200 «
6. Bizottsági apróbb költségekre	60 «
Összesen	5.260 P

<i>Maradvány</i> : Gombocz Zoltán munkáinak kiadására..	2.000 P
Tüzetes magyar helyesírási szótár költségeire.....	500 «

Az *Etymologiai Szótár* új füzetére külön fedezet van. A Validi-kiadásra szolgál az együttesen kezelt adományok kamata.. 500 P

c) Nyelvművelő bizottság.

1. A <i>Magyarosan</i> c. folyóirat kiadására	2.500 P
2. Az előadó úr tiszteletdíjára	200 «
3. Egy segéderő félévi tiszteletdíjára	250 «
4. Hatóságok tájékoztatása	300 «
5. Bizottsági költségekre	50 «
Összesen	3.300 P

d) Klasszikus filológiai bizottság.

1. Egy mű kiadására	1.000 P
2. Előadó úr tiszteletdíjára	200 «
3. Bizottsági költségekre	50 «
Összesen	1.250 P

Maradvány: Egy mű kiadására 1.000 P
Hegedűs István műfordításainak kiadására külön..... 2.829 «

e) Irodalomtörténeti bizottság.

1. Az <i>Irodalomtörténeti Közlemények</i> két füzetének szerkesztői és írói tiszteletdíjaira és nyomdai kiállítására	2.500 P
2. Hozzájárulás a <i>Régi Magyar Könyvtár</i> egy kötetének kiadásához	1.500 «
3. A <i>Régi Magyar Költők Tára</i> félkötetére	1.500 «
4. Az előadó úr tiszteletdíja	200 «
5. Bizottsági költségekre	50 «
Összesen	5.750 P

f) Képzőművészeti bizottság.

1. Egy kiadványra	2.000 P
2. Az előadó úr tiszteletdíja	200 «
Összesen	2.200 P

Az I. osztály és bizottságai összesen 18.560 P
A tartalékokkal 25.389 «

B)

A II. osztály és bizottságai.

a) II. osztály.

1. Thirring Gusztáv: <i>A népszámlálás II. József korában</i> c. mű kiadására (második részlet)	1.000 P
2. Székfoglalókra és emlékbeszédekre	800 «
3. Bírálati díjakra	100 «
Összesen	1.900 P
<i>Maradvány:</i>	500 P

b) Filozófiai bizottság.

1. Az előadó úr tiszteletdíja	200 P
2. Bizottsági költségekre	50 «
Összesen	250 P
<i>Maradvány:</i> Pauler Ákos munkái kiadására	1.000 P

c) Jogtudományi bizottság.

1. Egy mű kiadására	2.000 P
2. Az előadó úr tiszteletdíja	200 «
3. Bizottsági költségekre	50 «
Összesen	2.250 P

d) Történettudományi bizottság.

1. A <i>Szent István-könyvre</i> (IV. részlet)	5.000 P
2. A <i>Hunyadiak kora</i> következő kötetére	2.000 «
3. Márki Sándor kézirat gyűjt. vételára (II. utolsó részlet)	500 «
4. Az előadó úr tiszteletdíja	200 «
5. Bizottsági költségekre	50 «
Összesen	7.750 P

e) Hadtörténeti bizottság.

1. A <i>Hadtörténelmi Közlemények</i> tiszteletdíjaira, nyomdai előállítására	1.500 P
2. Egy kiadványra	500 «
3. Előadó úr tiszteletdíja	200 «
4. Bizottsági költségekre	50 «
Összesen	2.250 P

f) Nemzetgazdasági bizottság.

1. Értekezésekre	600 P
2. A Közgazdasági Szemlére	1.200 «
3. Az előadó úr tiszteletdíja	200 «
4. Bizottsági költségekre	50 «
Összesen	2.050 P

Maradvány: Andreich—Rostás: *Konjunktúrakutatás*
kiadására 1.000 P

g) Archaeologiai bizottság.

1. Az <i>Archaeologiai Értesítő</i> írói, szerkesztői tiszteletdíjaira és nyomdai költségeire, pótlás	1.000 P
2. Az előadó úr tiszteletdíja	200 «
3. Bizottsági költségekre	50 «
Összesen	1.250 P

A II. osztály és bizottságai összesen 17.700 P
A maradványokkal 20.200 «

C)**A III. osztály és bizottsága.****a) III. osztály.**

1. A <i>Matematikai és Természettudományi Értesítőre</i>	13.000 P
2. Természettudományi kutatásokra	5.000 «
3. Emlékbeszédre	800 «
4. Bírálati tiszteletdíjakra	300 «
Összesen	19.100 P

b) Matematikai és Természettudományi bizottság.

1. Gombocz Endre: <i>A magyar botanika története</i> c. munkájára	1.500 P
2. Az előadó úr tiszteletdíja	200 «
Összesen	1.700 P

Maradvány: Szerzői díj 2.000 P
Nyomda..... 512 «
Összesen 2.512 P

<i>A III. osztály és bizottsága összesen.....</i>	20.800 P
<i>A tartalékokkal</i>	23.312 €
<i>Az I—III. osztályok tudományos kiadásai</i>	57.060 €
<i>A maradványokkal</i>	68.901 €

Néptudományi bizottság.

1. A népzenei kiadvány előmunkálataira	1.500 P
2. Az előadó úr tiszteletdíja	200 €
3. Bizottsági költségekre	40 €
Összesen	1.740 P

Maradvány: A Népélet támogatására 1.000 P

Szótári bizottság.

1. Dologi kiadásokra	400 P
2. Adatgyűjtésre.....	400 €
3. A gyűjtött anyag rendezésére	1.000 €
4. Az előadó úr tiszteletdíjára	200 €
Összesen	2.000 P

A Középkori Latinság Szótára költségeire 2.000 P

Könyvkiadó vállalat.

Újabb kötetek kiállítására és szerzői tiszteletdíjára	6.000 P
Kiadványok szétküldési költségeire	5.000 €

Könyvtár.

Folyóiratok kiegészítésére, a legszükségesebb kötések költségeire és könyvbeszerzésekre

5.000 P

Tudományos társulatok és munkák segélyezésére.

Tudományos társulatok segélyezésére	5.000 P
<i>A Bécsi Klebelsberg-Történetkutató Intézet Évkönyvére.....</i>	750 €
<i>A Revue des Études Hongroises segélye.....</i>	750 €
<i>Az Ungarische Jahrbücher segélye</i>	1.750 €
Összesen	8.250 P

A Coopération Intellectuelle költségeire 1.000 P
 Külön számlán történik Degen Árpád: *A Velebit flórája* c.
 mű kiadása. (Az I. kötetnél túllépés 610 P.)

Összes tudományos kiadásokra 96.550 P

A maradványokkal 109.391 «

(Összes tartalék: 12.341 P.)

Személyzeti kiadások.

1. A főtitkár tiszteletdíja félévre	3.000 P
2. A főkönyvtárnok tiszteletdíja félévre	2.000 «
3. A három osztálytitkár tiszteletdíja félévre	3.000 «
4. A főtitkári iroda és a könyvtár alkalmazottainak tiszteletdíja félévre	9.000 «
5. Dudás Kálmán építész tiszteletdíja félévre	800 «
6. Voit Lajosnak könyvelésért félévre	800 «
7. Altisztek orvosi kezelésére	400 «
8. Altisztek gyógyszerre	900 «

Összesen 19.900 P

Előre nem látott (kegyeleti) kiadásokra 3.000 P

Régi alkalmazottak nyugdíjára és rendkívüli segélyekre.. 24.000 «

Újévkor szokásos ajándékokra 2.000 «

Összesen 29.000 P

Dologi kiadások félévre.

Adók	9.784 P
Palota és bérház fenntartása	7.000 «
Fűtőanyag (anyag 1.900, kisegítő altiszt 600 P)	2.500 «
Villanyvilágítás (palota és bérház)	1.800 «
Vízdíj	650 «
Kéményseprő	250 «
Telefon	700 «
Ülési meghívók költségeire	300 «
Postai költségekre	800 «
Kézbesítési költségekre (villamos bérlet stb.)	200 «
Illetékegyenértékre	400 «
Irodai kiadások	2.500 «
Lift	400 «
A Kazinczy-émlék fenntartási költsége	1.800 «

Összesen 29.084 P

Személyi és dologi kiadások összesen	77.984 P
Összes kiadás	174.534 «

Várható bevételek.

Államsegély	33.000 P
Házbérlővédelem	31.000 «
A Vigyázó-vagyomból igénybevehető	108.000 «
Könyvek eladásából várható	1.500 «
«Magyarosan» eladásából várható	1.000 «
Összesen	174.500 P

VIII.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

TULAJDONÁBAN LEVŐ

KÉT GRÓF VIGYÁZÓ-VAGYON

KIMUTATÁSA 1936. DECEMBER 31-ÉN.

ACTIVUM

A gróf Vigyázó Sándor és Ferenc-vagyon

	Pengő	Pengő
1. <i>Készpénzkövetelések :</i>		
1. a Pesti Magyar Keresk. Banknál	2,026.—	
2. az Országos Földhitelintézetnél	5,649.48	7,675.48
2. <i>Értékpapírok :</i>		
1. gróf Vigyázó Sándor-féle vagyon	85,701.22	
2. gróf Vigyázó Ferenc-féle vagyon	55,915.70	141,616.92
3. <i>Ingatlanok :</i>		
1. gróf Vigyázó Sándor-féle vagyon 11,525 hold 1,273 □-öl		
2. gróf Vigyázó Ferenc-féle vagyon 3,455 hold 1,465 □-öl		
3. gróf Vigyázó Sándor-féle vagyon VII., Károly-körút 1. sz. ház		11.469,854.28
4. <i>Követelések :</i>		
M. Kir. Igazságügyminisztérium	598,000.—	
Óvadék	76.80	
Dr. Vályi Lajos (elszámolásban)	5,947.47	
Tóth József erdőmérnök (elszámolásban)	73.81	
Gerényi Jakab min. o. tan.	446.06	604,544.14
		12.223,690.82

Budapest, 1937. évi

A M. Tud. Akadémia Igazgató-Tanácsának

Jankovich Béla, ig. és t. tag

mérlege 1936. december hó 31-én.

PASSIVUM

	Pengő	Pengő
1. Hagyatéki tőke ¹		11.328,999·27
2. Fel nem használt előző évi jövedelmek		109,299·50
3. Tartozások:		
1. A Magyar Nemzeti Bank Nyugdíjalapjának	331,000—	
2. a Pesti Magyar Kereskedelmi Banknak	67,909·63	
3. a gróf Vigyázó Sándorné-vagyonnak	254,216·47	
4. a Magyar Tudományos Akadémiának	95,140·92	
5. Független elszámolások	25,979·30	774,246·32
4. Tiszta jövedelem 1936. évben	212,145·73	
Ebből felhasználtatott az év folyamán a M. Tud. Akadémia tudományos céljaira	201,000—	11,145·73
		12.223,690·82

február hó 6-án.

A könyvelésért:

Várady György s. k.

megbízásából felülvizsgálták:

Teleszky János, ig. tag

¹ Hagyatéki tőke 1935. december hó 31-én..... P 11.080,646·50

Értékpapíreladásból származó árfolyamnyereség:

a gróf Vigyázó Sándor-féle értékpapiroknál..... " 184,202·23

a gróf Vigyázó Ferenc " "..... " 63,590·54

optánkövetelésre befolyt részfizetés..... " 560—

P 11.328,999·27

KIADÁSOK.

A gróf Vigyázó Sándor és Ferenc-vagyon

	Pengő	Pengő
1. <i>Költségek:</i>		
Közterhek	15,626-59	
Életjáradék	24,000-—	
Kegydfjak, adományok	4,026-—	
Illetmények	36,383-92	
Alkalmazottak készkiadásai	5,363-72	
Gazdasági alkalmazottak fizetése	6,990-—	
Biztosítási díjak	1,392-14	
Bankköltségek	665-43	
Misedíjak	2,934-—	
Feketehalmi iskola fenntartási költsége	2,510-40	
Gazdasági iskola	3,607-32	
gróf Zichy Domonkosné-ügyben illeték	2,606-58	
Szalkszentmárton-Homokmajor: cselédház- építés	11,079-96	
Kötönyi építkezések	3,249-46	
Mosdósi plébániaépület tatarozása	364-10	
Tószeg-Paládics bérlőlakás	8,035-31	
Bátya Tira-major	3,862-22	
Csabonyi révkocsmáépítkezés	1,400-09	
Abonyi Park magtárbontás	1,015-—	
Egyéb költségek	1,793-15	136,905-39
2. <i>Kifizetett kamatok</i>		67,567-50
3. <i>A folyó évi jövedelmekből felhasznált összeg</i>		201,000-—
4. <i>Fennmaradó tiszta jövedelem</i>		11,145-73
		416,618-62

Budapest, 1937. évi

A M. Tud. Akadémia Igazgató-Tanácsának
Jankovich Béla, ig. és t. tag

jövedelmei az 1936. január 1—december 31-ig.

BEVÉTELEK

	Pengő	Pengő
1. Kamatjövedelmek		38,111-88
2. Értékpapírjövedelem :		
1. gróf Vigyázó Sándor-vagyonból	17,068-92	
2. „ „ Ferenc „	7,106-34	24,175-26
3. Ingatlanok jövedelmei :		
1. A gróf Vigyázó Sándor-vagyonból :		
Nagyberki-Mosdós haszonbére	20,499-92	
Szalkszentmárton „	84,934-67	
Harta-Bojár „	12,210-68	
Csabony „	1,820-19	
Nagyberki erdőgazdaság bevételei	24,968-16	
Csabonyi erdőgazdaság „	29,960-82	
Kötönyi erdőgazdaság „	7,964-72	
Szalkszentmártoni erdőgazd. „	2,775-10	
Kötönyi gazdaság „	18,200-64	
Csabonyi „ „	2,439-70	
Egyéb bevételek (vadászati és halászati bér, révbér)	2,415-68	208,190-28
2. A gróf Vigyázó Ferenc-vagyonból :		
Abony haszonbére	23,734-81	
Uzod-Nánapuszta haszonbére	3,922-14	
Tószeg-Paládics „	18,128-20	
Bátya „	20,948-75	
Rákoskeresztúr (nagyrtét) haszonbér	6,000-—	
Abonyi erdőgazdaság bevételei	12,909-64	
Bátyai „ „	1,535-50	
Bátyai zátony jövedelem	3,000-—	
Bátyai gazdaság bevételei	23,194-68	
Egyéb bevételek (vadászati és halászati bér)	1,447-97	104,821-69
4. Házbérjövedelem :		
Befolyt házbérek	84,914-27	
Házadó és fenntartási költség	43,594-76	41,319-51
		416,618-62

február hó 6-án.

A könyvelésért:

Várady György s. k.

megbízásából felülvizsgálták:

Teleszky János, ig. tag

ACTIVUM

A gróf Vigyázó Sándorné-vagyon

	Pengő	Pengő
1. <i>Készpénzkövetelés:</i>		
a Pesti Hazai Első Takarékpénztár Egye- sületnél ~ ~ ~ ~ ~		1.067.—
2. <i>Értékpapírok</i> ~ ~ ~ ~ ~		151,155.47
3. <i>Ingatlanok:</i>		
Rákoskeresztúr 1,993 hold 734 □-öl		
Vecsés 580 „ 1,172 „		
Pesti rétek 228 „ 391 „		
Összesen 2,802 hold 697 □-öl ~ ~		1.666,453.41
4. <i>Követelések:</i>		
1. Rákoskeresztúron eladott háztelkekért ~	117,185.37	
2. a penci birtok vételárhátraléka ~ ~ ~ ~ ~	24,527.17	
3. a gróf Vigyázó Sándor és Ferenc-féle vagyonról ~ ~ ~ ~ ~	254,216.47	395,929.01
		2.214,604.89

Budapest, 1937. évi

A M. Tud. Akadémia Igazgató-Tanácsának

Jankovich Béla, ig. és t. tag.

A gróf Vigyázó Sándorné-vagyon

KIADÁSOK		Pengő	Pengő
1.	<i>Költségek :</i>		
	Illetmények _ _ _ _ _	9,096.—	
	Alkalmazottak készkiadásai _ _ _ _ _	1,596.42	
	Közterhek _ _ _ _ _	7,207.09	
	Bankköltség _ _ _ _ _	118.—	
	Rákoskeresztúri alkalmazottak fizetése _ _ _	5,640.—	
	Gazdasági iroda fenntartási költségei _ _ _	839.42	
	Vecsés (Ferihegyi) építkezés _ _ _ _ _	2,007.39	
	Rákoskeresztúr (kerítésépítés) _ _ _ _ _	1,138.65	
	Penc medencetisztítás _ _ _ _ _	231.84	
	Biztosítás _ _ _ _ _	106.40	
	Egyéb költségek _ _ _ _ _	596.70	28,577.91
2.	<i>Kifizetett kamatok : _ _ _ _ _</i>		1,345.22
3.	<i>Tiszta jövedelem 1936. évben _ _ _ _ _</i>		83,615.86
			113,538.99

Budapest, 1937. évi

A M. Tud. Akadémia Igazgató-Tanácsának

Jankovich Béla, ig. és t. tag.

jövedelmei 1936. január 1—december 31-ig.

BEVÉTELEK

	Pengő	Pengő
1. <i>Kamatjövedelem :</i>		
1. Folyószámla kamat _ _ _ _ _	15,417-30	
2. Rákoskeresztúri parcellázás kamatbevétele	6,916-73	
3. Penc kamatbevétele _ _ _ _ _	957-09	23,291-12
2. <i>Értékpapírfőbevételek _ _ _ _ _</i>		6,936-45
3. <i>Ingatlanok jövedelmei :</i>		
Rákoskeresztúr haszonbére _ _ _ _ _	8,509-30	
« szántóparcellázás bevétele _ _ _	34,794-83	
« erdőgazdaság bevétele _ _ _	9,630-42	
« egyéb bevételei _ _ _ _ _	180-—	
Vecsés haszonbére _ _ _ _ _	13,462-94	
Pesti rétek haszonbéréi _ _ _ _ _	16,733-93	83,311-42
		113,538-99

február hó 6-án.

A könyvelésért:

Várady György s. k.

megbízásából:

Teleszky János, ig. tag.

I. sz. Függelék.

A gróf Vigyázó Sándor-féle vagyonhoz tartozó értékpapírok és azok szelvényjövedelmei 1936. évben.

Az értékpapír neve	Érték pengő	Szelvény-jövedelem pengő
1,600 drb Pesti Magyar Kereskedelmi Bank részv.	61,184.—	4,800.—
200 « Transdanubia-gőzmalom részv.	—	—
336 « Stephaneum-nyomda részv.	3,024.—	—
50 « Dunavecsei Takarékpénztár részv.	—	—
K 1.060,000.— n. é. kisors. Földhitelint. záloglevél	84.80	—
K 3,000.— « « O. M. B. záloglevél ..	—24	—
K 24,000.— « « P. K. K. B. záloglevél	1.92	—
K 124,200.— « « Agrárbank záloglevél...	9.94	—
K 54,000.— « « P. M. K. B. záloglevél	4.32	—
M 16,000.— 1885. é. Déli vasút els. kötvény ..	—	—
K. c. 5,600.— 5 $\frac{1}{4}$ %-os Csehszlov. vasúti kötvény	784.—	29.40
S 1,200.— n. é. 4 %-os Ablösungsschuldverschreibung der Republik Österreich	672.—	41.52
1 drb elismervény lengyel valorizác. bejelentésről ..	—	—
4 « elismervény K 39,220.— kényszerkölcsönről ..	—	—
1 « elismervény K 300.— osztrák febr. járadékról ..	—	—
K 487.500,000.— 5 %-os 1924. évi kényszerkölcs.	19,890.—	1,950.—
K 275,000.— 6 %-os nostr. magyar hadikölcsön	22.—	—
K 300,000.— 5 $\frac{1}{2}$ %-os nostr. magyar «	24.—	—
Eladott részv. szelvény hozadéka ..	—	10,248.—
	85,701.22	17,068.92

II. sz. Függelék.

A gróf Vigyázó Ferenc-féle vagyonhoz tartozó értékpapírok és azok szelvényjövedelmei 1936. évben.

Az értékpapír neve	Érték pengő	Szelvény-jövedelem pengő
800,000 K. n. é. nostr. 6 %-os m. h. kölcsön kötv.	64—	—
220,000 „ „ 5½ %-os m. h. kölcs. kötv.	17·60	—
202,000 „ „ 4 %-os Pesti Hazai I. Takarékpénztár sorsolt záloglevél	16·16	—
11,000 ar. frt. 4 %-os magyar aranyjáradék	1·76	—
48,000 K. n. é. 4½ %-os Kisbirtokos Országos Földhitelintézeti záloglevél	3·84	—
S 4,200— n. é. Österreich Ablösungsschuldverschreibung	2,352—	147·95
1 drb 14,000 K. n. é. Kais. Ferdinand Nordbahn lengyel hányadra vonatk. bejelent. biz.	—	—
3 K. 8,400 n. é. 4 %-os Csehszlov. államv. kötvény	878·20	16·57
1 158·54 P n. é. Magyar Földhitelint. alapítv. okirat	1,158·54	58—
66 drb Pesti Hazai I. Takarékpénztár nyerem. kötvény (6,600 K. n. é.)	—	—
80 „ Magyar Ált. Kőszénbánya részvény	25,920—	1,040—
197 „ Ganz és Társa Gépgyár részvény	3,585·40	—
18 ¹⁶ / ₅ drb Kaiser Ferdinand Nordbahn részvény	13,638·61	759·83
19 ³⁹ / ₅ „ „ „ „ „ élv. rv.	2,285·67	296·36
49 drb Pusztatenyő-Kúnszentmárton hév. vas. törzs-részvény	5,913·92	408—
13 „ Pusztatenyő-Kúnszentmárton hév. vasúti élvezeti jegy	—	52·80
4 „ Hangya szövetkezeti üzletrész	80—	—
6 „ Újpest Árpád-úti mozgósínház részv.	—	—
Eladott részv. szelvény hozadéka	—	4,326·83
	55,915·70	7,106·34

III. sz. Függelék.

A gróf Vigyázó Sándorné-féle vagyonhoz tartozó értékpapírok és ezek szelvényjövödelmei 1936. évben.

Az értékpapír neve	Érték pengő	Szelvény-jövedelem pengő
1,750 drb Pesti Hazai I. Takptár Egyesület részv.	103,600.—	5,250.—
100 « Magyar Általános Hitelbank részvény...	2,260.—	—
93 « Pesti Magyar Kereskedelmi Bank részv.	3,556.32	279.—
18 « Hazai Bank részvény... ..	295.20	18.—
50 « Földhitelbank részvény	—	—
6 « Krausz-Moskovits egyes.ipartelepek részv.	720.—	33.—
50 « Zabolai Faipar részvény... ..	—	—
3 « Slavonia részvény	—	—
25 « Magnezit ipar részvény... ..	6,925.—	186.—
40 « Ganz és Társa Gépgyár részvény... ..	728.—	—
37 « Salgótarjáni Kőszénbánya részvény ...	1,135.71	46.25
5 « Kühne-Mezőgazdasági Gépgyár részvény	75.—	—
100 « Rimamurányi Salgótarjáni Vasmű részv.	5,225.—	400.—
75 « Első Magyar Részvény Serfőződe részv.	12,750.—	315.—
76 « Magyar Ruggyantagár részvény	4,446.—	190.—
15 « Franciscus részvény	255.—	7.50
24 « Első Budapesti Gőzmalom részvény ...	402.—	—
25 « Magyar Gázizzófény (Auer) részvény ...	475.—	—
25 « Egyesült Izzólámpa és Villamossági részv.	4,775.—	125.—
30 « Fővárosi Serfőző részvény	600.—	—
4 « Concordia Gőzmalom rt. részvény... ..	—	—
30 « Borsod-Miskolci Gőzmalom részvény...	282.—	—
12 « Cementia-Holding részvény	1,716.—	74.70
12 « Beocsini Cementgyár Unio részvény...	270.—	12.—
8 « Magyar Fém- és Lámpaárugyár részvény	584.—	—
1.003,000 K. n. é. Magyar Földhitelintézeti 4 %-os záloglevél... ..	80.24	—
Eladott részvények osztaléka	—	—
	151,155.47	6,936.45

IV. sz. Függelék.

A Magyar Tudományos Akadémia tulajdonában levő
gróf Vigyázó-vagyon kezelésével megbízott alkalmazottak
illetményei 1936. január hó 1-től december hó 31-ig.

Dr. Vályi Lajos ügyvéd tiszteletdíja	~ ~ ~ ~ ~	P 12,000.—
Dr. Vályi Lajos ügyvéd irodaátalánya	~ ~ ~ ~ ~	« 4,000.—
Gerényi Jakab gazdasági tanácsos tiszteletdíja	~ ~ ~ ~ ~	« 9,600.—
Garzó József kultúrmérnök tiszteletdíja	~ ~ ~ ~ ~	« 9,519.92
Tóth József erdőmérnök tiszteletdíja	~ ~ ~ ~ ~	« 8,760.—
Dudás Kálmán építész tiszteletdíja	~ ~ ~ ~ ~	« 1,600.—

Összes illetmények: ~ ~ ~ ~ P 45,479.92

IX.

Üdvözlő beszédek.

József kir. herceg Ő Fensége elnöki beszéde a Wodianer-jutalom kiosztásánál, az 1937. április 19-én tartott összes ülésen.

A Magyar Tudományos Akadémia a magyar tanítók népnevelő munkássága iránt való megbecsülésének kívánt kifejezést adni, midőn a báró Wodianer Albert által alapított jutalmat akkor is fönntartotta, midőn a Wodianer Albert által e célra letett összeg a háborús pénzvviszonyok következtében úgyszólván teljesen megsemmisült. Az Akadémia azóta is évenként két tanítónak adja ki e jutalmat, a közoktatásügyi miniszter úr pedig Berzeviczy Albert, néhai nagyérdemű elnökünk közbenjárására a maga részéről *négy hasonló* jutalommal járul hozzá az érdemes és kiválóan eredményes működésű tanítók megjutalmazásához, szintén a Tudományos Akadémia útján.

A jutalom odaítélése dolgában a hivatalos körök és a Magyar Tudományos Akadémia közös bizottságot alakítanak, melynek tárgyalásain jelölik ki a jutalomban részesítendő neveket. Az idén is hat kiváló munkásságot kifejtett és kiváló eredményt felmutató tanítónak nyújtom át a vallás- és közoktatásügyi minisztérium és a Tudományos Akadémia jutalmát :

Palásthy István csongrádi tanítónak, aki 39 éve működik, a világháborúban súlyosan megsebesült, majd fogságba került ; iskolai munkáján kívül a népet gazdasági ismeretekre oktatta és tevékenysége a népművelésen kívül társadalmi térre is kiterjedt.

Bajnok Géza dunakeszi tanítónak, aki 31 éve tanít és a világháborúból való hazajövele után is eredményesen működik a szakirodalom, népművelés, magyar dalkultúra föllendítése terén.

Hulják János Pereces-bányatelepi tanítónak, aki 34 éve működik ; az iskolai kötelességek példás ellátásán kívül szabad idejét a magyar flóra tudományos kutatására fordítja.

Szabó Elemér polgárdi tanítónak, aki negyven éve mű-

ködik, az oktatáson felül mint levante-képző, szociális szövetkezeti vezető és tankönyvek írója.

Mocsáry László debreceni tanítónak, aki 36 éve működik, a tanítók egyetemes szövetségének alelnöke, különböző nép művelő tanfolyamok szervezője és az Ijúsági Vöröskereszt megalapítója.

Tóth György nyíregyházi tanítónak, aki 39 éve működik; oktató munkáján kívül irodalmi, társadalmi és szövetkezeti tevékenysége is elismerésre méltó, tanyai elemi iskolák létrehozója, és régebben katonai analfabéta-tanfolyam szervezője volt.

Midőn e jutalmakat, melyek a magyar tanítóság munkájának megbecsülését, különösképpen pedig az Önök eredményes munkásságának elismerését jelentik, átnyujtom — Isten áldását kérem a magyar tanítóság munkájára és Önökre, hogy a nemzetnevelő nagy munkájukat sikerrel, eredménnyel folytassák.

A most kiosztott tanítói jutalmakkal kapcsolatban a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr arról értesítette az Akadémiát, hogy az Akadémia jutalmait kiegészítő adományát a jövőben megszünteti s az 1938. évtől fogva két volt elődének, néhai Berzeviczy Albert és néhai báró Wlassics Gyula emlékének megörökítésére, az ő nevükre fogja évenként az eddigi összeget utalványozni, két állami és két nem állami alkalmazásban működő tanító részére, akik érdemes pedagógiai működésükön felül a magyar nyelv tanítása terén is kiváló eredményeket értek el.

E szép elhatározást az Akadémia elismeréssel veszi tudomásul. A jutalomdíjakra vonatkozó szabályzat tervezetét — mely az eddigi Wodianer-jutaloméval természetesen azonos — be fogjuk mutatni a vallás- és közoktatásügyi minisztériumnak.

Kornis Gyula osztályelnök üdvözlő beszéde Gyalóky Jenő r. t. székfoglalója alkalmából 1937. január 11-én.

T. tagtársunk több, mint három évtized óta a magyar hadtörténelmi irodalomnak egyik legkiválóbb munkása. Rendkívül nagyszámú monografikus művei, amelyek a török háborúkra, a napoleoni háborúkra, az 1848/49-ik évi magyar szabadságharcra, a világháborúra s a magyar honvédség történetére vonatkoznak, mind kitűnnek abban, hogy a levél-

tári és egyéb forrásanyagot lehető teljességgel kimerítik, a hadműveleteket a helyszínek alapos tanulmányozásával híven rekonstruálják, s a hivatott történetíró meglelevenítő s beleélő képzeletével plasztikusan szemléltetik. Ezeknek a munkáknak tudományos jelentőségét különösen fokozza az a módszer, amelyet T. Tagtársunk a magyar hadtörténelmi kutatásba bevezetett, s amelyet nyomában a fiatalabb történetírói nemzedék is sikeresen alkalmaz.

Nem csekély érdeme az Akadémia folyóiratának, a Hadtörténelmi Közleményeknek magas tudományos színvonalra emelése, ami másfélvtizedes buzgó szerkesztői munka eredménye, másrészt a külföld hadtörténeti íróival való szorosabb tudományos kapcsolat megteremtése.

T. Tagtársunk tudományos személyiségében a legszebb összhangban bensőleg egyesül a katonalélek és a tudóslélek az alapos elméleti és gyakorlati készségszerű honvédtiszt és a történetbúvár. Írásainak közvetlenül megélt melegségéből és szemléletességéből mindig élénken érezzük tudós pályájának egységes alaptörékvését: a magyar harci erények és katonai dicsőség kultuszát.

E nemes törekvés őszinte elismerésének jelképeként tisztelettel átnyújtom Akadémiánk rendes tagsági oklevelét.

Kornis Gyula osztályelnök üdvözlő beszéde Illés Józsefhez r. tagsági székfoglalója alkalmából (1937 febr. 8.).

A XIX. század szellemi életének egyik legjellemzőbb vonása a *historizmus* a XVIII. század racionalizmusával szemben, amely minden szellemi alakulatot (vallást, nyelvet, jogot, alkotmányt stb.) pusztán ésből iparkodott megszerkeszteni. A történeti irányzat mindezt a fejlődés elve alapján törekedett megérteni: hogy valami micsoda lényege szerint, úgy tudom meg, ha vizsgálom, hogyan lett azzá, a mi. Minden, ami szellemi, egyszersmind történeti, mert a szellemnek a külső természettel szemben az a sajátsága, hogy valami minőségileg újat, értékbeli novumot, ki nem számítható, irracionális mozzanatot tud felszínre vetni, olyat, ami addig nem volt, ami új láncszem a fejlődésben. A szellemnek ebből a teremtő mivoltából érthető, hogy a szellemi tudományokban a természettudományokkal szemben mennyire túlnyomó a történeti szempont.

A historizmusnak ez az alapvető belátása a XIX. század

elején éppen a jogtörténeti iskolából, ennek első nagy képviselőjétől, Savignytól indul ki. A jog, de éppenígy a nyelv, vallás, művészet, erkölcs, alkotmány is, nem pusztá észkonstrukció, hanem a közösség szellemi életének, a «népszellemnek» lassan fejlődött történeti terméke.

T. tagtársunk tudományos munkásságának javarésze a magyar népszellem jogalkotó tevékenységének történeti búvárlata. Ifjúkorától kezdve az a gondolat irányította, hogy a magyar jog- és alkotmányfejlődés a sajátos magyar nemzeti szellem és kultúra egyik leglényegesebb része. Ezért szentelte már fiatalon erejét a magyar jogtörténet kutatásának. S ezen a területen nem annyira a közjog érdekelte, mint legtöbb joghistorikusunkat, hanem Wenzel és Hajnik úttörő munkássága nyomán inkább a magyar magánjog fejlődése. Idevágnak az Árpád-kori házassági vagyongjogra, szerződési jogra s öröklésjogra vonatkozó tanulmányai.

De nem esett ki érdeklődése köréből a magyar közjog fejlődésének egy-egy jelentősebb mozzanata sem. A *Quadripartitum* közjogi interpolációi c. tanulmánya sok új szempontra figyelmeztetett bennünket. A *magyar címer és a királyi cím története 1804-től kezdve* c. nagy értekezése pedig élénken világította meg a rendelkezésre álló levéltári anyag alapján azt a szívós és következetes harcot, amelyet a magyar kancelláriának meg kellett vívnia a bécsi centralizáló törekvésekkel szemben. A magyar jog történetébe bevezető, főképp a forrásokot ismertető könyvén pedig immár egy emberöltő óta növekedik föl a magyar jogászfijúság.

Mindezekért az érdemekért t. Tagtársunkat a M. T. Akadémia r. tagjává választotta, aminek elismerő szimbolusmaként a r. tagsági oklevelet tisztelettel átnyujtom.

Kornis Gyula osztályelnök üdvözlő beszéde Irk Albert

1. tag székfoglalója alkalmából (1937 ápr. 19.).

Amikor most t. tagtársunk székét Akadémiánkban elfoglalta, őszinte szívvel köszöntöm mint büntetőjogi és nemzeti jogi irodalmunknak immár egy negyedszázad óta egyik legkiválóbb és legszorgalmasabb munkását. Tudományos tevékenysége a büntetőjog problematikájának egész körét : a büntetett, a bűncselekmény és a büntetési szankció kérdéseit egyetemesen átöleli és alaposan kiépített rendszerbe foglalja. Céltudatos és módszeres gondolkodása programszerűen

tárul elénk a *Die heutige Lage des Strafrechts* (1931) c. munkájában. A bűncselekménynek, mint társadalmi életjelenségnek leírása és magyarázata éppúgy sikeres érdeklődésének tárgya, mint a büntetőjog dogmatikai normatív oldala. Nem csekély mértékben gazdagította büntetőjogi irodalmunkat a különböző államok büntető-kódexeinek vagy az idevágó törvényjavaslatoknak elvi összehasonlításával.

Nagyarányú és becses jogtudományi munkássága elismerésül tisztelettel a M. T. Akadémia lev. tagsági oklevelét átnyujtom.

X.

Gyászbeszédék.

**Lenhossék Mihály ig. és t. tag, másodelnök haláláról
József kir. herceg ig. és t. tag elnök megemlékezése
az 1937. február 22-én tartott ülésen.**

Utolsó összes ülésünk óta súlyos gyász érte Akadémiánkat *Lenhossék Mihály* másodelnökünk elhúnytával.

Egész életét a tudománynak és a tanításnak szentelte. Nagyérdemű tanára volt a Pázmány Péter-egyetemnek, orvosi karának dékánja, egyízben rektora, számos hazai és külföldi tudományos társulatnak tagja; munkái a külföldön is ismertté és becsültté tették nevét, úgy, hogy a maga szakjában világszerte első sorban állott és mindenütt elismerésben részesült. Tudományos munkásságának megbecsüléséül Akadémiánk már 1897-ben levelező tagjává választotta, negyven éven át volt tehát tagja Akadémiánknak. 1903-ban rendes taggá emelkedett, 1834-ben tiszteleti és igazgatóági taggá, a most folyó évkörben pedig másodelnökünk volt. Munkásságának főterülete az anatómia, de a mellett kitűnő sikerrel művelte az antropológia és a szövettan tudományágait is, megalapítója volt a neuron-tannak. Tudományos munkái mellett jeles tankönyveket írt és adott tanítványai kezébe, s közrebocsátott számos népszerű tudományos munkát is, melyek a tudomány legmagasabb fokán állottak, csak előadásuk volt a nagyközönség számára is megközelíthető, megérthető. Könyvei nagy szolgálatot tettek a tudomány mellett a közművelődésnek is, mert szerzőjükben megvolt a világos gondolkodás adománya mellett a nyelv tiszta-

sága, lendülete, közérthetősége is, bonyolult szó- és nehézkes mondatfűzés helyett az egyszerűséget és világosságot kereste a kifejezésben és biztos nyelvérzékelével meg is találta.

Emlékét munkái őrzik az orvostudomány történetében, a mi körünkben ezenfelül személye iránt érzett hálás kegyeletünk.

**József kir. herceg, ig. és t. t., elnök megemlékezése
Hubay Jenő t. tagról, az 1937. március 22-i összes
ülésen.**

Akadémiánkat, a magyar zeneművészetet, az egész magyar kultúrát súlyos csapás érte *Hubay Jenő* elhunytával.

Élete és művészete már fiatalkorban a zene legnagyobbjaival hozta kapcsolatba, tanítványa volt Joachimnak, Vieuxtemps-nak, itthon Liszt Ferenc és Volkmann Róbert hatottak reá. A legnagyobb zenei központok: Párizs, London, Brüsszel már fiatalon mint kiváltságos előadóművész ünneplik s 23 éves korában a nagy hírű brüsszeli konzervatórium meghívta a hegedű-tanszék katedrájára, melyen előtte Vieuxtemps és Wieniawski működtek. Három évig tanított itt, hogy azután e fényes állásról lemondva, a magyar kormány meghívására a budapesti Zeneakadémia tanára legyen. Ez intézetben mint zenepedagógus is világhírt szerzett magának; a hegedű újabb mesterei között alig van, aki tanítványa ne lett volna. A Zeneakadémiának később igazgatója lett. Hangversenyei mellett megalakította a világhírűvé vált Hubay-Popper vonósnégyestársaságot. Mint zeneköltőt is kiváló hely illeti meg a magyar zene történetében; *Petőfi* dalaiból sokat zenésített meg, később nagy népszerűsége jutott kitűnő csárdajeleneteivel a magyar zenének úttörő munkása lett. Ezt a törekvését vitte színpadra a *Falu rossza* operájával; ez és a *Cremonai hegedűs* c. operája a külföld számos nagy városát is bejárta. Folytatták a sort a *Moharózsza*, *Lavotta szerelme*, *Karenin Anna*, *Az álarc*, *A milói vénusz*, és az *Önző óriás*. Nagy szimfóniai költeményei, *Dante* és *Petőfi* maradandó nagy értékei zeneirodalmunknak, az *Ezerkilencszáztizennégy* c. szimfóniáját a Kisfaludy-Társaság Greguss-jutalmával koszorúzta. Nemcsak mint előadó és alkotóművész emelkedett kiváló magasságra, hanem rendkívül szervezőképességével is sok szolgálatot tett a magyar zene fejlődésének, mint a Zeneművészeti

Főiskolának másfél évtizedig volt igazgatója, minden zenei tervnek és ügynek lelkes fölkarolója. Társadalmi életünkben is vezető szerepet játszott zenedélutánjaival, melyek Budapest első szalonjává, a műértők és műélvezők találkozóhelyévé tették otthonát. A halál is a közben érte, hogy egy tanácskozáson kitűnő operai előadásokat sürgetett.

Akadémiánknak 1921. óta tiszteleti tagja volt. Emlékét művei tartják fenn, egyéniségének emlékezetét mi kegyelettel fogjuk őrizni.

József kir. herceg Ő Fensége megemlékezése az elnöki székéből b. Wlassics Gyula ig. és t. tag, volt másod-elnök és Tormay Cecil, a Szellemi Együttműködés Magyar Nemzeti Bizottsága tagjának elhunytáról az 1937. április 19-i összes ülésen.

Akadémiánk soraiból ismét egy nagynevű és ragyogó pályafutás fényes multjára tekintő, kiváló tagtársunk, báró Wlassics Gyula, távozott az öröklét nyugalmaiba, ezzel Akadémiánkat gyászbaborítva. Ötven éven át tevékeny tagja, igaz magyar lelkével, mély ragaszkodással és gondos szeretettel — mint azt nekem sokszor mondotta — büszkén vallotta magát gróf Széchenyi István és József nádor egyik legnagyobb alkotása, az Akadémia lelkes munkásának.

Lelke mélyén gyökerezett egész működésének kristálytiszta, egyetlen célkitűzése: magyar hazájának eredményes, hűséges szolgálatokat tenni; minden körülmények között, lényének minden parányával, lelkének minden megnyilatkozásával Magyarországot fölvirágoztatásának tövises útján előbbre segíteni.

Gyermekkoromtól fogva jól ismertem őt és így számtalanszor volt alkalmam lelkébe betekinthesni, annak egész nemes, önzetlen hazafiságát tisztelhesni és ezért elmondhatom, hogy őbenne hazánk kiválóan nagy fiát, Akadémiánk pedig egyik kitűnő tagját veszítette el.

Báró Wlassics Gyula 1852-ben született Zalaegerszegen. Középiskolai tanulmányait Nagykanizsán és itt Budapesten végezte. Jogot Budapesten és Bécsben végzett, majd ügyvédi oklevelet szerzett, azután a törvénytudományt a táblán dolgozott; kiváló képességei miatt berendelték az igazságügyminisztériumba, hol főügyész-helyettesi rangig emelkedett. 1891-ben Szilágyi Dezső tanszékére egyetemi tanárrá nevezik ki.

Kiváló művei jelennek ezen időben meg és az egész országban ismertté lesz, mint legkiválóbb jogászaink egyike. 1892-ben Csáktornyan képviselővé választják. Törvényhozói minőségében tovább folytatta irodalmi működését. «Bűnkísérlet és bevégzett bűncselekmény» és «Tettesség és részesség tana» című nagy munkáit az Akadémia a Sztrokay-díjjal tünteti ki. «Hazánk és a büntetőjog fejlődése» lefordíttatván, a külföld is nagy érdeklődéssel és nagyrabecsüléssel fogadja. Deák Ferencről kiváló tanulmányt írt, Deák beszédeit sajtó alá rendezte, az Akadémia ezen működését a Bródy-díjjal tünteti ki.

Már 1885-ben Akadémiánk levelező tagja, később rendes, tiszteleti, majd igazgatótanács-tag és másodelnök lett.

1895-ben vallás- és közoktatásügyi miniszter Bánffy Dezső kormányában. A milleniumnak kultuszminisztere volt és ezt a tárcát, Ferenc József királyunk bizalmát megnyerve és bírva, nyolc évig vezette. Az egyetemek, iskolák rendkívül sokat köszönhetnek neki.

Nők előtt ő nyitotta meg a bölcsészeti és orvostudományi fakultásokat.

Királyunk őt 1906-ban a közigazgatási bíróság elnökévé nevezte ki, melynek hatáskörét az ő idejében terjesztették ki alkotmányjogi kérdések eldöntésére is.

A főrendiháznak hosszú éveken át tagja, majd elnöke. Mint ilyen, mélyen megszorodva tér vissza Eckartsauból, hol Károly király visszalépési nyilatkozatát megfogalmazta és aláíratta.

A forradalmak után az Akadémia nagydíját nyeri el kiváló nemzetközi munkáiért.

A Felsőház elnöke lesz, ahol megint kitűnik tapintatos, okos vezetésével és újból mindenki őszinte tiszteletét, és ragaszkodását nyeri meg magának.

Számos jól megérdemelt kitüntetés ékíté keblét s legutóbb a Corvin-lánc is odakerült, ahonnet annyi hazafias és bölcs elhatározás indult ki.

És most elköltözött sorainkból, nagy ürt hagyva maga után, de Akadémiánk az ő nagy nevét, ragyogó emlékét mindenkoron hűségesen fogja megőrizni és hazafias, fáradságot nem ismerően munkás lelke Akadémiánkban tovább fog élni.

Gondoljunk rá hálás szívvel és áldott legyen emléke.

Még egy veszteségről kell megemlékeznem: *Tormay Cecília* alapítványi hölgy elhunytáról, aki Akadémiánk Szellemi

Együttműködési Bizottságának buzgó tagja, a külföldi értekezleteken a magyar érdekeknek lelkes szószólója volt s a Nemzetközi Bizottság által Mme Curie helyére tagul választott.

A kitűnő írónőnek irodalmi munkáit is a nemzeti érzés ébresztésének vágya hatotta át, a *Régi ház* című regényében azt rajzolta, mint magyarosodik meg szívében egy pesti család két nemzedéken át, utolsó regénye pedig a tatárjárás idejében elpusztult magyarság talpraállásának biztató képét kívánta nyújtani.

Ezt a célt szolgálta a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségének lelkes szervezésével is. Benne nemcsak kiváló íróművészt, hanem eleven erőt veszítettünk.

**Tangl Károly ig. és r. t., osztályelnök gyászbeszéde
Lenhossék Mihály ig. és t. tag, másodelnök ravatálánál, 1937 január 28-án.**

Gyászruhát öltött az Akadémia csarnoka, gyászoló közönség veszi körül a ravatalt. Az Akadémiának, hazánknak, az egész tudományos világnak nagy halottja van: elvesztettük Lenhossék Mihályt. Utoljára jött el az Akadémiára, hogy innen induljon nagy útjára az örökkévalóságba. Alig egy-két hete, hogy mint másodelnök még részt vett az Akadémia ügyeinek vezetésében. Igaz odaadással ragaszkodott mindig az Akadémiához s lelkesedéssel viselte a másodelnöki tisztelet. Minden cselekedetéből kisugárzott az a nagy szeretet, mellyel Akadémiánk iránt viseltetett. Szerette az Akadémiát, mert szerette a tudományt.

Nemes lelkének uralkodó vonása rajongó tudományszeretete volt. Csendes visszavonultságban tudományának, az anatómiának, szövettannak, fejlődéstannak, embertannak szentelte szinte egész életét; legmélyebb örömteljes élményei közé tartozott, ha kutatásai közben újat talált, ha az emberi test csodálatos szerkezetében újabb részleteket tudott felderíteni. S ebben az örömben sokszor volt része, mert tudományos munkássága gazdag volt alapvető eredményekben, olyanokban, melyekre később mások is építhettek; megélte azt a gyönyörűséget, hogy megláthatta, amint a tudományos munkáiban elvetett mag terebélyes fává fejlődött.

Ez a nagy tudományszeretet apai örökség volt, hisz

édesatyja az anatómia nagyhirű tanára volt a budapesti egyetemen. A tudásvágy vitte ki Kollmannhoz és Köllikerhez ; ott bontakoztak ki kiváló tudós képességei ; benne a tanulás együtt járt az alkotással. Így csakhamar a würzburgi egyetem magántanára, majd a bázeli, tübingai egyetem rendkívüli tanára lett ; a budapesti tanszékre mint hírneves tudós tért vissza hazájába.

Tudományos sikereit nagyszerű analizáló képességének köszönhetette, melynek segítségével a legszövevényesebb szerkezetekben is meglátta az egyszerű alapépítményt ; köszönhetette annak is, hogy mestere volt az egyszerű, világos előadásnak.

Lelki szemeink elé próbáltam idézni Lenhossék Mihály nagyszerű személyiségét, hogy még egyszer meglássuk benne azokat a vonásokat, melyek őt nagyvá, vonzóvá tették, melyekkel mindenki nagyrabecsülését, szeretetét meg tudta nyerni. Tudós voltát emeltem ki, de elképzelhető-e, hogy aki az emberi élet egy élesen határolt körébe oly mélyen tudott behatolni, érzéketlen maradt volna az emberi szellem egyéb megnyilvánulásaival szemben? Tényleg, mélyen érdekelte Lenhossék Mihályt a zene, nem tudományos, hanem művészi szempontból. Tudott gyönyörködni a komoly zenében, sőt ő maga is zenélt s otthonában sokszor gyűltek össze barátai, hogy muzsikáljanak. Talán a zene keltett benne sejtéseket egy olyan világról, melyet meglátnunk nem adatott meg nekünk.

Mélységes fájdalommal búcsúzom Tőled, Lenhossék Mihály a M. T. Akadémia, és a Kir. M. Természettudományi Társulat nevében. Emlékedet szívünkbe véssük. A tudományban élni fogsz továbbra is, mert alkotásaid újabb és újabb alkotásokat fognak nemzeni. Isten veled!

XI.

A M. T. Akadémia újabb kiadványai.

(Az előző jegyzéket lásd Ak. Értesítő XLVI. köt. 294. l.)

- Akadémiai Értesítő.* Szerkeszti Voinovich Géza. XLVI. köt. 463. f. 1936. június—december. 220—295 l. 1.— P.
- A. T. Akadémiai *Almanach* 1936-ra. 312 l. 4.— P.
- Amadé Antal versei.* (Régi Magyar Könyvtár 40. köt.) 130 l. 2.— P.
- Berzsenyi Dániel* költői művei. (A Régi Magyar Könyvtár 39. kötete.) 438 l. 8°, 438 l. 4.— P.
- báró *Brandenstein Béla*: Az ember a mindenségben. II. kötet: Az emberi lélek. 8°, 313 l. füzve 6.— P., kötve 7.— P., vállalati tagoknak füzve 3.— P., kötve 4.— P.
- Brisits Frigyes*: Vörösmarty Mihály és az Akadémia. (Ért. a nyelv- és széptud. kör. XXV. k. 8.) 77 l. 1.— P.
- Degen Árpád*: Flora Velebitica. I. Band 4°, 662. I—X lap, képekkel. 20.— P.
- Emlékbeszéd* XXIII. köt. 1. sz.: Thallóczy Lajos emlékezete. Irta Károlyi Árpád. 20 l. —.50 P.
- Értekezések a filozófia és társadalmi tudományok köréből.* Szerkeszti Lukinich Imre. V. köt. 1. sz.: Finkey Ferenc: Jelszavak harca a büntetőtörvénykönyvek revíziója körül. 37 l. —.50 P.
- Értekezések a nemzetgazdaság és statisztika köréből.* Új sorozat. Szerkeszti Heller Farkas és Kovács Alajos. I. köt. 3. f.: Heller Farkas: Korunk gazdasági bajai és a közgazdasági tudomány. 19 l. —.50 P.
- Értekezések a nyelv- és széptudomány köréből.* Szerkeszti Szinnyei József. XXV. köt. 7. sz.: Szidarovszky János: Újabb elméletek az indogermán nyhangokról. 42 l. —.50 P. XXV. köt. 8. sz.: Brisits Frigyes: Vörösmarty Mihály és az Akadémia. 77 l. 1.— P.
- Finkey Ferenc*: Jelszavak harca a büntetőtörvénykönyvek revíziója körül. (Ért. a fil. és társ. tud. kör. V. k. 1. sz.) 37 l. —.50 P.
- Fludorovits Jolán*: A magyar nyelv latin jövevényszavai. (A Magyar Nyelvtudomány Kézikönyve I. köt. 12. f.) 44 l. 1.20 P.
- Galamb Sándor*: A magyar dráma története 1867—1896-ig. I. köt. 8°, 384 l. füzve 6.— P., kötve 7.— P., vállalati tagoknak füzve 3.— P., kötve 4.— P.
- Heller Farkas*: Korunk gazdasági bajai és a közgazdasági tudomány. (Ért. a nemzetgazd. és statisztika kör. I. köt. 3. f.) 19 l. —.50 P.
- Irodalomtörténeti Közlemények.* Szerkeszti Császár Elemér. 47. évf. 1. f. 112 l. 3.— P., 47. évf. 2. f. 113—228. l. 3.— P.

- Károlyi Árpád*: Thallóczy Lajos emlékezete. (Emlékbeszédek XXIII. k. 1. sz.) 20 l. —.50 P.
- A gróf Klebelsberg Kunó Magyar Történeti Intézet Évkönyve*. Szerkeszti Miskolczi Gyula. VI. évf. 1936. 4°, 344 l. 8.— P.
- Közgazdasági Szemle*. Szerkeszti Heller Farkas. LXI. évf. 1937 jan—febr. 80 köt. 1—2. sz. 160 l. 3—4 sz. 1937. márc.—ápr. 161—304. l. 3.— P, 5—6. sz. 1937. május—június. 1—16. 306—432. l. 3.— P,
- A Magyar Nyelvtudomány Kézikönyve*. Szerkeszti Melich János és Németh Gyula. I. köt. 12. f.: Fludorovits Jolán: A magyar nyelv latin jövevényszavai. 44 l. 1.20 P.
- Magyarosan*. Szerkeszti Zsirai Miklós. VI. évf. 1937. január—február 1—2. sz. 32 l. —.20 P, március—április 3—4. sz. 33—64 l. —.20 P.
- Magyarság és nemzetiség*. Tanulmányok a magyar népiségtörténet köréből. Szerkeszti Mályusz Elemér. I. sorozat. 1. köt.: Szabó István: Ugocsa megye. 40, 615 l. 12.— P.
- Matematikai és Természettudományi Értesítő*. Szerkeszti Mauritz Béla. LV. köt. II. rész. 309—610 l. 3 tábla 8.— P.
- Régi Magyar Könyvtár*. Szerkeszti Császár Elemér. 39. kötet: Berzsenyi Dániel költői művei. 438 l. 80 4.— P, 40. kötet: Várkonyi báró Amadé Antal versei. 130 l. 2.— P.
- Rostás László*: Konjunktúraelmélet és konjunktúrapolitika. (Konjunktúraelmélet és konjunktúrapolitika I. köt.) 80, 339 l. 8.— P.
- Szabó István*: Ugocsa megye. (Magyarság és Nemzetiség. Tanulmányok a magyar népiségtörténet köréből. I. köt.) 40, 615 l. 12.— P.
- Szidarovszky János*: Újabb elméletek az indogermán nyelvrokonokról. (Ért. a nyelv- és széptud. kör. XXV. k. 7. sz.) 42 l. —.50 P.
- Thallóczy Lajos emlékezete*. Írta Károlyi Árpád. (Emlékbeszédek XXIII. köt. 1. sz.) 20 l. —.50 P.
- Zsirai Miklós*: Finnugor rokonságunk. 40, 587 l. térképpel és képekkel. 16.— P.

INHALT.

	Seite
I. Innere Mitglieder der Akademie.....	1
II. XCVII. Generalversammlung der Akademie:	5
Protokolle der Sitzungen.....	5—13
Feierliche Gesamtsitzung:	13
a) Eröffnungsrede des Präsidenten Sr. Königl. Hoheit Erzh. Josef	13
b) Bericht des Generalsekretärs Géza Voinovich.....	19
c) E. M. Franz Herczeg: Der glorreiche Besiegte (er- schien im Mai-Heft der Budapesti Szemle).....	24
d) D. u. E. M. Roland Hegedüs: Die Aussenpolitik des Grafen Julius Andrássy vom Standpunkt des Weltkrieges.....	24
III. Berichte über die Preisausschreibungen:	
a) über den Gross-Preis und den Marczibányi-Preis....	24
b) über den Wodianer-Preis.....	37
c) über den Preis aus der Stiftung von Gabriel Kazinczy und seiner Gemahlin	37
d) über den Samuel-Kölber-Preis.....	38
e) über den Albert Berzeviczy-Preis.....	39
f) über den stadtgeschichtlichen Preis der Residenzhaupt- stadt Budapest	47
g) über den geschichtswissenschaftlichen Preis der Resi- denzhauptstadt Budapest	51
h) über den Philipp Weiss-Preis	55
i) über den Franz Chorin-Preis.....	65
j) über den kriegsgeschichtlichen Preis der Residenz- hauptstadt Budapest	85
k) über den naturwissenschaftlichen Preis der Residenz- hauptstadt Budapest	89
l) über den Preis der Stadt Győr.....	91
IV. Die Tätigkeit der Akademie im Jahre 1936.	
a) Bericht des Wörterbuchausschusses.....	102
b) Bericht des Ausschusses für Kriegsgeschichte.....	103
c) Bericht des Ausschusses für Rechtswissenschaft....	104
V. Preissätze der Akademie für das Jahr 1937.....	106
VI. Kassenbericht der Akademie vom Jahre 1936.....	110
VII. Kostenvorschlag der Akademie für die zweite Jahreshälfte 1937.	118
VIII. Ausweis über die beiden Vigyázó-Vermögen vom 30. Juni 1936.	126

IX. Begrüssungsreden :	
a) Begrüssungsworte des Präsidenten Sr. Königl. Hoheit Erzh. Josef bei der Übergabe des Wodianer-Preises	138
b) Begrüssungsworte des Klassenpräsidenten Julius Kornis gelegentlich der Antrittsreden	139
c) der o. Mitglieder Eugen Gyalókey, Josef Illés und des k. M. Albert Irk	140
X. Nekrologe :	
a) Nachruf des Präsidenten Sr. Königl. Hoheit Erzh. Josef an Vizepräsidenten Michael Lenhossék	142
b) an das E. M. Eugen Hubay	143
c) an das D. und E. M. Julius Wlassics und an Frau Cäcilie Tormay, Mitglied des Ung. Nat. Ausschusses für geistige Zusammenarbeit	144
d) Trauerrede des Klassenpräsidenten Karl Tangl an der Bahre des Vizepräsidenten Michael Lenhossék	146
XI. Neuere Veröffentlichungen der Akademie	148
XII. Deutsche, französische und englische Übersetzung des Inhaltsverzeichnisses	150

SOMMAIRE.

	Page
I. Membres internes de l'Académie.....	I
II. XCVII-ème assemblée générale de l'Académie :	5
Procès-verbaux des séances	5—13
Séance solennelle :	13
a) discours d'ouverture du président Son Altesse R. l'Archiduc Joseph	13
b) rapport du secrétaire général Géza Voinovich.....	19
c) François Herczeg de l'Académie : Le vaincu glorieux (paru dans le numéro de mai de la Budapesti Szemle)	24
d) Roland Hegedüs de l'Académie : La politique extérieure du comte Jules Andrássy du point de vue de la guerre mondiale.....	24
III. Rapports sur les prix à décerner :	
a) le Grand-Prix et le prix Marczibányi.....	24
b) le prix Wodianer	37
c) le prix Gabriel Kazinczy et son épouse.....	37
d) le prix Sámuel-Kölber.....	38
e) le prix Albert Berzeviczy.....	39
f) le prix de la capitale Budapest pour l'histoire urbaine	47
g) le prix de la capitale Budapest pour sciences historiques	51
h) le prix Philippe Weiss.....	55
i) le prix François Chorin.....	65
j) le prix de la capitale Budapest pour l'histoire militaire	85
k) le prix de la capitale Budapest pour sciences physiques et naturelles	89
l) le prix de la ville de Győr.....	91
IV. L'activité de l'Académie en 1936.	
a) rapport du Comité du Dictionnaire.....	102
b) rapport du Comité d'Histoire Militaire.....	103
c) rapport du Comité de Jurisprudence	104
V. Nouveaux prix de l'Académie pour l'année 1937.	106
VI. Rapport sur l'exercice 1936 de l'Académie.....	110
VII. Budget de l'Académie pour la seconde moitié de l'exercice 1937.....	118
VIII. Compte-rendu des deux fonds Vigyázó du 30 juin 1936	126
IX. Discours de félicitation :	
a) discours du président Son Altesse R. l'Archiduc Joseph à l'occasion de la distribution du prix Wodianer	138
b) allocutions prononcées par Jules Kornis prés. de section	

	Page
à l'occasion des discours de réception, d'Eugène Gyalóky, de Joseph Illés membres o. et d'Albert Irk m. c.	139
X. Nécrologie :	140
a) commémoration de feu Michel Lenhossék viceprés. de l'Académie	142
b) commémoration d'Eugène Hubay m. h.	143
c) commémoration de Jules Wlassics m. h. et de Mme Cécile Tormay, membre du Comité Nat. Hongr. de Coopération Intellectuelle	144
d) discours de Charles Tangl prés. de section aux funérailles de Michel Lenhossék viceprés. de l'Académie	146
XI. Publications récentes de l'Académie.....	148
XII. Traductions allemande, française et anglaise du sommaire	150

TABLE OF CONTENTS.

	Page
I. Members of the Hungarian Academy of Sciences.....	I
II. 97th solemn meeting of the Academy	5
1st day, April 27th, 1937.	
2nd day, April 28th, 1937.	
3rd day, April 29th, 1937.	
4th day, May 1st, 1937 :.....	5—13
Solemn plenary meeting :	13
a) Opening speech of H. R. H. the President Archduke Joseph	13
b) Report of General Secretary Géza Voinovich.....	19
c) Francis Herczeg dir. member : The glorious defeated (published in the May number of the Budapest Review)	24
d) Roland Hegedüs dir. member : Foreign policy of Count Julius Andrássy from the standpoint of the world-war	24
III. Report of the awarding of prizes :	
a) on the Great Prize and the Marczibányi Additional Prize	24
b) on the Albert Wodianer Prize.....	37
c) on the Gabriel Kazinczy Prize.....	37
d) on the Samuel-Kölber Prize	38
e) on the Albert Berzeviczy Prize.....	39
f) on the Prize for the History of Civilization of the Municipality of Budapest.....	47
g) on the Prize for History of the Municipality of Budapest	51
h) on the Philip Weiss Prize.....	55
i) on the Francis Chorin Prize.....	65
j) on the Prize for Military History of the Municipality of Budapest	85
k) on the Prize for Natural Sciences of the Municipality of Budapest	89
l) on the Prize of the City Győr.....	91
IV. Activity of the Academy in the year 1936.	
a) Report of the Dictionary Committee.....	102
b) Report of the Committee for Military History.....	103
c) Report of the Committee for the Science of the Law	104
V. New awards of the Academy for the year 1937.....	106
VI. Financial report of the Academy of the year 1936.....	110

Table of Contents

155

Page

VII. Budget estimates of the Academy for the months July to December 1937.....	118
VIII. Financial report of the two Count Vigyázó estates on June 30th, 1936.....	126
IX. Addresses of welcome:	
a) by H. R. H. the President Archduke Joseph to those teachers to whom the Wodianer-Prize has been awarded	138
b) President of section Julius Kornis: Address to Eugene Gyalókey ord. member, Joseph Illés ord. member and Albert Irk corr. member, on the occasion of their inaugural addresses.....	139—140
X. Necrology:	
Commemorative speeches of H. R. H. the President Archduke Joseph	
a) on the late second President Michael Lenhossék dir. & hon. member	142
b) on the late Eugene Hubay hon. member.....	143
c) on the late Julius Wlassics dir. member and on the late Mrs. Cecily Tormay, member of the National Committee of Intellectual Cooperation.....	144
d) Funeral speech of Charles Tangl at the bier of Michael Lenhossék, dir. & hon. member.....	146
XI. Recent publications of the Academy.....	148
XII. German, French and English translation of the table of contents	150

AKADÉMIAI ÉRTESÍTŐ

Szerkeszti: VOINOVICH GÉZA

XLVII. KÖTET

1937

JÚLIUS–DECEMBER

I.

Kazinczy Ferenc levelei Jankovich Miklóshoz.

(1809—1825.)

Közzéteszi

LUKINICH IMRE.

Kazinczy Ferenc 1809 óta élénk összeköttetésben állott Jankovich Miklóssal. Eleinte tartózkodóbb volt köztük a viszony, később azonban tartós barátság fejlődött ki köztük. Jankovich Miklós mint gyűjtő került közelebbi összeköttetésbe Kazinczyval, aki maga is gyűjtő lévén, nemcsak értékes könyv-, kézirat- s régiséggyűjteménnyel rendelkezett, hanem személyes kapcsolatot tartott fenn mindazokkal, akikről tudta, hogy szintén gyűjtők. Mikor azután a század elején Jankovich Miklós tervszerű és nagyobbarányú gyűjtési tevékenységet kezdett kifejteni, elsősorban Kazinczyval kereste az érintkezést. A sárospataki kollégium 1806-ban megvásárolta ugyan tőle gyűjteményének nagy részét, azonban azóta is annyit gyűjtött, hogy Jankovich érdeemesnek és szükségesnek tartotta Kazinczy újabb gyűjtésének megszerzését. A vétel ügyében létrejött levélváltás közelebb hozta egymáshoz Kazinczyt és Jankovichot, aminek igen értékes irodalomtörténeti emlékei Kazinczynak Jankovichhoz intézett alább közlendő s idáig nem ismert levelei.

E levelek eredetijei Jankovich Béla v. miniszter úr rácalmási levéltárában őriztetnek. A másolatokat a tulajdonos szíves hozzájárulásával adjuk közre.

1.

Széphalom, 1809. március 7.

Méltóságos Úr!

Egy illy tiszteletre minden tekintetben méltó 's a' mellett nagy gazdagságú Úrnak Tisztája előttem mint mind azok előtt a' kik az országban laknak, annyi mint a' pénz. Azon tehát, hogy könyveim nem mingyárt most, hanem csak két esztendő múlva fognának kifizettetni,¹ felakadni teljességgel nem fogok. Pénzem jobb helytt kinn nem lehet.

Különszaggattatnom könyveimet, elejtene a' czéltől, mellynek kedvéért birtokomból kibocsátanom kell. Minorennis vagyok mind magam mind feleségem, nem az esztendőkre hanem a' birtokra, 's történeteim' menetele annyi súlyt raka reám, hogy azokon ezen áldozat által kell könnyítenem. — Ebben a' gyűjteményben sok lehet olyan a' mi idegen a' Méltós. Úr izlésétől: de, azon felyül hogy közönségesen sorsa szokott lenni a' Gyűjtőnek, hogy a' kedvellett *holmi* miatt kéntelen *mindent* megvenni, a' tapasztalás tanítja, hogy így a' kedvellett holmihez nem jutunk *drágább áron* mint ha azok, a' mellyeket külön meg nem vettünk volna, épen nem voltak volna ott; 's így ezeket vagy Broccanteuröknek vagy kótyavetyéken néha még hasznunkkal adjuk el.

Patak 1806-ban tőlem 2000 fton vette meg egy részét mostan árúba eresztett gyűjteményemnek. Catalogusát még a' vétel előtt általadtam, 's sem vissza nem kértem sem vissza nem kaptam ugyan, mindazáltal mondhatom nagyítás nélkül, hogy ez a' mostani amannál sem számra sem becsre nem alább-való. Mikor amaszt adtam vala el, még akkor feltartottam a' gyűjtemény' egy részét, 's azolta is szaporíttattam azt: most feladtam azon szándékomon, és sem semmit meg nem tartottam, a' mi csak régiség vagy ritkaság, sem ezután gyűjteni nem fogok. Olly sokba kerül csak az olly könyvek megszerzése is a' mi a' tanulásra 's dolgozásra szükséges, hogy azoknak megszerzése, a' miknek hasznok távolabb fekszik, csak a' valóban-gazdagok' osztályrésze lehet!

¹ V. ö. Jankovich Miklós 1809. febr. 4-i levelével. (Kazinczy Ferenc levelezése. VI. k. 214. l.)

Patak velem nem alkudott, hanem végig-nézvén a' Catalogust, 's előmutattatván azon darabjaimat, melyek figyelmét leginkább ingerlették, eltökéllé magát megvételére 's megadta a' mit kívántam. Azon reménységben, hogy a' Mélt. Úr nem nyerekedni vágyásnak fogja nézni ajánlásomat, hanem a' körülállások' sugallásának, ezt a' mostanit sem tartom drágábban mint vétetni óhajtom, 's a' Patakra eladott könyvek és képek sem több sem becsesbb darabokból nem állván, ezen újabb, eladásra-szánt gyűjteményem árát is annyiban az az 2000 ftban állapítom meg. Mihelytt a' Mélt. Úr választát venni fogom, mind az a' mi a' Catalogusban áll, Kassán Rumi Jósef Kereskedő boltjában fog letétetni, honnan azt a' Mélt. Úr sérelem és terhes költség nélkül fogja vehetni.

A' Pataki gyűjteménynek legfőbb dísze egy rongyos mappa volt, és az a' két Codexecske, mely a' mostani Gyűjteményben az én kezem által lemásolva áll (Leonhardi Arretini Attila és Judicium de Cometa 1468.). Ha a' Mélt. Úr bírni fogja az Apianus által 22. táblában vésett olly tiszta 's öszve nem roncsolt papirosú Bavariát, mintha az a' 22. tábla ma jött volna ki a' sajtó alól, és azt a' szép rajzolású 's szép metszésű három rezes, melyen a' Ildik Rákóczy Ferencz' és a' Svéd Király' egyyüvé jövedeleik áll, maga ítélje-meg, ha ez a' 23. darab nem éri e fel, sőt nem haladja e meg a' Lázius Pataki abroszának birtokát. A' két Codexecske pedig ki van talán itt poltolva a' maga mása 's az Aemilius oratiója 's más hasonló régiség által.

Bthecarius Miller Ferdinand Úr engemet hazafiságtalansággal vádolt abban, hogy 1806ban meg nem kínáltam a' Nemzeti Bibliothecát gyűjteményemmel. Ezen vádjára most ujabban vétkessé tészem magamat, mert a' Mélt. Úr az, a' kit mostani gyűjteményemmel *legelsőbb* kínálok meg. — Én nem tartom jónak, hogy az efféle kincsek mind egy helyre tétessenek-le, sőt azt nem csak *nem-jónak*, hanem *veszedelmesnek* is nézem, 's óhajtom hogy a' Nemzeti Bthecának gyarapodása mellett (mellyért a' Gr. Széchenyi nevét és a' Palatinusét hálával áldom), sokaknak másoknak hasonló igyekezeteik is, nevezetesen pedig a' Mélt. Úré, mely már is olly nagy tekintetre méltó, gyarapíttassanak. Sok okainkat néha *nem is jó* látni, noha elérteni *könnyű*. Lehetnek olly könyveink, a' melyeket olly helyre, a' hol használatlanul fognak tartatni, nem is adnám sok pénzért is; ilyenek

pedig mind azok, a' mellyeknek Catalogusaikban meg nem jelen mind az, a' mit a' Bthéca bir.

Maradok a' leghivebb tisztelettel

A' Méltóságos Úrnak

Széphalom, Mart. 7d. 1809.

alázatos szolgája :

Kazinczy Fer[encz].

Jegyzet: A levélhez külön boríték is tartozik a következő címmel: Méltóságos Jeszenicz Jankovich Miklós úrnak Pesten. (Zárópecsét.) A levélnek egy másodpéldánya megtalálható a M. T. Akadémia kéziratárában is. (Magy. irod. levelek. 4° 28.) Innen kiadva a Kazinczy Ferenc levelezése. VI. k. Minthogy azonban a két levél közt több stílus különbség van, közzétételét szükségesnek tartottam.

2.

Ujhelyi szőlőm alatt, Oktob. 25d 1809.

Méltóságos Úr!

Ez órában veszem a' Méltóságos Úrnak becses levelét az ide való postáról. — A' Méltóságos Úr azt kívánja — (élek tulajdon szavaival) — hogy egy két száz forintot áldozzak - fel.¹ Én valahol lehet vagy kell, szeretek *nem-keveset* tenni. Azon állítással tehát, hogy nem hittem hogy az általam jelentett summából valamit fogjak alább szállítani; mert az árnak meghatározásakor azt nem *kéjem*, hanem *vetett szám* után szabtam volt meg; nem egy két száz forintot áldozok fel — élek itt ismét a' Méltós. Úr szavaival — hanem ötszázat: de arra kérem a' Méltós. Urat alázatosan, hogy ezt végye utolsó árnak 's végye egyszersmind annak a' tiszteletnek jeléül, a' melly szerént nékem minden intései kedves kívánságok lesznek.

Annak a' férjfinak, a' ki könyveket vásárolt, vásárol, és vásárolni mindég fog, nem szükség mondanom, hogy vannak ugyan esetek a' midőn az illy gyűjteményeket mintegy ingyen kapja a' Vevő: de azok nem mindég történnek. Én ezeket magam is sok esztendőök olta gyűjtögetem, 's jó részeket, a' *frelüch*-ét, elajándékoztam, eltépdelttem, 's valamit el is adattattam; ilyen volt példának okáért a' *theologiai, nem magyar dolgokra tartozó osztály*; — mert annak előttem nem volt becse, nem lévén annak gyűjtése czélomban.

¹ V. ö. Jankovich Miklós 1809. okt. 18-án írt levelével. (Kazinczy F. levelezése. VII. k. 22. l.)

Második állításom az, hogy én itt gyűjteményemnek nem frellüché-től akarom magamat megszabadítani, a' mint ezt a' Gyűjtők cselekszik sokszor; hanem hogy mind azt, a' mi könyveim közzül ezen Gyűjteményhez per rei naturam tartozik, a' Vevőnek általadom, és többé gyűjteni az illyet nem fogom. Mert péld. ok. hogy hátra maradt könyveim között mind Istvánffy mind Bonfinio megmarad, ez a' Gyűjtemény meg nem csonkítatik. Sőt azt is ígérem, hogy egy kis pakétocskát, mellyben olly darabok állanak, a' melyeknek neveik nem állanak a' Catalogusban, ha a' remélt alku közöttünk megkészl, a' Méltós. Úrnak akár toldás akár kedveskedő ajándék képében általadom.

Mig élek, Correspondentiáim 's holmi egyéb papirosaim kezeimből ki nem mennek; mert dolgoztatásaimban nékem azokra szükségem leszen, 's a' Ráday egy egész kötetre ment levelei, Kisnek a' Poétának, Virágnak, Daykának, Berzsenyinek hasonlóképen egy kötetre, Csereinek kettőre, az Orczi Lőrincz, Horváth Ádám, Földi, Gróf Desöffy József, Kovachich, Fejérvári, Csehi, Lakos, Baranyi Gábor, Bihari híres V. Ispán levelei a' nagyatyámhoz Bossányi Ferenczhez etc. kezeik írásaik előttem olly szent maradékok, melyeket a' barátságna elárulása nélkül ki nem ereszthetek kezeimből, 's azokban sok olly is áll, a' mit idegen szem nem láthat: még most: de ha meg halok, 's fiam nem marad, két lányaim pedig olly emberekhez találnak menni, a' kik az afféléken nem kapnak: méltóztassék a' Mélt. Úr azt, a' kinek birto-kában azok maradni fognak, erántok megszóllítani, óhajtom hogy azok a' Mélt. Úr gyűjteményében álljanak inkább mint a' Museumban, hol a' Nemzetnek gyalázatjára és kárára BIZONYOS¹ könyvek zárva tartatnak és még csak Catalogusába sem vétetnek-fel neveik. Ez az a' mi engemet arra indit, hogy inkább privata gyűjteményekbe tésszem le a' mi letenni való mint oda, noha tisztelem a' Gróf Széchényi patrioticus gondolatját, 's igyekezeteit 's a' mi kedves Palatinusunk' buzgóságát a' ki a' Museum' gyarapodását olly igen szíven viseli. Még egyszer mondom a' Mélt. Úrnak, és rettegés 's pirulás nélkül: én nem szeretem az olly Patikát, a' mellyben *méreg* nincs 's még Catalogusába sem teszik ki hogy ott Antimonium 's Mercurius sublimátus is található. Az olly Patika *nem a' köz hasznót czélozza*, 's méltán *gyanús*.

Kérem a' Mélt. Urat alázatosan, méltóztassék nékem

¹ Az eredetiben is nagyobb betűkkel van írva.

még Novemberben utolsó végezését megírni, hogy az *Ezer-öttszáz*¹ forintot megvenni kívánja e. Mihelytt ezen választát veendem, általadom a' ládákat egy Kassai biztos kereskedőnek, a' ki azt leküldi Budára, 's a' Mélt. Úr levelét 's a' belézárandó Tisztával pénz gyanánt vészem azon értelemben a' mint előbbi leveleink magyarázzák. — Levelét kérem alázatosan az Ujhelyi Postára Recepisse mellett útasítani, mert Kassán keresztül későbbben ér hozzám a' levél mint Ujhelyre utasítva.

Köszönöm a' Mélt. Úrnak megilletődve a' békesség örvendetes de hihetetlen híreit. — Csereynek írok a' Kalendáriom eránt. Ó Major az Erdélyi seregnél, 's ez késleltetheti választát.

Maradok alázatos és hív tisztelettel
A' Méltóságos Úrnak

alázatos szolgálja :

Kazinczy Ferencz.

Jegyzet: A levél mellett megtalálható a következő címzésű boríték: Méltóságos Jeszeniczi Jankovich Miklós úrnak, a' Fels. Budai Magyar Kamara Secretáriusának Budán. (Feketeszínű zárópecsét.)

3.

Széphalom, 1809. november 20.

Méltóságos Úr!

A' három láda által van adva a' Kalmárnak: de az őket csak akkor fogja megindítani Pest felé, mikor az út járhatóvá lesz. Karácsonyig csakugyan venni fogja a' Méltóságos Úr. Óhajtom, hogy benne gyönyörűséget találhasson.

Az Aretinus Atilája és a' Judicium de Cometa etc. Originálisa 1806ban adatott általam Pataknak. Ez éppen olyan párja, mint a' mellyel a' Széchenyi Bthecájának kedveskedtem.

A' Pakét, az az valamit *illet* birok — tudnillik nem mint közönséges hasznú könyvet vagy Mappát vagy képet,

¹ Az eredetiben nagyobb betűkkel írva.

hanem mint régiséget — a' III. ládában lészen. Mellé tettem még a' Varjas János e vocálison írt énekét is, mivel az Magyar Régis. és Ritk. I Kötetében már le vagyon nyomtatva, és így a' Debreczeni többé nem találtatható Originális kiadás nálam csak úgy maradna, mint régiségi Collectióhoz tartozó darab.

Kevés hetek előtt kaptam ajándékban Debreczeni orvos Szentgyörgyi József kedves barátomtól (ki mint a' Magyar Zoologia Írója ismételtesse tette magát a' hazában, és egyike a' szeretetre legméltóbb embereknek, kiket valaha ismertem) Varjasnak *Felsőes Fejedelem* megszólítás alatt ismételtes levelét II. Józsefhez, melly Váczon in 8-^o nyolcz lapra nyomtatott. Ezt magamnak leírván, az ajándékkal a' Mélt. Úrnak kedveskedem.

Igérem azt a' Mélt. Úrnak, hogy valamit ezután szerezhetek a' XVIII. száz' magyar nyomtatványaiából, azzal kedveskedni fogok, mert óhajtanám, hogy a' Mélt. Úr gyűjteménye minél inkább gyarapodjék.

Olly kincseket láttam ott tavaly, hogy valamit oda bétenni lehet, mind oda szeretném bétenni. Ha hazánk ismét olly szerencsétlenségbe taszítatnék mint ez idén taszítatott, a' Mélt. Úr tudom eltenné láb alól, nem úgy mint Gróf Viczay a' magáét, mellyet hazánk örökre, legalább pedig századokra elveszte. Sinait még Pestről kértem hogy a' Mélt. Úr hívására a' Catalogussal együtt menjen fel, 's emlékezem hogy a' levelet Kultsár Úrnál tettem le, több leveleimmel, hogy tégye Postára. Nem tudom miért nem ment-fel, 's miért nem felelt. Némelly ember restel felelni. Írni fogok oda 's ismét kérni Sinait.

A' szerencsés, de nagyon kedvetlen béke' cikkelyeinek közlését alázatosan köszönöm. Sokat lehetne reá mondani mind annak a' ki hazáját szereti' s boldogtalanságáért, melyben forgott, reszket.

Engedje a' Mélt. Úr, hogy a' *titulusra* is feleljek. Nevet-ségre méltó a' ki az egyiket nagynak, a' másikat kitsinynek tartja. A' Mélt. Úr bizonyosan nem ezeknek számokból való. Tudományos fő kaczagja a' mit a' nép sepreje — qui stupet in titulis *Horat.* — csudál, irígyel. De egyenlők mindnyájan csak ugyan nem vagyunk. Azt még Rousseau sem értette így. Hasonlítsuk a' Mélt. Urat azokhoz, a' kiknek az Insurrectio p. o. ezt a' nevezetet adatja. És in optima forma is, legalább prolepsisi trópassal élhettem így, és örömet élek.

Ajánlom magamat nagy becsű kedvezéseibe 's maradok
hív tisztelettel

A' Méltóságos Úrnak

Széphalom, Novbr. 2od.

1809.

alázatos szolgája :

Kazinczy Fer[encz].

Jegyzet: Külön borítékon a következő címzés : Méltóságos
Jeszeniczi Jankovics Miklós úrnak etc. etc. Budán a' Fels. Magyar
Kamaránál. (Zárópecsét.)

4.

Széphalom, 1810. januárius 19.

Méltóságos Jeszeniczi Jankovics Miklós Úrnak

tisztelete' barátságos idvezlését

Kazinczy Ferencz.

Nagy tiszteletű Férjfiú! Parancsolod hogy megszólítá-
saim' tónusát változtassam,¹ 's engedelmeskedem parancso-
latodnak. A' mi véghetetlenül szép nyelvünknek véghet-
etlenül káros hibája az hogy nagyon aristokratikus nyelvvé
tevének ; holott valaha nem volt az. A Tézéstől elállánk,
holott az Istent tézzük ; az nekünk igen is bátor közelítés-
nek tetszett. A' Kendezés, mellyel atyáink durvaság nélkül
éltek, hogy társalkodásaiknak tónusait nüanszírozhassák,
most megvetés' bélyegévé tétetett ; 's annyira süllyedtünk,
hogy még a' Jobbak is vagy a' bohóság' árjával kéntelenek
magokat elragadtatni, vagy a' Római nagyságra lépnek,
kéntelenségből, vissza. Szerencsénk, hogy a' két ellenkező
módot érthetővé tehetjük ; ezt, az eszesebbet, megszelidít-
heti a' tiszteletnek, barátságnak 's bizodalomnak meleg ki-
fejezése : amaszt, az oktalant, kimentí az, hogy a' farsanglás'
bohóji közt az okos is bohóskodik, és hogy pengő pénzzé
bélyegeztetvén a' szükség miatt a' papirosrongy, nem lehet
bolondnak kiáltani, a' ki ezzel él, mintha ugyan azt hinné,
hogy az pengő pénzzé transsubstantiáltatott volna.

Az én tiszteletem Erántad ezen új mód által semmit sem

¹ V. ö. Jankovich Miklósnak 1810. januárius elején írt levelével.
(Kazinczy Ferenc levelezése, VII. 188—189. II.)

vesztett, mert ismerem érdemeidet, és ezen isméretnek jeleit e' mellett is mindig örömmel fogom Erántad adni, 's engedelmeddel vissza élni nem fogok.

Megjavulván végre az út, de ismét fel is fakadván, minden bizonnyal nem sokára Pesten lesz immár a' három láda. Érzem nyugtalanságodat, 's örvendek neki, mert ez azt mutatja, hogy a' kibontást nem bizod másra. Sok okokra nézve szeretném ezt, kivált a' III. számú láda eránt. Szeretném ha akkor más még jelen sem volna. Van ebben valami, a' mit látnod kedves lészen, mert talán hírét sem hallottad. Én sem fogtam volna soha tudni, ha vele egy külföldi barátom meg nem ajándékozott volna.

Patikában méregnek lenni szabad. De *kinn hagyni* nem szabad, hogy olyan ne nyúlhasson hozzá, a' ki vele kárt tehetne.

Ha a' Gróf Széchényi parancsolatjára végre elkészítem köszönő levelemet, mellyben a' parancsolathoz képest életem leírásának is állani kell — de — csak képzeld ezt a' tilalmat! — *szerencsétlenségemnek említése nélkül*: — le fogom azt Néked is másolni; még pedig a' Gr. Széchényi által említeni tiltott czikkellyel. Rettenetesekek voltak azok: de Cicero szerint jucunda memoria malorum praeteritorum. Osztán én itt is azt a' vigyázást fogom követni a' mit beszélléseimben szoktam: a' szenvedés' históriáját szabadon 's nagyítás nélkül hirdetem; de a' legoktalanabb cselekedet felől melly valaha emberi főbe, legalább magyaréba férhetett, hallgatni szoktam, s hallgatni is fogok. Egy immorális, bosszút lihegő, tudományos de eszetlen Pap egy heves de széplelkű 's magát a' régi Görög Ország és Róma korába vissza álmodozni szerető Hynóczyt elvakította, elámította, megcsalta; 's véle együtt olly sok ártatlan, semmi tilalmast nem is akaró nem hogy cselekvő leve egész éltére szerencsétlen. Reménylen, hogy maga ez az írás az *én* kezemből eredve, nem most, de egy két 's több század múlva, Maradékodnak becsesebb lészen, mint ha nékiek, kik külömben is gazdagok lesznek, 1500 ftot pénzben hagyál volna.

Sinai Gábor azt felelé nékem tíz nap előtt vett levelében, hogy atyja könyveinek laistromát most készíteti; 's közleni fogja velem, mihelytt kész lészen. Venni fogod tehát azt.

Légy rajta, tiszteletet érdemlő Férjfi, hogy Ő Nagysága, a' Te szép hitvesed, nemzetedet szaporítsa. Mind jó és nagy-ézésű fiakra mind anyjokhoz hasonlító szép asszonyokra lesz a' később időknek is szüksége; 's osztán a' fáradság

nem kedvetlen. Az én igen kedves barátom Gróf Desewffy József éppen e' napokban lesz ismét atya, még pedig három esztendő alatt harmadik ízben. Ha lehetne, az ily lelkű embereknek azt óhajtanám, hogy a' házasság Istene teremtene gyermekeket még kövekből is: de azoknak a' sok gazoknak, a' kik Desewffyvel ellenkező úton járnak, nem kívánhatok egyebet mint azt, hogy gyermekeik is kövekké váljanak, vagy — ámbár iszonyú a' gondolat, — hogy úgy egyék-meg gyermekeiket mint Saturnus a' magáéit. Hol volna a' Haza 's a' Nemzeti Cultura, ha ezek nem termettek volna olly szaporasággal mint a' Sváb' krompérlya! — — —

Desewffyról lévén szó, hadd jelentsem dicsekedve, hogy az Ujhelyi Gyűlésen éppen ma olvastatik-el az ő és én általam készített Relatio azon emlék eránt, melyet Vgyénk a' Győr-nél elesett embereinknek állítani még Julban tavaly rendelt. Változásom miatt én ma bé nem mehettem. Szeretném ha az a' munkánk ki is nyomtattatnék, mert abban van valami igen igen jó és igen igen hasznos. De soknak van fülök és nem hallanak. Él szerencsésen, szívesen tisztelt Férjfiú, 's tarts-meg megbecsülhetetlen barátságod' kedves emlékezetében. Széphalom, 19. Jan. 1810.

Tegnapi Gyűlésünkön Insurgenseink, kiket éppen elosztatánk, csaknem kardot rántottak. Lovukat fegyvereiket ajándékuul kívánták. A' katonai szelletet lelki Cultúrával *egygyütt* kellene művelésbe venni. Mi eddig mind az egyiket mind a' másikat el akartuk fojtani. Most a' katonai szelletet ébreszteni akarjuk: de a' lelki Cultúrát még veszedelmesnek tartjuk a' sokaságban. Azt óhajtjuk hogy senki ne elmélkedjék, hanem csak engedelmeskedjék. Hová hiszen ez előbb vagy utóbb! Nem volna a' nap alatt szebb Nemzet 's boldogabb ország, mint a' miénk, ha ez a' bolondság nem ellenkeznék a' köz jóval.

5.

Széphalom, 1810. február 11.

Méltóságos Úr!

Most van szerencsém venni a' Mélt. Úrnak Jan. 29d.-kán írt levelét.¹ A' Mélt. Úr abban erántam az új világ titulaturájával él. Elrettentem ennek látására, mert ez az [így!] gya-

¹ Közzétéve Kazinczy Ferenc levelezése. VII. k. 253—254. 11.

nítatja velem, hogy hibásan értettem parancsolatját hogy Eránta rómaival éljek. Ha így talál ez lenni, engedelmért könyörgök, 's ime botlásomat helyre hozom.

A' ládáknak régen Pesten kell már lenniük, mert hiszen az út megjavult. Szemere Pálhoz vannak intézve, egyedül azon végből, hogy ő a' IIIdik ládába néki tetteket annál hamarabb megkaphassa. Ő hírt fog adni a' Mélt. Úrnak, mihelytt megérkeznek — de íme én még mindég úgy szóllok felőlök mintha *in futuro* lenne az érkezés, holott, számlálásom 's a' Kalmár biztatásai szerint, régen *ott vannak*. — Ha nem volnának, csak arra kérem a' Mélt. Urat, hogy a' ládák felbontatását 's a' könyvek' kiszedését, megtekintését *senkire ne bizza*.¹

Apró ajándékaim közt vagy De-Roo in fol. minimo, Ferd. Ausztriai Herczegnek kifestett képével és kifestett címerekkel. Ezt én 22 fton vettem, pengő pénzzel fizetvén, az az duplázott áránál drágábban. És még is ez nem a' legbecsesbb darabja az azon ládában lévőeknek. Mit csinál a' könyvszerető ezután, hol bankóinknak becse a' külföldön így lesüllyedt!

Tiszt. Szent Györgyi Urat, kérem a' Mélt. Urat alázatosan, méltóztassék nevemben barátságosan tisztelni. Hogy Sallustja nyomtattatik, azon szívesen örvendek. Bár a' Dugonicsé is fogna; noha én megvallom, hogy e' felől nem várok felette sokat, mert a' Dugonics' tulajdon stílusa olly ellenkező a' Sallust' individualitásával, hogy csuda volna ha a' fordítás jól sülne el. Egyedül abban hasonlít Sallusthoz Dugonics, hogy ő is archaizál, 's hogy a' hazai-szeretetet és az erkölcsöt nagy austeritással tanítja. Így az én fordításom annál szerencsésebb lehet, mert én nem tartom véteknak, sőt kötelességnek tartom a' Classicus munkák' fordításában mind azoknak dolgozásait szem előtt tartani, a' kik épen azt az Irót fordították.

Voss a' Horázt Epist[olai]t fordítván, bizonyosan használta a' Wielandét.

Régiségeim és Ritkaságaim Első Kötete olly tekintettel fogadtatott a' Lipsiai Lit. Zeitgban, hogy annak Recensiójának a' füzetben legelső helyet adtak. Ezen csak annyiban örülök — mert régen túl vagyok én azon, hogy engemet a' Recensio vagy bántson vagy csiklandjon — hogy némelly bölcs, ki a' régi Magyar Írások' kiadását haszontalannak

¹ Az eredetiben nagy betűkkel írva.

tartja, becsülni tanulja az efféle igyekezeteket, 's így talán több Köteteket is bocsáthatnék az első után. A' nehéz idők a' könyvnyomtatásra is nehezek; ha némelly felettegazdag nem segíli a' liter. igyekezeteket, nem sokára elakadunk. Ezt pedig alig lehet remélni, mert mi nagy áldozatokat teszünk ugyan, de csak akkor ha azok az áldozatok más oldalról többet adnak mint az áldozat; péld. ok. Ezer ftot adunk a' Ludoviceára, csak hogy nevünk a' Haza törvény könyvébe bémeihessen.

Pesti Könyvtáros Kis István reá szánta magát a' Dayka Gábor verseinek kiadására, 's e' napokban épen Variánsait 's Életét irtam-meg Daykának, hogy a' Kézírást Kisnek megküldhessem. Ez a' Dayka első Poétáji közzé tartozik Nemzetünknek, 's már nem él, 's nekem barátom volt. Kezemből vannak tulajdon kezével írt Versei két kötetben, 's azok sohol egyebütt nincsenek. Lángolva várom megjele-
néseket.

Alázatosan köszönöm a' tudósításokat. Nem jól mennek a' dolgok a' világon, Mélt. Úr!

Maradok hív tisztelettel

A' Mélt. Úrnak

Széphalom, 11. Febr.

1810.

alázatos szolgája :

Kazinczy Ferencz.

6.

Széphalom, 1810. május 29.

Méltóságos Úr!

Kassáról vett tudósításaim szerint a' három láda könyveknek eddig meg kellett érkezni Pestre. Sajnálám, ha valami szerencsétlen történet érte volna, mert sem a' Mélt. Úrtól sem Szemere Páltól nem érthetem megérkezéseket. Méltóztassék az Agens Szemere Ferencz Úrnál kérdést tétetni, a' ládákat általvenni, a' rezet és a' Pápaynak szóló paketekét általadni, és kezemből lévő Tisztáját az újabbal felcserélni.

Pataki Prof. Kézy Móses Úrnál van egy igen becses *Terentius*, Venetiis, apud Hieronymum Scotum 1505. és egy *Horatius*, Venetiis, ap. Hieronymum Scotum, 1504. in fol. Terentius egész, de Horatiusban az Epistol. L. I.-nak ezen sora, *Ira truces inimicitias* etc. az utolsó sora, a' többi elhullott. De az Epist. ad Pisones egészen meg van, mert ez

a' Levél itt elébb van nyomtatva a' könyvben. Ezt a' két könyvet meg lehetne venni. Ha kedve van a' Mélt. Úrnak reá, irhat magának Kézy Úrnak. 50 f. a' Terentius, a' Horatius 25. Becses, de drága. Sinaitól nincs újabb hírem vagy levelem.

En két hét olta betegem fekszem, és e' leveletem hanyatt from. Ez mentse-ki szokatlan rövidségét; én rövid leveleket ritkán írok, mert lelkem többnyire kiömlik azok eránt, a' ki-
ket tisztetek, szeretek.

Maradok hiv tisztelettel

A' Mélt. Úrnak

alázatos szolgálja:

Széphalom, Mai 29. 1810.

Kazinczy Ferencz.

7.

Széphalom, 1812. február 14.

Méltóságos

JANKOVICS MIKLÓS ÚRNAK

szives tiszteletét

Kazinczy Ferencz.

Sok ideig tartóztatván nyalábom az által a' ki annak levitelét fogadta volt, kéntelen valék azt visszakérni, 's most íme küldöm. Vedd kis ajándékomat, tisztelt Férjfiú! szokott jószágaid szerént, nyájasan. Könnyen megtörténhetik, hogy a' melléjek tett rongyoknak hasznokat vehet'd, ha tudnillik a' könyv mellyhez tartoznak, Nálad meg volna és benne épen ezek az ívek hibáznának; 's ez bátoríta reá, hogy őket nyalábomba zárjam.

Az igen nevezetes, typárionhoz magyarázatot kell tenem. Az ezelőtt csak nyolcz esztendővel találtatott Hunyad Vármegyében Boldogfalvának mezején, épen azon helytt, a' hol Tököli a' Veteraniana néki nem kedvező csata után utolszor táborozott, és a' hol 1788ban, a' Józsefnek nem kedvező Karánsebesi szabdalkozás 's megfutamlás után, 1200 török, Lovas Generalis Staadert megtámadta. A' pecsét környületén e' szók olvastatnak: DISSIMILIVM INFIDA SOCIETAS; belől pedig a' korona mellett C. P. P. és az esztendő száma: 1695. A' koronán egy Oroszlán rabillin-cset csörtet, alól pedig a' paizsban valamelly fenevad egy bárányt szaggat. Vedd eggyüvé a' miket a' pecséten látsz azzal a' mit a' hely' fekvése felől említettem, 's minden meg

van magyarázva. Hogy ez nem családi czimer, azt kiki érti. Éljen szerencsésen, 's engemet tarts meg nagybecsű barátságos emlékezetedben. Széphalom, Február 14d. 1812.

Mellékelve:

ERDÉLYI CONFOEDERATIO' PECSÉTJE 1695.

találtatott Hunyad Vmegyében a' Boldogfalvai mezőn, 's azt Gubern. Consiliarius Mélt. Kenderesy Mihály Úr ajándékban nekem küldötte.

A' koronán félig felemelkedve látni egy béklyójit összehúzott oroszlánt 's melye erányan e' betűket C. P. P. (talán Confoederati pro patria) Alább ismét keresztül 1695. Az alsó mezőben fenn állva egy farkast, ki egy bárányt szagat. Az Epigraphe ez: DISSIMILIVM, INFIDA SOCIETAS.

A' Veteránia csata után, mellynek Thököly Imre nagy eszközlője vala, újra becsapott vala Erdélybe Hunyad Vmegye szélébe.

E' pecsétnyomó a' Boldogfalvi mezőben találtatott ezelőtt csak nyolcz eszt[endő]-vel, és így 1803. azon helytt a' hol Thököly Erdélyben legutolszor táborozott, és épen azon helyen, hol 1788. a' Karánsebesi ütközet után mintegy 1200 lovas Török a' Vulkáni passuson becsapván, Hátszeg és Boldogfalva között Generális Stáder hadát megtámadta. Mikor és miként veszett-el a' pecsét nyomó, tudni nem lehet.

Thököly Imrét az Atyja István megeskette, hogy az örökösség' szerint menő Successio ellen mindent véghez vigyen. — — —

Első Apafi Mihály Fejedelem' halála után ő némellyektől Erdélyi Fejedelemnek választatott, 's sokan voltak az ő felén, 's ide czéloz a' C. P. P. Tudatik Barcasági győzedelme, hol az Erdélyi Provincialis Generális Teleki Mihály elesett, a' Német sergek Commandírozója Heister pedig elfogatott. Tudatik, hogy a' Bádeni Herczeg által az Ország sokkal nagyobb segédjével megint kitaktikáztatott, és ezek után történt a' feljebb írt eszt[endőben] a' Veteráni szerencsétlensége Hunyad Vmegye szomszédjában.

Arra czélzott Thököly, hogy legalább Erdélynek Austriához kapcsoltatását megakadályoztathassa. De már Erdély is elunta volt a' kontyos protectort, 's inkább hajla a' bugyogósok felé. Más részről igaz, hogy Austria is főkép a' Pfaffereyért és Proselytenmachereyért, tulajdon maga kárára is igen sokszor rettentő politicai hibákat ejte, s több rendben árát felette drágán fizette.

8.

Széphalom, 1812. április 19.

Méltóságos

W. JANKOVICH MIKLÓS ÚRNAK

szíves tisztelete' idvezletét

Kazinczy Ferencz.

Nagy érdemü fényes Hazafi, tisztelt barátom! Hogy a' Szent-Györgyi Úr Sallustjával engemet Te is megajándékozni méltóztattál, azt csak ma érkező leveledből tudom. Eddig mindég azt hittem, hogy azt nem Néked, hanem Szent-Györgyi barátunknak köszönhetem; 's ennek hálámat annál inkább siettem megküldeni, mivel értettem Vitkovics-tól, hogy a' szép érzésű férjfiú, kit Vitkovics, Vasárnap a' boltok zárva lévén, egy nyomtatványért megkért vala, a' nyomtatvánnyal néki kedveskedett, és e' miatt Budáról Pestre fáradt, hogy az alkalom mellynek azt hozzám hoznia kellett, el ne szalasztassék.

Ennek megköszöntem jóvoltát, 's levelemre tőle vettem is a' választ. Ha tudtam volna, hogy engem Te is leköteleztél, bizonyosan nem juttattam volna magamat Nálad a' vas-tagság' 's hálátlanság' gyanújába. Fogadd azt mostan, ha későn is, 's méltóztassál elhinni, hogy barátságodra kevély vagyok, 's áldom csillagzataimat, mellyek engemet egy illy nagy és nemes lelkű Férjfinak ismeretségébe jutatának; egy olly Férjfinak, kit nem csak sokféle tudományaiért 's szorgalmáért, hanem szent hazafiúságáért is tisztелеk.

Az a' munka, mellynek négy első ivateit ma érkező leveled nékem meghozá, szépen festi nemes érzéseidet; 's szeretném látni, mit mond majdan egy Magyar-Német, ha a' munka megjelen és ő is olvasni fogja azt. Szörnyű dolog, hogy nekünk az efféléket túrnunk kell, mintha azért nem felelnénk, mivel felelni reá nem tudunk, és hogy rajtunk kiki ugy paczkázik a' mint kedve tartja. Illy kínokat csinál most nekem a' Gróf Batthyáni Vincze munkája 's ennek Recensioja a' Bécsi Annálisok' ez idei második füzetében, hol ez a' *Locumtenentiális Consiliarius*, valamint érdemes Recensense is, Lembergi Superintendens Bredeczki, kimondják tartalék nélkül, hogy azt óhajtják, hogy mi, *kicsinyek*, az Austriai németek közzé, kik *sokak*, olvasszassunk el. — Minél jobban tud valaki görögül, annál gonoszabb közöt-

tünk! ezt mondá valaha egy nagy Római. Ezt kell nekünk is mondanunk azon Magyarok felől, kik jobban tudnak németül mint eleink nyelvén.

Sajtó alatt lévő munkádból, hála' érzéseivel vallom azt, sokat tanultam. Mingyárt az *Ágyú*-ra kénytelen vagyok mondani, hogy gyökerére soha nem akadtam volna. Annál hihetőbb a' mit tanítasz, mivel az *ágyú* neve régenten *álgyú* volt, nem mint ma *ágyú*. Az *l* betű úgy marada ki belőle, mint a' *fótozni*, *kiátani*, *pótolni*ban a' gondatlanoknál. Elég hihető az is, a' mit az *Abbatissa* 's *Apácza* szókról írsz. Hát Eleinknek írások felől ki irt valaha alaposabban! —

Felelek kérdéseidre: *A' Sphinx erránt.* — Épen asztalomon lelé leveled Herdernek hatodik Kötetét: Abtheilung Zur schönen Literatur und Kunst. Ennek 184. lapján ez áll: Das Schicksal sandte der Pallas ein Sinnbild edlerer Art, den Sphinx, *das Bild einer verborgenen Weisheit.*

A' Vitkovicshez irt Epistola azoknak az én kedves hitem-sorsosinak, a' Calvin fíjainak, bolondságokat teszi nevetségessé, a' kik azt kiáltozzák, hogy magyarul csak Kalvinista tud. — Ide céloz a' Sphinx, az említett értelem-ben, a' bábbottal. — Ime még *nem egyesült Görög* is tud magyarul: mennyivel inkább az a' másik két felekezet (ez az Epistola' értelme), melyről kevesebbé tehetitek-fel hogy nem tud. Tagadhatatlan dolog, hogy a' Vitkovics stýlusa sok Gratziaival ékes. Literaturánk barátjának illő elpanaszolnom, hogy a' Szatmári Fő-Ispán nékem nehezen vette, hogy Högyészi Mátét szatmári emberré csináltam; 's kénytelen valék kérdeni, ha Cervantesnek vétkül vette e La Mancha, hogy Don Quixotot ottan hagyá születni, 's Limosin Moliernek, hogy egy oda való lakost halálíg kristályeztet a' Párizsi theatrumon?

Juvenalisnak 's Persiusnak fordítására buzdítasz. Tisztelt barátom, véghetetlenül pirít megbecsülhetetlen jószágod. Engedd mondanom, hogy annyi félben álló munka van rajtam, hogy két három esztendeig semmi újba nem foghatok. Sallustomat tíz holnap olta kezembe sem vehetém, pedig azzal még sok bajom lészen, talán marad időm, hogy még ezen levelem mellé tehessem rajzolatját, mit készülök ezzel tenni, — mert az első postán levelemet indítom, 's addig még sok írni-valóm van. — Az én életem szorosan öszve van fonva a' M. Literatura' történeteivel az újabb időkben. Az öreg Gróf Rádaytól és Horváth Ádámtól egy egy egész Kötetre gyűlt leveleket bírok. Rájnis, Szabó, Révai, Kánonok Molnár,

Péczei, Ráth, Báróczy, Földi, Batsányi, Szombathy, 's az élők velem levelezésben állottak. Ha az ő velem folytatott levelezéseikhez megkaphatnám az én öhozzájuk írt leveleimet, 's azokból vagy magam csinálnék egygy egészet, vagy más csinálná 's velem megtekintetné, nem kétlhetni, hogy *Literaturánk'* történetei és sok feledékenységbbe ment kicsinység megtartattatnék a' maradéknak. Barátjaim ezt kívánják tőlem; de ez ifjúi erőt kíván, az én nervusaim nyakamban pedig úgy el vannak gyengülve, hogy hoszasan nem írhatok. Előre látom, hogy ha ezt másra bízom, sok tévedéseket ejt. Ez volna a' mire vállalkoznám, ha erőm engedné, 's a' félben álló munka miatt megtehetném.

A' XVI. százból nem hiszem hogy birtokomban valami levél légyen. Ha lesz, szent kötelességnek fogom ismerni, azt Veled közleni. Te nékem készülsz fonnin koszorút ezen levelekkel. Új ok azt kiáltoznom, hogy nem ismerem senkit — senkit! — a' kinek kívánsága *placere bonis quam plurimis* inkább betölt volna mint nekem. Érzem egész becsét jószágodnak, 's ez engem tüzel, ösztönöz, azt megnyerni. Arra kérek csak, hogy ne késs azt minél előbb kiadni. Nehéz időket érünk, olly drága minden hogy alig lehet nyomtattatni. *Di tibi divitias dederunt animusque fruendi.* A' herczegimenyet kapott Festetics el nem fogadta a' *Monumenta Hung.* ajánló-levelét Rumitól, mert nincs im *Stande ihm bey der Ausgabe bei zu stehen, da ihm die ung. Literatur ohnehin viel kostet.* — Mit kell erre mondani jó embernek? Szégyenlem szavát.

Az én Sallustiusomban ez a' rend lesz.

1. A' Magyar fordítás. Alatta hasított Columnában a' deák textus.
2. Nem-tudós olvasónak való, könnyebben érthető, periphrastica fordítás. Alatta a' nehezebb deák helyek felvilágosítása, 's okok, miért kelle a' nagy fordításban úgy fordítanom a' mint ott áll.
3. Index (ha szabad úgy szóllani) *Hungaritatis* — kiterjeszkedve a' Magyar Lexikonra, Grammaticára, Syntaxisra, Stylisticára.

A' könyv in folis fog nyomtattatni; mellé lesz téve az ide tartozó Mappa, és az Ibarra Spanyol kiadásának nevezetesebb rezei.

Bírom a' Thyvon francia fordítását, 's németül az Abbtét, Höckét, Meissnerét, Schlüterét, Weinzierlét, Fröhlichét, 's a' hol szükséges lesz ezeket egymással és az enyémekkel öszve vetem, hogy ez fordítóinkat a' Classicusok fordítására is felvezesse.

Utól Irás. — Ujhelyben megholt az Archivárius. Az új nem lelé az 1765diki Diaeta Diáriumát. Szirmay Tamás Antal Fő Notar. és Követ dolgozta azt. Gyanú támadt, hogy Szirmay Antal Udv. Consil. nem adta által midőn Fő Notar. hivatalából Eperjesre vitetett. Ennek kérésére 5 nappal ezelőtt a' Gyűlésen bizonyítottam, hogy midőn 1810. August.-ban Rainer Herczeget Ujh[ely]be vártuk, Szirmay Antal engem az Archivumba vitt olly dolgokat keresni a' mivel a' Herczeg mulattathassék. Akkor megvolt a' Diarium, 's olvastuk a' Palatinus és Baranyi Gábor veszekedését, 's hogy Koller Personális csókolta a' Palat. kezét *effusus in lacrimas, quas rara felicitate, semper in potestate habebat.*¹ Éljen Szirmay Tamás Antal!

Az öreg Szirmay Antalt addig ostromlám kéréseimmel, míg azokat teljesítette, 's íme Január. és Febr. ezidén a' Szirmay familia históriáját megírta, a' MSt kezeimben tette-le, 's felhatalmazott, hogy a' styluson 's magyarságon teljes kéjem szerint változtassak. A' régibb időkre írott datumai voltak és így nem tévedhetett. De az ujabbakban, hol az öregség, betegség és sietés ártalmára voltak, sokat elhibított. Még egy igen szoros barátját, Szulyovszki Lászlót is kifelejtette. Ki a' Nagyanyámat is, a' Szécskeresztúri Szirmay Tamás Antal atyjának testvér hűgát. Ez a' munka nagy füstöt fog csinálni, 's én adom-ki, mihelytt az Udv. Consiliarius által kijegyzett leveleket Archivumokból, a' Regnic. Bthecából kiíráthatom. — A' szegény Öregnek utolsó esztendejét keservessé tevő mérges asszony felesége Báró Ghillányi Francisca. De vége van szenvedéseinek, mert ez az asszony vagy ma, vagy holnap temettetik. Hogy halálra beteg volt az Asszony, az elmúlt hétfőn hallám Ujhelyi Gyűlésünkben: hogy megholt, a' Postamester mondá ma Cselédemnek. Requiescant illa et ille; de férje kövesse még sok idő múlva.

Ez 1811. írt: Historiam Secretam aevi sui. Nagy baja hogy fél, és ezen félelem miatt lelki ismérte ellen ír. Kértem tőle, ha hiszi e hogy így esett, a' dolgot? Azt felelte,

¹ Az eredetiben nagyobb betűkkel írva.

hogy *nem hiszi*. Hát *miért írja?* — Mert különben nem lehet. Semmit sem téveszen az! felelé; megérti azt a' ki engem olvas, hogy hazudtam, 's a' kinek esze van, tudja mit kell hinni. Épen nálam van a' *Historia Secreta aevi mei*. — Szomorú idők!

Ajánlom magamat megbecsülhetetlen jóvoltodba. Hidd el, hogy szívesebb tisztelettel senki sem szerethet. — Széphalom, April. 19d. 1812.

9.

Széphalom, 1812. július 2.

Méltóságos

W. JANKOVICH MIKLÓS ÚRNAK

tiszteletét baráti idvezletét

Kazinczy Ferencz.

Nagy tekintetű Férjfi, kedves barátom! Becses ajándékokat,¹ annak távolléte miatt a' kire a' nyaláb kivetését a' Kassai Postaszeker' embereitől bíztam vala, nem előbb vettem mint ezelőtt négy nappal, 's első dolgom volt a' még nem látott íveken keresztül futni, másodlik pedig az öt nyomtatványnak egyikét a' Pataki Bthecának, a' másikat Prof. Vályi-Nagy Ferencznek, a' harmadikát Gróf Desöffy Józsefnek (ki épen ekkor tudakozódék Literaturánknak legujabb gyümölcsei felől) ajándékban megküldeni. Bökezűségednek köszönhetik ezek is mint én, hogy egy valóban nagy figyelmet érdemlő kis munkát ismérhetnek. Én részemről mind az ajándéko' köszönöm, mind az oktatást melyet ezen munkából vettem. E' nélkül sokat nem fogtam volna tudni. Mit nem kinza-el p. o. a' *Zsolozsma* szó, melyet a' hang idegennek kiált, de a' mellynek gyökerére nem akadhattam. Sok ideig azt hittem, hogy igen messze elfacsart értelemmel a' görög *κελευσμα*-tól eredhet. De Te minden kétségeimet eloszlattad, 's most többé nem kételkedem.

Nekem semmiben nem kerül megvallanom, hogy ezt vagy amazt nem tudtam, hogy ez vagy amaz felől tévelygésben voltam; sőt olly szépen-kevélynek ismerem magamat, hogy elsőséget keresek magamnak abban, hogy a' mi

¹ V. ö. Jankovich Miklósnak 1812. május 8-i levelével. (Kazinczy Ferenc levelezése. IX. 457. 1.)

másnak csaknem *lehetetlen*, nékem az nem-csak *könnyű*, sőt *gyönyörűsége* is; 's e' szerént pirulás nélkül vallo-meg, hogy az a' járatlan 's hirtelenkedő Recensens, a' ki lap 73. a' jegyzésben illetetik, *én* vagyok. Mindent mindnyájan nem tudhatunk, 's én megvallom, hogy valaminth igen sokban olyanban a' mit tudni illenék, járatlanul maradtam, úgy a' Magyarországi Chorographiák' dolga is általam illetlenül maradt. Recenseálni akarván a' munkát, illő volt volna végig tekintenem mind azon Iróinkat, a' kik ezt a' tárgyat illették, 's ez nagy hibám, hogy elmúlasztottam. Ezért méltán pirúlhatok 's pirúlok. Vévén Horvátnak munkáját, elégnek tartottam azt, egy M. Orsz. történetekben igen járatos Tudóssal közleni, ki, minthogy nem tudatá velem, mi új és mi nem az, felbátorita a' botlásra.

Sem a' Horvát' munkája sem a' Bécsi Annálisok' füzetei nincsenek házamnál; amazt egy szomszédomban lakos Orosz Plebánusnak, ezeket egy Bihar Vgyei Kalvinista Papnak adtam-ki, és így a' mit irtál, azzal a' mit Horvát állita 's én mondottam, öszve nem hasonlíthatom mindgyárt; de addig is míg azt fogom, szívesen örvendek, hogy tévelygésemet megczáfoltad. A' valót (verum) inkább *kell* szeretnünk mint magunkat, 's egy kis gyakorlás erőssé teszen bennünket, az illy pirulást pirulásnak nem tartani.

Falusi lakó ember sokban vagy on hátrább a' Városban lakóknál, még ha a' Te kincseiddel birna is, annyival inkább, ha annak ezered részével sem bir. Irj Te, tisztelt barátom, irj, és ne csak irj, hanem nyomtattass, így bennünket oktass, tévelygéseinket fedezzed-fel, 's nyiss utat, mutass rést, mellyen előbb haladhatunk.

Hogy Dürer Albert, a' Német nemzet' örök fénye, Magyar volt, azt állitod Te is a' 47dik lapon. — Midőn ez idén a' Hazai Tudósítások' leveleiben a' *Mesterség' műveiről nálunk* szóllottam, a' 249dik lapon. ezt mondtam:

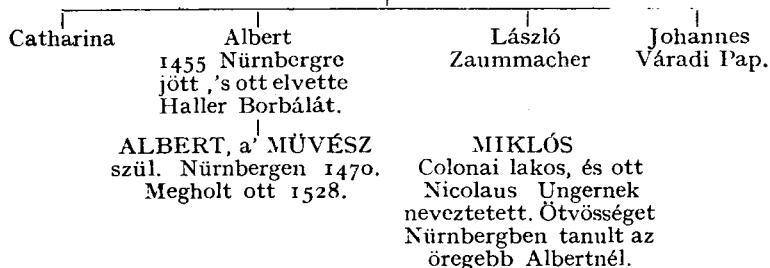
«Arra a' tetőre, mellyen Kupeczky és Mányoki állottak, Magyar Festő még soha nem hágott; mert hogy Dürer Albert Erdélyi fi volt volna, azt Gróf Ráday Gedeonnak elhinni minden tisztelem 's óhajításaim mellett is nem tudtam.»

Ráday 1788ban, midőn egy hetet töltöttem nála Péczelen, 's az engemet Kassáról Bécsbe kísérő Festő által az öreget lefestetém, azt vitatá, hogy Dürer Albert valóban Erdélyi fi volt, 's nem Dürernek, hanem Száraznak hivattatott. Jegyzéseim, mint sok hasonló, hetedfél esztendei szenvedéseim alatt elvesztek, és így el nem mondhatom, mi

okokon építette a' jó Öreg a' maga állítását. Én most is azt hiszem, a' mit 1788ban hittem. Nem Dürer Albert a' Festő, hanem Albertnek a' Festőnek az atyja született Gyulán Várad mellett. Sandrart után (Deutsche Akademie der edlen Bau- Bild- u. Mahlerkünste von Joachim Sandrart, III. Buch 3 Cap. S. 226) ez a' Dürerek' Genealogiája :

DÜRER ANTAL,

mint gyermek juta Gyulára egy Ötvöshöz,
's legénye lett, felesége : Elisabetha N

Örvendenék, ha ezen állításom Tégedet is meggyőzhette, hogy Albert Dürert földinknek nem tarthatjuk.

Ámbár a' *cza* terminatio tót, és annak a' mi mellé ragasztatik, asszonyi nemét jelenti — (noha néha csak diminutivum, mint Mancza, Katicza etc.) én az Apácza szót még is az *Abbatissától* vonnám le, 's a' pénzt nem a' *pengéstől*, hanem a' *penyáz-tól pensától*. — A' *font* bizonyosan a' *Pondótól* jön, de a' német *Pfund* által ; mint csaknem minden mérték' neme ezektől a' nálunk kalmárságot űzőtt emberkéktől. A' fontnak, órának negyedrésze *fertály*, a' Vierteltől ; megszely a' Nösseltől ; réf a' Reiftől, sing a' Schientől ; etc. A' *Guta* Articulusbán szerettem volna említve látni a' francia *Goutte* szót, hol az *köszvényt* jelent ; 's a' *narancsnál* az olasz hasonló hangú 's értelmű szót. — Hát a' *Németh* név mellett elhallgathatjuk e a' Caesar' idejében ismeretes *nemeteseket* ? — Óhajtom, hogy ezen első Munkádat majd egy második 's későbbben több Kötetek is kövessék. Sok szavaink érdemlenék meg a' nem ismért kifejezést. Ime a' mi önnként ötlik elmémbe : *pelly*, couleur de *bai* ; *fakó*, falb-kó. *zsufa-fakó* (borzsufa Wein suppe), couleur de soupe, soup de lait, boglár, bouclier ; — — — —

Élj szerencsésen, tisztelt barátom. Tarts-meg engemet megbecsülhetetlen jóvoltodban. Széphalom, Jul. 2d.kán, 1812. esztendei innepnapján a' Rousseau halálának 's Klopstock' születésének.

Mellékelve:

Még eggynehány másoktól vett szó.

Doh, ex *ducha*. Slavon.

Kapcz, ex *kopecz*.

Bércz, ex *brech*.

Mostoha, ex *maczoha*.

Hölgy, ex *holka*.

zápfog, ex *zub*.

zabola, ex *zubadlo*.

abroncs, ex *abrucs*.

hőrcsök, ex *herski*.

asztag, ex *sztod*.

kanóc, ex *kohanecz*.

selyp, ex *sepetlivi*.

galád, ex *galádnyi*.

akózni, ex *Aichen*.

fánk faum, uti puszpáng Buchs-
baum.

fekély, Fleckel.

czáfolni, bezweifeln.

tézsla, Deichsel.

tengely, Stangel.

csódör, Zelter.

lúg, Lauge.

zsipvásár, Sippschaft.

pohos, Bauhos.

bojtár, βοιτηρ.

deli termel, corsage délié.

gyér (rarus) guère.

hebehurgya, hurlubrelu.

lőhátán, azaz sietve, à la hate.

zsenge, jeune.

pályaposztó, boy.

bitó, bitófa, bitton.

puczi (membrum genitale puero-
rum) puce.

pisilni, pisser.

b . . . i, baiser, sumitur verbum
hoc apud Gallos non tantum
ad denotandum osculum ba-
sium, sed etiam in sensu fu-
tuare.

kaczagán, casaquin.

suba, giupe olaszul, fr. jupe.

zubony, giupone.

csipa, olaszul cispá.

furfang, furfante, fr. forfante.

tanya, tana ol., tanier fr.

elme, alma.

piacz, piazza.

koldus, claudus.

káposzta, calbus.

pálya, παλη.

10.

Széphalom, 1813. május 8.

Méltóságos

W. JANKOWICH MIKLÓS ÚRNAK

alázatos tiszteletét

Kazinczy Fer[encz.]

Tisztelt barátom! Újabb jelét vettem megbecsülhetetlen jószágodnak. Köszönöm ajándéodat hív köszönettel; köszönöm piritó említéseidet is az Előszóban. Bár megfelelhetnék várakozásodnak! bár ezt ne mondhatnák:

Amphora coepit

Institui, currente rota cur urceus exit?

Külömben mi szükségünk a' javításra? Útálni kezdem az igen is olcsó tetszést, magasztalást. Kivált midőn ezer példák mutatják, hogy a' mázolás tetszik, a' gondos munka 's a' szerencsés munka nem tetszik. Elég, ha tulajdon javalásunkat nyerhetjük-meg, és azon kevesekét, a' kik érdemlik, hogy tetszéseket megnyerni igyekezzünk.

Méltóztassál az érdemes Szent-Györgyit szíves becsülésem felől bizonyossá tenni, 's tarts-meg minden becset felülmúló jóvoltodban. Prof. Vályi-Nagy Fer[encz]nek általadtam az egyik nyomtatványt. — Elj szerencsésen. Széphalom, Máj. 8d. 1813.

11.

Széphalom, 1818. június 8.

Fő Tisztelendő Fő Director, Consiliárius és Kanonok Ur,
nagy tiszteletű 's bizodalmú Uram!¹

Anticriticám² eddig kezében vagyon Fő Tisztelendő Úrnak. Az vala kérésem ez éránt, hogy ha nem lehetetlen, a' Júniusi Kötetben vétessék-fel. E' kérésemet most vissza vonom. A' legszorosbb vizsgálatok alá veszem minduntalan theoriámat, praxisomat, 's a' czélt a' melly ezt tanítani 's így dolgozni indít, 's nem felejttem hogy én is ember vagyok, megtévedhettem; nem felejttem hogy Ellenkezőimnek lehet igazok, 's össze-hasonlítatom ezeknek állításaikat a' magaméival. Ez éjjel esett-le szemeimről a' hályog; lehetetlen hogy ők hamisnak leljék a' tanítást, de attól félnek, hogy veszedelmes ne legyen, mert gyakorlatban embereink a' Gramm. és a' Szokás tanulását és tiszteletét szükségtelennek tarthatnák. Szükség tehát hogy őket ez éránt megnyugtassam, 's úgy szóljak, hogy a' tanúlatlan veszedelemre ne vitessék. Ma indul a' Posta, 's az uj Anticriticám addig el nem készülhet. Méltóztassék tehát megelégedni addig, míg az Anticriticát a' jövő postán elküldhetem, e' jelentésemmel, melyet azon kérésemmel rekesztek-be, hogy a' Redactio kezében lévő Anticriticám sajtó alá ne adassék. Maradok szíves tisztelettel

Fő Tisztelendő Fő Director Urnak
Széphalom, Jun. 8. d. 1818.

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz

¹ Fejér György.

² Kazinczy Anticriticája megjelent a Tud. Gyűjtemény 1818. IV. 96—115. II. és Kazinczy Ferenc levelezése. XVI. k. 56—62. II. V. ö. Kazinczy F. levelezése. XVI. k. 82. és 562. I.

12.

Széphalom, 1824. július 7.

Nemes-lelkü férjfiu, tisztelt, szeretett barátom,

Rezeidet nagy köszönettel küldöm-vissza, mert hasznokat nem vehetem. Más formátumban kell megjelenni Sallustomnak. Ellenben előre esedezem előtted, hogy majd, ha fordításom sajtó alá megyen, az abrosszal megajándékozni méltóztassál, hogy azzal nyomtatásokat tétethessek. Vissza adom azt akkor osztán.

Óhajtottam volna, hogy láthass, midőn csomód' megérkezik. Képemen ömlött-el megindult lelkem, 's nincs szó, melly hálámat inkább magyarázhassa, mint az az én némaságom. A' de Brosset' nevezetes Munkája, melly felől nem is tudtam hogy németre le van fordítva, nagy szolgálatomra lesz Sallustom' kikészítésében.¹

Két holnapja hogy távol vagyok házamtól, 's az egészen rendetlenségbe hozá dolgaimat. Testvér öcsém Dienes, Consiliárius, s egykor Biharnak Második Vicze-Ispánja, April. 30d. megholt, 's Váradi negyven ezer fntba került házát nekem hagyta, de azon kötelezéssel, hogy adósságait fizessem. E' gondok úgy kívánák hogy oda menjek-le. Debreczenben jelentém Fáy János barátomnak, hogy Te óhajtanád megnyerni tőle a' Sylvester Grammaticáját. Őtet most a' Könyvgyűjtés' dühe szállá-meg, minekutána Festésekben és régi pénzekben sokat bir. Nehezen fog megválni tőle; de jó volna, ha dublettjeid közzül egy csomócskával megkinálnád. 'S kérlek, ezt ne halaszd. Írj neki, 's tedd-meg az ajánlást. Lelke nemes, de szenvedelme nagy.

Én tőle leginkább két Stammbuchot irigylek, 's abból sok nevezetes aláírásokat másoltam-le. A' nyavalyás Apafi Mihálykáét, noha atyja is nyavalyás volt, a' Bécsben fogva élt 's honját bosszúból látni nem is akart Cancellárius Bethlenét, Teleki Sándorét, 's másokét; 's Váradon a' Fóris Otrókosi Ferenczét egy más Stammbuchból, mellyet Szolgabíró Domokos László bir. Barátom, ha Te eggyyszer meglátnád Debreczent és Váradot, annyi pénzzel sokat gyűjthetnél. Fáy és ez a' Domokos adhatnának holmit, a' mit óhajtasz.

¹ V. ö. Jankovich Miklósnak 1824. június 12-i levelével. (Kazinczy F. levelezése. XIX. 136. 1.)

Itt küldöm a' Tököli' pecsétnyomóját és a' Rogendorff' pénzét. Az első méltóztassál megtartani, de a' másodikat vissza kérném, gyermekeim miatt. Hanemha mind ebből mind abból nekik is öntetnél egy két öntevényt. Ha papirosaim közt rá akadok arra, a' mit nekem Consil. Kenderesi ira a' Tököli, vagy inkább az akkori Confoederatio' pecsétje felől, ezen levelem mellé fogom tenni; ha rá nem akadnék, későbbben veszed.

Sallustom' Előbeszédét Kassán adám-ki, nem hogy előfizetőket gyűjtsék; az sikertelen mód; hanem hogy Literatúránk' barátjai lássák mit akarok, és idejében szolljanak, ha kedvek van hozzá. Egy barátom már szólla; a' szerint szeretné hogy adjam Sallustot, a' hogy Cicerót igérem itt. De ugy Sallust nem volna Sallust, hanem Ciceró volna. Sallustom nem lesz kedves, 's talán azért is, mert nekik a' Sallust' Sallustsága sem kedves.

Ezen útam alatt egy valaki azt beszéllé nékem, hogy egy solidus tudományú férfi felőlem ezt szokta mondani: «Nem foghatom-meg Kt; az ő beszéde rakva van vétkekkel: és még is annyi csinnal, annyi kedvességgel, nekem ugyan senki sem szól». — — —

Ha az ítélet való volna, azt kiáltaná, hogy Sallustot magyarban fordítani senkit nem illet inkább mint engemet. Sallustnak épen ez minden érdeme: *rosszul ír* (az iskolák szerint) *de szépen*.¹ — — — De nem azt kell e mondani, bár kevesebb mértékben, az egy Virgilt kivévén, minden más Classicusról is?

Fogadd-el forró hálámat, 's szives tiszteletemet, azon fogadással, hogy Codexeidet küldöm, kár nélkül, mihelytt lehet.

Széphalom, Jul. 7d. 1824.²

örök hived

Kazinczy Ferencz.

¹ Az eredetiben nagy betűkkel írva.

² Jankovich Miklósnak 1825. ápr. 5-én kelt levele szerint Kazinczy neki 1824. március 13-án is írt levelet. (Kazinczy F. levelezése. XIX. 98. l.) Ez a levél azonban nem található meg a Jankovich-levéltárban.

13.

Sátoraljaújhely, 1825. május 15.**WADASI JANKOWICH MIKLÓSNAK¹**

Kazinczy Ferencz

szíves tiszteletét, baráti idvezletét.

Imhol küldöm vissza a' legszívesebb köszönettel a' Don Gabriel spanyolra fordított Szallusztját,² minden mocsok és minden kár nélkül, 's nagyon kérlek, hogy azt Méltós. Helytartói Tanácsos Nitray Úrnak tiszteletem' 's köszönetem' bémutatása mellett visszaadni 's köszönetemet megbecsülhetetlen jóvoltodért újabban elfogadni méltóztassál. Ha mi jó az én fordításomban lesz, azt Te nagy részben fogod a' magad érdemének tekinthetni. Neved és a' Consil. Nitray Úré tisztelettel van Előbeszédem' végében említve, valamint a' Velenczei Patriarcháé is, kitől most veszem a' Bécsi Könyvárosok által hijába várt Alfieri' Szallusztját. Az én fordításom ez idén nyomtatva lesz, 's'a' mint hiszem, javalást fog vonni rám, és igen nagy feddést, mert én Szallusztot, a' Különözöt, nem adom közönséges nyelvben. — Perem Május 30d. kezdődik a' Fő-Itélőszék előtt, 's az miatt a' Szent Istváni terminust Pesten fogom töltöni. Előre örvendek szerencsémnek, hogy akkor Veled és kincseiddel élhetek. Élj szerencsésen, halhatatlan érdemü férjfi, 's szeress továbbá is. Ujhely, Május' 15d. 1825.

14.

Sátoraljaújhely, 1825. május 27.**WADASI JANKOWICH MIKLÓSNAK¹**

Kazinczy Ferencz

szíves tiszteletét, idvezl[etét].

Tisztelt férjfiu, kedves barátom! Óhajtanám, képzeld, melly kevély vagyok én, valamikor leveled érkezik, és én abban a' te szeretetednek újabb bizonyságait olvashatom.

¹ Az eredetiben is nagy betűkkel írva.² V. ö. Jankovich Miklós 1825. május 22-i levelével. (Kazinczy Ferenc levelezése. XIX. 341. l.)

Melly kicsiny vagyok, ha elnézem, hogy ennyi igyekezetim mellett is, ennyi kifáraszthatatlan gond után, az, a' mit dolgoztam, véghetetlenül alatta van annak, a' mi szemeim előtt lebege, és a' mit elérni haszontalan törekedtem; de melly nagy, tulajdon szemeimben, midőn azt forgatom, hogy engem olly érdemekben-gazdag férjfiak szeretnek, mint Te vagy, és az Pesten, kit én a' legtudósabb Magyarnak szoktam nevezni; és még egy harmadik, ki bizonyosan érdemi, hogy együtt neveztessek Veletek. Hogy megkülönböztetésekre egészen méltatlannak ne találtsam, előszedem minden örömet; de tüzem el van oltva a' rettegések által; pedig mi lehet jó tűz nélkül? 's így azt a' jót sem adhatom, a' mit különben talán adhaték vala. Vedd ezekhez atyai gondjaimat 's e' nagy korban; vedd azt, hogy én falun lakom, távol Pesttől és társaimtól, kik, ha őket ollykor láthatnám, gazdagíthatnák ismérteimet, tévedésimben baráti kezekkel vezérelhetnének, példájokkal gyúlaszthatnának; vedd olly soknemű és ellenkező nemű foglalatosságimat; 's mondd-meg, nem csuda e hogy csak azt is adhatám, a' mit eddig adtam, és a' mi szekrényemben a' megjelenést várja. — Szeretném, ha halálom után az, a' ki Biographiámat írni fogja, e' szempontokat nem felejténé.

Szallusztomnak ezidén nyomtatva kell lenni; ez adja meg Jubiléumi örösimet. Mit mond reá némelly ember Pesten, azzal épen semmit nem gondolok. Nem vagyok annyira akár szerénytelen, akár járatlan az emberi indulatok 's dolgok ismeretében, hogy vagy reméljem, vagy kívánjam, hogy dolgozásaim mindennek megnyerjék javalását; 's ha majd nyomtatva lesz a' munka, csendes vérrel fogom nézni, miként gáncsoltatik még azoktól is, a' kiktől egyebet vártam volna. Hiszen a' mindenektől gáncsolt Szalluszt' fordítása akkor volna igazán szerencsétlen fordítás, ha beszéde senkitől, 's leginkább a Nyelv' tisztaságáért rettegőktől nem gáncsoltatnék. De nem akarom addig hallani szavokat, míg dolgozásom meg nem jelen, 's Pesten soha semmit nyomtatni nem fogok; nehogy azok a' mindenben parancsolni szerető Nyelvmesterek e' kézírásomban is úgy ejtsenek pajkoságokat, mint már történt. Ezért vontam-el magamat a' Tudom. Gyűjtemény' Munkásai közzül is, noha a' derék Munka' örök fenn maradását senki inkább, mint én, nem óhajtja.

Szalluszt' kiadása, a' Bécsi Nyomtató' számolása szerint, többbe kerül kétezer forintnál, pap. pénzben, 's azt én

a' magaméból le nem tehetem, el lévén a' más' igazságtalanságai miatt, terhelve adósságokkal. Fő-Ispáni Helytartónk' Méltós. Szilassy József Úr' fényes Bójövedele' napján, Május' 8dikán, örömem vala meglátni Kubinyi Ferencz Urat, ki Literaturánkat egy gyönyörűen felkapott gondolat szerint akarja elősegélleni. Te a' lelkes embert ismered, és talán barátid közzé számlálod. Szólj vele, kérlek, 's tégy kérdést, nem ellenkeznék e céljaival, hogy Szallusztomat adja-ki a' szerint, a' hogy én óhajtom. A' mi bejő, maradjon céljaira; nekem elég lesz, ha nekem néhány példát ad a' szebb és a' közönséges papirosúakból. Kubinyi külömben is képet metszteni szándékozott, a' mint mondá: metszesse tehát a' könyv elibe; így a' könyv több Vevőt kap. De inkább épen ne, mint ne John, vagy valamely ehhez közelítő Művész által; a' Ferenczyé nagyon nem jól van dolgozva. Kreutzinger által festett, 's Igaznál Bécsben álló képem érdemli e' szerencsét, mert jó kéz által van dolgozva. — Classicusok, annál inkább azoknak fordításai, nem várhatnak számos Vevőket; valljuk meg, hogy a' sokaság azoknak inkább tiszteli neveiket mint munkáikat, 's mentségére azt mondogatja, hogy ha kell, inkább kell maga az Író, mint fordítása: a' Munkának tehát úgy kell szabni árát, hogy kétszáz nyomtatvány a' belé-tett pénzt visszatérítse. Annyi Vevőt a' két hazában találunk, csak a' nyomtatás' szépsége és a' Rézmetsző' dolgozása miatt is. Mikor osztán ennyi elkeland, a' képeket külön is lehetne árulni, mint most a' Ferenczyét; de nem addig. — Tedd, a' mi hatalmadban áll, édes barátom, 's idezárt leveletemet adassd-meg Kubinyinak.

Fordításomat senkivel nem láttatám eddig: igen némelly ifjakkal, nem Tudósokkal, Előbeszédemet, 's ezekkel azért, hogy lobbantsak szikrát lelkekbe, 's mutassam-ki, mint kell olvasni a' Régiség' Íróit. De Te, kedves barátom, annyi jótéteid után, kívánhatod tőlem 's én azt örömeztetsem, hogy a' számból kivégelek, 's ime közlöm, mind Előbeszédem' egyik részét, mind Catilinának egyik legszebb Fejezetét. De nagyon kérlek, ne engedd azt látni Orthologusinkkal, kik közt sok édes-keserű 's keserű-édes is van. Verseghi megholt, de élnek társai; osztán az én fordításom nem Orthologusnak való csemege.

Kevélykedve leszek Vendéged, egyedül a' fiammal Augustusban, 's előre köszönöm nemes-lelkű ajánlásodat. Hív Szemere Pálné is szállására: de érzem én, mit teszen

Veled lenni, 's elmondhatni hogy Nálad valék. Élj szerencsén! — — — Ujhely Máj. 27d. 1825.

Ez a levél Kazinczy másolatában megtalálható a M. Tud. Akadémia kéziratárában is. (Magy. Irod. levelek. 4° 28. sz.) Ez a másolat azonban (megjelent Kazinczy Ferencz levelezése. XIX. k. 345—47. ll.) nem hű másolata az eredetinek; ezért láttuk szükségesnek az eredeti levél közlését.

II.

Jelentések.

Jelentés az 1937. évi Vojnits-jutalomról.

Egy év magyar drámatermése.

Sohasem működött annyi drámai színház fővárosunkban, mint az elmúlt színházi év folyamán, és régen nem volt egy-egy esztendő magyar drámai termése olyan kevés értéket mutató, egészében annyira jelentőség nélkül való, mint ezé. Az operett, az elmúlt éveknek ez a dédelgetett kedvence, hajléktalanná vált, s csak drámai színházak műsorában húzódott meg egypár kísérlete. Nemcsak az operett-színházak némultak el, hanem orfeumok helyiségét is a komolyabb műzsa szolgálatába vonta be két érdemes színházunk, a Vig és a Belvárosi. A színházaknak olyan versenyt, a drámaírók számára olyan érvényesülési lehetőséget jelentett ez a körülmény, amilyen még sohasem kínálkozott a fővárosban. A verseny azonban nem szolgál mindig, még a művészet terén sem, a minőség emelésére. Ezt kell megállapítanunk mult évi drámatermésünkre vonatkozólag is. Nem egy olyan munka került közönség elé, amely kevesebb színház és így kisebb kereslet mellett talán meg sem született volna.

Színházaink eleinte nagyon közepes átlagdarabokkal, vagy egyenesen gyöngé kísérletekkel indultak. Nem volt kivétel ez alól az ország első színháza sem, úgyhogy több ízben olvashattunk nyomatékos tiltakozást a gyöngé darabokkal való kísérletezgetése ellen. Igen, de mit tegyen a színház, ha nem kap jó darabokat? Elismerték ezek a felszólalások a színháznak azt a kötelességét, hogy segítse elő a fiatal írók törekvéseit, de azt is hangoztatták, hogy kár az ország első színházának gyenge új darabokkal kísérletezgetnie,

s azt ajánlották, hogy inkább frissítse föl régi kitűnő műsorának egyes, ma is sikert ígérő darabjait. Bölcs tanács volna ez is, ha nem kötné a színházat az újdonság-bérlet rendszere.

Megállapította több felszólalás azt is, hogy ez a kísérletezgető fiatal írói gárda általában is, a Nemzeti Színháznál is, «még korántsem szolgált rá a véglegesítésre». Egyik színházi bíráló, Schöpflin Aladár, nagyon kemény szavakkal rója meg ennek a fiatal gárdának leleménytelenységét, friss lendületének hiányát: «Feltűnő, hogy az újonjött fiatal szerzők kevés kivétellel mind a kérődzők fajtájához tartoznak. Tovább rágják, amit az előző korosztályból valók már alaposan megrágtak. Nem tudnak egy eredeti alakot, egy friss motívumot kitalálni».

A friss leleményben való szegénység mellett bizonyít az a feltűnő jelenség is, hogy meglepően sok a regényből színpadra átirított mű. Sokszor csakugyan csak a dramaturgia magasabb követelményeinek figyelembevétele nélkül történt egyszerű átírásról van szó s joggal kelthet aggodalmat a regényeknek ez a tömeges dramatizálása, ami a filmkészítés üzemére emlékeztető darabgyártássá züllik, másrésről pedig egyek színi kritikák megrovása szerint a színházat élő vagy porosodó regények jobb értékesítésének bőrzéjévé alacsonyítja. A múlt év darabjai közül is ilyen módon készültek Szántó György *Sátoros királya* (a szerző *Aranyágacska* c. regényéből), Tamás István *Aranyhala* (a szerző *Százszázalékos szerelem* c. regényéből), Hevesi Sándor átdolgozásában *A Pál-utcai fiúk* (Molnár Ferenc regényéből), Bókay Jánostól *Megvédtém egy asszonyt* (a szerzőnek hasonló című regényéből), Csathó Kálmántól *Szakítani nehéz dolog* (a szerző *Kék táská* c. regényéből), Barabás Páltól *Pénz! Pénz! Pénz!* (a szerzőnek *Ez a világ eladó!* c. regényéből), Lakatos László átdolgozásában *Édes Anna* (Kosztolányi Dezsőnek hasonló c. regényéből) s Szép Ernőtől *Háromlevelű lóhere* (a szerző *Ádámcsutka* c. regényéből). Ez bizony nem tanúskodik színpadi íróink leleményének valami nagy bőségéről.

Nem tartozik a megnyugtató jelenségek közé az a sajátosság eltolódás sem műfajok és színvonal tekintetében, amelynek megállapítását szintén több ízben olvashattuk az év folyamán. Többen kifogásolták, hogy az ország első színháza számos olyan új darabot mutatott be, amelyek inkább lettek volna helyükön a könnyebb műfajokra berendezkedett magánszínházakban, viszont magánszínházak vitték színre olyanokat, amelyeknek a Nemzeti Színházban lett volna helyük.

Ha nem hárítható is teljes egészében a felelősség ezért a színház vezetőségére, mégis igazat kell adnunk annak a megállapításnak, hogy nagyon szomorú volna, ha a Nemzeti Színház átvenné az üzleti alapra épített magánszínházak hangját, műfajait és színvonalát, s a komolyabb írói törekvések és műformák csak magánszínházakban találnának menedéket.

Végül feltűnő, mily sok az év termésében a vígjátéknak mondott darab s mily kevés őszinte vidámság áradt belőlük a színpadról.

Az év termése egyébként a következő darabokból áll:

Vaszary János: *Hölgyek és urak*. Vígj. 3 felv. Magyar Színház, 1936. szept. 10.

Szántó György: *Sátoros király*. Történelmi színmű 3 felv. Nemzeti Színház, 1936. szept. 18.

Török Sándor: *A komédiás*. Színjáték 3 felv. Nemzeti Színház, 1936. okt. 9.

Tamás István: *Aranyhal*. Vígj. 4. felv. Művész Színház, 1936. okt. 17.

Hevesi Sándor—Molnár Ferenc: *A Pál-utcai fiúk*. Színjáték 3 felv. Royal Színház, 1936. okt. 22.

Zágon István: *Feltételes megállóhely*. Vígj. 3 felv. Nemzeti Színház, 1936. okt. 23.

Fodor László: *Társasjáték*. Vígj. 3 felv. Víg-színház, 1936. nov. 14.

Balázs Sándor: *Bikfic tanár úr*. Vígj. 3 felv. Magyar Színház, 1936. nov. 14.

Bókay János: *Megvédtem egy asszonyt*. Vígj. 3 felv. Belvárosi Színház, 1936. nov. 14.

Andai Ernő: *Áruház*. Színjáték 3 felv. Nemzeti Színház, 1936. nov. 27.

Csathó Kálmán: *Szakítani nehéz dolog*. Komédia zenével 3 felv. Magyar Színház, 1936. dec. 12.

Barabás Pál: *Pénz! Pénz! Pénz!* Komédia 3 felv. Nemzeti Színház, 1936. dec. 18.

Balogh László: *Csak játék!* Komédia 3 felv. Bethlen-téri Színház, 1936. dec. 22.

Földes Imre: *Nem adok hozományt!* Vígj. 3 felv. Víg-színház, 1936. dec. 23.

Kollár Béla: *Egy millió pengő*. Komédia 3 felv. Belvárosi Színház, 1937. jan. 9.

Bónyi Adorján: *Hódítás*. Vígj. 3 felv. Nemzeti Színház, 1937. jan. 15.

Zilahy Lajos : *A szűz és a gödölye*. Színmű 3 felv. Magyar Színház, 1937. jan. 16.

Kós Károly : *Budai Nagy Antal*. Színmű 4 felv. és előjáték. Vígszínház, 1937. jan. 21.

Lakatos László : *Édes Anna*. Kosztolányi Dezső regénye 3 felv. Belvárosi Színház, 1937. febr. 12.

Bús Fekete László : *János. Vigj.* 3 felv. Vígszínház, 1937. febr. 6.

Szép Ernő : *Háromlevelű lóhere*. Vigj. 3 felv. Vígszínház, 1937. febr. 27.

Bibó Lajos : *Üveghintó*. Vigj. 3 felv. Nemzeti Színház, 1937. márc. 19.

Sík Sándor : *A mennyei dal*. Misztérium. Magyar Színház, 1937. márc. 20.

László Miklós : *Illatszertár*. Vigj. 3 felv. Pesti Színház, 1937. márc. 20.

Éri-Halász Imre—Bihari László : *Kezdeté 8-kor, vége 11-kor*. Játék 3 felv. Művész Színház, 1937. márc. 27.

Kodolányi János : *Pogánytűz*. Történelmi tragédia 3 felv. Nemzeti Színház, 1937. ápr. 30.

Babay József : *Csodatűkör*. Mesejáték 3 felv. Nemzeti Színház, 1937. jún. 4.

Nincs miért szemlénk körébe vonni azokat a darabokat, amelyeket kritika és közönség egybehangzó ítélete már eleve kiselejtezett ebből az áttekintésből. Sok jót aligha mondhatnánk róluk, gyarlóságok kitergetése pedig sem örömet nem szerez, sem okulást nem nyújt. De viszont, amily szívesen lemondunk a szerencsenmosdatásról, épp annyira nem szeretnők elhallgatni az elismerésnek és buzdításnak egyetlen szavát sem, ahol ez indokoltnak látszik.

Török Sándor inkább elbeszélő tehetség, de kitartóan viaskodik a drámai formával is és keresi a színpadi érvénysülést. Üres szórakozásnál többet óhajt nyújtani nézőinek most színrekerült darabjában, *A komédiás*ban is, de az a benyomásunk, hogy maga se volt egészen tisztában azzal, mit akar. Bizonyára a költészetnek életet formáló értékére kívánt rávilágítani. Hőse egy kóbor komédiás, aki egy erdélyi falucskába vetődik s vidámságot, tréfát, mesét visz a falu szegény lakóinak siváran egyhangú életébe, de visz bizonyos nyugtalanságot is. Tavasszal ismét elfogja a kóborlás láza, tovább megy a faluból, hol ismét a régi kerékvágásba zökken minden, s csak emléke marad a komédiásnak. Nagy baja a darabnak, hogy nem tudjuk eldönteni, valóságos ember-e

a komédiás, vagy csak szimbolum. Szerepét maga az író sem gondolta végig s hol emberként szerepelteti, hol szimbolum gyanánt. A darab értelme felől bizonytalanságban hagy magának az írónak a nyilatkozata is: «*A komédiás* meséje — *a mese* maga. Hogy a mese forrásából meríthessek, vissza kellett mennem a faluba. Haza. A darab egy hegyek közé szorult kis faluban játszódik, favágók, pásztorok, kecsketolvajok és csempészek között. Színére, hangulatára nézve erdélyi falu ez, de a szónak általános értelmében nem parasztdarab a darabom. Úr, jobban mondva nem paraszt azonban csak egy van a darabban, a komédiás, aki visszaadja az emberek komédiázó kedvét, a mesét». Ettől sem leszünk okosabbak, mint magától a darabtól, melynek szerkezete is nagyon bizonytalan, de van egy pár szép lírai részlete, s magának a főalaknak a megformálása és beállítása is költői képzeletre vall.

Tamás István *Aranyhal* című vígjátéka a Bácska mai urait mutatja be. Kedves és mulatságos képeket fest ebből a világból, bár kevés az igazán jellemzetes vonás ezekben a képekben, szerkezetileg pedig nagy baja a darabnak, hogy egészen elaprózott képekre szakadozik. Zágon István *Feltételes megállóhelye* egy fiatal színésznőről szól, aki elkcsere-dve távozik a fővárosból, mert vőlegényével összezőrdült, s elvették tőle a nagy szerepet, melytől döntő sikert remélt. Beleszeret egy falusi gavallérba, hozzá is akar menni, de idején kiderül a félreértés, a színésznő kibékül vőlegényével és a színpad számára is visszahódítja egy kilátásba helyezett másik nagy szerep. Így aztán az az állomás, ahol válságos órájában szeszélyből kiszállt, nemcsak a vonatnak, hanem az ő életének is csak feltételes megállóhelyéül bizonyult, nem végállomásául. A könnyed téma hozzáillő, kissé henye kidolgozásban s derült hangján nem igen törekszik magasabbra annál, hogy elszórakoztassa közönségét egy este s ezt el is éri. Szintén csak szórakoztatásra törekszik Fodor László is *Társasjáték* című vígjátékában, mely voltaképp szerepdarabnak készült Darvas Lili számára. Egy szerelem története s — a szerző szavai szerint — «annak a bizonyos társasjátéknak a fotográfiája, amelyet mostanában a társaság egy része oly szívesen űz a szerelemmel és házassággal. Bizonyos körökben ugyanis mint zártkörű szórakozást fogják fel a szerelmet és a házasságot, amelyhez az igazi szerelemnek semmi köze sincsen». Az «érzelmek játéka»-nak teljessége érdekében természetesen olyan embereket is akar bemutatni,

akik még komolyan veszik a szerelmet. Nem értjük egészen a szerzőt, csak azt látjuk, hogy vizet prédikál és bort iszik. Ha ugyanis a szerző nyilatkozata után azt várná valaki, hogy a komolyak megjavítják a léhakat, csalódva távoznék az előadásról. A hősnő ugyanis elképesztő hamarsággal hódol meg a komolyságot képviselő úr előtt, aki szintén nagy gyorsasággal s gátlások nélkül «száll be» a szerző által is kifogásolt társasjátékba. Ez a hirtelenség némcsak az ő gyöngéjük, hanem a darabé is, amelyet ez a könnyű odaadás nagyon felszínes, szinte léha játékká süllyeszt. De viszont érdeme a nagy technikai ügyesség és eleven beszéltetés.

Balázs Sándor *Bikfic tanár ura* «helyenként vidám, helyenként könnyes története egy öregedő vidéki tanárnak, aki inkább szívére akar hallgatni, mint a társadalmi rend szavára». Szívének utolsó fellobbanásában nőül akar venni egy kávéházi kasszáskisasszonyt, aki szívesen térne vissza a tisztes polgári életbe, de a kisváros társadalmának felháborodása megghiúsítja a tanár szándékát. A darab eleven színpadi érzékkel viszi színre a kisváros levegőjét s éles szemmel megfigyelt jellemzetes alakjait, csak azzal a gyorsasággal képeszt el bennünket, amellyel a boldog jövőjét színezgető kassza-tündér lemond szerencséről. Ez nem lélektani megoldás, hanem az érzékenyebb szíveknek hozott áldozat. Akkor pedig mégis csak megérdemelné egy ilyen jó lélek, hogy férjhez adja a szerző.

Bókay János *Megvédtem egy asszonyt* című vígjátékának hőse egy megrögzött agglegény, akit felfortyanó lovagiasága belehajt a házasság igájába. Egészében derűs, vidám játék, úgyesen bonyolódnak benne a mulatságos helyzetek, s van egy pár finomabban kidolgozott jelenete is. Barabás Pál *Pénné! Pénné! Pénné!* című komédiájában azt illusztrálja, hogy a pénz csak bajt szerez akkor is, ha van, akkor is, ha nincs. Egy nagy bank életébe helyezve, a régi mesét eleveníti fel a szegény emberről, akinek a gyomrát tönkretette a sok koplalás, és mikor vén fejjel gazdagságra jut, már nem képes enni. Egy öregedő bank-kulit a véletlen pénzhez és hatalomhoz juttat. Fenékig ki akarja élvezni mind a kettőt, de csakhamar belátja, hogy megkésve érkezett a szerencse, s megmarad kispolgári életmódja mellett. «Egy kishivatalnok vágyálma ez — írja a darabról egyik kritikusa — egy irodalmi kishivatalnok fantáziájával kigondolva és alakító képességével kidolgozva, szentimentalizmusával befejezve». De a szerzőben tagadhatatlanul van valamelyes írói készség és színpadi ér-

zék. Bónyi Adorján *Hódítás* című vígjátéka választékos esz-közökkel dolgozó, de kevésbé sikerült darabja a tehetséges szerzőnek a legörökebb témák egyikéről, a férfi és nő szembenállásáról. Bibó Lajos *Üveghintőjének* központjában egy meggazdagodott paraszt áll, aki azzal gyógyítja ki feleségét és leányát úrhatnáságukból, hogy túl akar tenni rajtuk uraskodásban, könnyelműségben és pazarlásban. A darab egészséges alapötletre volna építve, amelyből akár jellemvígjátékká, akár bohózatná könnyen volna fejleszthető, de egyiknek a hangját sem találta el az író, hanem a vígjáték és dráma közt imbolyog. A stílusbeli határozatlanság mellett azonban itt-ott friss alföldi levegő csap meg bennünket, s a való élet reális rajzára ismerünk. Babay Józsefnek naív hangú s meglehetősen kuszált cselekvényű mesejátéka, a *Csodatűkör*, túl van zsúfolva operett-elemekkel, amelyek foszlányokra szaggatják az egyszerű kis mesét s szétforgácsolják a közönség érdeklődését. Itt-ott mégis kicsendül egy-egy friss, népies hang s különösen szerencsés leleménye volt a halál szerepeltetése szűrősen s népiesen humoros felfogással.

A regényből dramatizált színpadi művek közül különösen kettő vonta magára a figyelmet. Egyik *A Pál-utcai fiúk*, melyet Hevesi Sándor dolgozott át színpadra, a másik Kosztolányi Dezső *Édes Annája*, melynek dramatizálását Lakatos László végezte. Hevesi átmentett a színpadra mindent, ami Molnár Ferenc könyvében szép és megható. Sok kedves emléket keltett életre lelkünkben, amint láttuk a színpadon a «gitt-egylet»-et, a «grund»-ért vívott ádáz csatát s a kis Nemecek hős halálát, és mégis levegőtlenne vált a színpadon az egész történet, mert Molnár Ferenc hangját a maga friss közvetlenségében s hangulatkeltő szuggesztivitásában nem sikerült átvinni a színpadra. Nehéz feladatot jelentett Lakatos László számára is *Édes Anna*, a halkszavú kis cselédleány idegdrámájának a színpad élesebb világításába vetítése. A regényben ennek a drámának csaknem minden mozzanata a tudat alatt zajlik le, s a katasztrófa is, *Édes Anna* gyilkossága, a tudat-alattinak legmélyebb rétegéből tör ki, előkészítés nélkül, váratlanul, mint valami romboló természeti folyamat. Maga *Édes Anna* sem igen van tisztában azzal, miért követte el a rémes tettet. A színpadon mindezt elő kellett készíteni és indokolni. Ezért a dráma nagyon kiemeli az úrnő hisztériáját, évek óta felgyülemlett keserű, ellenséges érzését «a cselédek gonosz seregével» szemben s lelkének képtelenségét a szeretetre. Annyira ki van ez emelve, hogy míg a regény

egy «agyonszekírozott» kis cseléd drámáját érezteti, itt inkább egy súlyosan idegbeteg asszony tragédiáját érezzük. A gyilkosság is úgy robban ki, hogy az úrnő teljesen elveszti önuralmát, a kis cselédet a konyhába üldözi, s ott ez vad rémületében kap a késhez s öli meg vele őt. Így az egész történet nyersebben hat s jobban hajlik a rémdráma felé, mint a regényben, bár az átdolgozó a jelenet szörnyűségén azzal is enyhíteni akart, hogy itt a leány csak úrnőjét öli meg, — a regényben gazdáját is. Ez már elviselhetetlenül brutális volna a színpadon. Így is nem egyszer érezzük, hogy ami Kosztolányinál finom lélekföltárás, itt rémdrámává torzul. Fájlaljuk azt is, hogy a regény kedves budai hangulatából semmit se lehetett átmenteni a színpadra, itt az egész történet szürke cseléd-históriává fakult.

Külön figyelmet érdemel az a három kísérlet is, mely a történelmi dráma terén történt s ezt a nagymúltú és nagyigényű műfajt akarta életre kelteni színpadunkon. A közönség meglehetősen elfordult már ettől a műfajtól, nem is járt zajosabb sikerrel egyik próbálkozás sem, de megérdemlik, hogy rokonszenzvvvel emlékezzünk meg róluk.

Szántó György *Sátoros királyában* IV. Lászlót viszi színpadra. Hősét a magyar lélek tragikus kettősségének áldozataként mutatja be: nyugati életformák közt kell élnie, de minden vágyával kelet felé sóvárog vissza. Nyugati civilizáció és keleti féktelenség vívja kibékíthetetlen harcát lelkében, amihez hozzájárul keresztyén magyar atyjának és pogány kun anyjának öröksége gyanánt állhatatlansága és következetlensége. Nagyszabású hőst akart benne az író bemutatni, aki Attila birodalmának helyreállításáról álmodzik s nemzete kelet és nyugat közt vergődő végzetének áldozatául érzi magát. De hőse már kezdettől fogva bizonytalanul van színpadra állítva s egyre üresebbé és ködösebbé válik, míg végül már csak egészen üres báb. De többi alakjából is hiányzik az egyéni élet. Folyton csak politizálnak, maga László király valósággal maniákusa a politikának, s egyre jobban a keletre vágyódás kódébe vész alakja. A darabnak a szerkezete is bizonytalan; jelenetekre tördelt regény benyomását teszi ránk.

Ugyanezekben a hibákban szenved egy másik regény-íróknak, Kodolányi Jánosnak szintén első színpadi munkája, a *Pogánytűz*. Történelmünknek egyik legkomorabb fejezetét, a Szt. István halála után kitört trónvillongásokban kiéleződött s a keresztyénséget az idegenséggel, a magyarságot a

pogánysággal azonosító vallásos ellentétet viszi színpadra. Péter király kedvelt idegenjei keményen elnyomják a magyarságot, s e miatt folytonos a gyűlölködés és villongás az idegen udvari emberek és a magyar urak közt. A forrongó országba betör Endre és Levénta, a megvakított Vászoly két fia s szövetkezve Vata pogányaival, el akarják kergetni Pétert s megsemmisíteni a keresztyénséget. Levénta, mikor megállta bosszúját Péteren, meghasonlik pogány hitében s visszavonul. Változásának drámai indokolásával adós marad a szerző, csak sejteti, hogy amint érintkezésbe jutott keresztyénnel, ezeknek lelki nemessége mélyen hatott rá. Lelke kínzó kétellyel és sötét tépelődéssel telik meg s kitér a pogányok követelése elől, hogy számoljon le keresztyénné lett bátyjával, Endrével. Ezt Vata árulásnak tekinti s leszúrja őt. Személyében a pogány magyarság ügye is elbukik. A darab szerzője kétségtelenül tehetséges író, de darabja nem tanúskodik drámaírói hivatottságról. Csupa politizálás és ezzel kapcsolatos szónoklás, veszekedés és gyilkolás, amelyek mögött elsikkad a dráma.

A Vígszínház az év folyamán erdélyi írók műveiből egy drámaciklust tervezett, s ennek első darabja volt Kós Károly *Budai Nagy Antal* című drámája. Tárgyául Erdély történelmének egy kevésbé ismert forradalmi mozgalma, a Zsigmond király korában, 1436-ban kitört parasztlázadás szolgált. A huszitizmus hullámai Erdélybe is átcsaptak, s az eredetileg vallásos mozgalom itt szociális forradalmat váltott ki. A kalotaszeg-környéki parasztok megtámadták az urakat s a velük tartó papokat. Csak sokára és nehezen tudták leverni a fellázadt népet az erdélyi vajda hadai. A mozgalom élére egy Prágából hazavetődött, katonaviselt, Budai Nagy Antal nevű fiatal ember állott. Akarata ellenére lett Dózsa György előfutára ez a nála mindenkép rokonszenvesebb kalotaszegi kurtanemes. Nem harcot és vérontást akart, hanem igazságot és emberibb sorsot népének. Mihelyt győzelemre vezette a kelyhesek rongyos seregét, mindjárt békét akar szerezni Erdély népének. Ez a jóhiszeműsége válik végzetévé. Az urak becsapják, csak időt akarnak nyerni, a vajda erőre kap, sorra leveri a lázadókat s Kolozsvárott a vezér seregét is bekeríti. A vezér meg akarja menteni társait, de tárgyalásait félremagyarázzák, árulással vádolják, s egyik embere leszúrja. Már magában ebben a történetben adva volt a hős tragikuma : ő békét, igazságot és emberséges megegyezést akart s ezért feláldozta szerelmét is ; de az urak kijátsszák, a parasztok

árulással gyanúsítják, s így el kell buknia. A darab csakugyan jó tragikai alapvetéssel indul, két konfliktus lehetőségét is fölveti, de később mind a kettőt elejti a szerző, s a darab epikussá szélesedik. Ennek ellenére is tehetséges író munkája, s keresetlen, zamatos erdélyi beszéd hangzik a színpadon.

A messze multba visz, de nem történeti anyagot dolgoz fel ennek az évnek egyik sajátos terméke, Sík Sándornak egy hangzatos versekben írt misztériuma, *A mennyei dal*. A költő pár évvel ezelőtt adott ki *Advent* címmel egy oratóriumot. Ennek színpadra alkalmazása a *A mennyei dal*. Most mindössze Szt. János evangélistának mintegy negyven sorból álló szerepét írta hozzá a költő. Munkája voltaképpen nem dráma, értékei kívül esnek a színpad határain, s nincs is a szó igazi értelmében vett cselekménye, de mégis erős hatást gyakorolt a színpadról is. Költői elgondolásban igyekszik érzékeltetni az emberiség útját bűnökön és tévelygéseken keresztül, míg eljutott a Megváltóig. A bibliai három királyok, kikben a szenvedő, kutató és alkotó ember típusait láttatja velünk, nem találják meg a boldogságot sehol és semmiben a földön. Sóvárognak a megváltatás után s valami homályosan derengő sejtelemmel lelkükben reménykednek, hogy valahol meg kell lennie a világ zűrzavarából kivezető útnak. Elindulnak ennek a keresésére. Nem találják sem a durvább keleti, sem a kifinomult görög kultúra világában, de a Sibyllák homályos jóslataiban már az igazság derengését érzik, majd az ótestamentumi próféták átszellemült jószavai már-már bizonyossággá fokozzák izgatott várakozásukat, amikor végre feltűnik előttük a betlehemi csillag s elvezeti őket a jászolhoz, amelyben földre szállt az, aki a keresztfán megváltja majd a szenvedő világot. János evangélista szavai felgyújtják lelkükben a mennyei dalt s megértik, hogy «az emberiség szívében úgy alszik Krisztus, mint kőszikla-sírban» s *minden egyes* embernek magának kell őt magában feltámasztania, hogy a világ eljuthasson végre a boldogsághoz és békességhez; megértik, hogy az Ige mibenlünk lakik és ez az Ige az egyetlen orvosság, az egyetlen cél s az egyetlen beteljesülés; megértik, hogy minden embernek önmagában kell átélnie a feltámadást s önmagának kell megtalálnia a megváltatást. A költő azonban nem elégedett meg a bibliai elbeszélés dramatizálásával, hanem a napkeleti királyok szorongó vágyakozásában hangot adott a mai szociális nyugtalanságnak is, a bibliai szólamok mögé a mai életre célzó értelmet rejtett s a mai élet zűrzavarának orvos-

ságául a katolikumra mutat rá, az ég felé irányítja a meghasonlásban vergődő lelkeket.

Az erkölcsi tisztaság magaslatára emeli föl a lelkeket Zilahy Lajos darabja is, *A szűz és a gödölye*. Egy lehangolóan sötét és kétségbeejtően sivár történetet játszat le előttünk, hogy vágyainknak hitvány és csalárd tárgyairól az élet igazi értékére irányítsa tekintetünket. Int és nagyon erősen eszméltet, de minden moralizálás nélkül, egy magában is hatásos szimbolikus történettel.

A dráma egy kép körül játszódik le, Murillo egyik világhírű képeinek a címe *A szűz és a bárány*. A darabban is egy ilyen, fiatal leányt és kecskegödölyét ábrázoló, de csak az író képzeletétől alkotott festmény szerepel, mint a lelki tisztaságnak és testi ártatlanságnak szimboluma, amire egyébként maga a cím is utal.

A világhírű, vagyont érő festmény, a quattrocento egy névtelen művészenek remeke, egy gyarmatárú-nagykereskedő család, a Hubenek birtokában van. Szinte szimbolikus össze van forrva a család történetével. A kép hírével együtt emelkedett a cég és a család tekintélye is. Híre a külföldről is sok látogatót vonzott, s ezekből a látogatásokból jövedelmező üzleti összeköttetések is származtak. Most azonban súlyos válság fenyegeti a másfél század óta folyton emelkedő céget és családot. A család feje, az öreg Huben még összetartja a családot, a család tagjai még úgy érzik, ha megszólal, hogy «olyan hangon beszél, mintha a felhők mögül valami istenség szólalna meg». De leánya már fojtott és fojtogató balsejtelemnek ad kifejezést: «Én nem tudom, mi van ebben a házban. Néhány hét óta mintha valami rossz szellem költözött volna ide a falak közé». Maga az öreg Huben is érzi, hogy minden erejét meg kell feszítenie a cég és a család összetartására. Reggelenként még összegyűjti családjának tagjait, hogy mielőtt nekimennek az életnek, öt percig ének-szó mellett merüljenek el a saját lelkükbe és próbáljanak emlékezni arra, hogy nem állatok, hanem emberek. Ezzel azt akarja elérni, hogy a mindennapi életküzdelemben vigyék el magukkal útravalónak a szépség és az áhítat pillanatait. De csak leánya, Margit, érez vele együtt, aki özvegyen, diákfiával együtt él a házban s egy jóságos lélek gyöngédségével igyekszik elsimítani a családtagok közt egyre sűrűbben ki-törő kellemetlenségeket.

Két fiától nem sok jót vár maga az öreg sem. Az idősebbik csak anyagi javak után törtető, az eszközökben nem

válogatós bankár, a másik légvárakat építgető politikus, akinek sűrűn hangoztatott miniszteri becsvágyát az öreg azzal intézi el, hogy kétségbe volna esve, ha az országnak olyan minisztere volna, mint az ő fia, érdekhajhászó párt-híveiből pedig azzal próbálja kiábrándítani, hogy egy félkiló kockacukrot sem adna néki hitelbe. Látja családi életüknek a zuhlótságát is, tudja, hogy idősebb fia gépirónőjével csalsa a feleségét, ez viszont a saját sógorával, a kisebbik fiúval folytat viszonyt s szemérmetlenül kacérkodik unokaöccsével, Margit kamasz fiával. A fiúknak már derogál, — ezt is tisztán látja az öreg — hogy cégük fűszert és konzervet árul, s elfelejtik, hogy egy rongyos kis szatócsüzletből nőtt ki a cég, mely nemzedékeknek adott kenyeret és becsületet. Mindegyik azt szeretné, hogy apjuk elégítse ki őket a cég vagyonából, szedjen szét és romboljon le egy 150 éves céget. Az apa azonban együtt akarja tartani a vagyont, de nagy üzleti veszteség fenyegeti, s a cég összeomlását másképp nem kerülheti ki, csak ha eladja a képet, amelytől eddig nem akart megválni, bár mesés összegeket ígértek érte. Nem szeretné azonban, ha nyilvánosságra kerülne, hogy meg kellett válnia a képtől. Jószerencséje egy nemes gondolkodású, eszményi lelkű kanadai farmert vezet a házba. Ez még gyermekkorában látta a képnek egy másolatát, melyet anyja valami művészeti folyóiratból vághatott ki, s ez olyan mély hatást tett rá, annyira összeforrott életével, hogy most eljött Kanadából, csak azért, hogy láthassa a kép eredetijét. Egész vagyonát odaadja a képért s elfogadja az öreg Hubennek azt a feltételét is, hogy három évig senkinek se szabad megtudnia, hogy az ő birtokába ment át a kép, amelyről senkitől sem sejtve, megszólalásig hű másolatot készíttetett az öreg s ezt helyezte el régi keretbe.

Úgy számított, hogy a kikötött három év alatt talpra állhat és megerősödhetik a cég. Elhatározza, hogy új életnek kell kezdődnie a házban, új és szerény alapokon. Bízik abban is, hogy a képcserét senki se veszi észre. De ezzel le is tért a szolidárnak arról az útvjáról, melyen addig haladt, s megfeledkezett arról, amit addig hirdetett, hogy a cég és a család becsülete a képpel áll vagy bukik. Csalfainta módon azzal akarja megnyugtanni lelkiismeretét, hogy «a hitel és a becsület csak a látszattól függ». Aki addig a meg nem alkuvó becsületességet hirdette a cég fundamentumaként, most már csak a látszatot akarja megmenteni.

A darab most már abba az irányba fordítja érdeklődésünket, hogy ki tudja-e verekedni az öreg Huben azt az új, szerény alapokon nyugvó életet, amellyel megmenthetőnek tartja a céget. A küzdelem azonban meg sem indulhat. Az öreg Hubent megöli a felindulás. Végrendeletében ugyan meghagyja gyermekeinek, hogy őrizzék meg a házat a tiszta erkölcsökben és az egymás iránt való testvéri szeretetben; de másképpen történik. Az apa erkölcsi uralma alól felszabadulva, a család egysége felbomlik, s kiárad mindaz a szenny és gonoszság, amit addig takargattak. Két részre különül a család. Egyik oldalon árva-egymagában áll az öreg leánya, a fiatal özvegy, mint a tisztas hagyományok, a becsületesség, tisztaság és jóság képviselője, a másikon a fiúk és hozzátartozók mint a kapzsiság, képmutatás és romlottság megtestesülései. A két férfi először is családsággal kisemmizi nővérét az örökségből, aztán egymást igyekszik befonni, majd szilaján, elvadultan, csaknem gyilkos merénylettel támadnak egymásra. Margit menekülni szeretne a feldúlt életű házból, de tisztán látja, mi vár a cégre, ha ő kiteszi onnan a lábát. A végletekig védeni akarja a ház becsületét s ezért lemond még arról a boldogságról is, mely egy hozzá méltó férfi, a derék kanadai oldalán várna rá.

Áldozata hiábavaló volt, mert a züllött családi életnek legvisszataszítóbb képei tárulnak föl előtte a házban, s az ő erkölcsi felháborodását senki sem akarja megérteni, beavatkozását mindenki a legnyersebben utasítja vissza, s mindenki gyűlöli és megveti őt, aki boldogságát is feláldozta a házért. Kénytelen belátni, hogy túlbecsülte a maga erejét. Mikor már elviselhetetlenné válik helyzete, megjelenik még egyszer a kanadai farmer s magával viszi őt és fiát tiszta erdei magányába. Nagyon alázatos kis életnek mondja azt, ami oldalán Margitra vár, de boldogan indulnak eléje, mert ott lesz majd — az igazi kép. A többiek ott maradnak a hamisítvány mellett s egymást csalva és kijátszva építgetik jövőjüket a hitvány másolatra.

Itt összezsapódik a függöny, s az író a közönségre bízta, hogy képzelje el a testvérek jövőjét. Ahogy eddig nemes mértéktartással került minden moralizálást, most, a darab végén az ironia mögé húzódva hárítja el azt az esetleges gyanúsítást, hogy «érzékeny játék»-ot akart írni. A tisztalelkű Margit csendben, szerényen vonul el, s az utolsó erősebb hang a család legelvetemültebb tagjáé, az idősebb fivér fele-

ségéé. Úgy látszik, mintha a gonoszok, a képmutatók diadal-maskodtak volna, de azért úgy van megírva a befejezés, hogy az összecsapódott függöny mögött mindenki lát még egy utolsó, meg nem írt felvonást: a gonoszok életének dícs-telen összeomlását.

A cselekménynek ebből a rövid vázlatából is kitétszik, hogy a színpadon lefolyó cselekvés mögött mélyebb értelem is rejlik, s a központjában álló képnek szimbolikus jelentősége és jelentése van. Nagy költői erő nyilatkozik abban, ahogy az író élővé teszi, a színpadi cselekvésbe szervesen beleil-leszti ezt a szimbolumot, valamint abban is, hogy mily biz-tossággal emeli az élet szennyes képei közül eszményi ma-gasságokba, a legnemesebb életfelfogás tiszta régióiba lel-künket.

A darab értelméről maga az író így nyilatkozott: «A kép szimbolikus. A mai emberi társadalom erkölcsi értékét szimbolizálja. A darab a körül forog, hogy ez az erkölcsi tisztaság milyen utakon, milyen mértékben megy pusztu-lásba és az igaz lelkek hogyan mentik át a jövőndőbe».

Nemcsak egyszerűen egy család anyagi jólétét és erkölcsi tisztaságát szimbolizálja tehát a kép, nem is csak az Igazság és Hamisság parabolája a darab, hanem az emberi életnek messzebb eső távlataira is elvezeti tekintetünket, ahol azt látjuk, hogy a hamisság kifoszthatja és megcsúfolhatja az igazságot s a jóságot, de az élet igazi értéke mégis az igazaké és jóké marad. Mi ez az igazi értéke az életnek? Nevezhetjük hitnek, igazságnak, jóságnak, szeretetnek, tisztaságnak, szépségnek, mert ezt mindet magában foglalja. Ebben a távlat-ban a Huben-család az egész emberiséggé, a képszimbolum pedig az emberiség öröklött és öröklődő etikai tartalmává, az emberiség étoszává szélesedik ki. Az emberiségnek mai nagy erkölcsi válságában, amikor a jobb lelkek féltő aggota-lommal látják az élet igazi értékének, az emberiség legbecse-sebb évezredes örökségének: etikai tartalmának fogyatko-zását, a szennyes indulatok feltörését és szétáradását világ-szerte: a darab a kanadai farmert jeleníti meg előttünk, aki eljött a tiszta és jóságos nőért s magával viszi az ő tiszta életébe és szép világába. Föllélekzünk, mert tudjuk, hogy most már ő is, ő, a szépség és jóság, s a kép is biztonságban van, s szívünk most már a szimbolum mögött rejlő igazságot is megérti. Megértjük, hogy ha mi, a mai emberiség nagy része, itt is maradunk hamis bálványok tiszteletében s er-

kölcsi felbomlásban, mint a Huben-család egy része, — az emberiség fenyegetett életértéke az utolsó órában mégis talál egy ösvényt, amelyen átmentheti magát egy jobb jövőbe. Nyujthat-e költő ennél szebb tanulságot és fölemelőbb biztatást mai zűrzavaros életünkben?

Mindaz, ami így a darab szimbolikus jelentéseül kialakul lelkünkben, szuggesztív erővel kap meg bennünket, de egy pillanatra sem kockáztatja a darab esztétikai hatását. Pedig kétségtelenül hoznia kellett érdekében bizonyos áldozatot az írónak, főként az erkölcsrajz nagymértékű kiélezésében s a jellemrajz egyoldalúságaiban. A szereplők közül csak az öreg Huben van egyéni vonásokkal jellemezve, a többiek inkább csak típusok. A szereplőket két élesen elváló csoportra különíti az író. Egyik oldalon állnak a nagyon jók, a másikon a szinte valószínűtlenül rosszak. Margit lelke csupa finomság, jóság, szeretet, művészi fogékonyság, szinte átszellemültség. Érti, hogy nem való a mai világba. Perdynek, a farmernek ezt mondja: «Írigylem magát, hogy így el tud menekülni ettől a mai világtól». Itt szinte rousseau-i gondolatot pendít meg a szerző. A másik véglet tulsó szélén is nő áll, az idősebb Huben-fiú felesége, Irén, aki szégyenkezés nélkül vallja be, hogy viszonyt folytat sógorával; sőt azt is tudjuk róla, hogy kamaszkorban levő unokaöccsét is elcsábította. Margit szemrehányásaira cinikusan vágja oda: «A családi vagyon hálás lehet nekem, hogy egyszerre két testvérem nyujtom át magam», s vadul vonja kérdőre Margitot, hogy miért nincs neki is szeretője. A mese vezetésének s a szimbolumhoz kapcsolásának is van egy észrevehető törése: az, hogy a család erkölcsi hanyatlása nincs szerves kapcsolatban a kép eladásával s hamisítványra való cserélésével, mert ezek a bűnök már évekkel korábban kikezdték a család erkölcsi életét. Ez arra a feltevésre is csábíthatna, hogy a darab nem az abszolút erkölcsi tisztaságnak, hanem csak a tisztaság látszatának fontosságát példázza; pedig ez a föltevés nem egyeztethető össze a darab nemes irányzatával és emelkedett célzatával. Itt egyébként az író olyan circulus vitiosus-szal találta magát szemben, amelyet sehogysem kerülhetett el. A képet ugyanis nem adhatja el Huben az összeomlás rémének kényszere nélkül; de ha a képnek olyan sorsszerű kapcsolata van a család jólétével, akkor hogyan juthat ez olyan megszorult helyzetbe, míg birtokában van a kép? Annál tisztább tragikus dilemma az a helyzet, amelybe a

családfő jut, s amelyben akár eladja a képet, akár nem: házára mindenképen az összeomlás vár.

Nagy haladást jelent a darab Zilahy pályáján szerkezet tekintetében is. Eddigi darabjaival kapcsolatban a kritika rendszerint nagy elismeréssel szólt a kitűnő első felvonásokról, de kevésbbé lelkesedett a többi felvonásért s így a darab egészéért. Itt sikerült szerves egészet alkotnia. Jeleneteit gondosan mérlegelő tudatossággal fűzi egymáshoz s ezzel biztosítja a darabnak azt az életadó feszültséget, mely pillanatra sem engedi lankadni a nézők érdeklődését.

A darabnak nemcsak irodalmi értéke legkiemelkedőbb az év egész drámai terméséből, hanem a legnagyobb színpadi sikert is ez aratta. Öröme szolgál a bizottságnak, mely Császár Elemér r., Zlinszky Aladár l. tagból s a jelentéstevő l. tagból áll, hogy immár harmadízben fejezheti ki elismerését a kitűnő szerző iránt s egyhangúlag javasolhatja a Tekintetes Akadémiának, hogy az idei Vojnits-éremmel Zilahy Lajosnak *A szűz és a gödölye* című színművét méltóztassék kitüntetni.

Kéky Lajos l. t.

Jelentés

a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárának 1936. évi állapotáról.

I.

1936-ban a szokásos felvételi munkálatokon kívül különös gondja volt a könyvtárnak arra, hogy a külföldi akadémiákkal és tudományos társaságokkal a világháború után megszakadt csereviszonyt újra felélessze. Ezenfölül alkalom nyílt arra is, hogy megkezdjük a félbemaradt sorozatok kiegészítését és a fontosabb tudományos művek pótlását, minthogy az év második felétől kezdve a könyvtár javadalma örvendetesen megnagyobbodott. A Vigyázó-könyvtárba tartozó művek felvétele is befejezés felé közeledik. Ebben az évben megkezdjük a folyóiratok újabb rendszerű kezelését is, és ez célszerűnek bizonyult.

1936-ban a könyvtár 284, a Széchenyi-múzeum 273, a Vörösmarty-szoba 366, a Goethe-szoba 274 napon volt nyitva.

II.

A könyvtár kiadásai.

	P	f
Irodaszerek, nyomtatványok és póstköltség _ _ _	478	13
Könyvkötés _ _ _ _ _	2517	12
Könyvbeszerzés _ _ _ _ _	3382	48
Asztalosmunkák _ _ _ _ _	300	—
Altisztek délutáni szolgálata és a ruhatár kezelése _	779	—
Összesen : _ _ _	7456	73

III.

A könyvtár gyarapodása.

A gyarapodás módja	1936	1935
Nyomdai kötelezpéldány _ _ _ _ _	3147	3091
Hatóságok, intézetek, tud. társaságok stb. kiadványai	1586	1935
A főtitkári hivatal útján _ _ _ _ _	109	116
Magánosok ajándéka _ _ _ _ _	566	1543
Vétel útján _ _ _ _ _	245	71
Vigyázó Ferenc-könyvtár _ _ _ _ _	1516*	1674*
Összesen : _ _ _	7169	8430

A *kézirattárban* 19 köteget katalogizáltunk.

A *Széchenyi-múzeum* gyarapodása: 1 kézirat, 5 db. könyv, 12 db. füzet és újságlap.

A *Goethe-gyűjtemény* nem gyarapodott.

A nyomdavidualatok a törvényes rendelkezések értelmében beküldték nyomdatermékeiket.

Kiadványait megküldték a következő hatóságok, intézetek, tudományos társaságok, egyesületek, múzeumok, könyvtárak és szerkesztőségek :

* A földolgozott kötetek száma.

a) **Hazaiak:** *Budapest:* Budapest székesfőváros polgármestere; Budapest Székesfőváros Statisztikai Hivatala; Budapesti unitárius egyházközség; Kir. Magy. Pázmány Péter-Tudományegyetem rektori hivatala és bölcsészettudományi fakultás; La Gazette de Hongrie szerk.; M. Kir. Államvasutak igazgatósága; M. kir. földművelésügyi minisztérium; M. kir. iparügyi minisztérium; M. Kir. Központi Statisztikai Hivatal; M. kir. legfelsőbb számvevőszék; Magyar Nemzeti Bank; Magyar Országos Tűzoltó Szövetség; Magyar Orvosi Könyvkiadó Társulat; Német birodalmi követség; Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központ; Országos Társadalombiztosító Intézet; Takarékpénztárak és Bankok Egyesülete. *Debrecen:* Tisza István-Tudományegyetem rektori hivatala; Tisza István-Tudományos Társaság. *Kecskemét:* Katona József-Társaság. *Sopron:* M. Kir. József Nádor-Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem bányászati és kohómérnöki kara. *Szeged:* Egyetemi könyvtár. *Tihany:* Magyar Biológiai Kutatóintézet. *Zirc:* Zirci apátság.

b) **Elcsatolt területiek és külföldiek:** *Adelaide:* University. *Aix:* Faculté de droit de l'Université d'Aix-Marseille. *Allahabad:* Academy of Sciences of the United Provinces of Agra and Oudh, India; National Academy of Sciences India. *Amsterdam:* Kon. Akademije van Wetenschappen; Société Néerlandaise de Zoologie. *Ankara:* Egyetem. *Arad:* Vasárnap szerk. *Augsburg:* Historischer Verein f. Schwaben und Neuburg. *Baltimore:* Linguistic Society of America. *Barcelona:* Universitat. *Batavia:* Natuurwetenschappelijke Raad voor Nederlandsch-Indië; Royal Magnetical and Meteorological Observatory. *Bázel:* Naturforschende Gesellschaft. *Belgrád:* Académie Royale Serbe. *Bergen:* Bergens Museum. *Berkeley:* University of California. *Berlin:* Berliner Monatshefte szerk.; Deutsche Rundschau szerk.; Deutsches Archaeologisches Institut; Forschungen und Fortschritte szerk.; Gesellschaft der Freunde des Ung. Instituts; Kaiser Wilhelm-Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaften; Physikalisch-technische Reichsanstalt; Preussische Akademie der Wissenschaften; Preussische Staatsbibliothek; Seminar f. orientalische Sprachen an der Friedrich Wilhelms-Universität; Ungarisches Institut; Yach Turkestan szerk. *Bécs:* Akademie der Wissenschaften; Anthropologische Gesellschaft in Wien; Geologische Bundesanstalt; Hof- und Staatsarchiv; Naturhistorisches Museum; Universität; Verein f. Geschichte der Stadt Wien. *Bloemfontein:* Nasio-

nale Museum. *Bonn*: Verein von Altertumsfreunden im Rheinlande. *Brünn*: Universität, Faculté des Sciences. *Brüsszel*: Académie Royale de Belgique; Bureau International de Statistique Commerciale; Musée Royal d'histoire naturelle; Observatoire Royal de Belgique; Revue de chirurgie structurive szerk.; Union Académique Internationale. *Buenos Aires*: Academia Argentina de Letras; Republica Argentina, Ministerio del Interior; Sociedad Científica Argentina. *Bukarest*: Academia Română; Institut Géologique de Roumanie. *Cagliari*: Seminario della facoltà di scienze della R. Università. *Calcutta*: Asiatic Society of Bengal. *Cambridge (Engl.)*: Cambridge Philosophical Society. *Cambridge (USA)*: Museum of Comparative Zoology at Harvard College; American Committee for International Wild Life Protection; Peabody Museum of American Archaeology and Ethnology, Harvard University. *Castel Gandolfo*: Specola Astronomica Vaticana. *Columbia*: University of Missouri. *Csernovic*: Egyetem, természettudományi kar. *Danzig*: Naturforschende Gesellschaft in Danzig; Westpreussischer Botanisch-zoologischer Verein. *Delhi*: Archaeological Survey of India; Secretary of State for India Council. *Dijon*: Académie des Sciences, Arts et Belles-lettres. *Drezda*: Sächsische Landesbibliothek; Sächsischer Altertumsverein. *Dublin*: Royal Irish Academy. *Edinburgh*: Royal Society of Edinburgh. *Erlangen*: Friedrich-Alexander-Universität. *Fiume*: Società di Studi Fiumani. *Fokváros*: Observatory at Cape of Good Hope. *Formosa*: Taihoku Imp. University. *Frankfurt a. M.*: Senckenbergische Naturforschende Gesellschaft; Senckenbergische Bibliothek. *Fukuoka*: Kyushu Imp. University. *Genf*: Institut International de Coopération Intellectuelle; Société de Physique et d'Histoire Naturelle; Société des Nations. *Giessen*: Universität. *Gory-Gorki*: Bjeloruszski Seljska-Gaspadarčy Institut. *Grác*: Karl-Franzens-Universität. *Groningen*: Neophilologus szerk. *Halifax*: Nova Scotian Institute of Science. *Harlem*: Société Hollandaise des Sciences. *Hága*: Bijdragen voor vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde szerk.; Koninklijke Bibliotheek; Kon. Nederlandsch Meteorologisch Institut. *Heidelberg*: Badische Landessternwarte; Heidelberger Akademie der Wissenschaften. *Helsinki*: Academia Scientiarum Fennica; Commission Géologique de Finlande; Merentutkimuslaitos; Societas Scientiarum Fennica; Suomalais-ugrilainen Seura; Suomalaisen Kirjallisuuden Seura; Suomen Historiallinen

Seura. *Hiroshima*: Hiroshima University. *Hokkaido*: Imperial University. *Jamaica Plain (Mass. USA)*: Arnold Arboretum of Harvard University. *Jeruzsálem*: Library of the Hebrew University. *Kairó*: Institut d'Égypte. *Katowicze*: Musée Silésien. *Késmárk*: Karpathenverein. *Kiev*: Ukrán akadémia. *Kolozsvár*: Erdélyi Helikon szerk.; Erdélyi Iskola szerk.; Erdélyi Katolikus Akadémia; Erdélyi Múzeum-egyesület; Erdélyi Szemle szerk.; Mathematica szerk.; Pásztortűz szerk. *Koppenhága*: Der Kongelige Danske Videnskabernes Selskab; Nordisk Oldskrift Selskab. *Krakkó*: Lengyel tudományos akadémia; Jagelló-egyetem. *Lancaster (USA)*: The Marine Biological Laboratory. *La Plata*: Universidad Nacional. *Leiden*: Bibliotheca Academiae Lugduno-Bataviae; Mnemosyne szerk. *Leningrad*: Orosz tudományos akadémia. *Lisszabon*: Academia das ciencias de Lisboa. *London*: International Society of Medical Hydrology; Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland; Royal Central Asian Society; The British Academy; The National Physical Laboratory; The Royal Society. *Los Angeles*: University of Los Angeles. *Lund*: Kungl. Fysiografiska Sällskapet i Lund; Universitas Lundensis. *Luxemburg*: Section historique de l'Institut G.-D. de Luxembourg. *Lyon*: Université. *Madras*: Government of Madras. *Madrid*: Instituto Geografico, Catastral y de Estadística. *Mainz*: Mainzer Altertumsverein. *Marburg*: Zgodovinsko Društvo. *Marosvásárhely*: Magyar Népegészségügyi Szemle szerk. *Menasha*: American Mathematical Society. *Milano*: Università Cattolica del Sacro Cuore. *Montevideo*: Museo de historia natural. *Morgantown*: West Virginia Academy of Science. *München*: Bajor tudományos akadémia; Historischer Verein von Oberbayern; Nationalsozialistische Monatshefte szerk. *Münster*: Landesmuseum der Provinz Westfalen; Verein f. Geschichte und Altertumskunde Westfalens. *Nagoya*: Nagoya Imp. University. *Nagyszeben*: Siebenbürgischer Verein f. Naturwissenschaften zu Hermannstadt; Verein f. siebenbürgische Landeskunde. *Nápoly*: M. kir. főkonzulátus. *New York*: New York Public Library. *Osaka*: Osaka Imp. University. *Ottawa*: Bureau Fédéral de la Statistique. *Oxford*: Bodleian Library; University Observatory. *Párizs*: Comité Intern. de la Parole; Institut de France, Académie des Beaux-Arts, Académie des Inscriptions et Belles-Lettres, Académie des Sciences; Le Monde Slave szerk.; Société Chimique de France; Société Française de Photographie et

de Cinématographie; Union Géodésique et Géophysique Internationale. *Perm*: Institut des recherches biologiques de Perm. *Philadelphia*: American Philosophical Society; University of Pennsylvania. *Porto*: Faculdade de Ciencias do Porto. *Pozsony*: Csehszlovákiai Magyar Tudományos, Irodalmi és Művészeti Társaság; Judaica szerk.; Společnost Šafařík. *Prága*: Archiv Země České; Cseh tudományos akadémia; Deutsche Universität; Historický Klub; Jednota Československých Matematiků a Fysiky; Národní Museum; Slovanský Ústav; Société Royale de Lettres et des Sciences de Bohême; Universitas Carolina Pragensis. *Reichenberg*: Anstalt für sudetendeutsche Heimatforschung; Handels- u. Gewerbekammer. *Rennes*: Société Scientifique de Bretagne. *Rīga*: Societas Biologiae Latviae; Systematisch-zoologisches Institut der Universität Lettlands; Universitas Latviensis. *Rio de Janeiro*: Directoria Nacional de Saude e Assistencia Medico-Social; Instituto Oswaldo Cruz. *Róma*: Archivio Storico per la Dalmazia szerk.; Institut Internationale de l'agriculture; Ministère des Corporations du Royaume d'Italie; R. Accademia d'Italia; R. Accademia Nazionale dei Lincei. *Rozsnyó*: Új Élet szerk. *St. Louis*: Academy of Science of St. Louis; Missouri Botanical Garden. *Sanghai*: The Chinese National Committee of Intellectual Cooperation. *São Paulo*: Museu Paulista. *Schwerin*: Verein f. mecklenburgische Geschichte und Altertumskunde. *Sendai*: The Saito Gratitude Foundation; Tôhoku Imp. University. *Siena*: R. Accademia dei Fisiocratici di Siena. *Stavanger*: Stavangers Museum. *Szaratov*: Egyetem. *Szófia*: Bolgár akadémia; Institut Archéologique Bulgare; Woenen Journal szerk. *Sztambul*: Deutsches Archaeologisches Institut. *Tartu*: Universitas Tartuensis. *Taskent*: Universitas Asiae Mediae. *Temesvár*: Luceafărul szerk. *Tokio*: Chemical Society of Japan; Imperial Academy; Imperial University; Institute of Physical and Chemical Research of Japan; Institut de Statistique Yanagisawa; National Research Council of Japan; Physico-mathematical Society of Japan; Tôkyo Geographical Society. *Trieszt*: Museo Civico di Storia Naturali di Trieste. *Turócszentmárton*: Matica Slovenská; Société du Musée Slovaque. *Turku*: Egyetem. *Újvidék*: Matica Srpska; Történelmi társulat. *Uppsala*: Egyetemi könyvtár; Ekonomisk Tidskrift szerk. *Urbana*: University of Illionis. *Varsó*: Académie des Sciences Techniques; Fundamenta Mathematicae szerk.; Institut scientifique Ukrai-

nien ; M. kir. követség ; Museum Zoologicum Polonicum ; Mianowski Institute for the Promotion of Science and Letters ; Université. *Velence* : R. Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti ; Városi tanács. *Victoria* (Brit. Columbia) : Dominion Astrophysical Observatory. *Washington* : American Council of Learned Societies ; Carnegie endowment for international peace ; National Academy of Sciences of the U. S. A. ; National Research Council ; Smithsonian Institution ; Bureau of American Ethnology ; U. S. Geological Survey ; U. S. National Museum. *Wien* : Verein f. nassauische Altertumskunde und Geschichtsforschung. *Zágráb* : Hrvatski Arheološka Društva. *Zürich* : Schweizerische Naturforschende Gesellschaft.

Adományaikkal a következő magánosok gyarapították a könyvtár állományát : Alszeghy Zs., Ambrus J. D. (Arad), Arany D., Atumi K. (Tokyo), Avarffy E., Bányai J. (Székelyudvarhely), Baráth T. (Párizs), Barles J. (Párizs), Bártfai Szabó L., Bartók B., Bernát I., Berzeviczy A. (35 db.), Boda I., ifj. Bolyky J. (Udvard), Cselótei L., Dallos I. (Nyitra), Divéky A. (Varsó), Dornyay B. (Sümeg), Döry F., Elpl M. (Brünn), Fábíán G., Frassetto F. (Bologna) (32 db.), Garády S., Gergely Pál, Grósz E. (191 db.), György L. (Kolozsvár), Halmágyi I. (19 db.), Hankiss J. (Debrecen), Hazay I., Horna R. (Pozsony), Hudson M. O. (Cambridge, Mass. USA), Iványi B. (Szeged) (10 db.), Jaffin G. H. (New York), Jancsó E. (Kolozsvár), Jordán K., József D. (Gyula), Juristowski M., Kemény I. (Szabadka), Kenyeres B., Kerekes M., Kissházy Á., Kősay Hamit (Ankara), Lattyák S., Lengyel G., Leskinen E. (Helsinki), Lichtmann Gy., Lósy-Schmidt E. (22 db.), Lukinich I. (14 db.), Lux Gy., Marek J., Mayer E. (Pécs), Márffy O. (Milano), Márkus J., Mártonffy K., Merza Gy. (Kolozsvár), Metzger N. (Jokohama), Mészáros E. (Pécs), Mejtateff P. (Plovdiv), Mladiáta A. J., Muika J. (Brassó), Munkácsi E., Olay F., Palóczi E. (72 db.), Pavlović T. (Újvidék), Párniczky M., Petz G., Pitroff P., Popa E. A. (Párizs), Radó A., Rásonyi L. (Ankara), Regéj J., Riegler I., Saareste A. (Tartu), Samsonov M. S., Schaffer K., Scherer Chr. (Bamberg), Schumann R. (Bécs), Sipos S., Sőregi J. (Debrecen), Spiess B. (Bázel), Stanca D. (Kolozsvár), Stein A. (Oxford), Stippeki J., Svob Dr. (Zágráb), Szekeres J. (Szeged), Thirring G., Thirring L., Tronchon H. (Strassburg), Tunazima N. (Tokyo), Vargha A. (São Paulo), Vargha D. (Pécs), Vargha S., Veoreos J. (Párizs), Veress A., Végh J. (Debrecen), Vikár B.,

Weisberger J. (Pécs), Winkler E. (Nagykanizsa), Zach E. (Weltevreden, Jáva), Zimányi K., Zimmermann Á., Zoltai L. (Debrecen).

IV.

Az olvasóterem forgalma volt :

Év	Rendes látogatók száma	Hány ízben?	Használt kötetek száma
1936	129	2753	11225
1935	159	3445	15557

A könyvkölcsönzési forgalom :

Év	Kölcsönzők száma	Kivett kötetek száma
1936	2309	3998
1935	2570	6514

(L. a jelentéshez csatolt részletező táblázatokat.)

Az ősnymtatványok közé, a régi magyar irodalomba és a Kaufmann-könyvtárba tartozó művek közül 29 kutató 51 ízben 116 munkát használt, a kéziratár anyagából 149 kutató 377 köteget 1018 ízben.

A Széchenyi-múzeumot 2820, a Vörösmarty-szobát 4746, a Goethe-szobát 2735 látogató nézte meg.

1936-ban a könyvtár a következő könyvtárakkal és intézetekkel érintkezett könyvek és kéziratok kölcsönzése ügyében :

a) **Hazaiak :** Budapest : Ág. h. ev. gimnázium igazgatósága ; Budapest szföv. közs. gr. Széchenyi István felsőkereskedelmi fiúiskola igazgatósága ; Budapest szföv. kir. tanfelügyelője ; Fővárosi Könyvtár ; Honvéd Központi Könyvtár ; Magyar Idegenforgalmi Érdekeltségek Szövetsége ; Magyar kir. földművelésügyi minisztérium, állattenyésztési osztály ; M. Kir. Hadilevéltár ; M. Kir. Hadimúzeum ; M. Kir. Országos Levéltár ; Magyar Szemle Társaság ; Országgyűlési Múzeum ; Országos Iparművészeti Múzeum ; Orsz. Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központ ;

Orsz. Magyar Idegenforgalmi Tanács; Országos Széchenyi-Könyvtár; Országos Ügyvédszövetség Országos Ügyvéd Múzeuma; Református Egyetemes Konvent. *Debrecen*: Tisza István-tudományegyetemi könyvtár. *Magyaróvár*: M. kir. gazdasági akadémia igazgatósága. *Pápa*: Református főiskolai könyvtár. *Pécs*: Erzsébet-tudományegyetemi könyvtár. *Székesfehérvár*: Fejér vármegye alispáni hivatala. *Szeged*: Ferenc József-tudományegyetemi könyvtár. *Szombathely*: Vasvármegyei Múzeum Könyvtára. *Tihany*: M. Biológiai Kutatóintézet.

b) Külföldiek: *Bázel*: Universitätsbibliothek. *Bécs*: Hofkammer-Archiv; Nationalbibliothek. *Genf*: Városi és egyetemi könyvtár. *Krakko*: Biblioteka Jagiellońska; Polska Akademja miejetości. *Párizs*: Centre d'Études Hongroises en France. *Pirna*: Stadtbücherei.

Budapest, 1937. március 17-én.

Szinnyei József
ig. és r. t., főkönyvtárnok.

I. táblázat.

Kimutatás az olvasóterem rendes látogatóinak foglalkozásáról.

	1936	1935
Építész	—	1
Főiskolai hallgató	69	86
Földbirtokos	1	—
Hírlapíró	1	2
Író	1	—
Katonatiszt	1	1
Középiskolai tanuló	10	19
Köztisztviselő	17	9
Lelkész	—	5
Magántisztviselő	3	7
Mérnök	2	1
Országgyűlési képviselő	—	1
Orvos	1	3
Tanár	21	22
Tanító	—	1
Ügyvéd	2	1
Összesen :	129	159

II. táblázat.

Kimutatás az akadémiai könyvtár olvasótermének forgalmáról.

Hónap	Olvasók száma		Használt kötetek száma	
	1936	1935	1936	1935
Január _ _ _ _ _	334	352	1600	1494
Február _ _ _ _ _	361	298	1650	1641
Március _ _ _ _ _	270	397	1042	2037
Április _ _ _ _ _	310	295	1050	1862
Május _ _ _ _ _	255	354	1012	1876
Június _ _ _ _ _	152	725	265	925
Július _ _ _ _ _	42	139	120	245
Augusztus _ _ _ _ _	20	79	90	285
Szeptember _ _ _ _ _	170	265	820	995
Október _ _ _ _ _	252	359	1250	1142
November _ _ _ _ _	327	397	1326	1380
December _ _ _ _ _	260	253	1000	1675
Összesen : _ _ _	2753	3445	11225	15557

III. táblázat.

Kimutatás az akadémiai könyvtár kölcsönzési forgalmáról.

Hónap	Kölcsönzők száma		Kivett kötetek száma	
	1936	1935	1936	1935
Január _ _ _ _ _	204	396	762	1386
Február _ _ _ _ _	200	350	284	892
Március _ _ _ _ _	240	300	400	1050
Április _ _ _ _ _	245	210	372	735
Május _ _ _ _ _	145	155	230	542
Június _ _ _ _ _	127	175	192	437
Július _ _ _ _ _	49	109	182	125
Augusztus _ _ _ _ _	60	132	80	307
Szeptember _ _ _ _ _	284	165	403	242
Október _ _ _ _ _	290	196	425	250
November _ _ _ _ _	240	210	328	291
December _ _ _ _ _	225	172	340	257
Összesen : _ _ _	2309	2570	3998	6514

A Nemzetgazdasági Bizottság jelentése az 1935—1936. évről.

Tekintetes Osztály!

Midőn Akadémiánk Nemzetgazdasági Bizottságának jelentését az alábbiakban tisztelettel előterjesztjük, bizonyos fájdalmas érzéssel tesszük ezt, mert úgy érezzük, hogy azon a fontos téren, melyen Bizottságunk a tudomány fejlesztésével és a gazdasági élet tudományos alátámasztásával működni hivatva van, Akadémiánk szomorú pénzügyi helyzete folytán csak keveset tehattünk; semmiesetre sem annyit, amennyit a közgazdasági kérdéseknek ma a nemzetek életében való jelentőségét tekintve, tenni kívánatos lett volna.

A Bizottságnak csak egy nagyobb munka megjelentetésére nyílt alkalm. Ez az Andreich—Rostás-féle munka a konjunktúraelmélet és konjunktúrakutatás kérdéséről, mely — a munka széleskörű voltánál fogva — csak hosszas vajúdás után jutott tető alá. A Pesti Magyar Kereskedelmi Bank Széchenyi-alapítványából hirdetett pályázat alapján készült és hízagpótló lesz a magyar irodalomban, mert átfogó munka e kérdésről, melyet oly bőségesen tárgyal a külföldi tudomány, még nem jelent meg magyarul.

Bizottságunk ezenkívül tervbe vette a vámpolitika ma oly jelentős kérdésére vonatkozó nagyobb munka megírását is. Azzal az előterjesztéssel óhajtott volna az osztály elé járulni, hogy Bud János műegyetemi ny. r. tanár, ki vámpolitikánkat hosszú időn át irányította, bizassék meg e feladattal. De eddig anyagi eszközök hiánya folytán ez előterjesztésről le kellett mondanunk.

Így a Bizottság a lefolyt időszakban csupán három értekezést adott ki, az Értekezések a nemzetgazdaság és a statisztika köréből c. sorozat új folyamaképp. Ezek: *Navratil Ákos*: A föld jövedelmezősége, *Hegedüs Lóránt*: Az adótan társadalmi elmélete és *Heller Farkas*: Hazánk gazdasági bajai és a közgazdasági tudomány.

A Bizottság egyébként több, a tekintetes Osztálytól és a főtktár úrtól hozzá utalt ügyben mondott véleményyt. Így többek között két munka, nevezetesen Ujlaki Nagy Árpád és Schafarik Brunner ezredes munkái kiadása tárgyában. Egyik munkát sem ajánlotta kiadásra. Az első azért nem, mert nagy részben merész számításokon alapuló statisztikai

táblázatok és tudományosan alig ellenőrizhető következtetéseket tartalmaz, a másodikat pedig azért nem, mert nem kívánta az Akadémiát ez egyébként érdemes munka kiadásának költségeivel terhelni. Felkérésünkre a Magyar Közgazdasági Társaság vállalta e könyv megjelentetését.

Foglalkozott a Bizottság az Institut International de Coopération Intellectuelle megkeresésével, mely munkatársak kijelölését kérte a gépiesítés különböző hatásairól készítenő munkálata számára. A Bizottság Dékány István tagtársunkat, valamint dr. Kovrig Béla egyetemi m. tanár urat ajánlotta a nevezett intézet magyar vezetősége figyelmébe.

Bizottságunk a lefolyt időszakban két taggal gyarapodott az új választások folytán. Nevezetesen Surányi-Unger Tivadar és Illyefalvi I. Lajos választottak meg a Bizottság tagjaiul.

Tekintetes Osztály! Fájdalmas érzéssel terjesztjük elő e szegényes jelentésünket, midőn visszagondolunk arra a gazdag tevékenységre, melyet Bizottságunk jobb időkben kifejtett. Ekkor nemcsak «Közgazdasági remekírók» címen tudta a Bizottság a magyar olvasóközönségnek sok kötetben hozzáférhetővé tenni a külföld alapvető közgazdasági munkáit, hanem egy másik sorozatot is jelentetett meg «Magyar közgazdasági írók» címen és jelentősen támogatta a Közgazdasági Szemlét is, melyet szoros kötelék fűz az Akadémiához és ennek nemzetgazdasági bizottságához. E folyóiratot 1874-ben az Akadémia alapította Nemzetgazdasági Szemle címen. Midőn 1895-ben a Magyar Közgazdasági Társaság megalakult, a Nemzetgazdasági Bizottság bejelentette a II. osztálynak a Társaság megalapításában való közreműködését. Mint szélesebb körű és a gyakorlati élethez közelebb álló alakulatot később e Társaságot bízta meg a Szemle kiadásával, melyet a Bizottság továbbra is a maga folyóiratának tekintett és melynek címlapján ma is rajta van, hogy az Akadémia megbízásából és támogatásával adja ki a Társaság.

E körülményt Bizottságunk azért tartja ezúttal külön kiemelőnek, mert utóbb — bár kifejezetten csak átmenetileg és egyszerre — a t. II. osztály a Közgazdasági Szemle segélyét csökkentette. E segély fejében a Közgazdasági Társaság az Akadémiának közintézetek közt való szétosztásra számos példányt bocsát rendelkezésére. Számos példányt küld továbbá díjmentesen a megszállott területekre, valamint

a külföldre is. De Bizottságunk véleménye szerint e kérdésben azt is indokolt szem előtt tartani, hogy a Közgazdasági Szemle az egyetlen tudományos közgazdasági folyóirat Magyarországon, melyre közszempontból és a közgazdasági tudomány ápolása szempontjából is kívánatos Akadémiánk befolyásának biztosítása, nehogy az esetleg egyes érdekkörök befolyása alá kerüljön.

Kovács Alajos l. t.

író.

Heller Farkas r. t.

elnök.

Jelentés

**Brit Kelet-Indiában 1936. dec. 18-tól május 1-ig
tett utazásomról.**

ORTVAY RUDOLF

egyetemi ny. r. tanár, l. t.

Utazásom kiindulását B. Dasannachariyanak, a benaresi hindu egyetem tanárának meghívása képezte, hogy a benaresi hindu egyetemen a fizika köréből előadásokat tartsak.

Miután India kultúrája és tudományos élete már régen felkeltette érdeklődésemet, örömmel kaptam ezen ajánlaton és igyekeztem azt megvalósítani. Miután a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter előterjesztésemet kegyes volt megértéssel fogadni és engem erkölcsi és anyagi támogatásban részesíteni, azonkívül a budapesti Pázmány Péter-Tudományegyetem rektora és bölcsészeti kara, a Magyar Tudományos Akadémia, a Nemzeti Bank is felkarolták tervemet és erkölcsi és anyagi támogatásban részesítettek, utam, bár nagy nehézségek és a magam részéről igen jelentékeny anyagi áldozatok árán megvalósítható volt. Még hálásan kell megemlékezni azon külföldi szaktekinélyekről, kik utam előkészítésében a legnagyobb mértékben támogattak, nevezetesen: A. Sommerfeld titk. tanácsos, a müncheni egyetem tanára, P. A. M. Dirac, Nobeldíjnyertes, a cambridgei egyetem tanára, M. Born, az edinburghi egyetem tanára és mások. A budapesti angol követség ajánlólevelet állított ki számomra és Indiában úgy az angol hatóságok, mint az indusok igen szívesen fogadtak. Fogadják mindannyian hálás köszönetem kifejezését.

Utam indítékát a benaresi egyetem meghívása képezte.

De alig szálltam partra Colomboban (Ceylon-szigetén), egész sorát a reám nézve igen megtisztelő meghívásoknak kaptam. Így meghívást kaptam :

1. Az Indian Science Congress-hez Hyderabadba (Decan).

2. Az Indian Institute of Science-hez Bangalore-ba.

3. A misore-i egyetemtől a vice-kancellár Metcalf prof. személyesen átjött Bangaloreba és felkeresett.

4. A calcuttai fizikai társulattól.

5. Az Andhra egyetemtől Waltairba.

6. Tapogatódzás történt a Chidambaram egyetem részéről és a Bombay-egyetemtől szóbeli felszólítást kaptam előadások tartására. Az összes meghívásoknak nem tehettem eleget időbeosztásomra való tekintettel, de Bangalore, Benares, Calcutta és Waltairban tartottam előadásokat. Ezen meghívások közt a legnagyobb mértékben megtisztelő volt reám nézve az Indian Institute of Science meghívása Bangaloreba. Ez az intézmény Indiának első kutató intézménye, vezetője C. V. Raman, világhírű fizikus, ki az általa felfedezett és róla elnevezett effektusért a Nobel-díjat nyerte és kinek vezetése alatt széleskörű és magasszínvonalú tudományos kutatás folyik. Örömmel tettem eleget ezen reám nézve oly megtisztelő felhívásnak és két előadást tartottam Bangaloreban, melyekben részint a magyarországi fizikai kutatások multját és jelenét, az intézetemben folyó tudományos munkákat ismertettem egyrészt, másrészt a realitás problémáját a mai fizikában tárgyaltam. Nem mulasztottam el tájékozódni az intézetekben folyó tudományos életről sem. Sajnos, bangalorei tartózkodásomat igen kedvezőtlenül befolyásolta, hogy súlyos influenzában megbetegedtem és az ottani kórházban két hétig feküdtem.

Bangalore-ból Bombayba mentem. Bár a város India gazdasági életének egyik gócpontja és egyeteme is régebbi intézmény, a kutatómunka felkarolása újabb keletű és még kezdetén van. Mindazonáltal komoly tudományos munka folyik a fizika terén modern módszerekkel. Legnagyobb sajnálatomra időbeosztásomra és az éppen átszenvedett betegségemre való tekintettel nem tehettem eleget ama felszólításnak, hogy előadást tartsak.

Bombay után a Benares Hindu University-t kerestem fel, hová legelső meghívásom szólt.

Ez az intézmény magánadakozásból az egyetem Vice-Chancellor-jának (kb. a rektornak felel meg) Pandit-Maha-

viya-nak, az indiai kongresszus egyik vezető alakjának kezdeményezésére létesített hatalmas intézmény. Legalább a keretek hatalmasak: a terület több négyzetmérföld (angol mérf.), óriási szabad terek, egy egész városrész. Itt sorakoznak az egyetemi épületek, intézetek, diáklakások, a tanárok villái, játszóterek, egy óriási méretű templom most van épülőben. A hallgatók száma 4000 körül van. A fizikai intézetekben igen szép kutató munka folyik, a felszerelés kifogástalan, Prof. Dasannacharya főképp csősugarakkal foglalkozik, azután a Foucolt-féle inga pontosabb elméletével (második közelítés) foglalkoznak. Azonkívül, mint most mindenütt, spektroszkópi vizsgálatok folynak. Mindazonáltal az a benyomásom, hogy az egyetem tudományos jelentősége nincs arányban a külső keretek nagyságával. Benares a hindu nemzeti és vallásos élet egyik centruma. Felejthetetlen volt az egyetem záróünnepa a «Convocation», melynek keretében egyszerre egy évben végzik a doktoravatásokat. A benaresi Maharaja és több fejedelem képviselője jelenlétében folyt le az ünnepély egy óriási, a Maharaja tulajdonát képező sátorban.

Először férfi és női ének- és zenekarok léptek fel, azután a doktori és más fokozatok elnyerői csoportosan fogadalmat tettek, néhány beszéd hangzott el. Az egész igen hatásos volt. Benaresben előadást is tartottam.

Benares után Calcuttába mentem. Calcutta Indiának legnagyobb városa, közel két millió lakóssal. Az a hely, hol mint a régi fővárosban az európai hatás leginkább nyilvánul. Impozánsak az egyetemi épületek, melyek ugyan jobban össze vannak szorítva, mint Benaresben, de azt hiszem, nagyobb szabású tudományos élet keretét képezik. A fizikai intézetben D. M. Bose mágneses vizsgálatai, más vizsgálatok a rádió echókra vonatkozólag érdekeltek elsősorban. Előadást itt is tartottam.

Végre két előadást tartottam Waltair-ben az Andhra egyetemen. Ez egy újabb és nem túlnagy méretű egyetem, de vezetői igen ambicionálják, hogy egyetemük a tudományos kutatómunkában kellő szerephez jusson. A munka, az egyetem szelleme a legjobb benyomást tette reám és igen kellemes emlékekkel távoztam Waltairből.

Ennyit szabad legyen utam tisztán tudományos vonatkozásairól jelenteni. Az indiai tudományos élet már ma sem jelentéktelen, olyan kutatók, mint Raman, Saha, Gosh, Bose, S. Bose internacionális jelentőségűek. Intézeteik fejlődésben

vannak, sokan európai egyetemeken tanulnak, úgyhogy minden remény megvan, hogy még hatalmasan kifejlődnek. Azt sem szabad felejtetni, hogy a tudománynak Indiában ősrégi tradíciója van, és csak alkalmazkodniok kell az európai módszerekhez. Természetesen nem szabad európai méreteket alkalmazni és azt a munkát várni, ami Európában egy 300—400 milliós nép teljesítményének megfelelően. Mert itt aránylag vékony művelt réteggel szemben óriási igen alacsony színvonalú tömegek állanak.

Hogy a tudományos intézmények tanulmányozása és a tudományos körökkel való kapcsolat elmélyítésén kívül India régi kultúrájának és emlékeinek tanulmányozását sem hanyagoltam el, az természetes, és erre vonatkozó tapasztalataim igen mély benyomást tettek reám. Éppígy a természeti érdekességeket sem hagytam figyelmen kívül, főképp ami a fizikával összefüggött. Így a tengeri úton sokszor volt alkalmam a lenyugvó napnál az ú. n. zöld sugarat megfigyelni. Kevésbé voltam szerencsés az állatövi fény megfigyelésével, de végre ezt is sikerült egyszer Bangalore-ban és az Indiai Óceánon kissé halványan megfigyelni. Halókat többször, így Ceylonban is láttam, mutatva, hogy jégkristályok az aequator közelében is fellépnek, magas légrétegben. Ezek megfigyelése nem jelent tudományos eredményt, de tanulságos volt reám saját szememmel látni azt, amiről addig csak olvastam.

A politikai élet iránt különösképp nem érdeklődtem, csak azt jegyeztem meg, ami önkéntelenül szemembe ötlött. Benyomásaim itt nem a legkedvezőbbek: igen nagy túlnépesedés és igen nagy nyomorban tengődő primitív tömegek, angol-indus, hindu-moslim ellentétek, valamint újabban igen erős és nyíltan folytatott kommunista agitáció, mellyel a tanult emberek jelentékeny része szimpatizál, a közeljövőben súlyos válságok lehetőségét rejtik magukban. Úgy láttam, hogy sem az angol, sem indus oldalról nem fogják fel a kommunista veszély nagyságát, dacára a spanyol, dél-amerikai és kínai példáknak. Az angolul megjelenő és angol kézben levő lapok, pl. a spanyol háborúban teljesen az ú. n. spanyol kormány pártján állanak.

A tanult emberek képzésével Indiában sem áll arányban az elhelyezkedés lehetősége. Alig hiszem, hogy hazánkbeli fiatal tudósok legalább tömegesen elhelyezkedést nyerhetnének.

Az egészségi állapotok általában nem kedvezőek, bár

teljes elismerést érdemel az angol hatóságok higiéniai intézkedése. A bangalorei Indian Institute-t és a benaresi egyetemet, nemsokára, hogy a helyeket elhagytam, pestis miatt bezárták. Alig hagytam el Madras-t, a kolera kiütött és Agraban ottlétemkor, az európai negyedben a himlő járványszerűen lépett fel. Ceylonban, hol az angol befolyás erősebb, jobbak a viszonyok. Mikor Indiából Ceylonba utaztam, 12 napig egészségi megfigyelés alatt állottam és többször jelentkeznem kellett az orvosnál. Magam az ú. n. trópusi betegségeket elkerültem és egy, bár elég súlyos influenzán kívül, csak kisebb meghűlésektől szenvedtem.

Utam rendkívül tanulságos volt. Igazi nagy élmény volt. De másrészt rendkívül fárasztó volt, főképp a hosszú vasúti utak és autóutak tették azzá. Így 17 éjjelt töltöttem vasúti kocsiban. Azonkívül igen költséges volt és az előirányzott összeget túllépték kiadásaim. Főképp betegségeim költségei, azután a hosszú ideig való kímélet és az, hogy a ragályos betegségekre való tekintettel igen megnéztem hol szállok meg és kerültem minden olyan helyet, hol zsúfolt tömegek vannak (autókon). Kissé enyhítette ezt, hogy Bangalore-ban előadásaimra 350 rúpiát, Waltairban 250 rúpia tiszteletdíjat kaptam, de saját kiadásaim így is felülmúlták az előirányzott összeget.

Ezekben van szerencsém az utam legfőbb momentumaira vonatkozó jelentést előterjeszteni.

III.

Szent István. háborúja II. Konrád római-német császárral 1030-ban. Gombos F. Albin r. tag székfoglaló értekezése.

Felolvastatott a M. T. Akadémia 1937. november 15-én tartott ülésén. — Kivonat.

A szerző Szent István királyunk és II. Konrád római-német császár között 1030-ban kitört háború okainak és lefolyásának, valamint a békekötésnek teljes megvilágítása céljából a nehezen tisztázható kérdésre vonatkozó egykorú, közelkorú és kései feljegyzések mellett felsorakoztatja azokat a hírnevesebb hazai és külföldi történétírókat is, akik e súlyos problémával behatóan foglalkoztak, egymással szemben azonban ellentétes eredményre jutottak. A szerző min-

den adatot és feltevést együtt mérlegelve a következőket állapítja meg:

II. Konrád világhuralmi törekvése Magyarországot is igen közelről érintette. A császár hatalmi politikája a korábban őszinte barátságot tartó két udvar között elhidegülésre vezetett, ami aztán évről-évre erősödött. Amikor II. Konrád politikája következtében a császárpárti velenceiek Orseolo Ottó dogét, Szent István sógorát elűzték, a császár hatalmaskodása miatt elégedetlenkedő felsőitaliai városok, továbbá az Orseolo-párti velenceiek és a velük rokonszenvező dalmaták és horvátok Szent István királyunk támogatásával igyekeztek az Orseolo-család számára biztosítani a velencei dogei széket. Ez a veszedelmesnek mutatkozó megmozdulás készítette II. Konrádot Magyarország megtámadására, remélvén, hogy győzedelmeskedése nemcsak az itáliai ellenzékre mér megsemmisítő csapást, hanem a magyar királyt is hódolásra kényszeríti. A császár kudarcral végződő hadjárata minden vonalon kiáltó bizonyosságot tett a fiatal magyar királyság életképessége és teljes függetlensége mellett; alapjában véve a német birodalomnak is javára szolgált ez a balsikerű vállalkozás, amennyiben a nagyratörő császár világhuralmi elgondolásait az eddigénél realisabb határok közé szorította.

Szent István királyunknak a békekötésnél megmutatózó bölcs mérséklete a két ország őszinte kibékülését eredményezte, amit a császár fiának, az ifjú Henrik királynak Szent István királyunk udvarában tett látogatása a szokottnál is ünnepiesebben juttatott kifejezésre.

IV.

Felsőházi tagválasztás.

Jegyzőkönyv

a M. T. Akadémiának 1937. december 6-án, felsőházi tag és póttag választása céljából tartott *rendkívüli elegyes üléséről*.

Elnök József kir. herceg ig. és t. t. úr Ő Fensége. Kimen-tették magukat: gróf Károlyi Gyula és gróf Teleki Pál ig. tagok.

Jelen voltak: Ravasz László t. t. másodelnök, Badics Ferenc t., Szinnyi József, Melich János, Szinnyi Ferenc, Pintér Jenő, Horváth János, Vízota Gyula, Láng Nándor r. tt., Petrovics Elek, Kéky Lajos, Csathó Kálmán, Morav-

csik Gyula, Brisits Frigyes, Mitrovics Gyula l. tt., Balogh Jenő t. t., Thirring Gusztáv, Kornis Gyula, Finkey Ferenc, Lukinich Imre, Kolosváry Bálint, Eckhart Ferenc, Gyalóka Jenő, Fellner Frigyes, Gombos Ferenc Albin r. tt., Kovács Alajos, Czettler Jenő, Kováts Ferenc, Madzsar Imre, Navratil Ákos, Heinlein István, Nagy Miklós, Révész Imre, Tompa Ferenc l. tt., Bláthy Ottó Titusz, báró Korányi Sándor, Rados Gusztáv t. t., Tangl Károly, Preisz Hugó, Mauritz Béla, Fejér Lipót, Vendl Aladár, Entz Géza, Zimmermann Ágoston, Kenyeres Balázs, Hoór-Tempis Mór r. tt., Vitális István, Kaán Károly, Ortway Rudolf, Dudich Endre, Rohringer Sándor, Jávorka Sándor l. tt.

A jegyzőkönyvet a főtitkár vezeti.

1. Elnök az ülést megnyitja, s felhívja a főtitkárt jelentésének megtételére.

2. A főtitkár bemutatja a nm. vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak 14,617/1937. III. sz. átiratát, amellyel a m. kir. belügyminiszter úr 61,291/1937. II. sz. alatti iratának másolatát megküldötte, amely szerint a M. T. Akadémiát a Felsőházban megillető három tagsági hely egyike a tízéves időtartam leteltével lejárt, a megüresedő helyet tehát új választás útján kell betölteni.

Az Akadémiának felsőházi tagsági helyei közül a másik kettő ötéves időtartam után kisorsoltatván, most továbbra is érvényben marad, egyedül azon helyre választandó új tag, amelyet Berzeviczy Albert néhai elnökünk töltött be, s amelyet az ő halála után a póttagok sorrendjében a jelenlegi főtitkár foglalt el.

Az idézett belügyminiszteri irat szerint egyúttal egy felsőházi póttagot is kell választani. A választás határidejéül a belügyminiszter úr az 1926. évi XXII. tc. 8. §-a alapján december hó 4-től bezárólag december 11-ig terjedő 8 napi időközt állapította meg.

A főtitkári hivatal november 23-án körlevelet intézett az Akadémia összes tisztelt tagjaihoz a választás ügyében, kiemelve, a törvény illető paragrafusát, mely szerint az Akadémia részéről a Felsőházba küldendő tagokat az Akadémia beltágjai szabályszerűen egybehívott választó ülésen, a tiszteleti és rendes tagok sorából választják meg. Közölte egyúttal az Akadémiának az első ily választás alkalmával hozott megállapodásait is. Az Akadémia ugyanis 1927. január 3-án a felsőházi tagok választása céljából első alkalommal tartott ülésen néhány elvi kérdésben megállapodott, nevezé-

tesen, hogy a tagválasztó ülés nyilvános, mert a nyilvánosság kizárására semmi ok sem forog fenn, továbbá, hogy szavazati jogot gyakorolhassanak azok az ig. tag urak is, akik nem belső tagjai az Akadémiának, valamint az összes tiszteleti, rendes és a széket foglalt levelező tagok. Megállapította továbbá az első tagválasztó ülés, hogy az Akadémia alapszabályainak 33. §-a értelmében az ily elegyes ülésen legalább 25 szavazati joggal bíró tag jelenléte szükséges a határozatképességhez, így a jelen választó ülésen is. Megállapodás történt továbbá arra nézve, hogy a legtöbb szavazatot nyert tagokat minden körülmények közt megválasztottaknak tekintik, kvalifikált szótöbbség nem szükséges, minthogy sem a törvény, sem a rendelet elő nem írja.

A törvény 10. §-a értelmében külön történik a szavazás előbb a rendes felsőházi tagra, s azután külön a felsőházi póttagra.

3. Főtitkár ezek után felolvassa azon akadémiai tagok neveit, akik máris felsőházi tagok, akik tehát ezúttal nem jelölhetők, s azokét is, akik más intézmények részéről nyertek és nyernek megbízatást.

4. Az elnök úr Ő kir. Fensége az eddigi szokáshoz képest felkéri Lukinich Imre és Mauritz Béla osztálytitkár urakat, hogy a névsor felolvasásának és a szavazatok megszámlálásának tartamára az elnökség tagjaiként az elnöki asztalnál foglaljanak helyet és a szavazatok megszámlálásánál segédkezni szíveskedjenek. Ezután kiosztatnak a szavazólapok, mire Eckhart Ferenc r. t. felszólal, hogy titkos szavazás lévén előírva, a szavazólapokhoz borítékokat is kér szétosztatni, ami meg is történik.

József kir. herceg elnök úr Ő Fensége megjegyzi, hogy az összehajtott szavazólap maga is eléggé titkos, s így is beadhatók a szavazatok.

A tagok névsora felolvastatik. A beadott szavazatok összegyűjtetvén és megszámláltatván, az elnök megállapítja, hogy összesen 54 szavazat adatott be. Fölbontatván a szavazólapok borítékai, Lukinich Imre és Mauritz Béla arra fölkért tagok által megszámláltatnak. A beadott 54 szavazatból 49 szavazat adatott be Voinovich Géza r. t. főtitkár, két szavazólap üres volt, egy szavazat esett Császár Elemér, egy szavazat Horváth János és egy szavazat Polner Ödön r. tagokra.

Ennek megállapítása után az elnök kimondja, hogy a

felsőházi tagságra 49 szavazattal Voinovich Géza r. t. választott meg.

5. Ezután következett a póttagra való szavazás. Szétosztatván a szavazólapok és borítékok, s a névsor felolvasatván, a szavazás megtörténte után beszédetnek a szavazatok és Mauritz Béla és Lukinich Imre ig. és r. tagok által megszámláltatván, a szavazatok száma 53-ban állapíttatik meg. Felbontatván a szavazólapok borítékai s a szavazatok megszámláltatván, Mauritz Béla r. tagra esik 42, Polner Ödön r. tagra 2, Melich János r. tagra 1, Viszota Gyula r. tagra 1, Kolosváry Bálint r. tagra 1, Tangl Károly r. tagra 3, Zimmermann Ágoston r. tagra 1, Ereky István r. tagra 1. Üres egy szavazólap.

Az elnök úr Ő Fensége kimondja, hogy a póttagságra Mauritz Béla r. t. osztálytitkár választatott meg 42 szavazattal.

A választás eredményéről a m. kir. belügyminiszter és a közoktatásügyi miniszter urak, valamint a megválasztottak értesíttetni fognak.

6. Az elnök úr Ő Fensége a jegyzőkönyv hitelesítésére Kenyeres Balázs és Lukinich Imre r. tagokat kéri fel, s az ülést berekeszti.

Kmf.

Jegyezte :

Voinovich Géza
főtitkár.

Hitelesítésül :

József
kir. herceg, elnök.

Hitelesítők :

Kenyeres Balázs r. t.
Lukinich Imre ig. és r. t.

V.

Költségvetés

az 1938. év január—június hónapjaira.

I. Az <i>Akadémiai Almanach</i> és a tagok munkálatai jegyzékének kinyomatására	1.800 P
II. Az <i>Akadémiai Értesítő</i> két füzetének nyomdai kiállítására és közleményeinek esetleges díjazására ...	1.500 «
III. A <i>Budapesti Szemle</i> január—júniusi füzeteinek tiszteletdíjaira	6.000 «
IV. Hozzájárulás a <i>Budapesti Szemle</i> füzeteinek nyomdai kiállításához	1.000 «
Összesen	10.300 P

A)

Az I. osztály és bizottságai.

a) I. osztály.

1. Értekezések és emlékbeszédekre	400 P
2. Bírálói díjakra	200 «
Összesen	600 P

b) Nyelvtudományi bizottság.

1. A <i>Magyar Nyelvtudomány Kézikönyvének</i> új füzetére .	500 P
2. Tüzetes magyar helyesírási szótár	500 «
3. A <i>Kőrösi Csoma-Archivumra</i>	500 «
4. Zsirai Miklós <i>Nyelvrokonságunk</i> c. műve kiadására ...	2.500 «
5. Az előadó úr tiszteletdíja	200 «
6. Bizottsági apróbb költségekre	60 «
Összesen	4.260 P

<i>Maradvány:</i> Gombocz Zoltán munkáinak kiadására ..	1.900 P
Tartozás marad a <i>Nyelvrokonságunk</i> kötetére	3.379 «
Az <i>Etymológiai Szótár</i> új füzetére külön fedezet van. A Validi-kiadásra szolgál az együttesen kezelt adományok 1936. évi kamata	500 P

c) Nyelvművelő bizottság.

1. A <i>Magyarosan</i> c. folyóirat kiadására	3.000 P
2. Az előadó úr tiszteletdíjára	200 «
3. Szerkesztői tiszteletdíj	100 «
4. Egy segéderő félévi tiszteletdíja	250 «
5. Hatóságok tájékoztatása	300 «
6. Bizottsági költségekre	150 «
Összesen	4.000 P

d) Klasszikus filológiai bizottság.

1. Az <i>Egyetemes Philológiai Közölnyre</i>	1.000 P
2. Előadó úr tiszteletdíjára	200 «
3. Bizottsági költségekre	50 «
Összesen	1.250 P

<i>Maradvány:</i> Theokritos kiadására	1.000 P
Hegedüs István műfordításainak kiadására külön	2.829 «

e) Irodalomtörténeti bizottság.

1. Az <i>Irodalomtörténeti Közlemények</i> két füzetének szerkesztői és írói tiszteletdíjaira és nyomdai kiállítására	2.500 P
2. Hozzájárulás a <i>Régi Magyar Könyvtár</i> egy kötetének kiadásához	1.000 «
3. A <i>Régi Magyar Költők Tára</i> félkötetére még	781 «
4. Az előadó úr tiszteletdíja	200 «
5. Bizottsági költségekre	50 «
Összesen	4.531 P

f) Képzőművészeti bizottság.

1. Az előadó úr tiszteletdíja	200 P
Összesen	200 P

<i>Maradvány:</i> (A magyar képzőművészet történetére) ..	1.700 P
---	---------

g) Néptudományi bizottság.

1. A népzenei kiadvány előmunkálataira	1.760 P
2. Az előadó úr tiszteletdíja	200 «
3. Bizottsági költségekre	40 «

Összesen 2.000 P

Az I. osztály és bizottságai összesen 16.841 P

A maradványokkal 24.770 «

B)**A II. osztály és bizottságai.****a) II. osztály.**

1. Székfoglalókra és emlékbeszédekre	600 P
2. Bírálati díjakra	100 «

Összesen 700 P

*Maradvány: Thirring Gusztáv A népszámlálás II. József
korában c. mű kiadására (két részlet)* 1.500 P

b) Filozófiai bizottság.

1. Az <i>Athenaeum</i> kiadásához	1.000 P
2. Az előadó úr tiszteletdíja	200 «
3. Bizottsági költségekre	50 «

Összesen 1.250 P

Tartalék: Pauler Ákos munkái kiadására 850 P

c) Jogtudományi bizottság.

1. Az előadó úr tiszteletdíja	200 P
2. Bizottsági költségekre	50 «

Összesen 250 P

Maradvány: Egy mű kiadására 2.000 P

d) Történettudományi bizottság.

1. A <i>Hunyadiak kora</i> következő kötetére	2.000 P
2. Az előadó úr tiszteletdíja	200 «
3. Bizottsági költségekre	50 «

Összesen 2.250 P

Maradvány: A Szent István-könyvre 18.000 P

e) Hadtörténeti bizottság.

1. A <i>Hadtörténelmi Közlemények</i> tiszteletdíjaira, nyomdai előállítására	1.500 P
2. Az előadó úr tiszteletdíja	200 ¢
3. Bizottsági költségekre	50 ¢
Összesen	1.750 P
<i>Maradvány:</i> Egy kiadványra	500 P

f) Nemzetgazdasági bizottság.

1. Értekezésekre	600 P
2. A <i>Közigazdasági Szemlére</i>	2.400 ¢
3. Az előadó úr tiszteletdíja	200 ¢
4. Bizottsági költségekre	50 ¢
Összesen	3.250 P

g) Archeológiai bizottság.

1. Az <i>Archaeologiai Értesítő</i> írói, szerkesztői tiszteletdíjaira és nyomdai költségeire, pótlás	1.500 P
2. Az előadó úr tiszteletdíja	200 ¢
3. Bizottsági költségekre	50 ¢
Összesen	1.750 P

<i>A II. osztály és bizottságai összesen</i>	11.200 P
<i>A maradványokkal</i>	34.050 ¢

C)**A III. osztály és bizottsága.****a) III. osztály.**

1. A <i>Matematikai és Természettudományi Értesítőre</i>	11.500 P
2. Természettudományi kutatásokra	4.500 ¢
3. Emlékbeszédre	500 ¢
4. Bírálati tiszteletdíjakra	300 ¢
Összesen	16.800 P

b) Matematikai és Természettudományi bizottság.

1. Gombocz Endre <i>A magyar botanika története</i> c. munkájára	862 P
2. Tudományos célokra	600 ¢
3. Az előadó úr tiszteletdíja	200 ¢
Összesen	1.662 P

<i>A III. osztály és bizottsága összesen.....</i>	<i>18.462 P</i>
<i>Az I—III. osztályok tudományos kiadásai</i>	<i>46.503 €</i>
<i>A maradványokkal</i>	<i>77.282 €</i>

Nagygyűlési költségek.

1. Költségekre	600 P
2. Tagajánlások kinyomatása	600 €
3. Jutalmakra	4.400 €
4. Jutalmak kiegészítésére	4.400 €
5. Felolvasások tiszteletdíja	400 €
6. Bírálok tiszteletdíjai	3.000 €
Összesen	13.400 P

Szótári bizottság.

1. Dologi kiadásokra	400 P
2. Adatgyűjtésre.....	400 €
3. A gyűjtött anyag rendezésére	1.000 €
4. Az előadó úr tiszteletdíjára	200 €
Összesen	2.000 P
<i>A Középkori Latinság Szótára költségeire</i>	<i>2.000 P</i>

Könyvkiadó vállalat.

Újabb kötetek kiállítására és szerzői tiszteletdíjára	5.000 P
Kiadványok szétküldési költségeire	5.000 €

Könyvtár.

Folyóiratok kiegészítésére, a legszükségesebb kötések költségeire és könyvbeszerzésekre	5.000 P
---	---------

Tudományos társulatok és munkák segélyezésére.

Tudományos társulatok segélyezésére	5.000 P
<i>A Bécsi Klebelsberg-Történetkutató Intézet Évkönyvére.....</i>	<i>750 €</i>
<i>A Revue des Études Hongroises segélye.....</i>	<i>750 €</i>
<i>Az Ungarische Jahrbücher segélye</i>	<i>1.250 €</i>
Összesen	7.750 P

A Coopération Intellectuelle költségeire	1.000 P
Külön számlán történik Degen Árpád : <i>A Velebit flórdja</i> c. mű kiadása.	
Összes tudományos kiadásokra	97.953 P
<i>A maradványokkal</i>	128.732 *

Egyéb kiadások.

Személyzeti kiadások.

1. A főtitkár tiszteletdíja félvre	3.000 P
2. A főkönyvtárnok tiszteletdíja félvre	2.000 *
3. A három osztálytitkár tiszteletdíja félvre	3.000 *
4. A főtitkári iroda és a könyvtár alkalmazottainak tiszteletdíja félvre	9.000 *
5. Dudás Kálmán építész tiszteletdíja félvre	800 *
6. Voit Lajosnak könyvelésért félvre	800 *
7. Altisztek orvosi kezelésére	400 *
8. Altisztek gyógyszerre	900 *
Összesen	19.900 P
Előre nem látott (kegyeleti) kiadásokra	3.000 P
Régi alkalmazottak nyugdíjára és rendkívüli segélyekre..	24.000 *
Újévkor szokásos ajándékokra	2.000 *
Összesen	29.000 P

Dologi kiadások félvre.

Adókra	9.784 P
Illetékegyenértékre	400 *
Fűtőanyag (anyag 1.900, kisegítő altiszt 600 P)	2.500 *
Palota és bérház fenntartása	7.000 *
Villanyvilágítás (palota és bérház).....	1.800 *
Vízdíj	650 *
Kéményseprő.....	250 *
Felvonó	400 *
Irodai kiadásokra	2.500 *
Telefon	700 *
Ülési meghívók költségeire	300 *
Postai költségekre	800 *
Kézbesítési költségekre	200 *
Átvitel	27.284 P

	Áthozat	27.284 P
A Kazinczy-emlék fenntartási költsége	1.500 *	
	Összesen	28.784 P
Személyi és dologi kiadások összesen	77.684 P	
Összes kiadás	175.637 *	

Várható bevételek.

Államsegély	33.000 P
Házbérjövedelem	31.000 €
A Vigyázó-vagyomból igénybevehető	108.000 €
Könyvek eladásából várható	2.500 €
Magyarosan eladásából várható	1.000 €
Összesen	175.500 P

VI.

Alapítványok.

A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara Horthy Miklós-alapítványa.

A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara 1937. május 18-án tartott közgyűlésén elhatározta, hogy a Kormányzó Úr Ó Főméltóságának a csepeli kikötő felavatása alkalmából 1937. május 12-én tartott beszéde emlékére, melyben oly nagy államférfiúi bölcseséggel vázolta a kereskedelem fontosságát a nemzeti és az állami élet egészében, *alapítványt* tesz a Magyar Tudományos Akadémiánál, hogy ez az alapítvány is elősegítse a kereskedelem népszerűsítését.

Az alapító Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara az alapítvány alaptőkéjét *huszonötezer* pengőben állapította meg.

A Magyar Tudományos Akadémia az alapítványt elfogadván, célját és felhasználásának módozatait az alapítóval egyetértőleg a következőkben állapította meg:

I. §. Az alapítvány címe: A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara Horthy Miklós-alapítványa a kereskedelem népszerűsítése érdekében.

2. §. Az alapítvány alaptőkéje: 25.000 P, azaz huszonötezer pengő, amely alapítványi alaptőkét az alapító a Magyar Tudományos Akadémia kezelésébe felerészben a Magyar Királyság 1925. évi 5%-os kölcsönébe, felerészben

pedig Magyar Egyesített Városi Kölcsönbe fektetve helyezze el, amelyet az Akadémia a többi alapítványi vagyonnal együtt kezel és kezeléséért külön díjat nem számít fel.

Az alapítványi tőke, mint a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara Horthy Miklós-alapítványa, örök alapítványként kezelendő, állaga nem használható fel, csupán évenkénti hozadéka.

Amíg tehát az alapítvány évi jövedelmezősége 1200 pengőt meghalad, addig a jutalom egyezer pengőben, a bírálók tiszteletdíja összesen kettőszáz pengőben utalandó ki. Ha azonban a jövedelmezőség évi 1200 pengő alá szállna, akkor a bírálók tiszteletdíja teljes összegében kiadandó, az évi jutalom azonban csak a bírálók tiszteletdíjának kiutalása után az évi kamatokból fennmaradó összegben utalandó ki.

A hozadéknak ezer pengőt meghaladó része a — a bírálók tiszteletdíján felül — tőkésítendő, azon célból, hogy ha a hozadék összege bármely okból alább szállna, a jutalom abból kiegészíthető legyen.

3. §. Az alapítványi tőke hozadékából a fent körülírt összeg egy, a kereskedelem népszerűsítését és előmozdítását a kiadást megelőző évben legjobban elősegítő tudományos vagy publicisztikai műnek adható ki és meg nem osztható, kivéve azt az esetet, amidőn a jutalmazásban részesített mű két vagy több társszerző közös szellemi tulajdona.

4. §. A díjat, amely nőnek is kiadható, bárkinek csak egyszer lehet odaítélni.

5. §. Ha a jutalmazott a díj odaítélésének időpontjában már nem volna életben, a jutalom özvegyét, özvegy nemlétében törvényes leszármazóit illeti. Törvényes leszármazók hiányában az Akadémia a jutalom összegét a tőkéhez csatolja.

6. §. Ha valamely évben jutalomra érdemes munka nem találtatnék, az alapítvány hozadékát az alapítványi tőkéhez kell hozzácsatolni.

7. §. A jutalom először 1938-ban kerül kiadásra.

8. §. A jutalmat a Magyar Tudományos Akadémia II. osztálya részéről kiküldendő bizottság javaslatára az Akadémia nagygyűlése ítéli oda. E bizottság egy tiszteletbeli vagy rendes tag elnöklete alatt három választott tagból és a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara által delegált egy tagból áll. A bizottság jelentését a többséget alkotó tagok egyike szerkeszti és terjeszti elő a Magyar Tudományos Akadémia nagygyűlésének második napján.

A nagygyűlés a jutalom odaítélésénél titkos szavazás-

sal kétharmad szótöbbséggel dönt. Ha a kétharmad szótöbbséget senki sem nyeri el, a nagygyűlést követő összes ülés egyszerű szavazat-többséggel határoz. Ha a többséget ekkor sem kapja meg senki, a jutalomdíj összege az alapító tőkéhez csatolandó.

9. §. A jutalomban részesített mű szerzői joga a szerzőé marad.

10. §. A díj odaítélését a Magyar Tudományos Akadémia ünnepi közgyűlésén és az ezen ülésről a napilapoknak adott közleményben közzé kell tenni.

Arra az ünnepi közgyűlésre, amelyen a díj odaítélése közzététetik, a Magyar Tudományos Akadémia a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamarát meghívja.

A m. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztérium által jeles magyar tanítók jutalmazására létesített Berzeviczy Albert- és báró Wlassics Gyula-alapítvány.

Hóman Bálint m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter 75.958—1937/VI. ü. o. számú átiratával értesítette a M. T. Akadémia elnökségét, hogy néhai Berzeviczy Albert v. b. t. t., a M. T. Akadémia volt elnöke, volt m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter és báró Wlassics Gyula v. b. t. t., volt vallás- és közoktatásügyi miniszter, a magyar országgyűlés Felsőházának volt elnöke emlékeinek megörökítésére két jutalomdíjat alapít.

A jutalomdíjak neve:

*Berzeviczy Albert-jutalomdíj és
báró Wlassics Gyula-jutalomdíj.*

A jutalomdíjak összege 1000—1000 pengő.

A jutalomdíjak olyképpen kerülnek kiosztásra, hogy azokból 500—500 pengő jutalmat kap két állami és két nem állami alkalmazásban működő tanító, akik közül kettő a Berzeviczy Albert-jutalomdíjat, kettő pedig a báró Wlassics Gyula-jutalomdíjat nyeri el.

A jutalomdíjak évenként kerülnek kiosztásra, s odaítélésük módozatait a M. T. Akadémia elnöksége a következőképpen állapította meg:

A M. T. Akadémia osztályelnökeiből és osztálytitkáraiból alakított bizottság, melyben magát a vallás- és közok-

tatásügyi m. kir. minisztérium és a Magyarországi Tanítók Országos Bizottságának igazgató-tanácsa két-két küldöttje által képviselteti, s melynek előadóját az osztályelnökök és osztálytitkárok véleményének meghallgatása után az Akadémia elnöke jelöli ki, legkésőbb március első felében ülést tart. Ez ülésen az előadó, kihez a vallás- és közoktatásügyi minisztériumtól leküldött iratok még december második felében áttétettek, minősítési táblázat kíséretében jelentését bemutatja, s a bizottság ugyanakkor megállapítja kijelölését s az Akadémia márciusi összes ülésén előterjeszti. A jutalmat az Akadémia összes ülésén ítéli oda.

A jutalmazottaknak a jutalmat az áprilisi összes ülésen az Akadémia elnöke vagy helyettese adja át.

Minden kir. tanfelügyelő a tankerületébe tartozó tanítók közül — tekintet nélkül az iskola felekezetiiségére — egy-egy tanítót ajánlhat a jutalomra, tekintetbe véve azonban azt, hogy a jutalmazottak közül kettőnek állami tanítónak kell lennie. Ajánlataik, valamint a bizottság előadójának véleményes jelentése elkészítésekor figyelembe kell venniök a néptanítóknak a gyermekek nevelése és tanítása körül kifejtett gyakorlati munkásságát, nevelői s oktatási buzgalmát, a gyermekekkel való gondos és szerető bánásmódját az iskolában és azon kívül, tanításuknak helyes módszerét, nemkülönben azt, hogy *érdemes pedagógiai működésükön felül a magyar nyelv tanítása terén is kiváló eredményeket elérve, elsőrangú érdemeket szereztek.*

A M. T. Akadémia 1937. évi április hó 19-i összes ülése a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter határozatát köszönettel tudomásul véve, az alapító levélhez hozzájárult.

VII.

Az Akadémia ülései 1937-ben.

I. osztály.

Január 4. *Mitrovics Gyula* l. t. : Az esztétika fogalma és főbb problémái. (Székfoglaló.) — Február 1. *Solymossy Sándor* r. t. : A praelogikus gondolkozás és a népmesék csodás elemei. — Március 1. *Horváth Endre* vendég : Az első újjörög irodalomtörténet magyar vonatkozásai. — Április 12. *Szinnyei Ferenc* r. t. : Az irodalmi élet a Bach-korszakban. — Május 3. *Csekey István* vendég : Liszt Ferenc származása és

hazafisága. — Október 11. *Láng Nándor* r. t. : Egy pannóniai föliratról. (Székfoglaló.) — November 8. *Voinovich Géza* r. t. : Arany János mint szerkesztő. — November 29. *Ligeti Lajos* l. t. : Török jövevényszavaink rétegei. (Székfoglaló.)

II. osztály.

Január 11. *Gyalóky Jenő* r. t. : A beszercei hadosztály harcai 1849. nyarán. (Székfoglaló.) — Február 8. *Illés József* r. t. : A magyar rendiség alapjai. (Székfoglaló.) — Március 8. *Bartók György* l. t. : Ősztön. Tudat. Öntudat. — Április 19. *Irk Albert* l. t. : A büntetőjog racionális és irracionális elemei. (Székfoglaló.) — Május 10. *Angyal Pál* r. t. : A tragikum és a büntetőjog. — Júnus 14. *Tompá Ferenc* l. t. : A magyar régészet úttörői. — Október 18. *Tóth Zoltán* l. t. : Szent István királysága. — November 15. *Gombos F. Albin* r. t. : Szent István háborúja II. Konrád római-német császárral 1030-ban. (Székfoglaló.) — December 6. *Polner Ödön* r. t. : Három magyar közjogász. (Nagy Ernő, Ferdinándy Géza, Réz Mihály.)

III. osztály.

Január 18. *Rados Gusztáv* r. t. : Egy primideál-modulusra vonatkoztatott numerikus kongruenciáról. *Zemplén Géza* r. t. : A «neolinarin»-ról, a Linaria vulgarisnak új gliukozidjáról. *Mauthner Nándor* l. t. : A homo o. veratrumalidenid szintézise és az o. veratrumalidenid egy új előállítási módja. *Kövessi Ferenc* vendég : Az élőlények fejlődése szabályosságának magyarázata. VIII. Bemutatja Mágócsy-Dietz Sándor r. t. *Sztrókay Kálmán* vendég : Diszperzitásfokváltozások vulkáni tufák iszapolásánál. Bemutatja Mauritz Béla r. t. *Zucker Ferenc* vendég : Az Azotobakter előfordulása a magyar talajokban. Bemutatja 'Sigmond Elek r. t. *Cholnoky Béla* vendég : Protoplazmatikai tanulmányok élvefestéssel és plazmolízissel. Bemutatja Szabó Zoltán l. t. *Barta József* vendég : Változó keresztmetszetű nyomott rúd rugalmas kihajlásáról. Bemutatja Mihailich Győző l. t. — Február 15. *Küster Ernő* kültag székfoglalója : A konjugátasejt plazmamöbái. Bemutatja Szabó Zoltán l. t. *Hoor-Tempis Mór* l. t. : Csonkamagyarország és a külföld elektromos energiagazdálkodásának fejlődési irányzata és az ipari telepítés sürgős feladatai. *Konek Frigyes* l. t. : A hydrocinchonidin vagy cinchamidin α - és β -jódalkylszármazékai. *Gelei József* l. t. :

Tökéletes érzőelemek a magasabbrendű Csillósok világában. Tanulmány az Euplotes- és Aspidisca-fajok érzékszervecskéiről. *Szelényi Tibor* vendég: Bauxitok berylliumtartalmának színkép-analitikai, meghatározása. Bemutatja *Mauritz Béla* r. t. *Zucker Ferenc* vendég: Az Azotobakter előfordulása a magyar talajokban. Bemutatja *'Sigmond Elek* r. t. *Ábrahám Ambrus* vendég: A gerincesek intracardiális idegrendszere. Bemutatja *Gelei József* l. t. *Szádeczky-Kardoss Elemér* vendég: Adatok a fuchsitek optikai ismeretéhez. Bemutatja *Vendl Miklós* l. t. — *Március 15. Rados Gusztáv* r. t.: Adalék az algebrai számtestek elméletéhez. *Zemplén Géza* r. t.: A «lusitanicosid»-nak, a *Cerasus lusitanica* glükózidjának szerkezete és szintézise. *Pogány Béla* r. t. és *Fekete Jenő* vendég: Reflexiós szeizmikus mérések a Nagy-Alföldön. *Szőkefalvi Nagy Gyula* l. t.: Véges fajszerű való egész függvények képzetes zéróhelyeiről. *Lőrinczi Katalin* vendég: Újabb vizsgálatok a nemesgázok színképvonalainak Zeemann-jelenségéről. Bemutatja *Pogány Béla* r. t. *Kovács István* vendég: Kétatomos molekulatermek állandóinak meghatározása a perturbációk alapján. Bemutatja *Pogány Béla* r. t. *Szilády Zoltán* vendég: Magyarországi legyek synopsisa, V. Tripulideae. Bemutatja *Entz Géza* r. t. *Varga Lajos* vendég: A tihanyi Belső-tó kerekeshérgel. Bemutatja *Entz Géza* r. t. *Varga Lajos* vendég: *Ptygura Tihanyiensis* n. sp. Új kerekeshérgel-faj a tihanyi Belső-tóból. Bemutatja *Entz Géza* r. t. *Zimmermann Gusztáv* vendég: Adatok a kemény agyvelőburok működésbeli szerkezetéhez. Bemutatja *Zimmermann Ágoston* r. t. *Palik Piroška* vendég: A hazai *Sphagnetum*ok algái. I. A kőszegi «Alsó Erdő» lágja. Bemutatja *Tuzson János* l. t. *Barna Béla* vendég: A medium aritmetikogeometrikum és a modulfüggvény elemi elméletéről. Bemutatja *Szőkefalvi Nagy Gyula* l. t. — *Április 26. Kandó Kálmán* elhunyt l. t. székfoglalónak szánt értekezése: Villamos mozgások hajtóművének dinamikus igénybevétele kerékcúszás következtében. Előterjeszti *Hoor-Tempis Mór*ic l. t. *Preiszig Hugó* r. t.: További vizsgálatok a Pettenkoferiákra vonatkozólag. *Pekár Dezső* l. t.: Bauxitok kimutatása földmágneses mérésekkel. *Szentpétery Zsigmond* l. t.: Titánmagnetites közetek Szarvaskőről. *Szabó Zoltán* l. t.: Új *Cephalaria* Dél-Afrikából. *Dudich Endre* l. t.: *Szalay László* és *Kolosváry Gábor* vendégek: Bars vármegye póksabású (*Arachnoidea*) állatvilágának alapvetése. *Szőkefalvi Nagy Gyula* l. t.: Olyan maximális indexű felületekről, amelyeknek egyik kö-

penye másodrendű torzfelület. *Szász Ottó* vendég: Fourier-sorok részletösszegeiről. Bemutatja *Rados Gusztáv* r. t. *Malán Mihály* vendég: Tenyérlenymat-vizsgálatok. Bemutatja *Entz Géza* r. t. *Gombás Pál* vendég: A szilárd Helium kémiai kötéséről. Bemutatja *Ortvay Rudolf* l. t. *Gombás Pál* vendég: A fémelektronok eloszlásának meghatározásáról alkalifémek esetében. Bemutatja *Ortvay Rudolf* l. t. *Karai Neugebauer Tibor* vendég: A hidrid-molekulák rezgésfrekvenciáinak kiszámítása. Bemutatja *Ortvay Rudolf* l. t. *Karai Neugebauer Tibor* vendég: A spektroszkópiai stabilitás tételének alkalmazása az oldatok refrakciócsökkenésének elméletére. Bemutatja *Ortvay Rudolf* l. t. *Lipka István* vendég: Mátrixok szorzásáról. Bemutatja *Szőkefalvi Nagy Gyula* l. t. — Május 24. *Rohringer Sándor* l. t.: Az elméleti és gyakorlati hidraulika módszerei. (Székfoglaló.) *Szarvasy Imre* r. t. és *Lányi Béla* vendég: Amorf szén. *Szarvasy Imre* r. t. és *Papp Elemér* vendég: Az amorf szén égéshője. *Schaffer Károly* r. t. bemutatja a *Hirnpathologische Beiträge* XVII. kötetét. *Vitális István* l. t.: A soproni Virágvölgy fossilis Bagliviai és kortársaik. *Finke József* l. t.: Az adszorpciós maximum. *Rédei László* vendég: Egy új számelméleti jelről. Bemutatja *Rados Gusztáv* t. t. *Szekeress György* és *Turán Pál* vendégek: Szélsőértékfeladat a determináns-elméletben. Bemutatja *Rados Gusztáv* t. t. *Barnóthy Jenő* és *Forró Magda* vendégek: Csillagidőperiódus a kozmikus sugárzásban. Bemutatja *Tangl Károly* r. t., osztályelnök. *Kormos Tivadar* vendég: A Villányi hegység felsőpleiocénkori csont-breccsiáinak földtani viszonyai és a lelőhelyek története. Bemutatja *Mauritz Béla* r. t. *Beer Borbála Zsuzsanna* vendég: A két szabad vegyértéket mutató CO-módosulat színekéről. Bemutatja *Pogány Béla* r. t. *Haranghy László* vendég: Az ehető fekete kagyló és az oszt-riga mérgező hatásának összefüggése a kagylók életviszonyaival. Bemutatja *Entz Géza* r. t. *Náray-Szabó István* vendég: A zirkonsilicid $ZrSi_2$ szerkezete. Bemutatja *Gróh Gyula* r. t. *Sasvári Kálmán* vendég: Az ezüstpermanganát kristályszerkezete. Bemutatja *Gróh Gyula* r. t. *Jugovics Lajos* vendég: Lóczy 1928. évi kelet-celebesi expedíciójának kőzetanyaga. Bemutatja *Vitális István* l. t. *Jugovics Lajos* és *A. Marchet* vendégek: Adatok a magyarországi bazaltok ismeretéhez. Bemutatja *Vitális István* l. t. *Gombás Pál* vendég: A szilárd Helium kémiai kötéséről. Bemutatja *Ortvay Rudolf* l. t. *Gombás Pál* vendég: A fémelektronok eloszlása-

nak meghatározásáról alkalifémek esetében. Bemutatja Ortway Rudolf l. t. *Karai Neugebauer Tibor* vendég : A hidrid-molekulák rezgésfrekvenciáinak kiszámítása. Bemutatja Ortway Rudolf l. t. *Karai Neugebauer Tibor* vendég : A spektroszkópiai stabilitás tételének alkalmazása az oldatok refrakciócsökkenésének elméletére. Bemutatja Ortway Rudolf l. t. *B. Soó Rezső* vendég : A Nyírség növénytakarója. I. A Nyírség erdői. Bemutatja Szabó Zoltán l. t. *Boros János* vendég : Ionvezetés vékony kristályrétegekben. Bemutatja Gyulai Zoltán l. t. *Wagner János* vendég : Vasvári Miklós 1936. évi kisérsiai kutatóútjának állattani eredményei. I. Puhatestű állatok. Bemutatja Dudich Endre l. t. *Cotel Ernő* vendég : Kerpely Antal hatása a vaskohászati tudományok és a magyar vasipar fejlődésére. Bemutatja Finkey József l. t. — Június 7. *Mauritz Béla* r. t. : A pneumatolysis termékei a badacsonyi bazaltban. *Konek Frigyes* l. t. : Adatok a Cinchona cuprea alkaloidjainak kémiájához. I. Hydrocuprein. *Vendl Miklós* l. t. : Csapóföld a fertőrákosi lajtmézőkőből. *Vendl Miklós* l. t. : Újabb adatok a tétényi csapóföld ismeretéhez. *Szádeczky-Kardoss Elemér* vendég : A ferde megvilágítás néhány hatásáról párhuzamos poláros fényben. Bemutatja Vendl Miklós l. t. *Szabó Zoltán* l. t. : Újabb adatok a Dipsacaceák elterjedéséhez. *Schmid Rezső* és *Gerő Loránd* vendégek : Széntartalmú vegyületek és gyökök képződési és disszociációs energiájáról. Bemutatja Pogány Béla r. t. *Schmid Rezső* és *Gerő Loránd* vendégek : A szénmonoxid «3A» sávrendszerének rotációs analízise. Bemutatja Pogány Béla r. t. *Haranghy László* vendég : Az ehető fekete kagyló és az osztriga mérgező hatásának összefüggése a kagylók életviszonyaival. Bemutatja Entz Géza r. t. *Jugovics Lajos* vendég : Adatok a magyarországi andezitek ismeretéhez. Bemutatja Vitális István l. t. *Szepesi Zoltán* vendég : A gamma-sugarak Compton-szórásának intenzitás-eloszlásáról. Bemutatja Bay Zoltán l. t. *Papp György* vendég : Gamma-sugarak szóródásánál föllépő mágneffektusról. Bemutatja Bay Zoltán l. t. — Október 25. *Illyés Géza* l. t. : A köves veseelégtelenségről. (Székfoglaló.) *Rados Gusztáv* t. t. : Bonyolódott determináns-összefüggéseknek intuitív levezetése. *Rados Gusztáv* t. t. : Bizonyos levezetett bilineár alakok karakterisztikus egyenleteinek discriminánsairól. *Zimmermann Ágoston* r. t. : A Jacobson-féle szerv összehasonlító anatómiájához. *Konek Frigyes* l. t. : Magasabb hydrochininhomologok és a differenciáló alkylezés. I. Aethylhydrocuprein. *Mauthner Nándor*

l. t. : A chinacetophenonmethyaether előállítás. *Mauthner Nándor* l. t. : A 6. jódvatról szintézise. *Rédei László* vendég : Másodfokú számtestek abszolút osztálycsoportjának 4-gyel osztható invariánsai számosságáról. Bemutatja *Rados Gusztáv* t. t. *Schmid Rezső*, *Gerő Loránd* és *M. Zemplén Jolán* vendégek : A cyánmolekula disszociációs energiájának meghatározása. Bemutatja *Pogány Béla* r. t. *Gombás Pál* vendég : A Krypton és Xenon polarizálhatóságának meghatározása egy statisztikai módszer alapján. Bemutatja *Ortvay Rudolf* l. t. *Gombás Pál* vendég : A HCl molekula elektron-eloszlásának meghatározása. — November 22. *Jávorka Sándor* l. t. : Növényelterjedési határok a Dunántúlon. (Székfoglaló.) *Wellmann Oszkár* l. t. : A fiatal szervezet anyagcsereforgalma. (Székfoglaló.) *Rados Gusztáv* t. t. : Néhány rezolvens-egyenlet explicit előállítása. *Entz Géza* r. t. : A protoplazma néhány tulajdonságáról. *Szentpétery Zsigmond* l. t. : Szarvaskői amfibolit. *Zechmeister László* l. t. bemutatja *Cholnoky László* vendéggel együtt kiadott munkáját : *Die chromatographische Adsorptionsmethode*, Wien 1937. *Szőkefalvi Nagy Gyula* l. t. : Síksokszögekről, különösen az egyszerű síksokszögekről. *Barta József* vendég : Rugalmas rendszerek rezgéséről. Bemutatja *Rados Gusztáv* t. t. *Kormos Tivadar* vendég : *Mimomys Newtoni* és *Lagurus pannonicus*, két felsőpliocén-kori pocokfaj. Bemutatja *Mauritz Béla* r. t. *Kotzmann László* vendég : A magyarországi lösztalajok degradációja. Bemutatja *'Sigmond Elek* r. t. *Zimmermann Gusztáv* vendég : Adatok a kemény agyvelőburok vénás vérőbleinek összehasonlító anatómiájához. Bemutatja *Zimmermann Ágoston* r. t. *Kosmath Walter* és *Weber Alfred* vendégek : Radonkoncentráció-mérések a Szent Gellért-, Szent Imre- és Rudasfürdő levegőjén. Bemutatja *Gróh Gyula* r. t. *Náray-Szabó István* vendég : Újabb adatok a hidrogén túlfeszülésének mechanizmusához. Bemutatja *Gróh Gyula* r. t. *Lipka István* vendég : Hatványsorok zéróhelyeiről. I. Bemutatja *Szőkefalvi Nagy Gyula* l. t. *Szőkefalvi Nagy Béla* vendég : Projektív sokszögekről és sokoldalakról. Bemutatja *Szőkefalvi Nagy Gyula* l. t. — December 13. *Rados Gusztáv* t. t. : Ciklikus ortogonális helyettesítésekről. *Zemplén Géza* r. t. : A hesperidinnek és neohesperidinnek szerkezete. A linarinnek és pektolinnek szerkezete. A rutinóznak előállítása rutinból enzimhatás nélkül. *Jelitai József* vendég : Gaussnak két magyar vonatkozású leveléről. Bemutatja *Rados Gusztáv* t. t. *Barta József* vendég : Differenciálegyenletek saját

értékeinek közelítő meghatározása. Bemutatja Rados Gusztáv t. t. *Schmid Rezső* és *Gerő Loránd* vendégek: A szén-oxid új sávrendszeréről. A szén párolgási hője és gőznyomás-görbéje. Széntartalmú vegyületek és gyökök képződési és disszociációs energiáiról II. Mindhármat bemutatja Pogány Béla r. t. *Szökefalvi Nagy Béla* és *Strausz Antal* vendégek: Egy Bohr-féle tételről. Bemutatja Riesz Frigyes r. t. *Náray-Szabó István* és *Sasvári Kálmán* vendégek: A kriolit (Na_3AlF_6) szerkezete. Bemutatja Gróh Gyula r. t. *Szabó Zoltán* vendég: A diffúziós potenciál kiszámítása a Debye—Hückel-elmélet alapján. Bemutatja Gróh Gyula r. t. *Karai Neugebauer Tibor* vendég: A metánmolekula energiájának kiszámítása. Bemutatja Ortvay Rudolf l. t. *Mischung Ilona* vendég: A festékes zselatinfoszforok abszorpciója. Bemutatja Fröhlich Pál l. t. *Millner Tivadar* vendég: Kolorometrikus alumínium-meghatározás eriochromocyanin-R segítségével. Bemutatja Bay Zoltán l. t.

Összes ülések.

Január 25. *Voinovich Géza* r. t.: Arany János Buda halála eposzáról. — Február 22. *Kéky Lajos* l. t.: Négyesy László t. tag emlékezete. — Március 22. *Mágócsy-Dietz Sándor* r. t.: Fekete Lajos l. tag emlékezete. — Április 19. Megemlékezés báró Wlassics Gyula ig. és t. t., volt másodelnök haláláról — továbbá Tormay Cecil írónő, a Szellemi Együttműködés Magyar Nemzeti Bizottsága tagjának elhunytáról. *József királyi herceg* Ó Fensége, a M. T. Akadémia elnöke átadja az Akadémia és a vallás- és közoktatásügyi minisztérium fejenként 500—500 pengős jutalmát a kitüntetett érdemes tanítóknak. — Május 31. *vitész Moór Gyula* l. t.: A jogrendszer tagozódásának problémája. — Október 4. *Kéky Lajos* l. t.: Jelentés a Vojnits-jutalomról. — November 29. Zárt összes ülés. — December 20. *Kornis Gyula* ig. és r. t.: Szent István a nemzetnevelő.

VIII.

Üdvözlő beszédek.

József kir. herceg, elnök Ő Fensége üdvözlő szavai a Nemzeti Színház százéves fennállása emlékére 1937. szeptember 25-én a M. T. Akadémia dísztermében tartott ünnepi ülésen.

A M. T. Akadémia nevében üdvözlöm a 100-éves Nemzeti Színházat, mely nehéz küzdelmekkel telt multjára büszkén tekinthet vissza, mert mindig magyarságunk és nemzeti kultúránk egyik erős pillére volt. Balszerencse és viszontagságok közepette keményen küzdött veszélyeztetett nemzeti létünkért.

Harca a magyar lélek harca a nemzeti eszméért : győzelme a magyar eszme és kultúra győzelme s nyelvünk diadala volt, melynek, különösen az elnyomatás szomorú korszakában, hűséges előharcosa és őre volt.

A magyar színművészetet naggyá és európai hírűvé tette, amit magam is több, mint ötven éve lelkes örömmel és büszkeséggel tapasztalok és látok.

A Nemzeti Színház mint Akadémiánk hűséges segítő-társa, a magyar nyelv létküzdelmében vállvetve ennek végleges győzelmét vívta ki.

Összehasonlíthatnám a viharos tengeren küszködő kis mentőcsónakkal is, melyet a hullámok dobálnak, csapdosnak, de fölborítani nem tudják, s így a megmentettet, a magyar nyelvet biztos révbe viszi.

A Nemzeti Színház a 100 év első felében, a sötét magyar éjjel sűrű ködében fáklyaként világított a jobb jövő útjára! Világítson az újból ránk esteledett éjjelben, egy boldogabb kor, a magyar föltámadás kora felé vezető tövises ösvényre az erős hit és megalkuvást nem ismerő hazafiság lángoló fáklyájával.

Lelkes jókívánataink kísérik mindig megifjódó Nemzeti Színházunkat az új százév új világába.

**József kir. herceg, elnök Ő Fensége üdvözlő szavai
Angyal Dávid t. taghoz az 1937. nov. 29-i összes ülésen.**

Akadémiánknak köztisztelőben és szeretetben álló tagja : *Angyal Dávid* t. tag holnap tölti be 80. évét. Két téren is kiváló munkásságot fejtett ki.

I. Irodalomtörténetírásunknak egyik büszkesége *Berzsenyi, Kisfaludy Sándor és Kölcsey* életét s munkáit tárgyaló kitűnő tanulmányaival; *Kisfaludy* műveinek gondos kiadója; először mutatott rá a *Regék* forrására; ő rendezte sajtó alá *Péterfy* tanulmányait, ami a baráti kegyeletnek is szép műve.

II. Mint történettudóst, fáradhatatlan érdeklődés mellett a forrásokkal szemben mélyreható kritika, az egyéneknél élénk és biztos jellemző erő tüntetik ki.

Történeti munkáiba is átvitte kitűnő írásművészetét, mely minden művét nemcsak tanulságossá, hanem vonzóvá is teszi.

Azt hiszem, egész Akadémiánk, minden tagtársunk nevében szólok, midőn életének ez állomásán, melyet töretlen erőben ért meg, tisztelettel és szeretettel köszöntöm.

**Szinnyei József ig. és r. tag nyolcvanadik születése
napja alkalmából a főtitkár üdvözlő szavai a május
31-i összes ülésen.**

Szinnyei József tagtársunk, Akadémiánk főkönyvtárnoka, az elmúlt napokban betöltötte 80-ik évét, hála az Égnek, ép erőben, munkakedvben, teljes szellemi frissességben. Mint tanái, mint tudós egyaránt elévülhetlen érdemeket szerzett, Akadémiánk kebelén belül mint osztálytitkár, mint főkönyvtárnok szintén hálára kötelezett munkásságával mindnyájunkat. E nevezetes évfordulót szaktudományának körében, a Nyelvtudományi Társaságban ünnepelték meg maga által nevelt munkatársai, tanítványai, — de kivette ez ünnepből részét Akadémiánk is, számos tagjának jelenlétével, továbbá azzal, hogy nagyérdemű társunk arcmásának plakettben való megörökítéséhez a maga részéről is hozzájárult, s azzal is, hogy ez ünnepi napra jelentettük meg ezen tudományág összefoglaló nagy művét, a nyelvrokonságunkról szólót. Az Akadémia jókívánságait személyesen adtam át,

meglátogatva öt munkásságának egyik otthonában, könyvtárunkban.

Kívánjuk, hogy ép egészsége, lelki-testi töretlen ereje még soká így maradjon, a magyar tudományos élet és Akadémiánk díszére, javára.

Kornis Gyula osztályelnök üdvözlő beszéde
Gombos Albin r. taghoz, székfoglalója alkalmából
1937. nov. 15-én.

Különös melegséggel köszöntöm t. tagtársamat, nemcsak mint kiváló történetbúvárt, akit Akadémiánk a rendes tagsági székkal tüntetett ki, hanem mint példaszerű buzgó akadémikust is, aki üléseinken s minden egyéb munkánkban odaadóan résztvesz.

Négy évtizedes tudományos munkásságán végigpillantva, meglepően szökik szemünkbe t. tagtársunk tudományos fejlődésének benső, zárt egysége, egyenes irányban való haladása. Fiatal korában volt bátorsága megindítani a *Középkori Krónikások* c. kútfőgyűjteményének hosszú sorozatát. A Paulus Diaconusról, Liudprand történeti munkáiról, Freisingi Ottó krónikájáról írt munkái úgy tűnnek fel előttem, mint bevezető előmunkálatok életének főművéhez, a *Catalogus Fontium Historiae Hungariae* c. nagy forráskiadványához, amelynek első kötete 800 lapon a nyáron jelent meg, második kötete most hagyja el a sajtót, harmadik kötete pedig a tavasszal lát majd napvilágot.

Ebben a hatalmas forrásgyűjteményben t. tagtársunk valóban csak a középkori szerzetes türelméhez és szorgalmához fogható buzgósággal gyűjtötte össze az Árpád-korra vonatkozó s a legkülönbélebb krónikákban található forrásanyagot, ami csakis egy egész élet tervszerű munkája lehetett. A gyűjteményt latinnyelvű jegyzetei a külföld számára is hozzáférhetővé avatják. Ez a hatalmas gyűjtemény a középkori magyar történelem látóhatárát nagy mértékben ki fogja szélesíteni s alkalmat fog adni számos idevágó kérdés kritikai megoldására.

Őszinte szívvel azt kívánom, hogy páratlan türelemmel, önfeláldozó odaadással s alapos akribéiával végzett nagyértékű forráskutató munkásságának megérdemelt gyümölcse a magyar középkori történetkutatás újabb föllendülése legyen. Ebben a biztos hitben nyujtom át a rendes tagságról szóló oklevelet.

Melich János osztályelnök üdvözlő beszéde
Láng Nándor rendes taghoz, székfoglalója
alkalmából, 1937. okt. 11-én.

Mélyen tisztelt Tagtársam!

Imént felolvasott tanulmányával immár teljes jogú tagja lett Akadémiánknak. Mélyen tisztelt Tagtársam olyan tudományszakot művel, melynek tárgya az én tudományszakomtól messzebb áll, módszere azonban olyan kiművelt, olyan kicsiszolt, hogy tőle tanult módszert valamennyi modern nyelvi filológia. Ez a módszerbeli tökéletesség az egyik oka annak, amiért mélyen tisztelt Tagtársam klasszikus filológiai munkásságának nem egy megnyilvánulása nem maradt ismeretlen előttem. Az Egyetemes Philológiai Közlönyben megjelent dolgozataira s szerkesztői munkásságára, továbbá azokra az 1927-ig közzétett rendszeres ismertetésekre gondolok, amelyeket az időről-időre megjelent magyar klasszikus filológiai munkákról a Berliner Philologische Wochenschriftbe írt. Van egy másik ok, amely az első okkal egyenlő mértékben közreműködött abban, hogy mélyen tisztelt Tagtársam tudományos munkássága érdekelt, s hogy dolgozatai közül nem egyet nem csupán a bennük megnyilvánuló módszeres tárgyalásuk miatt forgattam, olvastam, elolvastam. Kezdetben a kedves ismeretség, amely magyar tudományosságunk önzetlen szeretetén indult meg, később az ebből kifejlődött egymást megbecsülő barátság, amely immár több mint harmincéves, tette számomra lelki szükségé, hogy az idők folyamán megjelent cikkei, értekezései, bírálatai közül többet el is olvassak. S ezek közül a dolgozatok közül az utóbbi két évtizedben megjelentek tárgyuknál fogva is kezdtek érdekelni. Igen tisztelt Tagtársam tudományos érdeklődése ugyanis a maga természetes fejlődésében a szoros értelemben vett klasszikus filológiai és görög klasszikus emlékekről a római császárkor vallási és más művészeti emlékei felé fordult. Pannónia földje gazdag idevonatkozó régészeti-művészeti s gazdag feliratos emlékekben. Ezekhez az emlékekhez fűződnek igen tisztelt Tagtársam nagyjelentőségű megállapításai, ezek köréből választotta most elhangzott rendes tagsági székfoglalója tárgyát. S ezen — ha szabad a hungarológia szóval élnem — hungarológiai ponton igen tisztelt Tagtársam dolgozatai sokunknak, akik, bár nem

vagyunk idevonatkozó dolgokban szakemberek, akik azonban tudományszakunk folytán magyar hazánk multjára vonatkozó tények, tárgyak iránt érdeklődünk, sok tanulságot, sok élvezetet nyújtanak. Művei olvasásakor lelki szemeink előtt látjuk azokat az embereket, akik itt Juppiter Dolichenusnak, a szíriai eredetű istenség kultuszának hódoltak, megelevenedik előttünk az a művelt lélek, amely a szőlőt szedő Amor szobrocska vagy más itt talált művészeti tárgy szemléletében gyönyörködni tudott. S mikor aztán mélyen tisztelt Tagtársam rendkívül széleskörű régészeti, műtörténeti és irodalmi ismeretei alapján kijelöli e római emlékek művészettörténeti helyét a római impérium hasonló korú más területi emlékei között, mi nem-szakemberek is világosan látjuk a pannóniai 2. és 3. századi nagy kultúrát, s minthogy a művelődés a felsőbb társadalmi rétegekből az alsóbbak felé haladt és halad mindenkor, mi azt hisszük, hogy itt Pannóniában római és nem-római között tátongó mélységű kultúrakülönbség alig lehetett.

Amidőn üdvözölöm mint Akadémiánk rendes tagját, azzal a kívánsággal nyújtom át rendes tagsági oklevelét, hogy a magyar tudomány javára szívéhez nőtt tudományszakát töretlen jó egészségből még soká művelhesse.

Melich János osztályelnök üdvözlő szavai Ligeti Lajos levelező taghoz, 1937. nov. 29-én tartott székfoglalója alkalmával.

Mélyen tisztelt Tagtársam! Felolvasott értekezésével immár teljes jogú levelező tagja lett Akadémiánknak. Örömmel üdvözölöm ez alkalomból, örömmel nemcsak azért, mert elsőrangúnak elismert orientalisztikánk egyik legkiválóbb tagját üdvözölhetem, hanem azért is, mert személyében olyant üdvözölhetek, akinek tudóssá való fejlődését kezdetétől figyelemmel, növekedő gyönyörűséggel kísérhettem, akinek megállapított tudományos eredményeiből én is eddig sokat magamévá tehettem. Már az első nagyobb dolgozata is rendkívül tanulságos volt. A *kirgiz* török nép neve eredetéről szólt. Görög, (kök-)türk, ujgur, arab, csagatáj, perzsa, mongol és kínai források, továbbá a török és mongol-mandzsú népek jelen törzsi nevei alapján kétségszöndhatatlanul megállapítja, hogy a *kirgiz* népnév a tör. *qyrq* = 40 számnév -z többes jellel ellátott alakja s

értelme: «eredetileg 40 egységből álló törzs». E nagyértékű dolgozatot követte sok más kisebb-nagyobb dolgozata. «A magyar rovásírás egy ismeretlen betűje» (MNy. XXI. 50.) c. dolgozatában kimutatja, hogy a magyar rovásírás emlékében megvan a jenisszeji türk feliratok zárt *ē* jegye. «Attila családfájáról» (I. Eötvös-Füzetek V. Bp. 1926.) szóló dolgozatában Hirth Frigyes kutatásaival ellentétben megállapítja, hogy krónikáinknak e családfája és a kínai évkönyvek hiung-nu šen-yü-jeinek névsora közt nincsen hagyományozott összefüggés. Krónikáink Attila családfája Péter király uralkodása után keletkezhetett. «A Krisztus születése előtti húnok» c. tanulmánya (I. KCsArch. II.) De Groot hasonló munkájának ismertetésével kapcsolatban a kínai évkönyvek húnokról szóló tudósításai alapján a húnok ázsiai birodalmát bukásáig, Kr. e. 721-től Kr. e. 56 tájáig vázolja. A húnok történetével kapcsolatban emlitem meg «Kíná»-ról írt pompás kis könyvét, amely éppen a mostani kínai eseményekre is kitűnő tájékoztató. Nagy szolgálatot tett a mongol filológiának a francia akadémia mongol kéziratának ismertetésével. Sokat foglalkozott tisztelt Tagtársam honfoglalás előtti török és mongolos típusú jövevényszavaink kérdésével. A NyK. XLIX. kötetében megjelent nagy tanulmányában arra az eredményre jut, hogy «mongol nyelvekkel érintkeztek nem bolgáros, köztörök jellegű nyelvek is; éppen ezért a magyar nyelv esetleges mongol eredetű vándorszavainak magyarázatához nem szükséges okvetlenül bolgár-török (csuvas) közvetítésre gondolni» (I. NyK. XLIX. 271.). A mongol nyelvnek s nyelvjárásainak igen tisztelt Tagtársam különben is nemzetközi értelemben is egyik legelső képviselője, ami munkáiról szóló külföldi kritikákban is kifejezésre jut (I. Tagajánlások, 1936). Nagyon tanulságos idevágólag «Az altaji és uráli nyelvek» csoportosításáról írt rövid, összefoglaló tanulmánya (MNy. XXX. 44.), s értékes megállapításokat nyújt a nominális mondat elsőbbségét vallók elméletéhez «Nominális mondat a mongolban» c. tanulmánya (NyK. L. 323.).

Eddig megjelent dolgozataiból csak egyet-kettőt idéztem, szántszándékkal olyanokat, melyek felsorolásával jelezhettem eddigi tudományos kutatása főbb irányait. A felsorolt és a fel nem sorolt dolgozatok azt bizonyítják, hogy mélyen tisztelt Tagtársam östörténetünk kutatásának azon kritikai iskolájához tartozik, melynek *Gombocz Zoltán* és *Németh Gyula* a megalapítói, a nagyja fejlesztői. Ők voltak, miként

«Sárga istenek, sárga emberek» c. művében említi, a mesterei, s amivel én e vallomását kiegészítem — tudom, nem tévedek — az, hogy a magyar őstörténetnek az ő tudós egyéniségük hódította el mélyen tisztelt Tagtársamat a klasszikus filológiától, melynek az egyetemi évek alatt szintén jeles hallgatója volt. Mert mindaz, amiről mélyen tisztelt Tagtársam eddig kutatott, írt, dolgozott, amiben eddig fáradt, legyen az mongol filológiai, vagy sinológiai, lényegében ezt a célt szolgálta. Lényegében egész eddigi munkássága — ha szabad e szóval élnem — hungarocentrikus. Mikor mélyen tisztelt Tagtársam első kutatóútjára, mongóliai tanulmányútjára készült, erről az útról azt írta, hogy magyar vonatkozásai is vannak. «Bármily kicsinyek és távoliak legyenek is ezek a vonatkozások — írja, — a magyar orientalisztika nem mehet el közömbösen mellettük» (MNy. XXIV. 270.). S amikor ez útjáról «Sárga istenek, sárga emberek. Egy év Belső-Mongólia lámakolostoraiban» c. művében beszámol, ezt a hungarocentrikus magot, melyből minden dolgozatának, kutatóútjának lelki mozgatója kisarjadzott, mely képessé tette két kutatóútján annyi testi fáradság elviselésére, képletesen meg is nevezi. Felveti a kérdést, mi ösztökélt a honfoglalás kora óta annyi magyart arra, hogy nekivágjon a Keletnek kutatni az elszakadt vérrokonokat, kutatni az ősokeket. Képletesen felel reá: elsősorban a csodaszarvas. «A csodaszarvas, mely nyugatra csalogatta új haza felé Lebediász népét, úgy látszik, meg-megfordult és felébresztette szívükben az otthagyt keleti haza nosztalgiáját és az ellenségtől körülvelt, testvértelen nép aggódó érdeklődését a Keleten maradt testvérek után» (8. l.). A csodaszarvas csalogatta az őshazakeresőket, a csodaszarvas csalogatja — immár más fegyverekkel — a magyar őstörténetkutatókat. S ez jól van így. A magyar őstörténet nemzetünk történetének egyik igen fontos része. «Halálra készíti elő a nemzetet, aki nem becsüli meg a multat», mondta nemrégén egyik jelesünk. E mult egy részének kutatására hajtja, ösztökéli mélyen tisztelt Tagtársamat is a — csodaszarvas. Amidőn teljesjogú levelező tagsága alkalmából ismételten melegen üdvözlöm, azzal a kívánsággal nyujtom át levelező tagsági oklevelét, hogy — lelkének csodaszarvasa őstörténeti kutatásai területén nagy sikerrel soká, igen soká vezethesse.

IX.

A M. Tud. Akadémia halottai 1937-ben.

Lenhossék Mihály, ig. és t. t., másodelnök, 1937.
 január 26.
 Hubay Jenő, t. t. 1937. március 12.
 Némethy Géza, t. t., 1937. március 15.
 Wlassics Gyula báró, ig. és t. t., 1937. március 30.
 Horn Emil, k. t. 1937., június 4.
 Erman Adolf, k. t., 1937. június 26.
 Bókay János, l. t. 1937. július 6.
 Bella Lajos, l. t. 1937. július 8.
 Bolte János, kt. 1937. július 25.
 Tolnai Vilmos, r. t. 1937. július 29.
 Zala György, t. t. 1937. július 31.
 Pekár Gyula, l. t., 1937. augusztus 20.
 Horváth Géza, t. t. 1937. szeptember 8.
 Pilch Jenő, r. t. 1937. szeptember 12.
 Munkácsi Bernát, r. t., 1937. szeptember 21.
 Plate Lajos, k. t. 1937. november 16.
 Buday Kálmán, r. t., 1937. november 18.

X.

**A főtitkár megemlékezése elhunyt tagokról,
 (és egyes tagok üdvözlése.)**

a) Az október 4-én tartott összes ülésen.

Szomorú jelentéssel kell kezdenem. A nyár folyamán igen sok veszteség érte Akadémiánkat, a halálnak rendkívül bő aratása volt.

Az I. osztályból elvesztettük *Tolnai Vilmos* r. tagot, pécsi egyetemi tanárt, aki buzgó kutatója volt nyelvünknek és irodalmunk történetének egyaránt; kis részletek felkutatásával fényt tudott deríteni egy-egy kiváló írónk lelki világára s művének értelmezésére. Különösen Arany János és Madách Imre munkáiban búvárkodott szeretettel. Az Ember

Tragédiája kéziratának ő adta ki első teljesen hű kiadását, egész könyvet írt az irodalom tudományáról, mely a prózai és a költői műfajok elméletét, az irodalomtörténet, stilsztika, kritika módszertanát ismertette. Korai és váratlan halála súlyos veszteséget jelent a magyar nyelvtudománynak és irodalomtörténetírásnak.

Az I. osztály soraiból dőlt ki a kitűnő szobrászművész, *Zala György* tiszteleti tagunk, az aradi vértanúk emléksobrának Huszár Adolf halála után kitűnő folytatója és befejezője, amely művével rögtön szobrászaink legelső sorába emelkedett. A budavári Honvéd-szobor, *Andrássy Gyula* emlékszobra és a Milleniumi Emlékmű őrzik művészetét, amely lendületével emelkedik ki pályatársainak munkái közül.

Az I. osztály vesztesége *Pekár Gyula* váratlan halála is. Buzgó és lelkes munkásságot fejtett ki a közélet minden terén, számos külföldi tanácskozáson képviselte méltóan nagy nyelvismeretével hazánk ügyét, itthon a képviselőház külügyi bizottságának és a Külügyi Társaságnak elnöke volt, mint politikus nagy műveltségével államtitkárrá emelkedett. Nagy lelkesedéssel vett részt minden nemzeti irányú társadalmi mozgalomban. Mint író széleskörű munkásságot fejtett ki elbeszélések és regények írásával, mely utóbbiak közül *Tatárabság* c. regényét Akadémiánk Péczy-díjával jutalmazta. A színpadon is nagy sikereket ért el a francia forradalom történetéből vett *Danton* alakja körül kristályosodó darabjával és vígjátékaival, úgyszintén *Korvin János*-ról írt történeti színművével. Magvas tanulmányokat is írt a trubadúrokról és *Don Juan* alakjáról és a személye körül kialakult mondákról. Halálával egy monumentálisnak tervezett munka maradt töredékben *Csaba királyfir*ről.

Elvesztette az I. osztály *Munkácsi Bernát* kiváló rendes tagját is, akit az osztály mint vogul tanulmányútja által *Regulinak* méltó utódját választotta volt tagjai sorába 48 esztendővel ezelőtt. Tanulmányútjáról gazdag anyaggyűjteménnyel érkezett haza, de a magyar nyelvbéli török elemekkel is foglalkozott. Az Akadémia többször ismerte el jutalommal és kitüntetésekkel munkásságát.

A II. osztályból örökre eltávozott *Bella Lajos*, a hazai régészet nesztora, aki 1850-ben született Pozsonyban, Nyugatmagyarország ősrégészetével foglalkozott, ásatásokat vezetve a soproni Purgstallon, megírta Sopron megye régészeti s egy alapvető művet «Az őskor embere és kultúrája» címen. A régészeti irodalom terminus technicusait nagy szé-

rencsével magyarosította. Negyedszázadon át szerkesztette a Soproni Régészeti Társulat évkönyvét.

A II. osztályt érte vesztesség *Pilch Jenő* rendes tag elhunytával, akit legutóbbi nagygyűlésünk emelt a rendes tagok sorába értékes munkásságáért. «A világháború» című történeti nagy munkában ő írta meg a hadi eseményeket, külön megírta Magyarország szerepét a világháborúban, a hadifogoly magyarok életét, a magyar katonának a török hódoltságbeli és a 48/49-i szabadságharcokbeli jellemképét, s tíz esztendőn át szerkesztette a Hadtörténeti Közleményeket.

A II. osztályból vesztettünk el két kitűnő külső tagot is: *Erman Adolf* berlini egyetemi tanárt, a berlini királyi múzeumok egyiptológiai gyűjteményeinek igazgatóját, aki múzeumaink gyűjteményeit nem egyszer ismertette a külföld előtt. — *Horn Emil* francia nyelven írt magyartárgyú munkáival szerzett érdemeket; megírta Szent István életrajzát, mely francia nyelven három kiadást ért, s Szent Erzsébetét, melyet a francia akadémia megkoszorúzott. Rákóczi életrajzát Sorel mutatta be a francia Akadémián, Jókairól írt tanulmányát pedig Boissier méltatta előszóra.

A III. osztályt két súlyos vesztesség érte: elköltözött az élők közül *Bókay János* egyetemi tanár, a Stefánia-Gyermek-kórház igazgatója, a gyermekbaráti intézményeknek sokszor kezdeményezője, mindig lelkes támogatója. Munkássága nem merült ki a gyakorlati téren, tudományos munkássága mintegy 150 értekezésre megy, melyek külföldi és hazai szakfolyóiratokban jelentek meg. *Gyermek-orvostan* c. műve számos kiadást ért, német nyelven is több nagy kötete jelent meg, amelyeket francia, angol és olasz nyelvre is lefordították. Számos külföldi tudományos intézetnek volt tiszteleti tagja s az ő tudományszaka legtekintélyesebb szakfolyóiratának, az Archiv für Kinderheilkunde címűnek négytagú szerkesztőbizottságának is tagja volt. Munkássága dicsőséget szerzett a magyar tudományosságnak.

Horváth Géza ban világhírű tudóst vesztett Akadémiánk. Őt még 1877-ben, tehát 60 esztendővel ezelőtt ajánlották levelező tagnak gróf Lónyai Menyhért elnökségének idejében, amikor még Abaúj megye kerületi orvosa volt, meg is választották, s azóta gyors léptekkel haladt Akadémiánk fokozatain, 1919-től 1934-ig a III. osztály elnöke volt. Mint zoológus különösen a filoxéra-kutatás terén szerzett világhírt, amely téren francia tudósokkal együtt dolgozott. Itthon filoxérakísérleti állomást szervezett, ez alakult át a Magyar Rovar-

tani Állomássá. 1884-ben megindította a ma is fennálló Rovartani Lapok-at, 1901-től osztályvezetője volt a Nemzeti Múzeumnak; alig van európai intézet, amely az ő szakmája körében tagul ne választotta volna.

Az Akadémia mindezen nagyérdemű tagjai elhunytakor kifejezést adott gyászának, letette koporsóikra koszorúját, s egy-egy tagja a ravatalnál az Akadémia nevében újtotta fel az elhunytak érdemeit, s vett búcsút tőlük.

Derültebb lapra fordíthatok, midőn azokról emlékezem meg, akik — Akadémiánk kiváló tagjai — életük folyásán nevezetes határhözöz érkeztek.

Schneller István tagtársunk kilencvenedik évét töltötte be nemrég. Ő a kolozsvári egyetemen lelkes idealizmusával rendkívül nagy hatással volt az ifjúságra; pedagógiai dolgozatai, a középiskolai reformról írt tanulmánya, nevelésügyi munkákról közölt ismertetései e nemű irodalmunknak legkiválóbb termékei közé tartoznak. Tisztelettel üdvözlöttük őt ez évfordulón Akadémiánk nevében, s jól esik, hogy Akadémiánk jókívánatait összes ülésünk nevében is megújíthatom.

Nyolcvanadik évét töltötte be *Mahler Ede* egyetemi tanár, az egyiptológia és asszír-babilóni történelem kiváló munkása, akinek e tárgyból való egyik kötetét Akadémiánk könyvkiadóhivatala bocsátotta közre; azonban tisztelt társunk külföldön is megbecsült nevet szerzett magának.

Kaán Károly nagyérdemű társunk szintén betöltötte a nyár folyamán hetvenedik évét. Kiváló társunk az erdészeti tudománynak és gyakorlati erdőművelésnek legkiválóbb képviselője lett hazánkban; s mint földművelési államtitkár az állami erdők gazdaságának reformját vitte keresztül. Mint kormánybiztos az Alföld fásításának érdekében tett meg nem hálálható szolgálatokat. A gyakorlati vezető munkásság mellett nagy tudományos munkásságot is fejtett ki, számos közleménnyel és egész kötetekkel is. Erdőgazdasági-politikai kérdések c. munkáját Akadémiánk a Kereskedelmi Bank jutalmával tüntette ki, ezenkívül még háromízben tisztelte meg jutalommal az Akadémia. Igen nagy fontosságú a természeti emlékek fenntartása érdekében írott nagy munkája, amelyet Akadémiánk is jutalomkönyvül osztogat főiskolák jeles hallgatóinak.

Konek Frigyes társunk szintén 70 éves lett. Ő a szerves kémia terén érdemes munkásságot fejtett ki s a kutatások

mellett a kémia körébe tartozó ismeretek terjesztésével is jó szolgálatot tesz a művelődés emelésének és terjesztésének.

Kívánjuk, hogy mindnyájuk munkakedve és a tudományok iránti lelkesedése megmaradjon, s még soká díszei és munkásai legyenek Akadémiánk életének.

Igazgató-Tanácsunk tagja, *Szmrecsányi Lajos* egri érsek áldozópappá szentelésének hatvanadik, érsekségének 25-ik évét ünnepelte a nyár folyamán. Ez alkalomból üdvözlöttük őt, amire válaszul meleghangú köszönőlevél érkezett.

Üdvözlöttük továbbá *Császár Elemért* dékánná választása alkalmából, *Preisz Hugót* és *Kornis Gyulát* a pécsi egyetem, *Pintér Jenőt* és *Buday Kálmánt* pedig a debreceni egyetem tiszteletbeli doktoraivá történt választásuk alkalmából.

b) Az 1937. nov. 29-i összes ülésen.

Az idén a halál kaszája széles rendet vágott köztünk. Egész éven át egyetlen ülés sem volt, melyen a megemlékezés szomorú tiszte nem hárult volna rám.

Utolsó összes ülésünk óta is temettünk; *Buday Kálmán* r. tagtársunkat, akit Akadémiánk 1913-ban mint kolozsvári orvostanárt hívott el tagjai közé. Munkái s a kórbonctani intézetben vezetése alatt végzett munkálatok címeinek pusztá felsorolása a tagajánlásban már akkor számos oldalra terjedt. Tizenhét év múlva, 1931-ben rendes taggá választatott, mint — a tagajánlás szerint — «a kórboncolástannak elsőrendű magyar képviselője», aki az osztály munkásságából is jelentősen kivette részét felolvasásaival. Benne a kiváló tudós mellett tiszteletre és szeretetre méltó férfit veszítettünk. Koporsójára Verebély Tibor r. tag méltó beszéddel tette le az Akadémia koszorúját.

Az utóbbi napokban meghalt *Plate Lajos* külső tagunk, a jénai egyetemen az általános állattan és összehasonlító bonctan rendes tanára, Haeckel Ernő utóda, aki egy nagy származástani és egy örökléstani munkával az élettudomány művelői kezébe nélkülözhetetlen forrásműveket adott. Mint önálló kutató, a Bahama-szigetcsoporthoz tartozó szigetek kutatásait a csigák körében, nagy gyűjteményt szerzett Ceylon szigetén, átszervezte a jénai származástani múzeumot. Akadémiánk részvétét levélben fejeztük ki.

XI.

Gyászbeszéd.

**Huszt József 1. t. gyászbeszéde Némethy Géza t. tag
ravatalánál, 1937. március 14-én.**

Tisztelt gyászoló gyülekezet!

A Magyar Tudományos Akadémia, a Pázmány Péter-Tudományegyetem Bölcsészeti Kara, a Bárány Eötvös József-Kollégium és a Budapesti Philológiai Társaság nevében búcsúszom Némethy Gézától, az Akadémia tiszteleti tagjától, volt osztályelnökétől, a Pázmány Péter-Tudományegyetem nyugalmazott ny. r. tanárától, az Eötvös-Kollégium volt szakvezető tanárától, a Budapesti Philológiai Társaság volt elnökétől.

Némethy Géza halálával annak a tudós nemzedéknek legkimagaslóbb képviselője dőlt ki sorainkból, amely az úttörőknek, a tudományos klasszikus filológiát szinte a semmiből megteremtő kezdeményezőknek közvetlenül a nyomdokába lépve, a dicsőséggel elindított kutatómunkát méltóképpen folytatva, a magyar tudós szellem alkotásainak a művelt világ filológiai közvéleménye előtt megérdemelt megbecsülést szerzett. Első munkáitól kezdve, amelyek a múlt század utolsó évtizedében indultak útjukra, s amelyeket a további jelentős tudós alkotások egészen a legutóbbi évekig sűrű sorokban követtek, Némethy Géza, hazai klasszikus filológiánk elismert princeps-e, mindvégig az élen haladt. Csodálatosan tiszta, minden árnyalatot kifejező s a mellett mégis klasszikusan egyszerű latin prózájával, amely legtöbb művének külső köntöse volt, mintegy formálisan is dokumentálta a tudós világ előtt az évszázadokon át összefonódott magyar-latin kultúra folytonosságát, kiapadhatatlan életerejét s egyben felsőbbrendűségét. Mint a Magyar Tudományos Akadémia egyik vezető személyisége, mint Eötvös-kollégiumi, majd egyetemi tanár, mint a Budapesti Philológiai Társaság elnöke hosszú éveken át irányította, istápolta, számontartotta mindazokat, akik e tudományág munkásainak készültek: általában alig volt az utolsó négy évtizedben olyan megmozdulás a hazai latin filológia területén, amely ne érezte volna a csendes tudós-életet élő, látszólag kontemplatív, de a valóságban éppen rendíthetetlen tekintélyénél

és példaadó erejénél fogva mindig irányító személyiségű Némethy Géza hatását.

A nagy tudósban, a sokszor aprólékos gondossággal dolgozó filológusban kezdettől fogva mindvégig benne lap-pangott s időnkint szinte elemi erővel napvilágra kívánczozott a másik Némethy Géza: a költő. A fiatal Némethy költeményeket is írt; a férfi Némethy szinte kizárólag a tudós kutatás csendes örömeinek szentelte életét; az öregedő Némethy — most már az ifjúkorinál is ellenállhatatlanabb lendülettel — elsősorban a költészet felé fordult. De nagy a különbség az ifjú és a férfi-kor delén már áthaladt költő között. Azok a mélyreható tudós kutatások, amelyek az élet derekát betöltötték, egészen különleges zamatot, színt és jelentőséget adtak az élethalmi kezdetére eső, nagyobbbrészt filozófiai költeményeknek. Ezekből az alkotásokból, amelyek mindegyike áldozattétel, leborulás, áhitatos ima a klasszikus ókor életeszményei előtt, mintegy utólag igazolódik, hogy a filológus Némethy, a racionalista tudósok kései leszármazottja, a látszólag hidegen objektív kutató, a konjekturális szöveg-kritika és a verbális interpretáció nagymestere a legforróbban átélte és egyúttal a saját legtitkosabb életérzésének gyökerévé fejlesztette az antik emlékek tanulmányozása során szerzett élményeket. A tudós tanulmányok formálták benne az embert s újraformálták a költőt. A nagy latin filológus költészetének «őszikéi» az antik világért lán-goló humanista lelkét tárják fel előttünk s ilyen minőségükben mindig megkülönböztetett helyet fognak kapni a magyar gondolati költészet fejlődés-történetében.

A műveiből élénk táruló Némethy, az ember, a legteljesebb harmóniát mutatja azzal a Némethyvel, aki a legutóbbi évek önkéntes eltemetkezéséig vállalt fontos irányító szerepe ellenére alapjában véve igazi életét a szellem elefánt-csonttornyában élte, kerülve az emberek tülekedéseit, az élet vásári zaját, csak kedvelt könyveit és válogatott barátait engedve magához közel. S most, amikor a csendes életű nagy tudós a megfutott életpálya hatalmas eredményeihez méltó tudományos kitüntetések birtokában megtért alkotójához, utolsó útján elkíséri őt hálánk, szeretetünk, s mindvégig kísérni fogja nagyrabecsülő emlékezésünk. A munkás élet csodálatos terméséből kisugárzó példa követését fogadva mondunk búcsút elköltözött mesterünk, vezetőnk, barátunk kihűlt porainak, mondunk utolsó istenhozzádót a jelenkor legnagyobb magyar latinistájának, Némethy Gézának.

**Verebélj Tibor r. t. búcsúztatója Bókay János 1. t.
ravatalánál. 1937. jul. 9-én.**

A Magyar Tudományos Akadémia, a Budapesti Királyi Orvosegyesület, a Magyar Országos Orvosszövetség és az Országos Orvostudományi Kamara, tehát az egész magyar tudományos és orvosi társadalom nevében búcsúzom Tőled, nemzetünk és rendünk nagy halottja: *Bókay János*.

Kulturális jelentőségedet a magyar orvosi történelemben minden időkre hirdetni fogja az a hatalmas érték, melyet tudományos munkásságodban és szociális tevékenységedben reánk hagytál.

Tanári elhivatottságodat bizonyítja az iskola, melynek két emberöltőn át élén álltál, s mely ma tanítványaival világszintre emelte a magyar gyermekgyógyászatot.

Orvosi nagyságodat szívében őrzi százezernyi szülő és gyermek, akit a sors Teveled, az áldott «Jancsi bácsival» valaha is összehozott.

Emberi értékedet azonban azoknak a könnyeknek áradata méri le igazán, amelyet kartársaid, a magyar orvosok hullatnak most sírodra.

Ezekben csillog az a meggyőződés, hogy Te azon egészen kivételes egyének közé tartoztál, akiknek nincsen irigye, nincsen haragosa, csak tisztelője és rajongója, mert nemes lelkedből hiányzott a kicsinyes, alantas emberi érzések minden nyoma, leghalványabb árnyéka.

Tudom és ígérem, hogy a sír, melyet ezek a könnyek öntöznek, örökké zöldelni fog, hogy virágait ápolni fogja a hála azért a példaképért, melyet mindenkorra elének állítottál.

A legnagyobb magyar orvosok sorába aranybetűkkel írtad be nevedet, amelyet mélységes áhítattal fog olvasni a jövő orvosi nemzedék akkor is, amikor emlék és fogalom lesz már a Te neved: *Bókay János*!

**Halasy-Nagy József gyászbeszéde
Tolnai Vilmos r. t. ravatalánál. Sopron, 1937. július 31-én.**

Gyászoló Gyülekezet!

Soha nem álltam nehezebb feladat előtt, mint most, mikor rám hárult a szomorú kötelesség, hogy a M. Kir. Er-

zsébet-Tudományegyetem Tanácsa, valamint a M. T. Akadémia és a pécsi Janus Pannonius-Társaság nevében utolsó istenhozzádót mondjak Tolnai Vilmosnak. Nem akarok hinni a feladatnak! Még érzem kezének szorítását, hiszen egy hónappal ezelőtt boldog és nyugodt vakációzás reményében váltunk el egymástól. Hallom meleg baráti szavát, mellyel mindig oly kedvesen érdeklődött a magam és enyéim sorsa iránt. Eszemben vannak a tervek, melyeket együtt szőttünk a közelgő őszre . . . És ma mindennek vége! Megállt a szív, mely csak szeretni tudott, és bennünk is elszakadt valami, ami az élethez köt, — mert bizony barátaink halálával egy kicsit mi is meghalunk. A szerető szívek a szálak, amik bennünket az élethez odakötnek, s ahogy ezek fogynak körülöttünk, úgy fogy velük a mi életünk lángja is. Tolnai Vilmosban pedig nemcsak a családja, de tanártársai és tanítványai is mindig ezt a szerető szívet érezték: neki nem voltak ellenségei, csak jóbarátai. A jó és tiszta lelkű ember megtestesülését csodáltuk benne, aki szinte valóra tudta váltani a lehetetlent: békét és derűt hintett az emberek közé mindenütt, amerre járt.

Ifjúkorában a botanika, a *scientia amabilis* vonzotta, s a fűvek, fák és virágok szerelmese maradt későbbi életében is, noha a nyelvtörténet és az irodalomtudomány terén aratta babérait. De itt is a szeretet irányította elméjének útjait. Semmi sem állt távolabb lelkétől, mint mindaz, ami rút és nemtelen. Az irigységet, a gonosztságot, a művésziatlenséget nem akarta látni. Velük szemben inkább behúnyta a szemét, mert csak a szépet és a nemest akarta szemlélni, hogy megfürödjék benne a lelke. Neki nem volt rossz ember és értéktelen műalkotás, mert az ilyenektől önkéntelenül is elfordult. Isten csodálatos ajándékából még a legsötétebb lélekben is tudott látni valami fényességet, és a legrútabb alkotásokban is föl tudott fedezni valamit, ami a szépségre emlékeztette.

Aki majd lelkének ezzel az alaptermészetével nyitogatja élete alkotásainak zárját, könnyen rá fog találni műveinek motívumaira és értelmére. Tolnai Vilmost a gyönyörködő érdeklődés vonzotta a természet és a művészet felé. Hihetetlen kíváncsiság élt benne, de a legkisebb jelenségben is meg tudta pillantani a nagyot és az emberfölöttit. Sok munkája talán apróságnak tűnik föl az avatatlan szemében, aki nem tud Tolnai Vilmos szemével látni, pedig ő apró cikkekben és kötetnyi tanulmányokban mindig a szellem

csodálatos útjait nyomozta és ezzel nagygyá tette mindazt, amihez nyúlt. Mert csak a kicsiny léleknek kicsiny minden, de Tolnai Vilmos lelkében a kicsiny dolgok is megnöttek, jelentést kaptak, mert ez a nemes és nagy lélek a maga méreteire növelte mindazt, ami benyomásként beléje hullott. A napba hulló meteor maga is nappá léssen és tűzgolyóként világít, noha addig talán fénytelenül bolyongott a világ-úrben. Így izzanak át jelentéktelen témák, ha olyan tudós nyúl hozzájuk, amilyen Tolnai Vilmos volt.

Megérezték ezt benne tanítványai is, kik rajongtak a jó tanárért és elálmélkodva csodálták az élő lexikont. Jólesett nekik, hogy *embert* találtak ott, ahol sokszor kiégett szívek és személytelen tételek szólnak hozzájuk a katedráról. Nekem alkalmam volt együtt tanítani a boldogulttal már az Erzsébet-Nőiskolában és tanúja lehettem a tanítványi hála és ragaszkodás ama kiapadhatatlan áramának, mely katedrája felé áradt. S így volt ez az egyetemen is, ahol jó sorsom újra összehozott vele. Tanítványainak munkái a bizonyságok, hogy a mag, melyet e nagy tanító elvetett, nem hullott kősziklára: ifjú szívekben él tovább, akik gazdagabbak, emberebbek lettek azáltal, hogy lábánál ülhettek és látásából tanulhattak látni.

Csoda-e, ha ma tanártársak és tanítványok közös szomorúsággal zokogjuk, hogy «leesett a mi fejünknek koronája»? Lehet-e hozzászokni a gondolathoz, hogy Tolnai Vilmos nincs többé közöttünk, s hogy kezdődhet egy új év, amikor Tolnai Vilmosnak néma marad az ajka? ...

De ne zúgolódjunk a Teremtő akarata ellen! Az ő útjai kifürkészhetetlenek. Adjunk hálát neki, hogy adta nekünk azt, aki most ugyan itt fekszik e gyászos ravatalon, de amíg élt, örömünk és büszkeségünk volt valamennyiünknek. A hála éljen bennünk az ő életéért és a reménység, hogy e földi téreken való együttvándorlásunk csak kezdete annak a másik találkozásnak és együttlétnek, amelynek nem lesz vége soha.

Áldásunk és szeretetünk kíséri el most is, kedves társunk és barátunk, Tolnai Vilmos, amikor a legmesszibb útra indulsz közülünk. Legyen pihenésed könnyű és feltámadásod dicsőséges!

Isten veled! Isten veled!

**Hekler Antal r. tag beszéde Zala György t. t.
ravatalánál 1937. aug. 2-án.**

Tisztelt Gyászoló Gyülekezet!

Amikor itt állok ezelőtt a komor gyászpompával borított ravatal előtt, hogy a Magyar Tudományos Akadémia nevében búcsút végyek a magyar szobrászat egyik büszkeségétől, Zala Györgytől, lelkemben magas hullámokat vernek az élet és halál nagy kérdései. Nincsen olyan fásult szívű ember, kinek lelke meg ne telnék komoly megindulással, mikor azt látja, hogy egy melegen lüktető élet hirtelen eltűnik szemünk elől és úgyszólván pillanatok alatt átsuhan az örökkévalóságba. Ennek a megindulásnak a szent csöndjében a halál, a vég kezdetté magasztosul.

Minden becsületes, munkában töltött élet tulajdonképpen a halandó ember igénybejelentése a halhatatlanságra. A nagy művészeknek, akik teremtő erejük pompás bizonyosságait pazar kezekkel szórták szét közöttünk, fölemelő kiváltsága, hogy már életükben megérnek a halhatatlanságra. Ezek közé a nagyok közé tartozott a mi Zala Györgyünk is, kiben az alkotó erő és bátor nagyotakarás szent szenvedéllyé tüzesedett. Nem a divat követése, hanem lobogó temperamentuma s képzeletének sokszor féket nem tűrő, merész áradása tette őt a XIX. századi neobarokk szobrászat egyik legjelesebb és legmeggyőződésebb képviselőjévé. Művészete, bárha iránya és színvonala európai volt is, mégis ezer szállal fűződött a magyar sorshoz. Az a komoly zengésű történeti pátosz, mely a budai Honvédszobrot s az Ezredéves Emlékmű mozgalmas csoportjait átjárja, a sorsverte magyar multból táplálkozott. Zala György utolsó, világraszóló szobrásképviselője volt a háború előtti gondtalan Nagymagyarországnak, a millenniumi boldog nemzedéknek. A nagy összeomlás utáni évtizedekben, mikor az irányt vesztett európai szobrászat a tragikus formátlanság és hősi egyszerűség tövises kálváriaújtját járta, mikor új világok vajúdásának voltunk tanúi, — a dacos és önbízó Zala György továbbra is hajthatatlanul hű maradt önmagához. Lényének ódai lendületét és izzó magyarságát az örökkévalóságba is átvitte magával. Alkotó ereje bizonyára ott sem nyugszik, hanem lázasan és sietve dolgozik életében meg nem valósult legnagyobb szerű művésztervén: az eljövendő magyar föltámadás szobrászi apoteózisán.

Mesterünk és Barátunk csak tervezz és álmoldj tovább!
Terveid és álmaid felett ott virraszt a mi áldó kegyeletünk.
Isten veled!

**Császár Elemér r. t. gyászbeszéde Pekár Gyula l. t.
ravatalánál, 1937. aug. 23-án.**

Négy koszorú, a M. Tudományos Akadémiáé, a Kisfaludy-Társaságé, a Petőfi-Társaságé és az Országos Irodalmi és Művészeti Tanácsé húzza le a karomat, de mi ez a súly ahhoz képest, amely a szívemre fekszik, most, mikor ebben a földi életben utoljára állok melléd, szeretett barátom, Pekár Gyula. Ebben a megrázó pillanatban úrrá lesz rajtam a fájdalom, hiszen negyedszázad zavartalan harmóniája omlik most számomra össze, egy negyedszázad, amelynek együtt éltük át minden örömet, minden bűjút, s összeomlik hirtelen, váratlanul. Téged a 70-ik életévedben is sudár daliát, az erő, az egészség, a férfiasság szimbolumát, a feszülő energiák világában, az alkotás lázában döntött sírba az alattomos kór!

Voltál és nem vagy többé. Nem hallom immár kedves, bársonyos hangodat, nem néz reám ezentúl jóságos, hűséges szemed, nem érzem többé nemes barátságod melegét. Háborog, gyötrődik a szívem, de el kell hallgattatnom a magam keservét, hogy ajkammal a nemzet irodalma és közműveltsége sírja el bánatát.

A mai magyar irodalom nemcsak legönzletlenebb munkását és legfanatikusabb rajongóját gyászolja Pekár Gyulában, hanem legnagyobb műveltségű és leggazdagabb leleményű íróját is. Jókaitól, a mesemondás fejedelmétől ihletve, egy félszázadon át szötte ragyogó képzeletének színes képeit, megelevenítve bennük derűs humorral nemzetünk jelenét és mély meghatottsággal nemzetünk multját. Amott, vidám elbeszéléseiben és vígjátékaiban, a szellem ötletessége, emitt, történeti regényeiben és tragédiáiban, a romantika merész-sége és nagyvonalúsága — de túl ezeken a művészi erőkön, Pekár Gyula költészetének legvonzóbb eleme az az erős nemzeti érzés, amely minden művéből kisugárzik, legizgóbban ősmagyar tárgyú trilógiájából. Ő, az ízig-vérig modern ember, visszazállt a másfélévezredes multba, a Nyugat embere, Amerika és Párizs neveltje, elkalandozott a távol Keletre, úzve-hajtva a nemzeti fájdalomtól, a Trianon-

ütötte sebtől. Szenvedő lelke a sivár jelenből, az ország szörnyű megcsonkításának tudata elől vigasztalásul, igazi romantikus lendülettel az álmok és ábrándok turáni világába menekült, s Attiláról és húnjairól költve csodálatos mesét, azok letűnt világbirodalmában az eljövendő magyar nagyság képét tükrözte.

De ez a romantikus kedély, ez az ideálok rózsás felhőibe szárnyaló lélek egyúttal bámulatos gyakorlati érzékkel is meg volt áldva, s annál, amit írt, talán még értékesebb, amit tett. Mint a nagy magyar irodalmi izgatónak, elsősorban Kazinczynak, szellemrokona, a magyarság legnehezebb óráiban, a nemzeti katasztrófa után, magára talált és kezébe vette a magyar irodalmi élet irányítását. Újjászervezte és a nemzeti gondolat erős váravá avatta a Petőfi-Társaságot, bekapcsolta az irodalom sodrába a vidéket, s bejárva vezérkarával az országot, lobogó lelkesedésével, gyújtó szavával az emberek ezreiben élesztette lánggá az irodalom szere-tetét és az irodalmon keresztül a magyar nemzeti érzést, a magyar nemzeti öntudatot.

Valóban minden szó, amit Te, nemes barátom, kimondtál vagy leírtál, és minden tettet áldozat volt a nemzethűség jegyében a magyarság javára, s ez a szolgálatod kétízben, messze elhagyva az irodalom és közműveltség szintjét, történelmi jelentőségű lett, magad meg a magyarság hőrozává. Először 1919-ben, amikor bátorságoddal és lélekjelenléteddel Bandholz tábornok útján megmentetted az oláh rablók karmai közül Nemzeti Múzeumunk féltett kincseit ; másodszor 1923-ban, amikor megrendezted egykori ellenségeink fővárosában, Párizsban, a százados Petőfi-ünnepet és a Sorbonne nagytermében 5000 főnyi tömeget, irántunk akkor barátságtalan nemzet fiait, lelkesítetted föl ragyogó francia ékesszólásoddal. Amott egy darabot mentettél meg a haza testéből, emitt a háború után először nyitottál kaput, Petőfi segítségével, a magyar szellemnek a nagyvilág elé.

Mint az új-testamentum embere, Te is, drága barátom, jól sáfárkodtál a rád bízott talentummal — erősen hisszük, hogy az örök bíró, aki felé már a lelked szárnyal, kegyelmébe fogadja lényed jobb részét. Nekünk, akik barátaid voltunk, amíg a földön jártál, megmarad birtokunkul az, amit írtál, s annak emlékezete, amit tettél — de elvész számunkra menthetetlenül az, ami benned a legnagyobb érték volt, emberi valód. Megőrizzük lelkünkben képedet, földidézük majd számtalanszor, de az a fényes elme, az a szeretetre-

méltó ember, az az igazi férfi, aki az életben voltál, most, hogy koporsódra rázárták a födelet, eltűnsz előlünk visszahozhatatlanul. Magunkra maradva, megrendülve, az utolsó pillanatban még egyszer Hozzád fordulunk, s mindazok nevében, akik Veled egy úton haladtak, egy célra dolgoztak, meg a magam nevében, akik közöttük legtöbbet vesztettem, végbúcsút veszek tőled, kedves Gyulám. Isten veled, Isten veled.

**Gróf Zichy István 1. tag gyászbeszéde
Horváth Géza tt. ravatalánál 1937. szept. 11-én.**

A Magyar Nemzeti Múzeum és a Magyar Tudományos Akadémia nevében búcsúszom egy nagy halottunktól, akinek elhúnyta nemcsak ennek a két nagymultú intézménynek, hanem a mi nemzeti kultúránknak és így az egész magyar nemzetnek súlyos vesztesége. Horváth Géza kevés híján, kilencven éves korában fejezte be földi pályafutását és ennek a nagy, valóban pátriárkai kornak legnagyobb részét munkában, a legértékesebb termékeny munkában töltötte el. Horváth Géza első dolgozata 20 éves korában jelent meg, az utolsó tavaly, életének 89-ik évében. Hetven esztendei szakadatlan, soha nem lankadó, szinte fanatikus lelkesedéssel folytatott munka már magában is becsülésre, tiszteletre készíti az embert, de ennek a munkának mély nyoma maradt nemzetünk tudományos életében és szaktudományának nemzetközi fejlődésében is.

Horváth Géza egyike volt azoknak a valóban nemzetközi értékeknek, akikkel a magyar tudományosság a világot megajándékozta. Eredetileg orvosnak készült, sőt orvosi gyakorlatot is folytatott, de korán felismerte hivatását. Először általában érdeklődött a zoológia problémái iránt, míg aztán, még mindig pályája kezdetén, a rovartan egyik ágának, a hemipterológiának művelése teljesen le nem kötötte érdeklődését. Munkásságát a legnagyobb gondosság, alaposság, a legapróbb részletekre kiterjedő figyelem, bámulatos megfigyelőképesség, a modern búvárlat minden eszközének felhasználása és hatalmas irodalmi ismeretek jellemzik. Ezen kiváló tulajdonságoknak köszönhetette, hogy hírneve messze túlhaladta az ország határait, és hogy különleges tudományszakában világszerte elismerték elsőségét, amelynek legszembetűnőbb bizonyága, hogy őt szakkérdésekben

a világ minden részéből felkeresték és az ő véleményét döntőnek ismerték volt el.

De ő nemcsak a tudományos kutatások terén, hanem a Nemzeti Múzeumban, annak rábizott gyűjteményeiben is maradandó értéket tudott teremteni és hagyott maga után. Hatalmas, értékes Hemiptera-gyűjteményt hozott össze, részben az ország különböző vidékein, részben a külföldön gyűjtéseiből, jórészt meg abból az anyagból, melyet külső összeköttetései révén tudott megszerezni a Múzeum számára. Szervező és vezető erejével emelte ki a Nemzeti Múzeumnak az ő igazgatása alatt állt állattári osztályát a provinciális keretek korlátozottságából és tette méltó társává a nagy nyugateurópai múzeumoknak. A Magyar Nemzeti Múzeum állattári osztályát 25 éven keresztül vezette, nagy megértéssel és pártatlansággal, és az osztály tisztviselőinek nagy produktívása, az onnan kikerült művek értéke, színvonala is az ő vezetését igazolták.

A nagy tudóstól, a magyar Nemzeti Múzeumnak egyik legutolsó volt főigazgatójától, a szívvel-lélekkel igaz magyartól azzal búcsúzom el legméltóbban, ha azt kívánjuk, hogy adjon neki az Úrsten munkás élete után nyugodalmat, a hazának, a magyar tudományosságnak pedig minél több olyan munkást, akit méltán említhessünk az ő neve mellett.

Gyalóky Jenő r. tag búcsúztatója Pilch Jenő r. tag ravatalánál, 1937. szept. 14-én.

A Magyar Tudományos Akadémia és a Magyar Történelmi Társulat nevében búcsúzom kiváló tagtársunktól, a magyar hadtörténelem egyik leghivatottabb művelőjétől.

Megboldogult tagtársunk élete ékesenszóló bizonyosága annak, hogy a magyar katona, ha akár a maga jószántából, akár a körülmények kényszerítő hatása alatt, leteszi a kardot, tud magának új munkakört teremteni, amelyben éppen olyan hasznos szolgálatot tehet hazájának és nemzetének, mint aminőt tett eredetileg választott pályáján.

Pilch Jenő már igen régen, talán egy emberöltővel ezelőtt, egy minálunk akkor még teljesen elhanyagolt, paragonheverő tudományágnak, a magyar hadtörténelemnek szolgálatába szegődött s hű is maradt hozzá mindhalálig.

Munkásságának vezérfonalául azt a szép és kegyeletes gondolatot választotta, hogy nekünk szent kötelességünk a

magyar katona ezeréves — sokszor megtépett és még többször homályba veszett — dicsőségét legalább írásban feltámasztani s minden reátapadt szennnytől megtisztítva, teljes fényében átjuttatni az utókorra.

Ennek a szép eszmének megfelelően, tudományos működése is kettős mederben folyt. Egyrészt a szigorú történelmi kritika módszerével tanulmányokat írt szakemberek számára, másrészt a laikus nagyközönség tudásához és érdeklődéséhez szabott népszerűsítő munkákban igyekezett közelebbjuttatni tárgyát az olvasók szélesebb rétegeihez, s meg is kedveltetni velük.

Kétségtelen, hogy működése mindkét irányban sikeres volt. Tudományos érdemeit az erre hivatott körök teljes mértékben elismerték és jutalmazták is. A Magyar Tudományos Akadémia már 1918-ban levelező tagjává választotta s reábizta egyik folyóiratának, a Hadtörténelmi Közleményeknek szerkesztését. Majd reáruházta a Hadtörténelmi Bizottság előadói tisztségét is, s ezt a hivatalát éltetőfogytáig lelkiismeretes pontossággal látta el. A Magyar Történelmi Társulat már réges-régen igazgató választmányának tagjai közé sorozta. Végül, két évvel ezelőtt, rendes tagjává választotta az Akadémia. Még néhány nappal váratlanul bekövetkezett halála előtt is, székfoglaló értekezésén dolgozott. Ámde a könyörtelen végzet kiütötte kezéből a tollat, s a megkezdett munka, az utolsó munka, abbamaradt.

Pilch Jenő elvitázhatatlanul fontos és fáradságos úttörő munkát végzett a magyar hadtörténetkutatás és hadtörténetírás terén. Emlékét kegyelettel őrzi meg a Magyar Tudományos Akadémia, a Magyar Történelmi Társulat és megőrzi tisztelői és barátai is, kik most ravatalához gyűltek.

Kedves barátunk és tagtársunk, Pilch Jenő, Isten veled!

**Verebély Tibor r. t. búcsúztatója Buday Kálmán r. t.
ravatalánál, 1937. nov. 20-án.**

Mélyen megrendülve tolmácsolom megnyílt sírodnál, kedves jó Barátunk, a Magyar Tudományos Akadémia gyászát, amelyben velem együtt osztozik a Budapesti Királyi Orvosegylet, az Igazságügyi Orvosi Tanács és az Országos Orvosi Kamara minden egyes tagja, akiket itt e percben képviselni szomorú kötelességem. Alig egy hónapja aranyozhattuk be a szeretet ragyogásával orvosegyleti tagságod

50-éves oklevelét, mához egy hónapra készültünk munkás-ságod újabb ünneplésére a Korányi-érem átnyújtásával, s e helyett ma könnyáztatta koszorúnkat kell elhoznom hantodra utolsó búcsúszavunkkal.

Amikor a Mindenható kérlelhetetlen parancsába belényugodva kísérünk el pihenőhelyedre, veszteségünk fájdalomnál csak a hálánk nagyobb a Sorsnak, hogy Téged nekünk adott, s hogy Téged odaállított, ahonnét Te egy fél évszázadon át osztogattad szét közöttünk azt a kincset, amit oly bőven halmozott fel Benned.

Hálások vagyunk a Sorsnak, mert lelked együttthatóit úgy szőtte össze, hogy a gyakorlati pálya kezdetén elért ragyogó sikered dacára is, hamarosan visszatértél oda, ahova kivételes tehetséged predesztinált. Te tudósnek és tanító-mesternek születél.

A Te lelked túlfinom, túlérzékeny, a Te szíved nagyon is jóságosan együttérző, a Te tudásvágyad sokkal mélyebbre törő, alaposabb, lelkiismereted túlzottan kényes, aggodalmaskodó, egyéniséged mérhetetlenül szerény volt ahhoz, hogy a gyakorlat izgalmas versengésében hamarosan végzetesen fel ne örlődött volna. Ott, ahol az igazság keresése, az élettapasztalatok bölcs mérlegelése, a tudásnak önzetlen terjesztése az egyedüli cél, ott volt a Te elhivatottságod, ahova a Sors tényleg visszaterelt. Ez a munkásságod szerezte meg Néked az egész tudományos világ elismerését, ez nyerte meg a magyar orvosi társadalom szívét, s ez fakaszt mindnyájunk szemében könnyet, amikor utoljára mondjuk Neked: kedves Kálmán Isten veled!

**Kúnos Ignác 1. tag búcsúztatója Munkácsi Bernát
r. t. ravatalánál, 1937. szept. 24-én.**

Munkácsi Bernát, a magyar összehasonlító nyelvészet egyik messze kimagasló képviselője és fáradhatatlan, lelkes munkása, nekem kebelbéli barátom és osztályosom, kidőlt az élők sorából. Az ősi magyar multakat kutató tudós elméjének világító fénye sötétbe borult, a magyar szókincs homályos eredetének egyik feltárója örök tétlenségre szenderedett. Nemzeti és tudósi feladatoknak volt lángoló lelkű apostola, aki a magyar nyelv eredetének hosszú századokon át vajdó kutatását és megfejtését tette munkás élete feladatává és aki teljes ifjúságát küzdelmes utazások igájába

hajtotta, hogy az oroszöldi rokon finn-ugor népek nyelvét, népi és hitéleti sajátosságait, népköltési hagyományait tegye hosszú esztendőök kutatásainak tárgyává. Szívós akaraterének, lobogó lelkesedésének mily emberfeletti nehézségekkel kellett megküzdenie, hogy szentté magasztosult célját megközelíthesse, hogy ismeretlen, ködös területeknek még ismeretlenebb forrásait felkutassa és megmentse. — Reguly Antalnak, Hunfalvy Pálnak, főképek pedig rajongásig szeretett mesterének, Budenz Józsefnek vállalta nyelvkutató és eredet-nyomozó törekvéseit, hogy világosságot derítsen a magyar nyelvnek eleddig még megfejtetlen problémájára. Nyelvünk ugor eredetének teljes megvilágítását az ő nyelvi és néprajzi feljegyzései hozták dűlőre és ő aknázták ki többféle rétegződésű nyelvkincsünk ugor, török-tatár és árjakaukázusi elemeit. A mélyekbe látó tudós lelkiismeretességével, az éleselméjűség boncoló erejével és a magyar érzés lángoló szeretetével. Mindmegannyi szófejtése egy-egy értékes adalékává lett a régi magyar közműveltségnek és ősi hitéletének. — Korszakos fejtegetéseiben és alapvető tanulmányaiban tépelődve kereste a rejtetes igazságokat és évek kutatásainak eredménye a világraszóló ugor eposzi énekek felfedezése, melyekből a legkáprázatosabb és legköltőibb színpompában és sajátos nyelvezetben bontakozik elő az ugor ősiségnek mitológiája. Magyar tudós volt *Munkácsi* Bernát, aki hazája legnemzetiőbb tudományának, a magyar nyelv és rokonnelvek kutatásának szentelte egész életét és aki még utolsó éveiben is, már-már roskadozó testtel, ám elméjének teljes világosságával, szolgálta hivatásos feladatát.

Szinte munka közben hullott ki a toll egyre gyengülő kezéből. Az a tudósi toll, amely tudományos igazságokat derített fel, amellyel hazai nyelvtudományunk épületének állította fel ércnél maradandóbb pilléreit.

A M. Tudományos Akadémia koszorúja pedig, mely ravatalodat ékesíti, jelképes kifejezője akar lenni annak a nagy megbecsülésnek, mellyel fényes és küzdelmes pályafutásodat mindvégig istápolta és amellyel a magyar nyelvtudomány lelkes és eredményekben olyannyira gazdag munkásának fejezi ki hálás elismerését. Legyen emlékezeted mindenkor példaadó és munkára serkentő.

Isten irgalmas jósága ragyogja be mennyei utadat.

XII.

**Zimmermann Ágoston r. tag beszéde
néhai Lenhossék Mihály másodelnök emléktáblájának
leleplezésekor az Anatómiai Intézetben nov. 6-án.**

Tisztelt Ünneplő Közönség!

A legtisztább örömök egyike a tiszteletadás, a hódolat kifejezése nagyjaink iránt. Hálát, elismerést, szeretetet, ragaszkodást kifejezni nekünk is most jóleső lelki szükséglet. A M. T. Akadémia nevében és megbízásából, tisztelete és nagyrabecsülése jeléül hozom annak koszorúját és evvel együtt hálás, kegyeletes együttérzését van szerencsém tolmácsolni e felemelő, szép ünnepélyen, melyen a Budapesti Kir. M. Pázmány Péter-Tudományegyetem anatómiai intézete, ez elitiskola feledhetetlen, kiváló, nagyrabecsült néhai igazgatójának, büszkeségének emlékét idézi elénk és a magyar tudományosság világszerte általánosan elismert és méltányolt, kimagasló képviselőjének, Akadémiánk buzgó, érdemes tiszteleti és igazgatósági tagjának, legutóbb másodelnökének, hivatalos működése helyén, hol életét a tudományos kutatásnak és a tanításnak szentelte, emléktábláját leplezi le.

A M. T. Akadémiához Lenhossék Mihályt közel egy fél-századon át a legbensőbb kötelékek fűzték, és azért joggal és büszkeséggel vallhatja őt ez magáénak is. Már első tudományos dolgozata: Adatok a gerincvelői ducok ismeretéhez, 1885-ben az Akadémián került bemutatásra. Negyven év előtt, a tíz évre terjedő külföldi tartózkodása alatt, tübingai tanárkodása idején, választotta meg Akadémiánk levelező tagjai sorába és máj rövid hat év múlva rendes tagjává, majd 1934-ben tiszteleti és igazgatósági tagjává és végül a múlt évben másodelnökkévé. Lenhossék Mihály igaz odaadással ragaszkodott mindenkor Akadémiánkhoz és lelkesedéssel vett részt annak belső életében is. Az Akadémiánk iránti hűségét és bensőséges ragaszkodó szeretetét tanúsítja, hogy a mindig gondosan, tiszta magyarsággal, világosan megírt, alapvető eredményekben bővelkedő, értékes és maradandó becsű dolgozatait csaknem kivétel nélkül az Akadémián mutatta be. Így az idegrendszer szövettanára és histogenezisére, a Kis-féle kinövési elméleten alapuló neurontanra,

az érzékszervek idegberendezésének hisztológiájára, a ganglion ci'liarera, a zonula Zinnii fejlődésére, a chorionhámra, a cytotentrumra vonatkozó és még sok más anatómiai, szövettani és fejlődéstani, továbbá antropológiai tárgyú dolgozatait, mindannyi komoly, magas színvonalú és mélyreható tudományos munkát. Végül legyen szabad még külön kiemelni utolsó remekművét, legutóbb a múlt évi 96. nagygyűlésen a M. T. Akadémia első két elnökéről tartott gyönyörű megemlékezését.

Lenhossék Mihály nemes lelkének uralkodó vonása a tudomány szeretete volt, igazi tudományos erőktől serkentett szellem, azé a tudományos gondolkodásé, mely mindig nagyobb, tágabb, szélesebb horizontot lát maga előtt s átfogó szemlélettel a biológia kauzális, szintetikus irányát műveli. Mély bölcsesége, éles és biztos judíciuma, fejlett didaktikai érzéke, széleskörű műveltsége, magasrendű lelki kultúrája, nemes úri gondolkodása, csendes, nyugodt, előkelő modora, finom charmeja, tapintata, figyelmes előzenysége vonzóvá tette egyéniségét, igaz tiszteletet, szeretetet, megbecsülést, majd világtekintélyt vivott ki magának és kitorúlhatetlen emlékeket hagyott maga után Akadémiánkon is. Harmónikus szép életet élt, melynek alkonyán még jutott neki része a legnagyobb földi jóból is, a megértő élettársa, gondviselő hitvese által nyújtott családi boldogságból, mely bearanyozta élete utolsó évtizedeit. Boldoggá tették a hozzá közelálló lelkek, a hivatás, a munka, a művészet szeretete, kiegyensúlyozott életének belső csendje. Tudott örülni másokkal, kitűnő tanítványai és mások sikereinek is. Mily boldogsággal tölténé el most unokaöccse, kiváló tanítványa, akadémikustársunk Nobel-díjas kitüntetése, aki, mint annyi más, az ő bölcs irányítása mellett kezdte meg annakidején tudományos kutató munkásságát, miután nagybátyja korán felismerte a benne rejlő nagy tehetséget, intuíciót, kutatószellemet.

Nem múlt el még egy év sem, hogy elment közülünk, de nem a halálnak, hanem a halhatatlanságnak birodalmába érkezett és értéke még növekedett szemeink előtt és elmélyült. A tudományban élni fog, alkotásai újabb alkotásokra fognak serkenteni, nagy szelleme vezetni fog ezután is, hiszen neve maga is itt jelkép lehet.

Akadémiánk, hol mindig igaz nagyrabecsülésben volt része, harvadhatatlan érdemei, igazi nagysága és időtálló dicsősége előtt most is, emléktáblájának leleplező ünnepé-

lyén hódolattal hajtja meg zászlaját; emlékezetét mindenkor igaz hűséggel és tisztelettel ápolja és őrzi meg.

Szolgálja emlékét híven ez emléktábla is, melyre a M. T. Akadémia koszorúját tisztelettel, hálás szeretettel és kegyelettel helyezük el, és amelyre mélységes tisztelettel és büszkeséggel tekintenek fel az utódok, a jövő generáció, időtlen-időkig.

XIII.

A. M. T. Akadémia újabb kiadványai.

(Az előző jegyzéket lásd Ak. Értesítő XLVII. köt. 148. l.)

Akadémiai Értesítő. Szerkeszti Voinovich Géza. XLVII. köt. 464. füz. 1937. január—május. 155 l. 2·50 P.

Andreich Jenő dr.: A konjunktúrakutatás módszerei. (A konjunktúraelmélet és konjunktúrakutatás II. köt.) 8°, 173. + I—VIII. l. 4— P.

Angyal Dávid: Történeti tanulmányok. 8°, 555 l. füzve 8— P, kötve 9— P; vállalati tagoknak: füzve 4— P, kötve 5— P.
Badits Ferenc: Gyöngyösi István összes költeményei. IV. köt. 8°. 432 l. 6— P.

Bartók György: Ösztön. Tudat. Öntudat. (Ért. a fil. és társ. tud. kör. V. k. 3. sz.) 56 l. 1— P.

Brandenstein Béla br.: Az ember a mindenségben. III. köt. Az ember világhelyezete. 8°. 424 l., füzve 6·50 P, kötve 7·50 P.; vállalati tagoknak: füzve 3·50 P, kötve 4·50 P.

Csekey István: Liszt Ferenc származása és hazafiasága. (Ért. a nyelv- és széptud. oszt. kör. XXV. k. 9. sz. 36 l. —50 P.

Degen Árpád: Flora Velebitica. II. Bd. 1—667. l. 20— P.

Emlékbeszédek XXII. k. 16. sz.: Nagy Miklós: Takáts Sándor r. t. emlékezete. 116 l. 1— P; XXIII. k. 2. sz.: Mágócsy-Dietz Sándor: Fekete Lajos l. t. emlékezete. 24 l. —50 P; XXIII. k. 3. sz.: Kéky Lajos: Négyesy László emlékezete. 40 l. —50 P.

Értekezések a filozófiai és társadalmi tudományok köréből. V. k. 2. sz.: Moór Gyula: A jogrendszer tagozódásának problémája. 44 l. —50 P; V. k. 3. sz.: Bartók György: Ösztön. Tudat. Öntudat. 56 l. 1— P.

Értekezések a nyelv- és széptud. osztály köréből. XXV. k. 9. sz.: Csekey István: Liszt Ferenc származása és hazafiasága 36 l. —50 P.

Értekezések a történelmi tudományok köréből. XXV. köt. 7. sz.: Tompa Ferenc: A bronzkori kultúra kialakulása Magyarországon. 20 l. 4 képmelléklettel. —50 P.

Fekete Lajos emlékezete. Irta Mágócsy-Dietz Sándor. (Emlékbeszédek XXIII. k. 2.) 24 l. —50 P.

Gyöngyösi István összes költeményei. Közzétette Badits Ferenc. (Régi Magyar Költők Tára, A XVI. sz. magyar költők művei. IV. köt.) 8°, 432 l. 6— P.

Hadtörténelmi Közlemények. Szerkeszti Gyalokay Jenő. XXXVIII. évf. I—II. füz. 2·50 P, III—IV. füz. 2·50 P.

- Irodalomtörténeti Közlemények.* Szerkeszti Császár Elemér. 47. évf. III. füz. 229—340. l. 3.— P; IV. füz. 341—444. l. + a 47. évf. tárgymutatója. 3.— P.
- Kéký Lajos:* Négyesy László emlékezete. (Emlékbeszédék XXIII. k. 3. sz.) 40 l. —50 P.
- A Gróf Klebelsberg Kunó Magyar Történetkutató-Intézet Évkönyve.* Károlyi Árpád és Angyal Dávid közrem.-vel szerk. Miskolczy Gyula. VII. évf. [10], 350 l. 8.— P.
- Konjunktúraelmélet és konjunktúrákutatás.* II. k.: Andreich Jenő dr.: A konjunktúrákutatás módszerei. 8°, 173. + I—VIII. l. 4.— P.
- Kozocsa Sándor:* A Zalán futásának első kidolgozása. (Régi Magyar Könyvtár 41. füzete.) 8°, 106 l. 2.— P.
- Közgazdasági Szemle.* Szerkeszti Heller Farkas. LXI. évf. 80. köt. 7—8. sz. júl.—aug. 433—576 l. 3.— P.
- Lukinich Imre:* A Podmanini Podmaniczky-család oklevéltára. I. köt. 1351—1510. 8°, 736 l. 15.— P.
- Mágócsy-Dietz Sándor:* Fekete Lajos emlékezete. (Emlékbeszédék XXIII. k. 2. sz.) 24 l. —50 P.
- Magyarosán.* Szerkeszti Zsirai Miklós. VI. évf. 5—6. sz. 1937. május—június. 65—96 l. —20 P.
- Magyarosán.* Szerkeszti Putnoky Imre. VI. évf. 7—8. sz. 1937. szeptember—október. 97—128. l. —20 P, 9—10. sz. november—december. 129—176. l.
- Matematikai és Természettudományi Értesítő.* Szerkeszti Mauritz Béla. LV. k. III. rész. I—VIII. + 612—1102. l. + 10 térkép. 8.— P. LVI. k. I. rész 1—352 l. 8.— P; LVI. k. II. rész 353—728. l. + 3 képtábla 8.— P.
- Moór Gyula:* A jogrendszer tagozódásának problémája. (Ért. a fil. és társ. tud. kör. V. köt. 2. sz.) 44 l. —50 P.
- Nagy Miklós:* Takáts Sándor r. t. emlékezete. (Emlékbeszédék XXII. k. 16. sz.) 114 l. 1.— P.
- Nyelvművelő Füzetek* 4. sz.: Zolnai Gyula: Idegen szavaink és a nyelvújítás. 79 l. —30 P.
- A Podmanini Podmaniczky-család oklevéltára.* Közzétette, család-történeti bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta dr. Lukinich Imre. I. köt. 1351—1510. 8°, 736 l. 15.— P.
- Régi Magyar Könyvtár* 41. f.: Kozocsa S.: A Zalán futásának első kidolgozása. 8°, 106 l. 2.— P.
- Takáts Sándor* emlékezete. Írta Nagy Miklós. (Emlékbeszédék XXII. k. 16.) 114 l. 1.— P.
- Gr. Tisza István Összes Munkái. Levelek* VI. köt. 8°, XXI + 382 l., füzve 16.— P, kötve 17.— P. Törzselőfizetőknek: füzve 8.— P, kötve 9.— P. *Beszédék* III. köt. Bevezetésekkel és magyarázó jegyzetekkel ellátta Barabási Kun József. 8°, XXVII + 842 l., füzve 16.—, kötve 17.— P. Törzselőfizetőknek: füzve 8.— P, kötve 9.— P. *Beszédék* IV. köt. Bev. és magy. jegyzetekkel ellátta Barabási Kun József. 8°. XXX + 962 l., füzve 16.— P, kötve 17.— P. Törzselőfizetőknek: füzve 8.— P, kötve 9.— P.
- Tompá Ferenc:* A bronzkori kultúra kialakulása Magyarországon. (Ért. a tört. tud. kör. XXV. k. 7. sz.) 20 l. 4 képmelléklettel —50 P.
- Zolnai Gyula:* Idegen szavaink és a nyelvújítás. (Nyelvművelő Füzetek 4. sz.) 79 l. —30 P.

INHALT.

	Seite
I. Franz Kazinczy's unbekannte Briefe an Nikolaus Jan- kovich, veröffentlicht von Klassensekr. Emmerich Lukinich	157
II. Berichte :	
a) Bericht über den Vojnits-Preis	185
b) Bericht über den Zustand der Bibliothek im Jahre 1936	200
c) Bericht des Ausschusses für Volkswirtschaft	210
d) K. M. Rudolf Ortway's Bericht über seine Reise in Britisch Ost-Indien	212
III. Auszug aus dem Antrittsvortrag des o. M. Albin F. Gombos	216
IV. Wahlen der Akademie für das Oberhaus. (Protokoll)...	217
V. Kostenvorschlag der Akademie für die erste Jahres- helfte 1938	221
VI. Stiftungen :	
a) die Nikolaus Horthy-Stiftung der Budapester Handels- kammer	227
b) die Albert Berzeviczy und Baron Julius Wlassics- Stiftung des K. Ung. Unterrichtsministeriums ...	229
VII. Sitzungen der Akademie im Jahre 1937	230
VIII. Begrüßungsreden :	
a) Begrüßungsworte des Präs. Sr. K. Hoheit Erz h. Josef gelegentlich der Hundertjahrfeier des National- Theaters	237
b) Begrüßungsworte des Präs. Sr. K. Hoheit Erz h. Josef an E. M. David Angyal	238
c) Begrüßungsworte des Generalsekr. Géza Voinovich an D. u. o. M. Josef Szinnyi	238
d) Begrüßungsworte des Klassenpräs. Julius Kornis gelegentlich des Antrittsvortrages des o. M. Albin F. Gombos	239
e) Begrüßungsworte des Klassenpräs. Johann Melich gelegentlich der Antrittsvorträge des o. M. Ferdinand Láng und des	
f) k. M. Ludwig Ligeti	240
IX. Die im Jahre 1937 verstorbenen Mitglieder der Akademie	244
X. Nachruf des Generalsekr. Géza Voinovich an die ver- storbenen Mitglieder der Akademie	244
XI. Nekrologe :	
Trauerrede des k. M. Josef Huszti an der Bahre des E. M. Géza Némethy	249
Trauerrede des o. M. Tibor Verebely an der Bahre des k. M. Johann Bókay	251
Trauerrede des Herrn Josef Halasy-Nagy an der Bahre des o. M. Wilhelm Tolnai	251

	Seite
Trauerrede des o. M. Anton Hekler an der Bahre des E. M. Georg Zala	254
Trauerrede des o. M. Elemér Császár an der Bahre des k. M. Julius Pekár	255
Trauerrede des k. M. Gr. Stefan Zichy an der Bahre des E. M. Géza Horváth	257
Trauerrede des o. M. Eugen Gyalókay an der Bahre des o. M. Eugen Pilch	258
Trauerrede des o. M. Tibor Verebélý an der Bahre des o. M. Koloman Buday	259
Trauerrede des k. M. Ignaz Kunos an der Bahre des o. M. Bernhard Munkácsi	260
XII. Rede des o. M. August Zimmermann bei der Enthüllung der Gedenktafel des Vizepräs. Michael Lenhossék	262
XIII. Neuere Veröffentlichungen der Akademie	264
XIV. Deutsche, französische und englische Übersetzung des Inhaltsverzeichnisses	266

SOMMAIRE.

	Page
I. Lettres inédites de François Kazinczy à Nicolas Jankovich, publiées par Emeric Lukinich secr. de section	157
II. Rapports:	
a) rapport sur le prix Vojnits	185
b) rapport sur l'état de la bibliothèque en 1936.	200
c) rapport du Comité d'Économie politique	210
d) rapport de Rodolphe Ortway m. c. sur son voyage dans les Indes Britanniques Orientales	212
III. Extrait du discours de réception de Albin F. Gombos m. o.	216
IV. Elections de l'Académie à la Haute Chambre (procès-verbal)	217
V. Budget de l'Académie pour la première moitié de l'exercice 1938	221
VI. Fondations:	
a) la fondation Nicolas Horthy faite par la Chambre de Commerce de Budapest	227
b) la fondation Albert Berzeviczy et baron Jules Wlassics faite par le Ministère R. Hongrois de l'Instruction Publique	229
VII. Séances de l'Académie en 1937	230
VIII. Discours de félicitation:	
a) discours de Son Altesse R. l'Archiduc Joseph prés. de l'Académie à la fête centenaire du Théâtre-National	237
b) salutation adressée à Dávid Angyal m. h. par Son Altesse R. l'Archiduc Joseph, prés. de l'Académie.	238
c) salutation adressée à Joseph Szinnyei de l'Académie par Géza Voinovich, secr. général de l'Académie.	238
d) allocution prononcée par Jules Kornis prés. de section à l'occasion du discours de réception de Albin F. Gombos m. o.	239

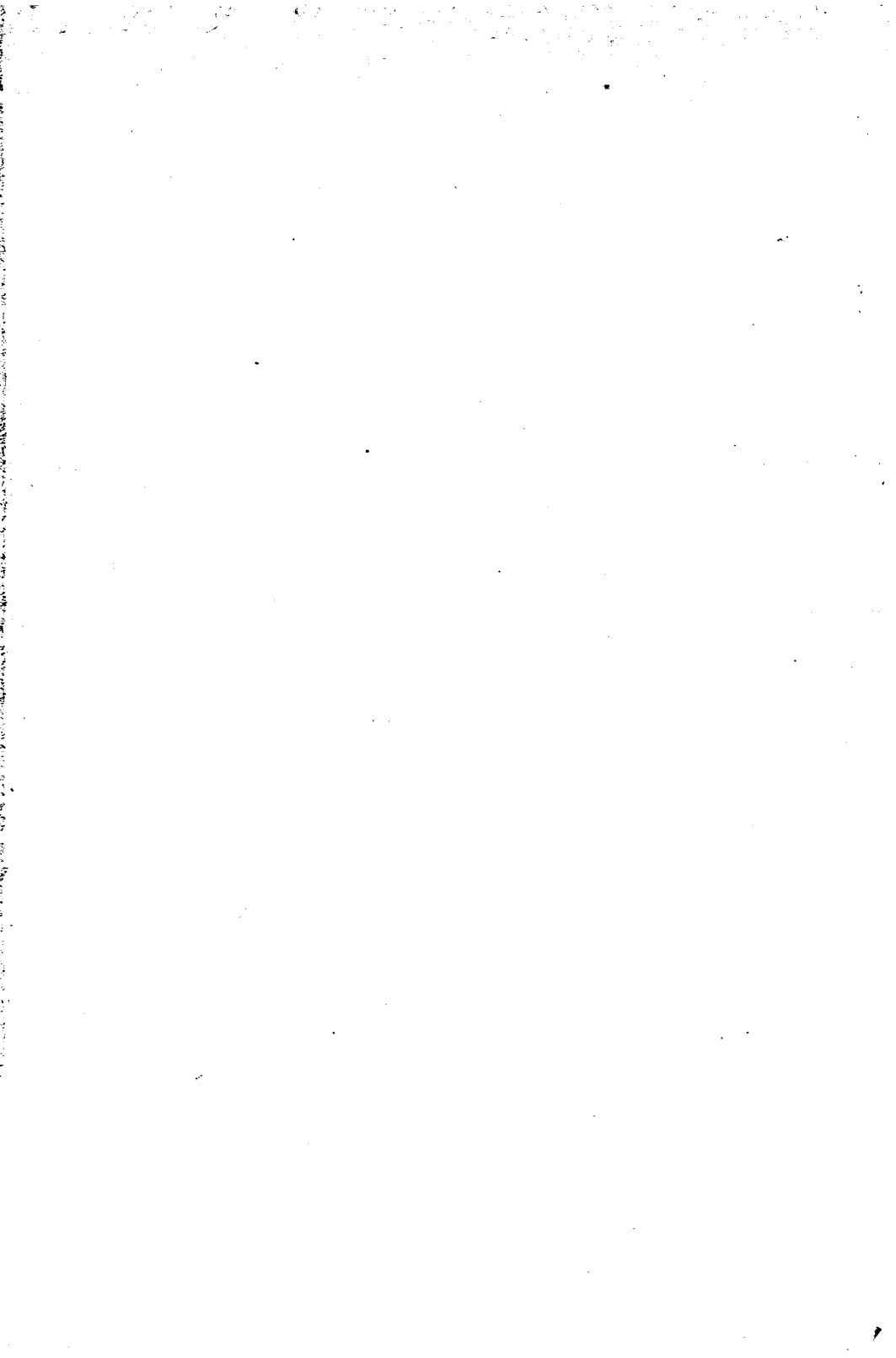
	Page
e) allocutions prononcées par Jean Melich prés. de section à l'occasion des discours de réception de Ferdinand Láng m. o. et de	
f) Louis Ligeti m. c.	240
IX. Membres de l'Académie morts en 1937	244
X. Commémoration des membres défunts par Géza Voinovich secr. général de l'Académie	244
XI. Nécrologie :	
discours de Joseph Huszti m. c. aux funérailles de Géza Némethy m. h.	249
discours de Tibor Verebély de l'Académie aux funérailles de Jean Bókay m. c.	251
discours de M. Joseph Halasy-Nagy aux funérailles de Guillaume Tolnai de l'Académie	251
discours d'Antoine Hekler de l'Académie aux funérailles de Georges Zala m. h.	254
discours d'Elemér Császár de l'Académie aux funérailles de Jules Pekár m. c.	255
discours du comte Etienne Zichy m. c. aux funérailles de Géza Horváth m. h.	257
discours d'Eugène Gyalókay de l'Académie aux funérailles d'Eugène Pilch de l'Académie	258
discours de Tibor Verebély de l'Académie aux funérailles de Coloman Buday de l'Académie	259
discours d'Ignace Kunos m. c. aux funérailles de Bernard Munkácsi de l'Académie	260
XII. Discours d'Augustin Zimmermann de l'Académie à l'in- auguration de la plaque commémorative de Michel Lenhossék vice-président de l'Académie	262
XIII. Publications récentes de l'Académie	264
XIV. Traductions allemande, française et anglaise du sommaire	266

TABLE OF CONTENTS.

	Page
I. Letters of Francis Kazinczy to Nicholas Jankovich. Pub- lished by Emeric Lukinich dir. & ord. member	157
II. Reports :	
a) Report on the Vojnits Prize	185
b) Situation of the library of the Hung. Academy of Sciences in 1936	200
c) Report of the Committee for Political Economy of the year 1935/36	210
d) Report of Rodolph Ortway corr. member on his journey to British East-India	212
III. Alwin F. Gombos ord. member's inaugural address (Summary)	216
IV. Election of the members of the Academy to the Upper House. Minutes of the extraordinary plenary session	217
V. Budget estimate of the Hung. Academy of Sciences for the first six months of 1938	221

VI. <i>Endowments:</i>	
a) The Nicholas Horthy-endowment of the Budapest Chamber of Commerce & Industry.....	227
b) The Albert Berzeviczy and Baron Julius Wlassics-endowment of the Royal Hung. Ministry of Culture & Education	229
VII. Sessions of the Hung. Academy of Sciences in 1937...	230
VIII. <i>Addresses:</i>	
a) Address of H. R. H. the President Archduke Joseph on the occasion of the centenary of the National Theatre	237
b) Address of H. R. H. the President Archduke Joseph to David Angyal hon. member.....	238
c) Address of Gen. Secretary Géza Voinovich to Joseph Szinnyei dir. & ord. member.....	238
d) Address of Julius Kornis, pres. of section to Alwin F. Gombos ord. member on occasion of his inaugural speech	239
e-f) Addresses of John Melich pres. of section to Ferdinand Láng ord. member and Ludovic Ligeti corr. member on occasion of their inaugural speeches	240
IX. Deceased members of the Hung. Academy of Sciences in 1937	244
X. Gen. Secretary Géza Voinovich's commemorative speech of the deceased members (and welcome to some members)	244
XI. <i>Necrology:</i>	
Commemorative speech of Joseph Huszti corr. member at the bier of Géza Némethy hon. member.....	249
Commemorative speech of Tibor Verebélý ord. member at the bier of John Bókay corr. member.....	251
Commemorative speech of Joseph Halasy-Nagy at the bier of William Tolnai ord. member.....	251
Commemorative speech of Anthony Hekler ord. member at the bier of George Zala hon. member.....	254
Commemorative speech of Elemér Császár ord. member at the bier of Julius Pekár corr. member.....	255
Commemorative speech of Count Stephen Zichy corr. member at the bier of Géza Horváth hon. member	257
Commemorative speech of Eugen Gyalókay ord. member at the bier of Eugen Pilch ord. member.....	258
Commemorative speech of Tibor Verebélý ord. member at the bier of Koloman Buday ord. member.....	259
Commemorative speech of Ignác Kunos corr. member at the bier of Bernard Munkácsi ord. member.....	260
XII. Speech of Augustine Zimmermann ord. member at the unveiling of the memorial tablet of late second president Michael Lenhossék.....	262
XIII. Recent publications of the Hung. Academy of Sciences	264
XIV. German, French and English translation of the table of contents	266

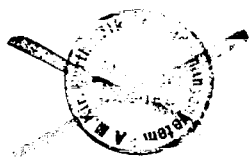
AKADÉMIAI ÉRTESÍTŐ

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA MEGBÍZÁSÁBÓL

SZERKESZTI
VOINOVICH GÉZA
FŐTITKÁR

XLVII. KÖTET

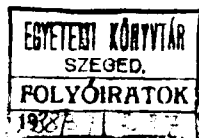
464. FÜZET — 1937. JANUÁR—MÁJUS

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

1937.

TARTALOM.

	Oldal
I. A Magyar Tudományos Akadémia belső tagjai.	1
II. A M. T. Akadémia 97. nagygyűlése :	
I. nap, 1937. április 27-én	5
II. nap, 1937. április 28-án	5
III. nap, 1937. április 29-én	10
IV. nap, 1937. május 1-én	13
<i>Ünnepélyes közülés:</i>	
a) József királyi herceg Ő fensége, ig. és t. t. elnök megnyitó beszéde	13
b) Voinovich Géza r. t. főtitkári jelentése	19
c) Herczeg Ferenc ig. és t. t.: A dicsőséges legyőzött (L. Bud. Szemle májusi számát)	24
d) Hegedűs Loránt ig. és t. t.: Gróf Andrássy Gyula külpolitikája a világháború megvilágításában ...	24
III. Jelentések a pályázatokról :	
a) a Nagyjutalomról és a Marczibányi-mellékjutalomról	24
b) a Wodianer Albert-jutalomról	37
c) a Kazinczy Gábor és neje-jutalomról	37
d) a Sámuel—Kölber-jutalomról	38
e) a Berzeviczy Albert jutalomról	39
f) Budapest székesfőváros kultúrtörténeti jutalmáról ..	47
g) Budapest székesfőváros történettudományi jutalmáról	51
h) a Weiss Fülöp-jutalomról	55
i) a Chorin Ferenc-jutalomról	65
j) a Budapest székesfőváros hadtörténeti jutalmáról ..	85
k) a Budapest székesfőváros természettudományi ju- talmáról	89
l) Győr város jutalmáról	91
IV. A M. T. Akadémia 1936. évi munkássága :	
a) a Szótári Bizottság jelentése 1936. évi munkásságáról	102
b) a Hadtörténeti Bizottság jelentése 1936. évi mun- kásságáról	103
c) a Jogi tudományi Bizottság jelentése 1936. évi mun- kásságáról	104
V. A M. T. Akadémia jutalomtételei 1937-ben	106

Tartalom

	Oldal
VI. A M. T. Akadémia pénztári számadása 1936-ról	109
VII. A M. T. Akadémia költségvetése 1937 július-decemberre	118
VIII. A két gr. Vigyázó-vagyon kimutatása 1936 jun. 30-án ..	125
IX. <i>Üdvözlő beszédek:</i>	
a) József kir. herceg Ő Fensége ig. és t. t., elnök a jutalmazott tanítókhoz a Wodianer-díj kiosztása alk.	138
b) Kornis Gyula ig. és r. t. osztályelnök Gyalókay Jenő r. t. székfoglalója alkalmával	139
Illés József r. t. székfoglalója alkalmával	140
Irk Albert l. t. székfoglalója alkalmával	141
X. <i>Nekrológok:</i>	
a) József kir. herceg Ő Fensége ig. és t. t. elnök megemlékezése Lenhossék Mihály ig. és t. t. másodelnök elhunytá alkalmával	142
b) Hubay Jenő t. tagról	143
c) Wlassics Gyula ig. és t. t. Tormay Cecil, a szellemi együttműködés M. Nemzeti Bizottsága tagjának elhúnytakor	144
d) Tangl Károly gyászbeszéde Lenhossék Mihály ig. és t. t. másodelnök ravatalánál	146
XI. A M. T. Akadémia újabb kiadványai	148
XII. A tartalommutató német, francia és angol fordítása	149

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA

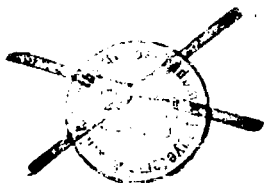
AKADÉMIAI ÉRTESÍTŐ

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA MEGBÍZÁSÁBÓL

SZERKESZTI
VOINOVICH GÉZA
FŐTITKÁR

XLVII. KÖTET

465. FÜZET — 1937. JÚLIUS—DECEMBER

BUDAPEST
KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
1937.

TARTALOM.

Oldal

I. <i>Kazinczy Ferenc levelei Jankovich Miklóshoz. Közzétessi Lukinich Imre ig. és r. t.</i>	157
II. <i>Jelentések:</i>	
a) Kély Lajos l. t.: Jelentés a Vojnits-jutalomról ...	185
b) A M. T. Akadémia könyvtárának 1936. évi állapota	200
c) A Nemzetgazdasági Bizottság jelentése az 1935/36. évről	210
d) Ortvy Rudolf l. t. jelentése brit kelet-indiai utazásáról	212
III. <i>Gombos F. Albin r. t. székfoglaló értekezése: Szent István háborúja II. Konrád római-német császárral 1030-ban. (Kivonat.)</i>	216
IV. <i>Felsőházi tagválasztás az Akadémiában: az 1937. dec. 6-i rendkívüli elegyes ülés jegyzőkönyve</i>	217
V. <i>A M. T. Akadémia költségvetése 1938. első felére</i>	221
VI. <i>Alapítványok:</i>	
a) A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara Horthy Miklós-alapítványa	227
b) A m. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztérium Berzevichy Albert- és báró Wlassics Gyula-alapítványa.	229
VII. <i>A M. T. Akadémia ülései 1937-ben</i>	230
VIII. <i>Üdvözlő beszédek:</i>	
a) József kir. herceg, elnök Ő Fensége üdvözlő szavai a Nemzeti Színház százéves ünnepén	237
b) József kir. herceg elnök Ő Fensége üdvözlő szavai Angyal Dávid t. taghoz	238
c) Voinovich Géza főttkár üdvözlő szavai Szinnyi József ig. és r. taghoz	238
d) Kornis Gyula osztályelnök üdvözlő beszéde Gombos F. Albin r. tag székfoglalója alkalmából	239
e—f) Melich János osztályelnök üdvözlő beszéde Láng Nándor r. t. és Ligeti Lajos l. tag székfoglalója alkalmából	240
IX. <i>A M. T. Akadémia halottai 1937-ben</i>	244
X. <i>A főttkár megemlékezése elhunyt tagokról (és egyes tagok üdvözlése) az okt. 4-én és november 29-én tartott összes ülésen</i>	244
XI. <i>Gyászbeszédek:</i>	
Huszt József l. t. gyászbeszéde Némethy Géza t. tag ravatalánál	249
Verebély Tibor r. tag búcsúztatója Bókay János l. t. ravatalánál	251
Halasy-Nagy József beszéde Tolnai Vilmos r. t. ravatalánál	251
Hekler Antal r. t. beszéde Zala György t. t. ravatalánál ..	254
Császár Elemér r. t. beszéde Pekár Gyula l. t. ravatalánál	255
Gr. Zichy István l. t. beszéde Horváth Géza t. t. ravatalánál	257
Gyalókay Jenő r. t. búcsúztatója Pilch Jenő r. t. ravatalánál	258
Verebély Tibor r. t. beszéde Buday Kálmán r. t. ravatalánál	259
Kunos Ignác l. t. beszéde Munkácsi Bernát r. t. ravatalánál	260
XII. <i>Zimmermann Ágoston r. t. beszéde Lenhossék Mihály másodelnök emléktáblájának leleplezési ünnepén</i> ...	262
XIII. <i>A M. T. Akadémia újabb kiadványai</i>	264
XIV. <i>A tartalommutató német, francia és angol fordítása</i> ..	266

A Magyar Tudományos Akadémia ülássora.

1938.

Január

- 10. I. (Nyelv- és széptudományi) osztály.
- 17. II. (Bölcs., társad. és történettudományi) osztály.
- 24. III. (Matem. és természettudományi) osztály.
- 31. *Összes ülés.*

Február

- 7. I. osztály.
- 14. II. osztály.
- 21. III. osztály.
- 28. *Összes ülés.*

Március

- 7. I. osztály.
- 14. II. osztály.
- 21. III. osztály.
- 28. *Összes ülés.*

Április

- 4. I. osztály.
- 11. III. osztály.
- 25. II. osztály és
Összes ülés. — A Berze-
viczy Albert-, báró Wlassics
Gyula- és báró Wodianer-
díjak átadása.

Május

- 2. I. osztály.
- 3., 4., 6. Kedd, szerda, péntek: *Nagygyűlés.*
- 8. *Vasárnap: Ünnepestélyes köz-
ülés.*
- 9. II. osztály.
- 16. III. osztály.
- 23. *Összes ülés.* — I. osztály.

Június

- 13. II. osztály. — *Összes ülés.*
- 20. III. osztály.

SZÜNET.

Október

- 3. *Összes ülés.* — Jelentés a
Vojnits-jutalomról.
- 10. I. osztály.
- 17. II. osztály.
- 24. III. osztály.
- 31. *Összes ülés.*

November

- 7. I. osztály.
- 14. II. osztály.
- 21. III. osztály.
- 28. *Összes ülés.*

December

- 5. I. osztály.
- 12. III. osztály.
- 19. II. osztály és
Összes ülés.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.